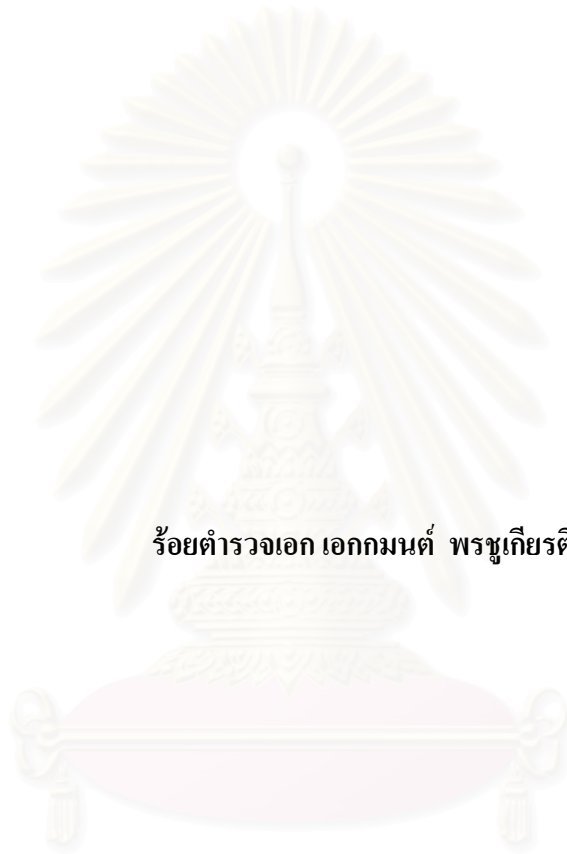

ความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมของพุทธศาสนากับแนวคิดปฏิจจสมุทฺถิในเรื่องสิทธิมนุษยชน :
ศึกษาผ่านงานของพุทธทาสภิกขุ

ร้อยตำรวจเอก เอกกมนต์ พรชูเกียรติ

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 947-13-0318-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THE SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN DHARMA OF BUDDHISM AND
THE UNIVERSAL DECLARATION REGARDING THE NOTION OF
HUMAN RIGHTS : A STUDY OF BUDDHA DAS PIKKHU'S WORKS**

Police Captain Akkamon Pornchookiet

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

2000

ISBN 974-13-0318-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมของพุทธศาสนากับแนวคิดปทัชชหีณาณในเรื่อง
	สิทธิมนุษยชน : ศึกษาผ่านงานของพุทธทาสภิกขุ
โดย	ร้อยตำรวจเอก เอกกมนต์ พรชูเกียรติ
สาขาวิชา	การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	พระพิศาลธรรมพาทิ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา สุจริตชนารักษ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(พระพิศาลธรรมพาทิ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี)

เอกภมณฑ์ พรชูเกียรติ ร.ต.อ. : ความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมของพุทธศาสนากับแนวคิดปณิญาสาสท
 ในเรื่องสิทธิมนุษยชน : ศึกษาผ่านงานของพุทธทาสภิกขุ. (THE SIMILARITIES AND
 DIFFERENCES BETWEEN DHARMA OF BUDDHISM AND THE UNIVERSAL
 DECLARATION REGARDING THE NOTION OF HUMAN RIGHTS : A STUDY OF
 BUDDHA DAS PIKKHU'S WORKS) อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร. อาจารย์ที่ปรึกษา
 ร่วม : พระพิศาลธรรมพาทิ , 154 หน้า. ISBN 974-13-0318-1

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมของพุทธศาสนากับแนวคิด
 สิทธิมนุษยชนในปณิญาสาสทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 โดยศึกษาผ่านความคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ (ซึ่ง
 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาจากแนวคิดที่มีบริบทแตกต่างกันมาก จึงต้องใช้ความระมัดระวังในการนำความคิด
 ในบริบทหนึ่งมาเปรียบเทียบกับอีกบริบทหนึ่ง) การศึกษาดังกล่าวอาศัยจากการตีความตัวบท (text) เพื่อแสวงหา
 ความมุ่งหมายของงานเขียนของนักคิดที่เกี่ยวข้อง

ผลของการวิจัยพบว่าผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุไม่ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้เลย ทั้งนี้อาจเนื่อง
 มาจากสภาพบริบทที่แตกต่างกันของทั้งสองแนวคิด ซึ่งในบริบทของพุทธศาสนาเน้นในเรื่องของหน้าที่
 (duty) ของมนุษย์มากกว่าที่กล่าวถึงเรื่องสิทธิ แต่จากการตีความพบว่าหลักธรรมของพุทธศาสนาในระดับ
 โลกียะธรรมตามแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุ มีความคล้ายคลึงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนในเรื่องของความ
 มุ่งหมายที่ต้องการกำจัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ซึ่งเป็นสาเหตุของความวุ่นวายภายในสังคม เพื่อ
 ใฝ่หาสันติภาพ จึงมีความสอดคล้องกันในด้านของความมุ่งหมายซึ่งเป็นแก่นของแนวคิด

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา การปกครอง
 สาขาวิชา การปกครอง
 ปีการศึกษา 2543

ลายมือชื่อนิสิต
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4081184224 : MAJOR GOVERNMENT

KEY WORD : THE UNIVERSAL DECLARATION / HUMAN RIGHTS / DHARMA OF BUDDHISM /
SIMILARITIES AND DIFFERENCES / BUDDHA DAS PIKKHU'S WORKS

AKKAMON PORNCHOOKIET . POL.CAPT. :THE SIMILARITIES AND DIFFERENCES
BETWEEN DHARMA OF BUDDHISM AND THE UNIVERSAL DECLARATION
REGARDING THE NOTION OF HUMAN RIGHTS : A STUDY OF BUDDHA DAS PIKKHU'S
WORKS THESIS ADVISOR ASSIT.PROF.CHAIYAN CHAIYAPORN,Ph.D. THESIS CO-
ADVISOR PHRA PHISALDHAMMAPHADI. 154 pp. ISBN 974-13-0318-1

The research is aimed to study the relevance between Buddhism and The Universal Declaration of Human Rights. Buddha Das Pikkhu's works are taken to represent the idea of human rights in Buddhism. The method of study is conducted in a textual analysis style in order to locate the signification of these texts.

The result is that human rights itself has not been stated at all in Buddha Das Pikkhu's text. This perhaps lies in the difference of the social and political context . In Buddhist context , the concept of duty has been emphasized more than rights . However , with regard to the interpretation of Buddha Das Pikkhu's secular view of Buddhism, there are similarities regarding the limitation and control of selfishness in human nature which is the cause of social disorder . The notion of human rights of both are congenial in their pursuit of peace.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department Government

Student's signature _____

Field of study Government

Advisor's signature _____

Academic year 2000

Co-advisor's signature _____

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้ ก็ด้วยความเอื้ออาทรจาก ผศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ พระพิศาลธรรมพาทิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่คอยให้คำแนะนำและข้อคิดอันนำมาซึ่งความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากนี้ยังได้รับความกรุณาเอาใจใส่จาก รศ.ดร.วิทยา สุจริตชนารักษ์ ประธานกรรมการ , รศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี กรรมการ และ คุณบันลือ ดีเวช ซึ่งได้ช่วยชี้แนะข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ขึ้นเป็นลำดับ และเสร็จสมบูรณ์ในที่สุด

เหนือสิ่งอื่นใดคือพระคุณของ พ.ต.ต.แสวง พรชูเกียรติ บิดา และ คุณดวงจันทร์พรชูเกียรติ มารดา ที่ประสิทธิ์ประสาทความตั้งใจ ความเพียรพยายาม ความวิริยะอุตสาหะและให้แรงบันดาลใจจนก้าวมาถึงวันนี้ นอกจากนี้ในบางครั้งที่รู้สึกเหนื่อยล้าจากภาระหน้าที่การทำงานที่หนัก และการทำวิทยานิพนธ์ที่รุ่มเร้า จนเกิดความเหน็ดเหนื่อย ท้อถอย ยามนี้ได้รับความเมตตาจากผู้บังคับบัญชา กำลังใจจากเพื่อนร่วมงานและผู้ได้บังคับบัญชา ทำให้มีพลังที่จะต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ท้ายที่สุดหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการอยู่บ้าง ก็ขอมอบให้แก่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลอดจนคณาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่าน

ร้อยตำรวจเอก เอกกมนต์ พรชูเกียรติ

เมษายน 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่	
1 บทนำ	
- ความเป็นมาและสภาพปัญหา.....	1
- วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	5
- ขอบเขตการวิจัย	5
- วิธีการวิจัย.....	5
- สมมติฐานในการวิจัย.....	6
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
- วิธีการนำเสนอ	6
2 ระเบียบวิธีการตีความ	
- วิธีการตีความ.....	7
- แนวทางการตีความ	9
- ระดับของบริบท	16
- ทฤษฎีการตีความสรรพสิ่ง.....	21
- สรุปแนวทางการตีความในการศึกษา.....	28
3 การศึกษาที่มาของสิทธิมนุษยชนสากล	
- บทนำ	31
- การศึกษาประวัติศาสตร์แนวคิดสิทธิมนุษยชน	35
ศึกษาจากประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง	35
เอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน	62
4 การศึกษาแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ	
- บทนำ	83
- แนวคิดภาษาคน – ภาษาธรรม.....	96

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
- คำสอนเกี่ยวกับธรรมชาตินุสัยของพุทธศาสนา	98
- คำสอนเกี่ยวกับการกำเนิดสังคมนุสัยในพระไตรปิฎก	103
- ธรรมะกับการเมือง	107
- รัชมิกสังคมนิยม	115
5 บทวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างสิทธิมนุษยชนสากล และหลักธรรมแห่งพุทธศาสนา	120
6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
- สรุปผลความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิด	136
- ข้อเสนอแนะ	140
รายการอ้างอิง	141
ภาคผนวก	146
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	154

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

นานมาแล้วที่มนุษยชาติพยายามค้นหาคำตอบให้กับตัวเองว่า มนุษย์ทุกคนควรมีสិทธิประเภทหนึ่งอันเป็นสิทธิประจำตัวไม่อาจโอนให้แกกันได้ และไม่อาจถูกทำลายล้างได้โดยอำนาจอื่นใด ขณะเดียวกันทั่วโลกมีการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้สิทธิเช่นว่านี้มา ระหว่างผู้ปกครองและผู้ได้ปกครอง โดยที่ผู้ปกครองเป็นพวกที่มีอำนาจทางการเมือง และเป็นผู้กำหนดนโยบายบริหารรัฐโดยมีอำนาจให้หรือลิดรอนสิทธิได้ ส่วนผู้ได้ปกครองเป็นผู้ที่ควรจะได้รับสิทธิ ซึ่งสิทธิที่ว่านี้เป็นสิทธิของมนุษย์สามารถแบ่งออกเป็นสิทธิในชีวิต , สิทธิในการยอมรับนับถือ , สิทธิในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาตนเองได้ตามแนวทางที่ชอบธรรม ซึ่งสิทธิประเภทนี้เพิ่งจะได้รับการขนานนามเมื่อศตวรรษที่ 20 ว่า “สิทธิมนุษยชน (human rights)”¹ สิทธิมนุษยชนมิได้หมายความว่าสิทธิและเสรีภาพที่ได้มาจากการต่อสู้ เช่น การชุมนุมประท้วงหรือการกำหนดเป็นกฎหมาย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนเท่านั้น ความน่าสนใจของสิทธิมนุษยชนคืออย่างไรจะให้มีโครงสร้างวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างเพื่อนมนุษย์ ปราศจากการแบ่งแยกกีดกัน ยอมรับในคุณค่าของมนุษย์ว่าทุกคนควรได้รับการยอมรับนับถือในสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีเสมอเหมือนและเท่าเทียมกัน ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นความคิด, เชื้อชาติ, สีผิว หรือถิ่นที่อยู่ ฯลฯ ที่แตกต่างกันย่อมจะไม่ทำให้สิทธิเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิทธิในความเป็นมนุษย์ ความพยายามสร้างทัศนคติของโลกให้ปราศจากความอยุติธรรม, ความแบ่งแยก ฯลฯ ทำให้เกิดวิธีการในการคุ้มครองสิทธิของมนุษย์นี้ขึ้น ซึ่งปัจจุบันทั่วโลกยอมรับการคุ้มครองด้วยวิธีการทางนิติบัญญัติโดยการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อปกป้องสิทธิ จึงเป็นที่มาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งได้บัญญัติไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม²

¹ นพนิตี สุริยะ, สิทธิมนุษยชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520) , หน้า 25-28

² The Universal Declaration of Human Rights , 1948

ด้วยเหตุที่ประชาประชาชนแห่งสหประชาชาติ ได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรข้อที่ 2 ถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน, ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคลและในความเสมอภาคแห่งสิทธิของทั้งชายและหญิง และได้ตัดสินใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมตลอดจนมาตรฐานแห่งชีวิตให้ดีขึ้นได้ มีเสรีภาพมากขึ้น³

ข้อ 2 “บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพประจำตัวที่ระบุไว้ในปฏิญานี้, ทั้งนี้โดยไม่มี การจำแนกความแตกต่างในเรื่องใด ๆ ,เช่น เชื้อชาติ , สีผิว , เพศ , ภาษา , ศาสนา , ความเห็นทางการเมือง , หรือทางอื่นใด, ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม, ทรัพย์สิน, กำเนิด, หรือสถานะอื่นใด

นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่างโดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางศาสนาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนซึ่งบุคคลสังกัดจะทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด.”⁴

อย่างไรก็ตามในการอ้างอิงปฏิญานี้ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นแนวทางหลัก แต่มีข้อสังเกตที่ว่าปฏิญานี้จะเป็นหลักการที่สมบูรณ์ที่สุดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในคำชี้แจงโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยว่า “การยึดมั่นถ้อยมั่นในหลักปฏิญานี้ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นแนวโน้มนิยมในเชิงวิชาการ และสำหรับนักปฏิบัติการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน (human rights activist) เป็นจุดอ่อนของกระบวนการสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและภายนอกประเทศเป็นแนวโน้มที่ทำให้สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องพื้น ๆ โดยเป็นเพียงอาศัยใช้ปฏิญานี้ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นมาตรฐานอ้างอิงเพื่อสำรวจตรวจสอบ การประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ สอดคล้องหรือฝ่าฝืน มาตรฐานสากล อย่างไรหรือไม่เท่านั้น ผลคือเรื่องราวของ “ สิทธิมนุษยชน ” มีความหมายผิวเผินถึงการรณรงค์เรียกร้องสิทธิ ความเป็นธรรม และเสรีภาพของประชาชนกับรัฐบาลเผด็จการหรือนักโทษทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่”⁵

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาผ่านการตีความของท่านพุทธทาสเข้ามาเชื่อมโยงทางความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชน เนื่องจากตัวผู้ศึกษาเองได้เคยศึกษาผลงานของพระสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถถ่ายทอดหลักธรรมได้เป็นอย่างดีหลายรูปด้วยกัน เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ ,

³ คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ จัดทำ เอกสารสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ, หน้า 7

⁴ เรื่องเดียวกันหน้า 11

⁵ เสน่ห์ จามริก , พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย : คำชี้แจงโครงการศึกษาวิจัย (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2528), หน้า 3

พระอาจารย์พยอม กัลยาโณ และพระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต) เป็นต้น ซึ่งผู้ศึกษามีความสนใจในคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ ทั้งจากปาฐกถา, หนังสือสอนธรรมะจำนวนมากที่ท่านแต่งไว้ให้ จากการศึกษาพบว่าท่านได้อธิบายหลักธรรมด้วยกุศโลบายต่าง ๆ ทำให้สามารถเข้าใจหลักธรรมได้ง่ายขึ้นมาก และจุดเด่นนี้เองที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้ศึกษาหยิบยกความคิดของท่านพุทธทาสมาศึกษา อีกทั้งท่านยังสามารถเสนอหลักธรรมซึ่งสัมพันธ์กับการเมืองได้เป็นอย่างดี เป็นเอกลักษณ์การกล่าวถึง “การเมือง” ตามความคิดของท่านพุทธทาสนั่นคือ การมุ่งให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งอาจแตกต่างหรือคล้ายคลึงกับความคิดของนักรัฐศาสตร์อื่น ๆ แนวคิดของท่านต้องการชี้นำสังคมให้เข้าสู่ภาวะธรรมชาติดั้งเดิมไว้ซึ่งการเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์ และยังส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์อีกด้วย การที่มนุษย์ถูกรอบงำด้วยกิเลสตัณหาทำให้มนุษย์ขาดความสมบูรณ์ในความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์จะไม่ต่างจากสัตว์ มีความรู้สึกเหมือนสัตว์คือ กิน นอน และการสืบพันธุ์เกิดอึดตายึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางจนทำให้มนุษย์มองไม่เห็นธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ เกิดทุกข์เวทนา และ ขัดขวางการแสดงกรุณาต่อผู้อื่น ปัญหาของสังคมเกิดจากความเห็นแก่ตัว จนละโมภเอนแต่ส่วนเกินจากสังคม หรือมนุษย์ด้วยกันเอง⁶ คำสอนที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนถึงการมองความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันของท่านพุทธทาส ที่กล่าวว่า “ในจักรวาลมีดวงดาวมากมาย ดวงดาวมันอยู่บนท้องฟ้าด้วยระบบสังคมนิยม ทำให้จักรวาลอยู่ได้ หากไม่มีดวงดาวก็ไม่มีจักรวาล ดวงดาวแต่ละดวงไม่ว่าจะเป็นดาวเคราะห์หรือดาวฤกษ์ ย่อมมีวงโคจรเป็นของตนเอง จึงไม่เกิดการชนกัน แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าดาวแต่ละดวงไม่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน”⁷ เช่น โลกและดวงจันทร์ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งเป็นการมองดวงดาวว่าไม่ว่าจะแตกต่างกันเพียงใดแต่นั้นก็คือ หนึ่งในภาพรวมของจักรวาล จากที่กล่าวมาเป็นการอุปมาอุปไมยว่ามนุษย์ย่อมมีความเท่าเทียมกันในสังคมมนุษย์ แต่ละคนจึงเป็นหนึ่งในภาพรวมของสังคม การที่มนุษย์ไม่พยายามเอาส่วนเกินจากกันและกันย่อมทำให้ไม่เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน สิทธิมนุษยชนในปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิ-มนุษยชน เป็นการกำหนดหลักการเพื่อป้องกันการเบียดเบียนเอาส่วนเกินจากกันและกันในทางปฏิบัติการศึกษาหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองจะช่วยลดช่องว่างระหว่างหลักการสิทธิมนุษยชนแห่งปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน กับสภาพสังคมไทย และแก้ไขความลักลั่นระหว่างหลักการและการปฏิบัติได้ด้วย ผู้ศึกษาเชื่อว่าหลักการสิทธิมนุษยชนเป็นการแก้ไขปัญหามนุษย์ในระดับปัจเจกชน โดยมุ่งหวังเพื่อผลในระดับสังคมเป็นความสงบสุข

⁶ พุทธทาสภิกขุ, โคนัด เค สแวนเรอร์ บรรณาธิการ, ชัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุในชัมมิกสังคมนิยม : บทนำ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529), หน้า 36

⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 26

ส่วนรวม เพราะสังคมไม่อาจจะสงบสุขได้หากมนุษย์ภายในสังคมไม่สงบสุขซึ่งพุทธศาสนาก็เช่นกันที่ปฏิบัติธรรมเพื่อมุ่งสู่ความนิพพาน แต่มีได้เพื่อระดับปัจเจกชนอย่างเดียว แต่ความมุ่งหมายสูงสุดคือสภาวะธรรม ที่ทุกสิ่งอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข เป็นการแสดงถึงความละเอียดอ่อนถึงขั้นจิตวิญญาณของพุทธศาสนา การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาในความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนแห่งปรัชญาสาขากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน กับ หลักธรรมแห่งพุทธศาสนาผ่านการศึกษาตีความของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยแนวทางการศึกษานี้คิดบนพื้นฐานที่เชื่อว่าภาษาหรือตัวอักษรเป็นสัญลักษณ์ (symbolic) ที่มนุษย์สร้างขึ้นใช้ในการสื่อสารระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกันเอง ดังนั้นไม่ว่าบทบัญญัติแห่งปรัชญาสาขากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน หรือพระไตรปิฎกแห่งพุทธศาสนา เป็นเพียงรูปแบบการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ทราบทั่วกัน แต่ทั้งนี้การที่มนุษย์จะรับทราบความหมายจากสื่อ จำเป็นที่ต้องผ่านการตีความเพื่อให้ได้ความหมายและความเข้าใจในสารนั้น ทำให้ภาษาที่ไม่สามารถสื่อเจตนารมณ์ของผู้เขียนหรือผู้พูดได้อย่างสมบูรณ์ ผู้ศึกษายังเชื่ออีกว่าการตีความสิ่งที่มีมนุษย์รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสต่าง ๆ มีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากการตีความที่ติดกับบริบทของตัวผู้ตีความเอง แม้กระทั่งสิ่งที่ผู้ศึกษากำลังเขียนอยู่เวลานี้ก็ตามก็ยังไม่สามารถก้าวพ้นข้อจำกัดที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้ ดังนั้นการศึกษาแนวคิดสิทธิมนุษยชนในปรัชญาสาขากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน และหลักธรรมในงานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุมีความเหมือนและความแตกต่าง เพราะเกิดจากความสับสนของการตีความ ผู้ศึกษาไม่ได้ต้องการศึกษาเพื่อบอกเพียงว่างานเขียนทั้งสองชิ้นดังกล่าวเขียนไว้ว่าอย่างไร หรือพยายามศึกษาว่างานเขียนทั้งสองเขียนเหมือนหรือแตกต่างกันในข้อความใดซึ่ง เป็นการตีความในระดับของภาษาเท่านั้น แต่ผู้ศึกษาพยายามอ่านและฟังเพื่อทำความเข้าใจกับความหมายและความคิดรวมยอด (concept) ในเบื้องลึกกว่าภาษาที่เห็นด้วยตาเปล่า รูปแบบการศึกษาครั้งนี้จึงออกมาในลักษณะของการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงความคิด โดยผู้ศึกษาต้องทำการศึกษาดังแต่การก่อรูปความคิดของทั้งสองแนวคิดจนกลายเป็นปรัชญาและปรัชญาสาขากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน จากนั้นจึงจะสามารถวิเคราะห์ความเหมือนหรือแตกต่างกันได้ในเบื้องลึก และในความเหมือนหรือแตกต่างนี้เอง จะทำให้ผู้ศึกษาทราบได้ว่าความคิดทั้งสองสามารถจะเชื่อมโยงกันได้อย่างไร ทั้งนี้เพราะอาจมีแนวความคิดบางแง่มุมที่สนับสนุนหรือช่วยแก้ปัญหาให้แก่ หรือกลับกันอีกด้านหนึ่งอาจขัดแย้งกันจนไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้ และนี่คือสิ่งที่ผู้ศึกษามีความสนใจใคร่รู้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและที่มาของสิทธิมนุษยชนสาขากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน

2. เพื่อศึกษาความคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสิทธิมนุษยชนในปรัชญาสากล และความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้

1. ศึกษาประวัติศาสตร์การกำเนิดสิทธิมนุษยชนจากแนวคิด และเอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เช่น มหากฎบัตรแมคนาคาค้า , คำประกาศอิสรภาพแห่งสหรัฐอเมริกา เป็นต้น อันเป็นที่มาของหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
2. ศึกษาแนวคิดและคำสอนในการตีความพุทธศาสนาของท่านพุทธทาสภิกขุจากชีวประวัติ , งานเขียน , งานรวบรวมปาฐกถาของท่านพุทธทาสภิกขุ , งานเขียนซึ่งตีความความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่มีเนื้อหาในการแสดงความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบตีความและวิเคราะห์เอกสาร (documentary research) โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลสำคัญ

1. เอกสารชั้นต้น (primary source) จากปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) , งานเขียน , งานรวบรวมปาฐกถาของท่านพุทธทาสภิกขุในโอกาสต่าง ๆ
2. เอกสารชั้นรอง (secondary source) ผลงานการวิจัยเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน , งานเขียนซึ่งตีความความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาส และงานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สมมุติฐานในการวิจัย

การศึกษานี้มีสมมุติฐานว่าความคิดของท่านพุทธทาสภิกขุมีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงแนวคิดเรื่องความเสมอภาค,ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

เปรียบเทียบกับหลักพุทธศาสนาผ่านการตีความของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องและแตกต่างกันในบางประเด็นของทั้งสองแนวคิด

2. เพื่อเป็นการเผยแพร่ความคิดของท่านพุทธทาสภิกขุซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากล เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ใกล้ตัว อยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทย ทำให้สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

วิธีการนำเสนอ

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและสภาพปัญหา, วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย, ขอบเขตการศึกษาวิจัย, วิธีการศึกษาวิจัย, สมมุติฐานในการศึกษาวิจัย, ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย, แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

บทที่ 2 ระเบียบวิธีการตีความ กล่าวถึงการตีความลักษณะต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษาครั้งนี้

บทที่ 3 ศึกษาแนวคิดหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยกล่าวถึงที่มาของหลักสิทธิมนุษยชนสากลอ้างอิงจากประวัติศาสตร์แนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้องจนกลายเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากล

บทที่ 4 ศึกษาหลักพุทธศาสนาผ่านการตีความของท่านพุทธทาสภิกขุ จนกลายเป็นความคิดทางการเมืองของท่าน โดยศึกษางานเขียน, ปาฐกถา, ธรรมเทศนา, และผลงานอื่น ๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา

บทที่ 5 ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากลตามปฏิญญาสากลฯ และหลักพุทธศาสนาผ่านการตีความท่านพุทธทาสภิกขุ

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ โดยการสรุปเนื้อหาทั้งหมด ตลอดจนข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษา

บทที่ 2

ระเบียบวิธีการตีความ

วิธีการตีความ

การศึกษาความคิดทางการเมืองนั้น มีรูปแบบการศึกษาในหลายวิธีด้วยกัน เช่น การศึกษาในการวิวัฒนาการของแนวคิด , การศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด , การศึกษาเพียงแนวความคิดที่นักคิดแต่ละท่านได้กล่าวไว้ เป็นต้น ซึ่งในการศึกษาแต่ละแนวทางนี้ต่างก็มีแนวทางต่าง ๆ ในการศึกษา และไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่าแนวทางใดมีความถูกต้องเหมาะสมที่สุดในการศึกษาในเนื้อหาทางความคิดแต่ไม่ว่าจะเป็นไปในแนวทางใด ก็อาจกล่าวได้ว่าการตีความ (interpretation) เป็นลักษณะร่วมที่แนวทางการศึกษาต่าง ๆ นี้ จำเป็นที่จะต้องกระทำ เพียงแต่แตกต่างกันที่วิธีการตีความเท่านั้น โดยที่การตีความนั้นเป็นการศึกษาเพื่อหาความหมายหรือความมุ่งหมายของสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นตัวบท (text) , หนังสือต่าง ๆ , ศิลปะ , หรือแม้กระทั่งสิ่งต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ที่กระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน “ซึ่งแนวทางหรือวิธีการในการทำการศึกษาคีความ (interpretation) นั้น มีอยู่อย่างไม่จำกัด แนวทางเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่า มีทั้งที่ถูกกำหนดโดยตัวผู้ศึกษาเอง โดยชนบททางสังคมและภูมิปัญญาที่เราคุ้นเคย”¹ ทำให้การตีความในสรรพสิ่งต่าง ๆ นี้ อาจจะได้ความหมายในสรรพสิ่งที่ทำการตีความที่ไม่เหมือนกันได้ เช่นที่พบเห็นในชีวิตประจำวันทั่วไป ซึ่งผลของการตีความนั้นสามารถมีทั้งที่ช่วยขยายความซึ่งกันและกัน หรือขัดแย้งกันเองได้ โดยผลของการตีความโดยเฉพาะการอ่านหรือการตีความตัวบทเพื่อให้ได้ความหมายหรือความจริงที่ผู้เขียนตั้งใจไว้ นั้น เป็นไปได้ที่ผู้ตีความอาจได้ความหมายที่ถูกต้องแต่อาจไม่ตรงตามความมุ่งหมายที่แท้จริงของผู้เขียนตัวบทนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้เขียนได้ซ่อนความหมายที่แท้จริงหรือความมุ่งหมายที่แท้จริงของเขาไว้ในตัวบท หรือตั้งใจให้มีหลาย ๆ ความหมาย และมีเพียงความหมายเดียวที่ถูกต้องทั้งความหมายและความมุ่งหมายของผู้เขียน โดยอาจจะต้องทำการตีความโดยวิธีพิเศษหรือโดยกลุ่มคนพิเศษจึงจะเข้าใจในความหมายที่แฝงนั้น ๆ ได้

¹ J.G.A. Pocock, “The History of Political Thought : A Methodological Inquiry” in *Philosophy , Politics , and Society* . ed.Peter Laslett and

W.G. Runciman [Oxford, Basil Blackwell,1962] p.184, อ้างถึงใน สมบัติ จันทรวงศ์, *ตัวบท [the text] กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญา*

การเมือง, (อัคราณา), หน้า 9

โดยที่กระบวนการตีความของมนุษย์นั้นมีตั้งแต่มนุษย์เกิดจนกระทั่งสิ้นสุดชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่จะทำการตีความ และเป็นการตีความที่เกิดขึ้นโดยตลอดในชีวิตของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์โดยธรรมชาตินั้นมีการตีความอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องใด เพียงแต่ว่ามนุษย์ผู้นั้น จะตระหนักถึงหรือไม่ว่าตนเองกำลังกำลังตีความอยู่ ซึ่งเกิดขึ้นจากความอยากรู้ในเรื่องจริงตามธรรมชาติ ของมนุษย์ ทำให้เกิดการแสวงหาความจริง เป็นกระบวนการของการตีความที่เป็นผลจากความสามารถ ของมนุษย์ที่สามารถตีความเองได้ [self – interpreting] ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ต้องการรู้และเข้าใจหา ความหมายของสรรพสิ่งรอบตัวกล่าวคือ “ถ้าลองสมมุติดู เมื่อเราพบสิ่ง ๆ หนึ่งที่เราไม่รู้ว่ามันเป็นอะไร เราก็เกิดคำถามขึ้นมาว่า สิ่งนั้นคืออะไร [What is that?] จะเห็นได้ว่า ก่อนที่เราจะรู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร เรา ใช้คำว่า สิ่ง และ อะไร และจากนั้น เราก็พยายามที่จะให้ค่าและความหมายกับสิ่งนั้น”²

ดังที่กล่าวแล้ววิธีการศึกษานั้นมีอยู่อย่างไม่จำกัด มีทั้งที่เป็นในแนวทางเดียวกัน, ส่งเสริมกันและกัน

หรือขัดแย้งกัน โดยมีแนวทางวิธีการตีความที่สำคัญ³ ที่ใช้ในการตีความสรรพสิ่ง โดยเฉพาะการตีความ ด้วยตัวบทคือ การศึกษาตีความโดยอาศัยพื้นฐานความคิดจากศาสตร์แห่งการตีความหรือศาสตร์แห่ง ความเข้าใจสรรพสิ่ง ดังที่เรียกว่า “Hermeneutics” ซึ่งหมายถึงการทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดกระจ่าง, การเปิดเผย ข้อความซึ่งเกิดขึ้นจากการพยายามตีความหมายด้วยบทต่าง ๆ , การไขปัญหาจากการตีความงานเขียนหรือ ด้วยบทต่าง ๆ รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งงานศิลปะ , รัฐ , สถาบันต่าง ๆ การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม มนุษย์ , การตีความหาความหมายในศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยมีแนวทางของการตีความ ตามศาสตร์ของการตีความนี้สามารถแยกย่อยออกไปตามความเข้าใจและความเชื่อในลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ การตีความ เช่น การให้ความสำคัญกับบริบทในทุกส่วนของ การตีความ หรือ การให้ความสำคัญกับผู้ ตีความในปัจจุบัน เป็นต้น ซึ่งโดยรวมแล้ว ศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่งนั้นมีความมุ่งหมายในการตี ความที่มุ่งจะเปิดเผยใจความของตัวบท (text) โดยการตีความนี้มุ่งหมายที่จะให้เกิดความเข้าใจ (meaning) เพื่อตีความให้ได้ตรงกับความมุ่งหมายของผู้แต่งเดิม หรือให้ได้ความหมายที่ตัวบทนั้น ๆ แฝงไว้รวมทั้ง

² ไซซันด์ ไชยพร, “Hermeneutics : ศาสตร์แห่งการตีความ”, วารสารอักษรศาสตร์. 26:1 (มกราคม – มิถุนายน 2527) : 17

³ ไพรคูล เรื่องเดียวกัน และ ไซซันด์ ไชยพร, “Self-Understanding as an Apology in Interpreting Thucydides : The Purpose of New

Interpretation, “รัฐศาสตร์สารฉบับครบรอบ 12 ปี : ปรัชญาและความคิด. (กรุงเทพมหานคร : 2530) และ Gerald L. Bruns, Hermeneutics

Ancient and Modern. [New Haven : Yale University Press : 1992] และ Gary Shapiro and Alan Sica eds., Hermeneutics : Question and

Prospects. [Amherst : The University of Massachusetts Press : 1984] และ สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท [the text] กับการเรียน การสอนวิชา

ปรัชญาการเมือง. อ่างแล้วหน้า 4

ยังมีความมุ่งหมายที่จะใช้อธิบายหรือรักษาลักษณะที่มีคุณค่าของสังคม เช่น พระคัมภีร์ไบเบิล, พระไตรปิฎก เป็นต้น เพื่อให้ใช้ในสังคมต่อไปหรือให้ความทันสมัยเหมาะสมตรงกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

แนวทางการตีความ

ดังที่ได้กล่าวมา การตีความนั้น มีอยู่อย่างไม่จำกัด ซึ่งเกิดขึ้นจากความอยากรู้ในความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ อันนำมาซึ่งกระบวนการการตีความต่างๆ ที่ขึ้นอยู่กับผู้ตีความว่าได้ใช้วิธีการตีความแบบไหนในการค้นหาความจริงที่แฝงในตัวบท หรือ สิ่งที่จะถูกตีความนั้น โดยที่การตีความโดยศาสตร์แห่งความเข้าใจหรือศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่ง (hermeneutics) นั้น ได้มีในหลายรูปแบบหลายกระแสดตามแนวความคิดต่าง ๆ ดังเช่น

- แนวทางที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในทศวรรษที่เกี่ยวกับสิ่งที่ทำการตีความ ซึ่งตั้งอยู่บนเหตุผลที่ว่า การตีความจะเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อผู้แต่งหรือนักคิดท่านนั้นได้เสียชีวิตไปแล้ว การจะเข้าใจตัวบทหรือสิ่งที่ทำการตีความจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ตีความตีความโดยอาศัยบริบทที่เกิดขึ้นในยุคสมัยที่ตัวบทหรือสิ่งที่ทำการตีความนั้นได้เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม, กระบวนการ, ประวัติการศึกษาของเจ้าของผลงาน (นักคิด) ที่เราทำการตีความ, ตลอดจนความคิด, เหตุการณ์ในอดีต, ความคิดที่มีก่อนหน้าสิ่งที่ทำการศึกษาตีความ, ประเพณี, ธรรมเนียมปฏิบัติ อันรวมถึงการศึกษาชีวประวัติของนักคิด (biographical approach) โดยมีข้อสมมติฐานสำคัญอยู่ที่ว่า “ความคิดย่อมเกิดจากบุคคล”⁴ เพราะฉะนั้น ความเกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลนั้นๆ จะสามารถช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจ, ตีความความคิดทางการเมืองของบุคคลนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น โดยถือว่าตัวบุคคลและงานเขียนของเขาทั้งสองอย่างเดียวกัน อันได้แก่ภาพสะท้อนบุคลิกของนักคิด ทำให้สามารถบอกได้ว่าเหตุการณ์สำคัญอะไรในชีวิตของนักคิดที่ก่อให้เกิดความคิดในช่วงชีวิตนั้นของนักคิด และบอกได้ว่างานเขียนที่เขียนขึ้นในช่วงต่าง ๆ ของชีวิตของนักคิดนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งใดกันอย่างไร ซึ่งตามลักษณะของแนวทางการศึกษานี้ยังรวมถึงลักษณะการตีความตามแนวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นการศึกษาในลักษณะที่นำเอาความหลากหลายและกระจัดกระจายของงานเขียนของบุคคลนั้นๆ เข้ามาผูกให้เป็นเรื่องเดียวกันแล้วอธิบายโดยใช้ความรู้ที่เกิดจากชีวประวัติมาอธิบายตีความ ซึ่งรวมถึงการวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด (close textual analysis) อันหมายถึง การศึกษาความคิดของนักคิดที่ปรากฏออกมาในรูปของงานเขียน ที่เป็นลักษณะของจุดเริ่มต้นในการเข้าใจความคิดของนักคิด โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายต่างๆ ดังเช่น การหาความหมายที่พยายามจะสื่อจากการวิเคราะห์แบบของการประพันธ์และวิธีการเขียนว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับความหมายที่พยายามจะสื่อ

กล่าวคือ การตีความในลักษณะนี้เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับบริบทในทุก ๆ ส่วนของสิ่งที่ทำการตีความ ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อที่ว่า การตีความเพื่อที่จะหาความหมายหรือความมุ่งหมายของสิ่งที่ทำการตีความนั้น จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อผู้ตีความมีความรู้ในทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ทำการตีความนั้น จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อผู้ตีความมีความรู้ในทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ทำการตีความ เพื่อให้รู้ว่าผู้แต่งหรือตัวบท

⁴ สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท (the text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง, อ้างแล้วหน้า 12

นั้น ๆ อยู่ภายใต้เงื่อนไขอะไร เป็นลักษณะการตีความที่ผู้ตีความสามารถเข้าใจนักคิดโบราณได้โดยอาศัย การศึกษาในบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวบทหรือสิ่งที่ทำการตีความนั้น ๆ เป็นแนวทางทฤษฎีการตีความ (hermeneutics) ที่มีลักษณะการตีความในเชิงแนวทางประวัติศาสตร์ (historical approach) ที่เป็นลักษณะที่ให้ความสำคัญกับเวลาและสถานที่ เป็นลักษณะของพยายามที่จะสร้างความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ให้ใกล้เคียงมากที่สุดกับความเป็นจริงที่ปรากฏในสมัยที่นักคิดท่านนั้นสร้างสรรค์ผลงานของตน อันเป็นการให้ความสำคัญกับอำนาจของบริบท (contextualism) ซึ่งโดยรวมแล้ว คือ ลักษณะของการตีความที่เชื่อว่าผู้ตีความสามารถที่จะเข้าใจนักคิดได้ดีกว่าที่นักคิดท่านนั้นเข้าใจตนเองว่าคิดอะไร (to understand an author better than he understood himself) ซึ่งเป็นผลจากการที่ผู้ตีความสามารถเข้าใจหรือเห็นในบริบทของนักคิด ซึ่งตัวนักคิดเองไม่ทราบถึงบริบทต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดลักษณะความคิดอย่างนั้น แต่ทั้งนี้การตีความ โดยให้ความสำคัญกับบริบทต่างๆ ในการตีความนี้ การตีความของผู้ตีความที่ดำเนินในปัจจุบันซึ่งเป็นคนละยุคกับสรรพสิ่งที่ถูกตีความนั้น การตีความที่เกิดขึ้นจึงเป็นการตีความภายใต้บริบททางความคิดรวมทั้งประสบการณ์ของปัจจุบันด้วย เช่น การมอง, การตีความสิ่งต่างๆ โดยอาศัยทฤษฎีของปัจจุบัน เช่น ทฤษฎีชนชั้น, ทฤษฎีชนชั้นนำ ฯลฯ ก็ล้วนเป็นการตีความโดยใช้บริบทของปัจจุบัน ไปตีความตัวบทที่อยู่ในบริบทของอดีตคอย อาจเป็นในลักษณะของการแยกแยะระหว่างเจตนา (intention) ของนักคิด และผล (effect) อันเกิดจากการยอมรับความคิดนั้นๆ เป็นการให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เนื่องจากการตีความความคิดนั้นๆ แล้วนำไปปฏิบัติจริง โดยไม่ต้องคำนึงว่า เป็นส่วนหนึ่งของความตั้งใจดั้งเดิมของนักคิดเจ้าของผลงานหรือไม่ ซึ่งจะไม่ใช่สิ่งที่นักคิดท่านนั้นประสงค์ให้เป็นก็ได้ เพราะผู้ตีความไม่สามารถที่จะพิสูจน์ถึงเจตนา (intention) ของนักคิดได้ หรือ แนวทางการตีความในลักษณะแนวทางอุดมการณ์ (ideological approach) คือการนำเอาอุดมการณ์ที่มีมาเป็นเครื่องมือในการอธิบายความคิดที่เกิดก่อนอุดมการณ์นั้น เช่น การอธิบายความคิดของ โทมัส มอร์⁵ ว่าเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพในยุคสมัยที่ชนชั้นนี้แทบจะยังไม่เกิดขึ้น⁵

- แนวทางที่เน้นในความสำคัญของผู้ตีความในปัจจุบัน (presentism) โดยมีความเชื่อที่ว่าถ้าอำนาจของบริบทมีจริงอย่างที่ได้อธิบายไว้ในแนวความคิดแรก สิ่งก็ตามมาก็คือการตีความที่จะต้องถูกจำกัดอยู่ภายใต้บริบทปัจจุบันของผู้ตีความปัจจุบันเองด้วย เพราะฉะนั้นการตีความทั้งหลายที่เกิดขึ้น แม้จะได้ถึงความแม่นยำของการศึกษาบริบทของนักคิดในอดีตก็ตาม แต่ผู้ตีความก็ไม่สามารถที่จะตีความโดยปราศจากอำนาจของบริบทในส่วนของผู้ตีความเองได้หรือการที่ผู้ตีความเองตระหนักหรือได้ใช้ลักษณะความเป็นปัจจุบันของผู้ตีความซึ่งหมายถึง แนวความคิด, องค์ความรู้ รวมตลอดถึงบริบทของผู้ตีความในปัจจุบันในการพิจารณาตีความสรรพสิ่งนั้นๆ นอกจากนั้น อาจกล่าวได้ว่า การตีความสรรพสิ่งต่าง ๆ โดยการคำนึงถึงบริบทของสรรพสิ่งที่ทำการตีความทุก ๆ ส่วนนั้น ไม่สามารถที่จะกระทำได้จริง สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพล, ประวัติศาสตร์, จะรู้ได้อย่างไร โดยถูกต้องทุกอย่าง ซึ่งก็คือบริบทนั้นไม่มีความแน่นอน ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ ดังนั้นการที่จะหาความหมายที่แท้จริง สิ่งที่ทำได้ก็คือ การมองจากจุดยืนของปัจจุบันเป็นการตีความที่อาศัยการพิจารณาในสภาวะปัจจุบัน เป็นการให้ความสำคัญกับผู้ตีความในการศึกษา หรือกล่าวได้ว่า

⁵ สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท (the text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง, อ้างแล้วหน้า 14

จุดยืนของการตีความที่ปฏิบัติเป็นจริงได้ (practical) ก็คือ การยอมรับว่าการตีความของผู้ตีความนั้นเป็นการตีความจากจุดยืนของตนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการเน้นถึงความสำคัญในปัจจุบัน (presentism) โดยลักษณะของการตีความนั้นเป็นการละเลยอำนาจของบริบทของสรรพสิ่งที่ทำการตีความ เป็นการให้ความสำคัญกับบริบทหรือแนวความคิดหรือความต้องการของผู้ตีความอย่างแท้จริง⁶

- แนวทางที่เชื่อว่าบริบทของมนุษย์นั้นไม่ขาดจากกัน มีความเชื่อมโยงของบริบท การแบ่งยุคต่าง ๆ ของแนวคิดล้วนเกิดขึ้นในภายหลัง มนุษย์ในยุคต่าง ๆ ที่ถูกแบ่งนั้นไม่ได้เป็นผู้แบ่งยุคของตัวเองจากยุคอื่น ดังนั้นโดยแท้จริงแล้ว ช่วงเวลาที่มีความต่อเนื่องในตัวของมันเองอยู่บริบทของช่วงเวลาย่อมที่จะต้องมีความต่อเนื่องเช่นกัน ดังนั้นการตีความจึงสามารถที่จะกระทำไ้ภายใต้ความต่อเนื่องของบริบท ซึ่งหมายถึงมีลักษณะของ “การเชื่อมโยงของเขตแดน” (fusion of horizons) ที่หมายถึงเขตแดนของความรู้ชนบธรรมเนียมปฏิบัติ แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ทั้งที่แตกต่างกันด้วยเหตุผลของสถานที่หรือกาลเวลาที่แตกต่างกัน เช่น การเชื่อมโยงของเขตแดนความคิดความรู้ชนบธรรมเนียมของสังคมตะวันตกกับตะวันออก ซึ่งถือว่าเป็นความแตกต่างในมิติของพื้นที่⁷ ส่วนการเชื่อมโยงของเขตแดนความรู้ของสังคมตะวันตกหรือสังคมตะวันออกในยุคปัจจุบันกับยุคอดีตที่เท่ากับเป็นการมองในมิติของเวลา (fusions of historical horizons) ดังเช่น การตีความหลักศิลาจารึกในสมัยสุโขทัย ผู้ตีความที่เป็นคนไทยสามารถที่จะตีความหลักศิลาจารึกนั้นได้ เพราะมีความต่อเนื่องของประเพณี วัฒนธรรมของการเป็นคนไทย⁸

โดยแนวความคิดนี้มีลักษณะสำคัญที่ว่า “ความจริง” ที่เราได้ นั้น เกี่ยวโยงกับสภาพพื้นฐานของมนุษย์ที่เป็น “โลกดัตถ์” (being in the world) ซึ่งทำให้ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องมนุษย์ (human sciences) นั้น โดยแท้จริงเป็นเรื่องของ “การตีความ” (interpretative) ทั้งนี้ เพราะระเบียบวิธีใด ๆ ก็เป็นเรื่องของการตีความทั้งสิ้น (the question of the human science goes beyond the question of method) ซึ่งหมายถึง “ความรู้หรือสิ่งที่เราคิดว่ามันเป็นความจริงนั้นเป็นผลของกระบวนการหรือวิธีการรับรู้อันเป็นสากลที่ปฏิเสธมิได้ของเราในฐานะที่เป็น “มนุษย์” (human beings) หรือ “โลกดัตถ์” (being in the world) นั่นคือ ความรู้ความจริงทั้งหลายนั้นเกิดมา ตีความ”⁹ โดยหลักสำคัญประการหนึ่งของแนวความคิดนี้ คือ การให้ความสำคัญของความจำเป็นของการดำรงอยู่ของความรู้ที่แตกต่างไป ซึ่งหมายถึง การให้ความสำคัญกับ “อคติ” ในฐานะที่เป็นสิ่งสำคัญจำเป็นที่ช่วยให้ความเข้าใจของมันเป็นไปได้ โดยเฉพาะกรณีของภาษาที่ว่า “ความคิดความเชื่อหรือความจริงของแต่ละสังคมถูกตีกรอบและกำหนดโดยโครงสร้างทางภาษาของแต่ละสังคม และแต่ละสังคมแต่ละภาษาก็มีโครงสร้างตลอดจนประวัติศาสตร์และอารมณณ์ที่แตกต่างไป”¹⁰ ซึ่งตัวภาษาเองจัดได้ว่าเป็น “อคติ” ที่สำคัญและมีอิทธิพลสูงชนิดหนึ่ง ซึ่งเปรียบได้กับใยที่ห่อหุ้มหรือเป็นกรอบให้กับความหมายของ

⁶ สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท (the text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง, อ่างแล้วหน้า 14

⁷ ไชยันต์ ไชยพร, “สังคมศาสตร์วิกฤต วิกฤตสังคม,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 17: 2 (ม.ค.-มิ.ย. 2538) : 61.

⁸ ไชยันต์ ไชยพร, “สังคมศาสตร์วิกฤต วิกฤตสังคม,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์, อ่างแล้วหน้า 61

⁹ เรื่องเดียวกัน

¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

สรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการพยายามกำจัดอคตินี้ไปก็เท่ากับเป็นการตัดขาดตัวเราจากประวัติศาสตร์ของตัวเรา และสังคมเราและโดยแท้จริงแล้วมนุษย์ทุกคนเกิดมาท่ามกลางการหล่อหลอมในรูปแบบใดแบบหนึ่งของแต่ละวัฒนธรรมแต่ละสังคมอยู่แล้วและหมายความว่าเราเกิดมาและสร้างความเป็นตัวของเรา (identity) ได้โดยอาศัย “อคติ” (prejudices) ของสังคมของเรา¹¹ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า “มนุษย์ทุกคนจุ่มตัวเองอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า “วิถีชีวิต” อันรวมครอบคลุมไปถึงขนบธรรมเนียมและสิ่งต่าง ๆ ในสังคมซึ่งทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้กรอบหรือวิถีของภาษาอีกหนึ่ง วิถีหรือโครงสร้างทางภาษาซึ่งเปรียบเสมือนโครงกระดูกของค่านิยมขนบธรรมเนียมในสังคมนี้ไม่เพียงแต่จะทำให้เรา “เห็นโลกอย่างที่เรารับรู้” หรือ “มีโลกทัศน์อย่างที่เรามี” แต่มันยังเป็น “โลกของเรา” ด้วย เราเข้าใจโลกอย่างที่เข้าใจอยู่ขณะนี้ก็ด้วยอาศัย “กรอบอ้างอิง” (frame of reference) ซึ่งได้แก่ “ภาษา” และเราจะเข้าใจ “โลก” หรือ “ขนบประเพณี วิถีปฏิบัติ (traditions) หรือ “วิถีชีวิต” (form of life) ที่แตกต่างจากเราได้ โดยการที่เราจะต้องพยายามจับตรรกะและลักษณะเฉพาะพิเศษของ “กรอบอ้างอิง” ของวิถีที่แตกต่างจากเราและสิ่งที่เราได้จากนี้ คือ “ความเข้าใจ” (understanding) หรือ “การตีความ” (interpretation) หรือ “ การเชื่อมโยงของเขตแดน” (fusion of horizons)¹² ซึ่งหมายถึงเป็นการยอมรับว่ามนุษย์ไม่สามารถที่จะตัดตัวเองออกจาก “พื้นฐานจิตใจ” ที่แตกต่างจากเรา ดังนั้นในแนวทางการตีความในลักษณะนี้จึงเป็นลักษณะการตีความที่ให้ความสำคัญกับลักษณะของ “การเชื่อมโยงของเขตแดน” (fusions of horizons) และการเชื่อมโยงในแง่ของมิติของเวลา (fusions of historical horizons)¹³

แนวทางการศึกษาตีความดังกล่าวนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของแนวทางการตีความที่มีมากกว่าหนึ่งแนวทาง และไม่จำกัดว่าในแนวทางหนึ่งจะเป็นแนวทางที่ถูกต้องเพียงแนวทางเดียว โดยที่แต่ละแนวทางตามที่ได้กล่าวมานั้นมีทั้งข้อดีและข้อบกพร่องที่ถูกโจมตีจากแนวคิดอื่นได้¹⁴ เช่น การโจมตีแนวทางการตีความโดยศึกษาชีวิตประจำวันของนักคิด ว่าการให้ความสำคัญแก่ลักษณะเฉพาะในตัวและชีวิตของนักคิดมากมายจนเกินไปอาจทำให้ผู้ศึกษาหันไปสนใจกับตัวบุคคลมากกว่าสิ่งที่บุคคลนั้นๆ เขียนขึ้นมา ก็ได้ ทั้งที่การศึกษาหรือการยอมรับความคิดของนักคิดน่าจะอยู่ที่สิ่งที่เขาเขียนขึ้นมามากกว่าชีวิตประจำวันหรือชั่วร้ายของเขา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในแนวทางการตีความใด ต่างมีวัตถุประสงค์และหลักการต่างๆ ที่เป็นผลจากแนวความคิดและลักษณะการตีความของแต่ละแนวทาง รวมทั้งหลักความเชื่อในเรื่องอำนาจของบริบท (context) ที่ส่งผลต่อการพิจารณาตีความ ซึ่งในแนวทางการตีความอันหลากหลายนี้มีทั้งแนวทางที่ใกล้เคียง, สัมพันธ์กัน หรือ เป็นไปคนละแนวทางซึ่งในแนวทางต่างๆ นี้ ถ้าพิจารณาโดยอาศัยความเชื่อในเรื่องบริบท จะพบว่า แนวทางการตีความต่าง ๆ นี้ มีทั้งแนวทางที่ให้ความสำคัญกับความคิดในเรื่องบริบท (contextualism) หรือ ให้ความสำคัญกับบริบทเท่าที่จำเป็นในการทำการศึกษา, ไม่นั่นหรือไม่ให้

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² ไชยันต์ ไชยพร, “สังคมศาสตร์วิกฤต วิกฤตสังคม,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์, อังแล้วหน้า 62

¹³ เรื่องเดียวกัน

¹⁴ สมบัติ จันทร์วงศ์, ตัวบท (The Text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง, อังแล้วหน้า 10-17.

ความสำคัญกับบริบทในการทำการตีความ (non-contextualism) แต่อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าบริบทจะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในทฤษฎีการตีความสรรพสิ่ง (hermeneutics) แนวต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้ว เพราะถึงแม้จะอ้างถึงการศึกษาก็ไม่ให้ความสำคัญกับบริบทของสรรพสิ่งที่ทำการตีความ การตีความนั้นก็จะต้องพบกับบริบทในส่วนของผู้ตีความ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับความหมายของบริบทและขอบเขตของมันในการพิจารณาตีความ

บริบท (Context)¹⁵

“บริบท” หรือ “Context” (“Context” มาจากรากศัพท์ละติน “Contextus” อันหมายถึง “ประกอบเข้าด้วยกัน” หรือ “เชื่อมเข้าด้วยกัน”¹⁶ โดยตามความหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะหมายถึง “สิ่งที่ซึ่งอยู่รอบสรรพสิ่งที่เราสนใจ และช่วยอธิบายสรรพสิ่งนั้น จากความสัมพันธ์ของมัน ซึ่งสิ่งที่อยู่รอบๆ นั้นอาจจะเป็น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเวลา, ภูมิศาสตร์, วัฒนธรรม, ขบวนการรับรู้, อารมณ์ หรือทุกสิ่ง” โดยคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับ “บริบท” หรือ “Contet” นั้น ได้แก่ สิ่งแวดล้อม (environment), สภาพแวดล้อม (milieu), เบื้องหลัง ภูมิหลัง (background) เป็นต้น¹⁷

จากความหมายของบริบท ทำให้เห็นว่าสรรพสิ่งต่างๆ นั้นมีบริบทล้อมรอบและสัมพันธ์กันอยู่ โดยที่ถ้าหากการศึกษาในสิ่งหนึ่ง เรามองว่าบริบทนี้เป็นเบื้องหลัง หรือภูมิหลังของสิ่งที่เราทำการศึกษา ซึ่งย่อมแตกต่างและมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เราทำการศึกษา ในขณะที่การศึกษาของอีกคนอาจมองว่าบริบทที่เราคำนึงถึงนี้เป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหน้า หรือหมายถึง สิ่งที่เขาทำการศึกษา จากจุดนี้ก็จะเห็นว่าบริบทต่างๆ นั้นต่างสามารถเป็นบริบทของสรรพสิ่งต่างๆ ได้ กล่าวคือ เหตุการณ์หนึ่งๆ สามารถที่จะเป็นได้ทั้งบริบทในการทำการศึกษาของสรรพสิ่งหนึ่งหรือเป็นสรรพสิ่งที่ทำการศึกษาตีความ ดังเช่น การที่คนหนึ่งเห็นว่าประวัติศาสตร์ของจีนเป็นบริบทของการศึกษาในปรัชญาของตะวันออก ในขณะที่อีกคนมองว่า ปรัชญาตะวันออกนั้นเป็นบริบทในการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ของประเทศจีน เป็นต้น¹⁸

นอกจากนั้นแล้ว กล่าวได้ว่า สรรพสิ่งต่างๆ ล้วนอยู่ภายใต้บริบท และ บริบทต่างๆ นี้ก็ล้วนอยู่ภายใต้บริบทต่างๆ เช่นกัน ซึ่งหมายถึง การที่สรรพสิ่งต่างๆ ไม่สามารถที่จะอยู่อย่างลอยๆ โดยปราศจากบริบทได้¹⁹

¹⁵ โปรตุเกส ไชยันต์ ไชยพร, “ประวัติศาสตร์: วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า,” วารสารอักษรศาสตร์ 19:2 (พ.ศ.-ศ.ศ.,

2536). และ Ben-Ami Scharfstein, *The Delima of Context* (Nex York: New York University, 1989)

¹⁶ Ben-Ami Scharfstein, *The Dilemma of Context*, p.1.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid,p.2

¹⁹ Ibid

สำหรับความคิดที่ว่าความถูกต้อง-การยอมรับ-หรือค่านิยมในเรื่องต่างๆ อยู่ภายใต้กาลเวลาและสถานที่ เป็นการให้ความสำคัญต่อแนวความคิดหรือหน่วยในการวิเคราะห์ อันหมายถึง “บริบท” (context) ซึ่งหมายถึงแนวความคิดที่เน้นลักษณะเฉพาะและความจำกัดของสิ่งหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยพิจารณากระแสและเทศะเป็นตัวกำหนดความเฉพาะและความจำกัดของสรรพสิ่งหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยที่คุณค่าและความหมายของสรรพสิ่งหรือเหตุการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้น จะสามารถเข้าใจได้อย่างถูกต้องก็โดยนำสรรพสิ่งหรือเหตุการณ์นั้นๆ วางลงในบริบทของมัน และศึกษาความสัมพันธ์ของสิ่งหรือเหตุการณ์นั้น ๆ กับสรรพสิ่งหรือเหตุการณ์อื่น ๆ ในบริบทเดียวกัน อันหมายถึง “ การที่จะเข้าใจสรรพสิ่งต่างๆ อย่างดีนั้น เราจะต้องเข้าใจการทำความเข้าใจมันในบริบทของมัน โดยเฉพาะเมื่อเราพยายามที่จะทำความเข้าใจในวัฒนธรรมอื่นนอกเหนือจากของเรา”²⁰

ในทำนองเดียวกัน คุณค่าหรือความหมายของสิ่งหรือเหตุการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นอาจมีความหมายที่ผิดเพี้ยน, ไม่ถูกต้องหรืออาจหาความหมายไม่ได้เลย ถ้าหากนำสรรพสิ่งหรือเหตุการณ์นั้นๆ วางลงในที่ไม่ใช่บริบทของมัน ความหมายที่ได้ก็อาจเปลี่ยนไปตามบริบทนั้น²¹

จากเหตุผลดังกล่าว การที่จะเข้าใจสรรพสิ่งในยุคต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องเข้าใจในสังคมต่างๆ ไปรวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ในอดีตช่วงที่เราศึกษาทำความเข้าใจในสรรพสิ่งนั้นเสียก่อนเราจึงจะสามารถที่จะเข้าใจตีความประเด็นสรรพสิ่งนั้นได้ถูกต้องตรงตามบริบทของสรรพสิ่งนั้นอันหมายถึง เป็นการให้ความสำคัญกับบริบทในการทำการศึกษาคติความ (contextualism) ซึ่งหมายถึง การตีความหรือการอธิบายสรรพสิ่งต่างๆ นั้นจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้ตีความหรืออธิบายภายใต้บริบทของสรรพสิ่งนั่นเอง²²

จากลักษณะของการตีความที่ได้ให้ความสำคัญกับบริบทเป็นสำคัญในการศึกษาคติความ (contextualism) ที่เป็นไปตามแนวความคิดที่ว่า คุณค่าและความหมายของสิ่งหรือเหตุการณ์ใดที่เกิดขึ้นจะสามารถเข้าใจได้อย่างถูกต้องนั้น ก็โดยนำสรรพสิ่งหรือเหตุการณ์นั้น ๆ ไปวางในบริบทของมัน ได้มาซึ่งลักษณะของความเฉพาะ, จำกัด, เอกเทศของเหตุการณ์เรื่องราวในอดีต เป็นลักษณะที่อยู่ภายใต้กาลเวลาสถานที่ ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวนี้ได้ส่งผลให้การศึกษาคติความของนักคิดได้หมดลักษณะความเป็นอมตะของความคิด ลักษณะสัจธรรมของความคิด หรือลักษณะความเหนือกาลเวลาและสถานที่ของความคิดนั้น เพราะเมื่ออยู่ต่างบริบทกัน ความหมายหรืออรรถะของสรรพสิ่งนั้นก็อาจมีความหมายแตกต่างกัน²³

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาที่คำนึงถึงบริบทเป็นสำคัญในการศึกษาคติความ จนก่อให้เกิดเป็นลักษณะความเฉพาะของเหตุการณ์ต่อกาลเวลาและสถานที่ การศึกษาที่ไม่คำนึงถึงบริบท หรือการ

²⁰ Ben-Ami Scharfstein, *The Dilemma of Context*, p.7 อ้างใน ไชยันต์ ไชยพร,อ้างแล้วหน้า 10

²¹ Ibid

²² วันฉัตร สุวรรณกิติ, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก.” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต

ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 21

²³ เรื่องเดียวกัน

คำนึงถึงบริบทแต่เพียงบางส่วนนั้น ปัญหาสำคัญของลักษณะแนวทางการตีความต่าง ๆ ดังที่กล่าวนี้ ก็คือ จะใช้อะไรเป็นเกณฑ์หรือตัวชี้วัดพรมแดนของบริบท หรือขอบเขตของสรรพสิ่งในการตีความนั้น²⁴

แต่ทั้งนี้ ในการตีความสรรพสิ่งนั้น กรอบหรือพรมแดนแรกที่เราสามารถจะกำหนดได้ก็คือ “ตัวบท” (text) ด้วยเหตุที่ว่า การศึกษาตีความโดยเฉพาะในความคิดของนักคิดนั้น โดยส่วนใหญ่แล้วถูกบันทึกเป็นหนังสือ หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า จุดเริ่มต้นของการศึกษาตีความความคิดของนักคิด จะอยู่ที่ “ตัวบท” รวมทั้งลักษณะของภาษาที่ใช้บันทึก (ซึ่งเป็นบริบทชนิดหนึ่งของตัวบท) โดยวิธีการที่สำคัญซึ่งถือเป็นวิธีการพื้นฐานที่ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาตีความในแนวทางใดจำเป็นที่จะต้องกระทำก็คือ การอ่านงานเขียน หรือ ตัวบทที่จะทำการศึกษานั้นอย่างละเอียด เนื่องจากความคิด ความหมายหรือความมุ่งหมายของนักคิดที่จะทำการตีความนั้นอย่างละเอียด เนื่องจากความคิด ความหมายหรือความมุ่งหมายของนักคิดที่จะทำการตีความนั้น โดยส่วนใหญ่จะอยู่หรือแฝงอยู่ในตัวบทหรืองานเขียนของนักคิดท่านนั้น ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเพื่อความมุ่งหมายใดก็ตามโดยอาศัยการตีความเพื่อหาความมุ่งหมายนั้น สิ่งสำคัญที่ไม่สามารถจะมองข้ามหรือปฏิเสธได้เลยนั้น ก็คือ การที่ผู้ศึกษาตีความได้อ่านงานเขียนหรือตัวบทนั้น ๆ เอง แต่สิ่งที่ตามมาก็คือ เราจะกำหนดขอบเขต หรือ พรมแดนอื่นของการศึกษาตีความในลักษณะใด ซึ่งหมายถึงการตีความนั้นจะคำนึงถึงบริบทในระดับใดได้บ้าง²⁵

ระดับของบริบท

ดังที่กล่าวแล้ว การตีความมีแนวทางการตีความอยู่อย่างหลากหลาย ซึ่งแต่ละแนวทางการตีความนั้นมีการคำนึงถึงอำนาจของบริบทในลักษณะต่าง ๆ กันตามแต่ละแนวทาง แต่จากลักษณะความเชื่อที่ว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะหลุดจากอำนาจของบริบทได้ มนุษย์ก็เช่นเดียวกันที่ไม่สามารถปลอดจากอำนาจของบริบทได้อย่างแท้จริง {อย่างน้อยที่สุด ก็คือ บริบทของตัวผู้ศึกษา หรือตัวผู้ตีความ (individual context) เพียงแต่ว่าผู้ศึกษาจะตระหนัก หรือ คำนึงถึงอำนาจของบริบทนั้นหรือไม่ ดังนั้นการตีความไม่จะเป็นในแนวทางการตีความในลักษณะใดไม่สามารถที่จะกล่าวได้อย่างชัดเจนถึงการปลอดจากอำนาจของบริบทอย่างแท้จริง ซึ่งความสำคัญของ “บริบท” ในการที่จะส่งผลต่อการตีความนั้น ขึ้นอยู่กับว่า ผู้ตีความได้ใช้แนวทางใดในการตีความ ซึ่งหมายถึง ผู้ตีความเป็นผู้กำหนดถึงความสำคัญของอำนาจของบริบทต่อการตีความนั้น โดยผ่านแนววิธีการตีความที่ผู้ตีความได้ใช้นั่นเอง ซึ่งการกำหนดแนววิธีการตีความนี้จะส่งผลถึงการกำหนด “ระดับของบริบท” ซึ่งรวมถึง ขอบเขตพรมแดนของบริบทของการศึกษาตีความด้วย²⁶

“ระดับของบริบท” หรือ “พรมแดนของบริบท” นี้ เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดหรือเลือกสรรวางขอบเขตการศึกษาตีความ ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละแนวทางที่ผู้ตีความเลือกในการศึกษาตีความ ว่ามีแนวทาง

²⁴ วันฉัตร สุวรรณกิติ, อังแล้วหน้า 22

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22-23

²⁶ ไชยันต์ ไชยพร, ประวัติศาสตร์ : วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า, (อค์สำเนา), หน้า 18

ในการพิจารณาตีความที่พิจารณาให้ความสำคัญกับ “บริบท” ในลักษณะใด โดยในการแบ่งระดับของบริบทนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ระดับ²⁷ ได้แก่

- Micro Context คือ บริบทในระดับที่ย่อยที่สุด หมายถึง การพิจารณาบริบทในด้านการใช้ภาษาคำต่างๆ รวมถึงบริบทส่วนตัวของตัวบุคคลผู้เขียนด้วย (personal context) บุคคลแต่ละคนนั้นถือว่ามีปัจเจกภาพที่ถ่ายทอดมาในวิธีการใช้รักษาของเขาด้วย แต่ละคนก็มีรูปแบบ (style) การเขียนแตกต่างกัน ซึ่งจำเป็นต้องใช้เทคนิคพิเศษในการศึกษา บริบทของภาษาเป็นสิ่งจำเป็นในการตรวจสอบข้อมูลว่าเป็นของผู้เขียนคนใดคนหนึ่ง และใช้ในการที่จะเข้าใจประโยคที่สำคัญ ๆ หรือบทที่สำคัญ ๆ ภายใต้บริบทของงานเขียนทั้งหมดของผู้เขียนแต่ละคน ซึ่งบริบทในระดับนี้ถ้าจะพิจารณากันจริง ๆ สามารถไล่ลงไปถึงบริบทของตัวบุคคลในเรื่องของอวัยวะร่างกายในระดับเซลล์ ระบบประสาทที่แต่ละคนมีแตกต่างกัน และการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อันก่อให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรมและความคิดที่แตกต่างกัน โดยความสำคัญของบริบทในระดับนี้ที่ไม่สามารถที่จะปฏิเสธหรือมองข้ามจะอยู่ที่การศึกษางานของใครก็ตาม ความตั้งใจ (intention) ของผู้บันทึกข้อมูลหรือนักเขียนเป็นสิ่งที่สำคัญ มิฉะนั้นความเข้าใจหรือการตีความอาจจะคลาดเคลื่อนก็ได้ โดยเฉพาะการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิด เพราะนักคิดทุกคนไม่ได้จะมีเพียงลักษณะของความสนใจที่ต่างกัน แต่มีลักษณะเฉพาะของการใช้ศัพท์ สำนวน และความสัมพันธ์ของคำต่างๆ เช่น ลักษณะของการเขียนของเพลโตตามลักษณะการสนทนาของโสกราตีสที่เป็นลักษณะของการกล่าวที่น้อยกว่าความจริง, การหลบความหมายโดยกล่าวตรงข้าม (irony) ซึ่งเป็นเทคนิคในการเขียนที่สำคัญที่ถือได้ว่า จะเข้าใจได้ก็โดยพิจารณาภายใต้บริบทของวิธีการ (style) หรือจุดมุ่งหมาย (intention) ของนักเขียน, นักคิดท่านนั้นๆ²⁸

- Correlative Context คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลหรืองานที่เราต้องการศึกษา เช่น การศึกษาแนวคิดในยุคเฮนรี เราได้อาศัยข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ได้จากผลงานของ โสกราตีส, เพลโต, อริสโตเติล. ซึ่งเป็นนักคิดในบริบทนั้น ถือว่าเป็น correlative context ที่เกี่ยวข้องกับบริบทจริง คือ การศึกษาความคิดในนครรัฐเอเธนส์ หรือ การศึกษางานของท่านพุทธทาสภิกขุ correlative context ก็คือ งานของนักวิชาการที่ทำการศึกษา ซึ่งหมายถึง เมื่อมีการตีความงานชิ้นนั้นย่อมอยู่ภายใต้บริบทของมันเอง (การศึกษาในเรื่องแนวคิดในยุคเฮนรี เราก็ต้องคำนึงถึงบริบทของนักคิดในยุคนั้นด้วย) ด้วยเหตุนี้การศึกษางานตามแนวความคิดในบริบทระดับนี้จึงเป็นการตีความซ้อนการตีความหลายครั้งหลายคราเป็นการผสมผสานของบริบทในหลายยุคหลายสมัย²⁹

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-20. {ซึ่งใช้เกณฑ์การแบ่งจาก Ben-Ami Scharfstein, *The Dilemma of Context*, pp. 62-66.}

²⁸ เรื่องเดียวกัน

²⁹ ไชยันต์ ไชยพร, *ประวัติศาสตร์: วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า*, อังแล้วหน้า 18-20.

-**Macrocontext** เป็นบริบทที่เกี่ยวกับเรื่องกว้างขวางครอบคลุม และมีลักษณะ impersonal ได้แก่ สภาพทางสังคมวัฒนธรรม หรือ การถกเถียงระหว่างค่ายความคิด (school of thought)³⁰ เช่น การศึกษา งานปรัชญา หรือประวัติศาสตร์ของเอเธนส์ เราก็จำเป็นต้องพิจารณาบริบททางสังคม เศรษฐกิจการเมืองของชีวิตคนกรีกโบราณ หรือ การศึกษาความคิดทางการเมืองของ จัง จี้ก รุสโซ ก็คืออาศัยการศึกษาบริบทของฝรั่งเศสในยุคนั้น เป็นต้น³¹

-**Metacontext** บริบทดังกล่าวนี้จะเข้าใจได้เมื่อเราพิจารณาถึงวิธีการตั้งคำถามของนักคิดในอดีต หรือวิธีการมองปัญหาของผู้บันทึกประวัติศาสตร์ ตลอดจนแนวทางการแก้หรือตอบคำถามที่ได้ถูกตั้งขึ้นมา เช่น ลักษณะเฉพาะของการตั้งคำถาม-คำตอบของปรัชญากรีกหรือของคนกรีกโดยทั่วไป หรือลักษณะของจีน ของอินเดีย หรือเมื่อนำกรีก อินเดีย จีน มาเปรียบเทียบพบลักษณะร่วมก็จะเข้าอยู่ภายใต้ metacontext บริบทดังกล่าวนี้ครอบคลุมกว้างขวางกว่า macrocontext³²

-**Meta-metacontext** หรือ the universal หมายถึง บริบทสากล ที่พยายามนำเอาบริบททั้งหมดที่ได้กล่าวไปข้างต้นเข้ามารวมกันขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจให้เห็นลักษณะความเป็นสากลทางความคิดของตัวบทหนึ่ง ๆ แต่บริบทในระดับนี้เป็นเพียงความใฝ่ฝันหรือภาพร่างของนักวิชาการต่างๆ เท่านั้น³³

ในการแบ่งบริบทเป็นห้าระดับดังที่กล่าวไว้ในความเป็นจริงแล้ว บริบททั้งห้านี้ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้เลย เพราะโดยแท้จริง บริบททั้งหลายขึ้นอยู่กับกันและกัน บริบทสากลประกอบด้วยบริบทย่อยๆ ในขณะที่บริบทที่ใหญ่กว่าก็มีอิทธิพลในการกำหนดบริบทที่เล็กกว่าเช่นเดียวกัน

สำหรับในการทำการศึกษานั้น ความคิดในเรื่อง “บริบท” จะส่งผลกระทบต่อแนวทางการศึกษาอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับแนวทางและวิธีการศึกษาในการทำการศึกษาต่างๆ ของผู้ทำการศึกษา ซึ่งหมายถึง การศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งนั้น อิทธิพลจากบริบทจะส่งผลกระทบต่ออย่างไรกับการศึกษา จะเป็นไปตามแนวทางของการศึกษาว่าได้ให้หรือไม่ให้ความสำคัญกับอิทธิพลของบริบท ดังที่ Ben-Ami Scharfstein ได้แบ่งแยกไว้³⁴

Contextualism

Uniqueness, Individuality

Relativity

Pluralism

Nominalism

Noncontextualism

Universality, Generality

Absolutism

Monism

Realism

³⁰ เรื่องเดียวกัน

³¹ โปรดดู วันฉัตร สุวรรณกิตติ, อ่างแล้วหน้า 24

³² ไชยันต์ ไชยพร, , ประวัติศาสตร์: วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า, อ่างแล้วหน้า 21

³³ ไชยันต์ ไชยพร, , ประวัติศาสตร์: วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า, อ่างแล้วหน้า 23

³⁴ Ben-Ami Scharfstein, *The Dilemma of Context*, p.186. อ่างใน ไชยันต์ ไชยพร, อ่างแล้วหน้า 24

โดยศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่ง (hermeneutics) นั้น มีจุดยืนในเรื่องของบริบทในลักษณะที่อยู่ตรงกลางอันหมายถึง แนวทางการตีความตามศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่งนี้เป็นแนวทางการตีความที่อาจให้ความสำคัญกับทั้งสองส่วน ซึ่งหมายถึงอาจให้ความสำคัญกับการเน้นบริบทและการไม่ให้ความสำคัญกับบริบท ซึ่งกล่าวไว้ว่า ความคิดในเรื่องบริบทจะมีอิทธิพลอย่างไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของแนวทางการตีความต่างๆ นั้นเอง ดังเช่น ในกลุ่มที่มีความเชื่อว่าสามารถเข้าใจนักคิดในอดีตได้ดีกว่านักคิดเองนั้น เนื่องจากสามารถรับรู้ประสบการณ์ได้มากกว่า สามารถตอบคำถามที่คนในอดีตไม่สามารถให้ความหมายได้ ซึ่งจะทำให้สามารถที่จะเข้าใจนักคิดผู้ที่ถูกตีความมากกว่าที่นักคิดคนนั้นเข้าใจตนเอง เพราะสามารถเห็นว่าทำไมนักคิดถึงคิดเช่นนั้น เห็นถึงสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นเหตุให้นักคิดคิดเช่นนั้น ซึ่งตัวนักคิดเองไม่รู้ว่าจะทำไมจึงคิดเช่นนั้น ซึ่งการตีความในลักษณะนี้ผู้ตีความย่อมจะต้องได้รับอิทธิพลจากบริบททั้งในส่วนของบริบทของตัวบท หรือ สรรพสิ่งที่ทำการตีความ รวมทั้งบริบทในส่วนของตัวผู้ตีความเอง, ในขณะที่ผู้ตีความที่เน้นใจความสำคัญของปัจจุบัน ซึ่งอ้างถึงความเป็นไปไม่ได้ในการกำหนดความเด่นชัดให้กับบริบทที่เกิดขึ้นในอดีต และอ้างถึงความไม่แน่นอนของบริบท อันไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัด ดังนั้นจึงเป็นการเสียเวลาเปล่าในการที่จะคำนึงถึงหรือให้ความสำคัญกับเรื่องบริบท จุดยืนดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะการตีความที่เน้นในจุดยืนของปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะการตีความที่ไม่เน้นถึงความสำคัญของบริบทของสรรพสิ่งที่ทำการตีความนั้นๆ เลย แต่การตีความโดยอาศัยแนวทางนี้ ย่อมที่จะต้องได้รับอิทธิพลของบริบทของตัวผู้ตีความเองอยู่ดี เพียงแต่ว่าตัวผู้ตีความจะตระหนักหรือให้ความสำคัญกับมันหรือไม่ ดังนั้นศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่งจึงมีลักษณะทั้งที่ให้ความสำคัญกับบริบทในลักษณะของ contextualism และการอ้างถึงความเป็นไปได้ในการเน้นบริบทในการทำการตีความสรรพสิ่งอันเป็นลักษณะของ non-contextualism ³⁶

³⁵ Ibid

³⁶ ไชยันต์ ไชยพร, , ประวัติศาสตร์ : วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า,อ้างแล้วหน้า 24

ดังนั้น แนวทางการตีความต่างๆ ไม่ว่าจะมึจุดยืนอย่างไรก็ตาม ต่างต้องได้รับอิทธิพลจาก “บริบท” (context) เนื่องจากเหตุผลความเชื่อที่ว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้โดยปราศจาก “บริบท” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ล้วนตกอยู่ภายใต้อำนาจของบริบท แม้ผู้ตีความจะพยายามตั้งจุดยืน หรือ ยึดแนวความคิดที่ไม่ให้ความสำคัญกับบริบท แต่อย่างน้อย การตีความที่เกิดขึ้นก็เป็นการตีความที่ได้รับอิทธิพลจากบริบทในส่วนของผู้ตีความ (individual context) ที่เป็นมนุษย์ที่ได้ผ่านประสบการณ์ความคิด, ความเชื่อ, ธรรมเนียม, ประเพณีปฏิบัติต่างๆ ซึ่งล้วนแต่ก่อให้เกิดเป็นบริบทของผู้ตีความได้ในส่วนหนึ่ง³⁷

ทฤษฎีการตีความสรรพสิ่ง (Hermeneutics) ในการตีความตัวบท (text)

ตามที่ได้กล่าวมา การตีความตามแนวทางทฤษฎีการตีความนั้นมีความมุ่งหมายในการหาความหมาย (meaning), จุดมุ่งหมาย (intention) ของสรรพสิ่งที่ทำการศึกษาตีความซึ่งอาจเป็นเพราะสรรพสิ่งนั้นเกิดความล้าสมัย, หรือเกิดจากความเห็นที่ไม่ตรงกันในสังคม, หรือเกิดจากลักษณะที่ไม่ได้ทำการเปิดเผยถึงข้อเท็จจริงเป็นลักษณะการซ่อนความมุ่งหมายไว้ของตัวบทหรือสรรพสิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นเพราะ “นักคิดในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกย่อมมีความจำเป็นที่จะต้อง “นับถือ” ความสำคัญของความเห็นของชุมชนนั้น ๆ ในเรื่องที่สำคัญ ๆ ไม่นานแล้วก็จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยสันติสุขได้ แต่การให้ความ “นับถือ” แก่ความเห็นหลักของชุมชนไม่ได้หมายความว่า นักคิดท่านนั้นจะต้องยอมรับว่าความเห็นนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือจริง นักคิดที่ตระหนักในความสำคัญของปัญหานี้คือ ปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างปรัชญาและการเมือง จึงต้องมีวิธีการเขียนแสดงความเห็น (ที่คนคิดว่าเป็นสัจจะ) ออกมาในรูปแบบที่จะเปิดโอกาสให้คนได้เข้าใจ โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อความเชื่อจากคนหมู่มากที่มีต่อความเห็นหลักของสังคม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงอยู่ของสังคมนั้น ๆ”³⁸ หรือ การที่นักคิดต้องการที่จะสื่อกับผู้ฟังที่ต่างสถานะในความคิด หรือผู้เขียนหลอกผู้อ่านบางคนหรือหลาย ๆ คน หรือการที่ผู้เขียนตั้งใจให้มีหลาย ๆ ความหมายแต่มีเพียงความหมายเดียวที่ตรงกับความหมายและความมุ่งหมายที่แท้จริงของผู้เขียน ผู้เขียนจึงใช้วิธีการแฝงความหมาย หรือซ่อนความหมายไม่เปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งการทำเช่นนั้นที่ถูกต้องสำหรับงานเขียน หรือ ความคิดของนักคิดในลักษณะนี้ จำเป็นที่จะต้องได้รับการตีความอย่างละเอียด เพื่อที่จะแยกแยะระหว่างสิ่งที่เขียนอันเปิดเผยและข้อเขียนที่ ปกปิดซ่อนเร้นที่อยู่ภายใต้งานเขียนหรือตัวบทชิ้นนั้น ๆ เพื่อที่จะหาความมุ่งหมายของนักคิดที่แฝงอยู่ในตัวบทนั้นออกมา (reading between the lines)³⁹

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27

³⁸ Leo Strauss, *The Forgotten*, p.27., Persecution. pp.7-37. อ้างใน สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท (the text) กับการเขียนการ

สอนวิธีปรัชญา

การเมือง, อ้างแล้วหน้า 29.

³⁹ สมบัติ จันทรวงศ์, อ้างแล้วหน้า 23-24

แต่ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการตีความจะดำเนินโดยแนวทางใดก็ตาม หรือไม่ว่าการใช้ศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่งทำการตีความด้วยทศใด ๆ สิ่งสำคัญที่ต้องกระทำเป็นพื้นฐานในการตีความ คือ การอ่านตัวบทนั้น ๆ ซึ่งก็คือการให้ความสำคัญกับ “ภาษา” ในฐานะการเป็นสัญลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์ในทางความหมายกับตัวบทนั้น ซึ่งหมายถึงการที่ภาษาเป็นสื่อกลางระหว่างความคิดกับการรับรู้ในความคิดนั้น ดังนั้น “ภาษา” จึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจในการรับรู้ของมนุษย์ ทำให้ความรู้เกี่ยวกับ “ภาษา” และการ “สื่อความหมาย” มีความสำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในตัวบทที่ทำการศึกษาได้ แต่ทั้งนี้จากลักษณะของ “ภาษา” ที่มีลักษณะการสื่อความหมายที่หลากหลายได้ อันหมายถึง การที่ประโยคหนึ่งประโยค ผู้พูดหรือผู้ฟังที่ต่างกัน หรือ คนละสถานการณ์กัน ความหมายที่ได้ก็อาจมีมากมายหลายความหมาย จึงทำให้ “ภาษา” เพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อการหาความหมายด้วยบท⁴⁰

ดังนั้น การหาความหมาย โดยการอ่านตัวบทจึงไม่ใช่แต่การให้ความสำคัญกับ “ภาษา” ที่ใช้อย่างตรงไปตรงมาเพียงอย่างเดียว การตีความหมายนอกจากจะต้องพิจารณา “ภาษา” ในฐานะของ “เครื่องมือสื่อสารความหมาย” แล้ว จะต้องพิจารณาถึง “โครงสร้างทางภาษา” ที่มีลักษณะเป็นตัวกำหนดและตีกรอบความคิดความเชื่อหรือความจริงของแต่ละสังคม ซึ่งแต่ละสังคมแต่ละภาษาก็มีประวัติศาสตร์และโครงสร้างที่ต่างไป การตีความหาความหมายโดยผ่านการสื่อความหมายจากภาษานี้ จึงจะต้องพิจารณาตีความให้ทราบถึงความหมายที่แฝงอยู่ในการใช้ภาษานั้นด้วย รวมทั้งการพิจารณาถึงประวัติศาสตร์, หลักฐานสภาวะแวดล้อมต่างๆ ประกอบเป็นหลักในการตีความ ซึ่งหมายถึง การตีความโดยศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่งในฐานะระเบียบวิธีศึกษา (methodological hermeneutics) อันหมายถึงเป็นการตีความโดยการพิจารณาภาษาจากสื่อความหมายและวิธีการในการใช้ภาษา รวมทั้งการพิจารณาในส่วนต่าง ๆ เช่น สภาวะแวดล้อมของตัวบท, ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับตัวบท ซึ่งก็คือบริบทในส่วนต่าง ๆ ของตัวบทนั่นเอง โดยเป็นการศึกษาตีความที่อาศัยการพิจารณาตีความผ่านการอ่านงานตัวบท⁴¹

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาโดยการตีความงานเขียนของนักคิดที่ดีที่สุด เพื่อให้ได้ความหมายหรือความมุ่งหมายที่ใกล้เคียงกับความมุ่งหมายและความต้องการของนักคิดมากที่สุด นอกจากความสำคัญของการต้องอ่านตัวบทแล้วน่าจะอยู่ที่ การทำให้ตัวผู้ตีความปราศจากซึ่ง “อคติ” (prejudice) ของตัวผู้ตีความ โดยปราศจากการครอบงำของความต้องการของตัวผู้ตีความในยุคปัจจุบัน ซึ่งก็คือ การพยายามตีความให้ได้สิ่งที่นักคิดต้องการที่จะสื่อกับผู้อ่านให้ได้มากที่สุด แต่ทั้งนี้ จากความหมายและลักษณะสำคัญของบริบท ในส่วนที่สรรพสิ่งต่างๆ ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้โดยปลอดจากบริบท ดังนั้น ผู้ตีความในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง จึงไม่อาจที่จะปฏิเสธอำนาจของบริบทในส่วนนี้ได้ ซึ่งหมายถึงบริบทในระดับที่ละเอียดที่สุด เป็นบริบทในระดับตัวบุคคล (individual context) ที่มนุษย์แต่ละคนมีประสบการณ์การรับรู้, การศึกษา ซึ่งผ่านการตีความที่เป็นผลจากธรรมชาติส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่มีความใฝ่หา, อยากรู้ในความจริง, สงสัย จน

⁴⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, อ้างแล้วหน้า 24

⁴¹ สมบัติ จันทรวงศ์, แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาปรัชญาการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรฟ้าพิคาร์ด, 2527), หน้า

เกิดเป็นการตีความ (ซึ่งได้ความแล้วว่า มนุษย์มีการตีความตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นสุดชีวิตเพียงแต่เราจะตระหนักถึงหรือเปล่าว่าเขากำลังตีความอยู่) อันหมายถึงการตีความจะมีลักษณะของการตีความที่ไม่สามารถหลุดจากลักษณะการมองในจุดยืนของปัจจุบันได้ (presentism)⁴²

ดังนั้น เพื่อพิจารณาลักษณะของบริบทส่วนบุคคล (individual context) ที่เป็นผลจากการรับรู้เป็นประสบการณ์ของมนุษย์ และความสำคัญในเรื่องเวลา-สถานที่ (time-space) ที่มีความหมายและอิทธิพลต่อมนุษย์ตลอดเวลา รวมทั้งเมื่อคำนึงถึงว่ามนุษย์นั้นโดยธรรมชาติส่วนหนึ่งเฝ้าหา สงสัยและตีความ ซึ่งโดยรวมเป็นลักษณะของ “ความเป็นประวัติศาสตร์ (historicity) ของมนุษย์เอง”⁴³ ซึ่งหมายถึง การที่มนุษย์แต่ละคนมีลักษณะเฉพาะอันทำให้เกิดเป็นประสบการณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้การตีความในครั้งต่อไป เป็นลักษณะของ “พื้นฐานจิตใจ” (presupposition) ที่มนุษย์แต่ละคนต่างมีลักษณะเฉพาะของ “พื้นฐานจิตใจ” เป็นปัจเจกของแต่ละบุคคล อันทำให้แต่ละคนหรือผู้ศึกษาตีความแต่ละคนมีสภาวะการรับรู้และเข้าใจความหมายของแต่ละคน ซึ่งเป็นผลจากสภาวะตัวตน และ “พื้นฐานจิตใจ” ของเขานั้นเอง ดังนั้น การที่เราจะเข้าใจขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตที่แตกต่างจากเรา สิ่งที่จะทำให้เราเข้าใจและเชื่อมต่อกันกับความคิดอื่นก็คือการปะทะกันระหว่าง “อคติ” (prejudices) ที่แตกต่างจากของเรา⁴⁴

ดังนั้น การตีความในสรรพสิ่งต่าง ๆ ถ้าหากได้คำนึงถึงอำนาจของบริบทในระดับย่อยสุด ย่อมไม่อาจที่จะปฏิเสธอำนาจของบริบทในส่วนนี้ได้ ซึ่งหมายถึง บริบทอันเกิดจากการที่มนุษย์ทุกคนมี “พื้นฐานจิตใจ” (presupposition) หรือ “อคติ” (prejudices) ที่แตกต่างกัน เป็นลักษณะปัจเจกของแต่ละคน ซึ่งทำให้การตีความไม่ว่าจะเป็นในเรื่องใด หรือการตีความในสรรพสิ่งใด ไม่สามารถที่จะหลุดจากอำนาจของบริบทในส่วนนี้ได้ ดังนั้นการตีความในสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมต้องเป็นการตีความที่เกิดขึ้นภายใต้ “พื้นฐานจิตใจ” หรือ “อคติ” หนึ่งเสมอ อันนำมาซึ่งการตีความที่อาจเหมือนหรือแตกต่างจากการตีความในสิ่งเดียวกัน ซึ่งเป็นผลจากการตีความที่เกิดขึ้นโดยผู้ตีความคนละคน ที่มีความแตกต่างในเรื่อง “พื้นฐานจิตใจ” และ “อคติ” เป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาตีความ⁴⁵

กล่าวคือ การตีความด้วยหัวใจใด ๆ มนุษย์มีพื้นฐานจิตใจ (presupposition) ของแต่ละปัจเจกแต่ละยุค ซึ่งเป็นพันธุนาการที่มนุษย์ไม่มีทางหลุดพ้นไปได้ ดังนั้นแม้จะพยายามเข้าใจบริบทภายในประวัติศาสตร์ ก็ไม่สามารถขจัดอคติ (prejudice) หรือ การสวม “แว่นตา” ปัจจุบันมองอดีตได้ ดังนั้นการหาความจริง (truth) ในประวัติศาสตร์จึงเป็นไปได้ เพราะเราเข้าใจประวัติศาสตร์ได้ด้วยอคติแห่งปัจจุบันเท่านั้น สิ่งที่เราทำได้ก็คือ fusing historical horizon ดังนั้น “ความจริง” (truth) ที่เราได้ในปัจจุบันก็จะไม่เป็นความจริงในอนาคต เมื่อคนในอนาคตตีความ หรือพยายามจะตีความ⁴⁶ ซึ่งหมายถึง การตีความในสรรพ

⁴² โปรตดู วันฉัตร สุวรรณกิตติ, อ่างแล้วหน้า 36

⁴³ ไชยันต์ ไชยพร, “Hermeneutics: ศาสตร์แห่งการตีความ.” วารสารอักษรศาสตร์ 26:1 (ม.ค.-มิ.ย., 2527), หน้า 19.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20

⁴⁶ ไชยันต์ ไชยพร, Hermeneutics: ศาสตร์แห่งการตีความ, อ่างแล้วหน้า 21.

สิ่งหนึ่งนั้น ด้วยลักษณะของการที่มนุษย์ทุกคนต่างมีประสบการณ์เฉพาะ ประกอบกับความสำคัญในเรื่องของเวลา-สถานที่ซึ่งทำให้เกิดเป็น “พื้นฐานจิตใจ” หรือ “อคติ” ที่มีลักษณะเป็นปัจเจกของผู้ตีความแต่ละคนทำให้การตีความที่ได้นั้นเป็นลักษณะของการตีความที่ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเป็นปัจเจกในเรื่องของ “พื้นฐานจิตใจ” และ “อคติ” ของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งหมายถึง การตีความที่ได้นั้นเป็นการตีความที่เหมือนหรือต่างกันไปได้ ซึ่งเป็นไปตามความสำคัญในเรื่อง เวลา-สถานที่ (time-space) นั้นเอง ซึ่งในที่นี้กล่าวได้ว่า เป็นลักษณะของการตีความที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศาสตร์แห่งความเข้าใจหรือ ศาสตร์แห่งความเข้าใจหรือ ศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่งในฐานะปรัชญา (philosophical hermeneutics) ซึ่งอ้างถึงการมีบริบทในส่วนบุคคล (individual context) ที่เป็นผลจาก “พื้นฐานจิตใจ” และ “อคติ” ที่แตกต่างกัน⁴⁷

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาจากการตีความ อันเกิดจากอำนาจของบริบททั้งในบริบทส่วนที่เป็นบริบทของตัวบทหรือสิ่งที่ทำการตีความ รวมทั้งบริบทอันเกิดจาก “พื้นฐานจิตใจ” หรือ “อคติ” รวมทั้งจากลักษณะของตัวบทที่มีลักษณะซ่อนเร้น หรือ ไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงไว้ในตัวบท โดยผ่านลักษณะวิธีการเขียนในแบบต่างๆ เพื่อปิดบังความมุ่งหมายที่ต้องการจะสื่อ ยิ่งทำให้การตีความพบกับปัญหาที่ต้องอาศัยการตีความอย่างระมัดระวังและละเอียดรอบคอบ รวมทั้งต้องตีความเกินกว่าที่เห็นตามลายลักษณ์อักษร โดยอาศัยการพิจารณาจากลักษณะของงานเขียนและความมุ่งหมายที่แฝงอยู่ตามลักษณะการเขียนนั้น

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาตีความ จึงต้องพบกับปัญหาที่สำคัญในการศึกษาตีความซึ่งเกิดจากอำนาจของบริบท อันทำให้การศึกษาในลักษณะนี้ไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่ามีความถูกต้องแน่นอนโดยสมบูรณ์ ซึ่งเป็นไปตามเหตุผลของศาสตร์แห่งการตีความในฐานะปรัชญา (philosophical hermeneutics) ที่ “พื้นฐานจิตใจ” (presupposition) และ “อคติ” (prejudice) ที่เป็นไปตามแต่ละปัจเจกบุคคลในการตีความ รวมทั้งการตีความซึ่งเกิดขึ้นจากคนละบุคคล, คนละสถานที่, คนละแนวความคิด ฯลฯ ก็อาจนำมาซึ่งความไม่เหมือนกันของผลของการตีความได้⁴⁸

จากตัวอย่างที่ได้กล่าวมา จะเห็นปัญหาสำคัญของการตีความตัวบทที่เป็นภาษาเขียนและผ่านยุคเวลายาวนาน ซึ่งการตีความเพื่อหาความหมายที่แฝงในตัวบทนั้น อาจนำไปสู่การตีความในอีกความหมายหนึ่ง ที่อาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนของการตีความจากจุดมุ่งหมายหรือความหมายเดิมได้ เช่นคำว่า “เผด็จการ” ที่ท่านพุทธทาสใช้ในงานเขียนนั้น มีความหมายเพียง ความเด็ดขาดและรวดเร็วในการดำเนินการไม่ได้หมายถึงระบอบคอมมิวนิสต์หรือมาร์กซิส อย่างที่คนทั่วไปหรือนักวิชาการเข้าใจกัน

จากจุดนี้ ทำให้เห็นปัญหาของการตีความในส่วนแรกคือ การที่การตีความ (การแปลงานตัวบท) ก็เป็นลักษณะการตีความชนิดหนึ่ง) ไม่สามารถที่จะกระทำได้อย่างถูกต้องมีความสมบูรณ์โดยตัวมันเอง อันเป็นผลจากอำนาจของบริบทที่ส่งผลต่อการตีความต่างๆ ทั้งนี้ในการศึกษาการตีความโดยผ่านการแปลตัวบทมาขึ้นหนึ่งแล้ว (หรืออาจมากมายหลายชั้นแล้ว) หนทางในการตีความ เพื่อที่จะตีความให้ได้ความเข้าใจหรือความหมายจากการตีความของผู้ตีความตัวบทนั้น ผู้ตีความจะต้องปลดปล่อยตัวเองจากการครอบงำของ

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน

⁴⁸ โปรตุ วันฉัตร สุวรรณกิติ, อ้างแล้วหน้า 38

ผู้แปล โดยให้ความหมายอยู่เหนือข้อจำกัด (limitations) ของการแปลโดยผู้แปล ซึ่งจะทำให้สามารถค้นพบหรือเข้าใจในสิ่งที่เข้าใจยากหรือยากที่จะอธิบาย (subtleties) ของต้นฉบับที่เข้าใจยากนั้น⁴⁹ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้ตีความจะต้องทำการตีความโดยเป็นอิสระจากการครอบงำของผู้แปลคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งจะเป็นการจำกัดอิทธิพลของอำนาจของบริบทในระดับหนึ่ง⁵⁰

สำหรับในการศึกษาคำนี้ จะพิจารณาศาสตร์แห่งความเข้าใจหรือศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่ง (hermeneutics) โดยเป็นกระบวนการตีความ (interpretation) ที่ตั้งอยู่บนหลักการพิจารณาการศึกษาที่คำนึงถึงบริบทเท่าที่จำเป็น อันหมายถึง การคำนึงถึงบริบทที่กระทบโดยตรงกับการศึกษาตีความเท่านั้น ซึ่งหมายถึง การพิจารณาภาษาหรือวิธีการ (style) ที่นักคิดท่านนั้นได้ใช้ หรือ ใช้เป็นประจักษ์ซึ่งเป็นลักษณะของบริบทในระดับที่ข้อยที่สุด (micro context) ที่มีความสำคัญในฐานะของบริบททางภาษาที่จะให้เข้าใจความมุ่งหมายที่แฝงในวิธีการของนักคิดท่านนั้นได้ การคำนึงถึงประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับตัวบท, และการคำนึงถึงหลักฐานสภาวะแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การตีความ ซึ่งโดยรวมแล้ว การศึกษาตีความในครั้งนี้จะเป็นลักษณะของการตีความตัวบทเป็นสำคัญ โดยการพิจารณาในอำนาจของบริบทนั้นจะเป็นการพิจารณาในส่วนของบริบทที่สัมพันธ์และมีผลโดยตรงกับการตีความเท่านั้น ซึ่งการตีความนั้นจะอาศัยวิธีการของศาสตร์แห่งความเข้าใจหรือศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่ง (hermeneutics) เป็นหลักในการตีความ⁵¹

การศึกษาคำนี้จึงเป็นการศึกษาที่คำนึงถึงลักษณะของการตีความโดยการยึดถือตัวบทเป็นสำคัญ และใช้ระเบียบวิธีการตีความทั้งในฐานะของระเบียบวิธีวิจัย (methodological hermeneutics) และการตีความในฐานะปรัชญา (philosophical hermeneutics) ซึ่งหมายถึงการตีความในการศึกษาคำนี้ จะมีลักษณะของการตีความที่เป็นไปตามเนื้อหา, บริบทที่เกี่ยวข้องและบริบทอื่นเกิดจากการมีประสบการณ์เป็นพื้นฐานจิตใจ เพราะถ้าหากยึดแนวใดแนวหนึ่งเพียงอย่างเดียว อาจเกิดปัญหาการตีความได้ ด้วยเหตุผลที่ว่า การตีความโดยศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่งในฐานะปรัชญานั้น ซึ่งอ้างถึงการมีบริบทในส่วนบุคคล (individual context) ที่เป็นผลจาก “พื้นฐานจิตใจ” และ “อคติ” ที่แตกต่างกัน อันเกิดจากประสบการณ์การรับรู้และสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องของเวลา-สถานที่ ซึ่งส่งผลให้การตีความในส่วนต่างๆ ไม่สามารถที่จะหาความจริงตามนัยของนักคิดได้ เพราะการตีความต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นผลจากการมี “พื้นฐานจิตใจ” และ “อคติ” เป็นปัจเจกของแต่ละบุคคล ทำให้การตีความเพื่อให้ได้ความหมายแท้ๆ ของนักคิดเป็นเรื่องยาก เพราะเราไม่สามารถที่จะนำนักคิดเจ้าของงานเขียนนั้นมาเขียนยันได้ แต่ถ้าหากการตีความนั้นได้ แต่ถ้าหากการตีความนั้นได้อาศัยการตีความโดยพิจารณาศาสตร์แห่งการตีความในฐานะระเบียบวิธี

⁴⁹ Allan Bloom, *The Republic of Plato (Translated With Notes and an Interpretive Essay)* 2nd.ed. p.6 อ้างใน วันฉัตร สุวรรณกิตติ, อังแล้ว

หน้า 37

⁵⁰ โปรดดู วันฉัตร สุวรรณกิตติ, อังแล้วหน้า 38

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39

วิจัย (methodological hermeneutics) โดยยึดหลักเกณฑ์ของศาสตร์แห่งการตีความในฐานะปรัชญา (philosophical hermeneutics) ควบคู่กัน ย่อมสามารถที่จะให้คำตอบได้ในระดับหนึ่ง⁵²

ดังนั้น การตีความเพื่อหาความหมายและความมุ่งหมายที่แฝงในคัมภีร์ จึงเป็นการตีความที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาคัมภีร์และบริบทที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาความหมายหรือความมุ่งหมายที่แฝงไว้ในคัมภีร์นั้น โดยถือว่าการตีความนี้เป็นการตีความที่เกิดขึ้นภายใต้ “พื้นฐานจิตใจ” และ “อคติ” ของผู้ตีความในส่วนหนึ่ง แต่เป็นการตีความที่มีลักษณะร่วมของบริบทระหว่างผู้ตีความกับนักคิดเจ้าของงานเขียน คือบริบทแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งก็คือ ลักษณะการมีข้อสงสัยและการแสวงหาความจริงและการตีความอันเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ อันจะนำมาซึ่งการแสวงหาคำตอบต่อข้อสงสัยหรือปัญหานั้น⁵³

แม้ว่าเรื่องของบริบทดังที่กล่าวมา จะได้อ้างถึงความสำคัญต่อการศึกษาคัมภีร์ หรือ การอธิบายในสรรพสิ่งหนึ่งๆ แต่การศึกษาในเรื่องของบริบทนั้นได้พบปัญหาต่างๆ ของบริบท กล่าวคือ เราไม่มีกฎสำหรับความคิดในเรื่องบริบท รวมทั้งเราไม่สามารถที่จะกำหนดขอบเขตของพรมแดนบริบทอยู่ตรงไหนได้อย่างชัดเจน เนื่องจากลักษณะของมนุษย์ที่มีการดำเนินชีวิต, การคิดที่แตกต่างกันด้วยเหตุผลต่างๆ ซึ่งทำให้การเข้าใจคนอื่นในบางครั้งเป็นเรื่องยาก ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญที่เราพบในความคิดเรื่องบริบทคือพรมแดนของมันว่าเราควรทำการศึกษาในจุดใด และขอบเขตกว้างขวางเพียงใด⁵⁴

ดังนั้นวิธีการในการศึกษาคัมภีร์ จึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดในเรื่องพรมแดนหรือระดับของบริบทด้วยเนื่องจากปัญหาในเรื่องพรมแดนของบริบทนั้นเป็นผลทำให้การศึกษาคัมภีร์ในสรรพสิ่งต่างๆ ไม่สามารถที่จะหาขอบเขตของการศึกษาได้อย่างแน่ชัด ซึ่งต่างกับการเล่นภาพต่อที่สามารถกำหนดพรมแดนของการเล่นได้จากกรอบที่ได้วางไว้ อันหมายถึงเราจะเอาอะไรมากำหนดหรือวางขอบเขตของบริบทในการทำการศึกษาคัมภีร์ไว้แต่ทั้งนี้ ในจุดแรกอาจกล่าวได้ว่า ในการตีความคัมภีร์ในครั้งนี้ ได้กำหนดพรมแดนของบริบทในส่วนต่างๆ เพื่อลดความเป็นเอกเทศ หรือ การถูกจำกัดภายใต้กาลเวลาและสถานที่ของแนวความคิดต่างๆ ดังต่อไปนี้⁵⁵

- การคำนึงถึงบริบทในส่วนของการพิจารณาบริบทในด้านการใช้ภาษา-คำต่างๆ ซึ่งรวมถึงบริบทส่วนตัวของบุคคลผู้เขียน (personal context) ที่บุคคลแต่ละคนนั้นถือว่าปัจเจกภาพที่ถ่ายทอดมาในวิธีการใช้ภาษา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนที่แตกต่างกัน รวมทั้งการสะท้อนถึงความตั้งใจ (intention) ของผู้เขียน ที่การตีความไม่สามารถที่จะมองข้ามหรือปฏิเสธความมีอยู่ของบริบทในระดับนี้ได้ ซึ่งหมายถึงบริบทได้ระดับย่อยที่สุด (micro context) กล่าวคือ การตีความในคัมภีร์ที่ทำการศึกษานี้จะเข้าใจได้ก็โดยการพิจารณาภายใต้

⁵² วันฉัตร สุวรรณกิตติ, อ่างแก้วหน้า 39-40

⁵³ โปรตุจ ชงชัย ข้าสุวรรณ พ.ศ.อ., "การศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของมาลิกอวาลลิกับหลวงวิจิตรวาทการ" (วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 33-35

⁵⁴ วันฉัตร สุวรรณกิตติ, อ่างแก้วหน้า 34

⁵⁵ ไชยงค์ ไชยพร, ประวัติศาสตร์: วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า, อ่างแก้วหน้า 19.

ได้รับบริบทของวิธีการ (style) หรือจุดมุ่งหมาย (intention) ที่แฝงมากับลักษณะการถ่ายทอดงานเขียนของนักคิดท่านนั้น ๆ ดังนั้นการที่จะทำการตีความในตัวบทนี้ หรือทำการศึกษาตีความนักคิดท่านนี้ จำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับบริบทในส่วนของรูปแบบการใช้ภาษาและวิธีการ กล่าวคือการที่จะทำการตีความ จำเป็นที่จะต้องพิจารณาในส่วนของเทคนิคที่ผู้เขียนได้ใช้ไป ซึ่งก็คือการจะเข้าใจตัวบทก็โดยการพิจารณาภายใต้บริบทแห่งวิธีการ (style) หรือจุดมุ่งหมาย (intention) ของนักเขียนนั้น ๆ ⁵⁶

- นอกจากความสำคัญของบริบทในระดับย่อย (micro context) แล้ว ในการศึกษาตีความ จะต้องพิจารณาในบริบทระดับ correlative context อันหมายถึง การคำนึงถึงบริบทของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลหรืองานที่ทำการศึกษา ดังเช่น พุทธประวัติที่ได้มีการบันทึกไว้ รวมทั้งการคำนึงถึงบริบทในระดับที่กว้างขวางครอบคลุม (macro context) อันได้แก่บริบทในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ที่กระทบต่อตัวบทนั้น ๆ เช่น ความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองของกรีกและอินเดียในบางส่วน เพื่อหาผลกระทบที่อาจกระทบต่อแนวความคิดของตัวบทที่ทำการศึกษา

- นอกจากนั้น การตีความจะต้องพบกับบริบทในส่วนของ การตั้งคำถาม, การตอบคำถามของนักคิดแต่ละท่าน ดังเช่น ลักษณะการหาความหมาย หรือ การตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ การตั้งคำถามและการตอบคำถามของคนกรีก อันหมายถึงเพลโต ซึ่งจะเป็นลักษณะของการนำมาเปรียบเป็นบริบทในระดับ meta context รวมทั้งบริบทอันเกิดจากการรวมบริบทต่างๆ ดังที่กล่าวมา ด้วยเหตุผลที่มาบริบทในระดับต่างๆ นี้ โดยแท้จริงแล้วไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ บริบททั้งหลายนี้ต่างขึ้นอยู่กับกันและกัน อันหมายถึง เป็นบริบทในระดับสากล (meta-meta context) ⁵⁷

สรุปแนวทางในการตีความในการศึกษา

โดยสรุปแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาตีความโดยอาศัยศาสตร์แห่งความเข้าใจหรือศาสตร์แห่งการตีความสรรพสิ่ง (hermeneutics) เป็นวิธีการศึกษาตีความ โดยให้ความสำคัญกับการอ่านตัวบทเป็นหลัก โดยที่ความหมายจากการตีความจะเกิดจากปฏิกริยาระหว่างผู้ตีความกับลักษณะเนื้อหาที่ปรากฏในตัวบทเป็นสำคัญ ซึ่งการตีความจะเป็นในลักษณะเปิดซึ่งผู้ตีความจะมีโอกาสอย่างเต็มที่ในการตีความ ซึ่งเป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์เชิงวิภาษ (dialectic) ระหว่างผู้อ่านหรือผู้ตีความ กับตัวเรื่องในหนังสือเป็นลักษณะการตีความที่เคลื่อนตามทางเดินแห่งความคิดซึ่งถูกเปิดขึ้นโดยหนังสือ นั้น และทำตัวคนของผู้อ่านให้เข้าไปสัมผัสกับแนวทางของหนังสือ ⁵⁸

ในการศึกษาครั้งนี้ต้องคำนึงถึงบริบทด้วย แต่จะต้องเป็นเพียงบริบทที่กระทบต่อการตีความโดยตรง

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน

⁵⁷ ไชยันต์ ไชยพร, ประวัติศาสตร์: วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า, หน้า 20 อ้างใน วันฉัตร สุวรรณกิติ,อ้างแล้ว

หน้า 41

⁵⁸ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์,การเมืองมนุษย์ : รัฐศาสตร์ทวนกระแส. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,2528),หน้า 158

การที่จะเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ดีนั้น จำเป็นต้องเห็นภาพรวมของสรรพสิ่งก่อน โดยต้องให้ความสำคัญกับระดับต่าง ๆ ของบริบทด้วยเหตุผลของการตีความที่จะให้ความหมายและความมุ่งหมายที่นักคิดได้ซ่อนไว้ในหลาย ๆ ลักษณะตามแต่การตีความ บริบทต่าง ๆ นั้นกล่าวคือบริบทในระดับ micro context ในฐานะบริบทในเรื่องการใช้ภาษา-คำต่าง ๆ และบริบทส่วนตัวของนักคิด, บริบทในระดับ correlative context หมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตีความ เช่น พระสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก, บริบทในระดับ macro context อันได้แก่สภาพวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ของสังคมที่ตัวบทนั้นถือกำเนิด, บริบทในระดับ meta context อันได้แก่แนวทางการแก้ปัญหา เช่น ประเด็นการเกิดผู้ปกครองในอัครัญญสูตร และการก่อสัญญาประชาคม (social contract) ตามแนวความคิดตะวันตกเพื่อแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ และบริบทในระดับ meta-meta context หมายถึงบริบทโดยรวมที่ได้กล่าวมานี้ แต่ในการศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับบริบทในฐานะส่วนประกอบของการพิจารณาตีความเท่านั้น

โดยสรุป ในการศึกษาตีความนี้มีความมุ่งหมายในการแสวงหาความหมายหรือความมุ่งหมายที่แฝงในตัวบทที่ทำการศึกษาคำความ โดยการศึกษาตีความในคำนี้ถึงความสำคัญของบริบทส่วนบุคคล (individual context) ที่ทำให้การตีความนั้นสามารถเกิดการตีความได้อย่างหลากหลายตามแต่ประสบการณ์การรับรู้ที่ก่อให้เกิด “พื้นฐานจิตใจ” (presupposition) และ “อคติ” (prejudice) ของผู้ตีความแต่ละคน แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าการศึกษาตีความนั้นจะเป็นการตีความที่เกิดจาก “พื้นฐานจิตใจ” และ “อคติ” ของผู้ตีความแต่เพียงอย่างเดียว ลักษณะของ “พื้นฐานจิตใจ” หรือ “อคติ” ของตัวผู้ตีความอาจส่งผลกระทบต่อการศึกษาตีความในลักษณะของการมีประสบการณ์รับรู้ที่เป็นคนละยุคกับตัวบทที่ทำการศึกษา ซึ่งหมายถึงการยอมรับในการมี “อคติ” และ “พื้นฐานจิตใจ” ในการทำความเข้าใจหรือช่วยให้เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งต่าง ๆ และยอมรับถึงความสำคัญของการเป็นปัจจุบันของตัวผู้ตีความที่มี “อคติ” และ “พื้นฐานจิตใจ” ในการกำหนดโลกทัศน์ของตัวผู้ตีความ โดยทั้งนี้ลักษณะของการตีความจะเป็นการยึดถือความจริงหรือความมุ่งหมายที่อยู่ในตัวบทเป็นสำคัญสำหรับการพิจารณาตีความ ซึ่งหมายถึงการตีความในการศึกษาตัวบทในครั้งนี้ได้ทำการสร้างขอบเขตของบริบทโดยยึด “ตัวบท” เป็นหลักหรือขอบเขตสำคัญในการกำหนดขอบเขตในการศึกษา

การตีความงานเขียนของนักคิดเพื่อแสวงหาความมุ่งหมายที่แท้จริงนั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน ซึ่งผู้ศึกษาเลือกใช้การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด (close textual analysis)⁵⁹ การศึกษาความคิดของนักคิดที่ปรากฏออกมาในรูปของงานเขียนย่อมต้องมาจากการวิเคราะห์งานเขียนเป็นสำคัญ การพยายามแสวงหาความหมายที่นักคิดพยายามสื่อถึงผู้อ่านโดยพิจารณาถึงคำจำกัดความและคำอธิบายที่นักคิดเลือกใช้ตลอดจนความต่อเนื่องของงานเขียนของนักคิดนั้น การศึกษางานเขียนหลาย ๆ ชิ้นของนักคิดจะทำให้การศึกษาทราบถึงความเชื่อมโยงกันทั้งในลักษณะที่สอดคล้องและแตกต่างจะทำให้การศึกษาทราบถึงจุดยืนของแนวคิดที่นักคิดท่านนั้นมี⁶⁰ การศึกษาครั้งนี้แม้จะใช้การวิเคราะห์ตัวบทเป็นสำคัญแต่ก็ไม่ได้หลงลืมหรือไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องของบริบท ซึ่งหากมีผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไปโดยให้ความสำคัญ

⁵⁹ สมบัติ จันทร์ทวงศ์, ตัวบท (the text) กับการเรียนการสอนวิธีปรัชญาการเมือง, อ่างแล้วหน้า 10-11

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12

สำคัญกับบริบท ผู้ศึกษาเชื่อว่าจะได้ผลงานที่มีคุณค่าทางวิชาการและให้แง่คิดหรือมุมมองที่ต่างไปจากการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การศึกษาที่มาของสิทธิมนุษยชนสากล

บทนำ

มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่อย่างควรค่าของความเป็นมนุษย์ก็ต่อเมื่อเขามีความเป็นมนุษย์ โดยสมบูรณ์ซึ่งความสมบูรณ์แห่งมนุษย์อยู่ที่มนุษย์ทุกคนเกิดมาเป็นอิสระ มีเกียรติและสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้ง สิทธิในชีวิต ในเสรีภาพ และในความมั่นคงปลอดภัยส่วนบุคคล เพราะเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิดไม่ว่ามนุษย์จะได้รับสถานภาพอื่นเพิ่มเติมในภายหลังก็ไม่สามารถลบล้างหรือเปลี่ยนแปลง สิทธิเหล่านี้ได้ สถานภาพทางสังคม ทางการเมือง หรือทางเศรษฐกิจของบุคคลย่อมต้องอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าสถานภาพแห่งความเป็นมนุษย์ และเมื่อเกิดข้อขัดแย้งใด ๆ ระหว่างหลักการสิทธิมนุษยชนกับขนบธรรมเนียมประเพณีหรืออำนาจทางการเมืองหรืออำนาจทางเศรษฐกิจจะต้องยึดถือในสิทธิ-มนุษยชนเป็นหลักเสมอ เพราะสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสิทธิมนุษยชนก็คือกบฏต่อมนุษยชาตินั่นเอง¹

เมื่อได้อ่านข้อความสุดท้ายของย่อหน้านี้แล้ว ผู้ศึกษามีความสงสัยใคร่รู้ในความสำคัญของสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะการที่มนุษย์คนหนึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม อันเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของมนุษย์อีกคนหนึ่งเพื่อประโยชน์ของมนุษย์คนนั้น ถือว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ผู้ศึกษาคงไม่อาจตอบได้แม้กระทั่งตัวเองว่ามนุษย์กำลังกบฏต่อมนุษยชาติด้วยตนเองจริงหรือไม่ เราไม่อาจให้คำจำกัดความต่อคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ได้เหมือนกับที่แปลได้ไม่อาจหาความหมายอันสมบูรณ์ของ “ความยุติธรรม” ได้ แต่หากเราเชื่อว่าความคิดของมนุษย์ไม่เคยหยุดอยู่กับที่แต่มีวิวัฒนาการไปตามบริบท ความหมายของสิทธิมนุษยชนในความคิดของมนุษย์แปรเปลี่ยนไปตามบริบทเช่นกัน อีกทั้งสิทธิมนุษยชนมิได้ก่อรูปความคิดมาจากความคิดของคนเพียงคนเดียว แต่ได้มีการถกเถียงเพื่อหาความสมบูรณ์แห่งความหมายมาโดยตลอดแม้ในปัจจุบัน เพราะความสมบูรณ์ย่อมเกิดจากความหลากหลายทางความคิด ผู้ศึกษาจึงพยายามศึกษาจากความหลากหลายทางความคิด เพราะปรัชญาคือการแสวงหาความรู้ที่เป็นสัจธรรม

เมื่อบุคคลเริ่มมีชีวิตสถานภาพแรกที่เขาจะได้รับก็คือสถานภาพทางธรรมชาติได้แก่ การเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตในตระกูลสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ต้องดำรงชีพด้วยปัจจัยพื้นฐานเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มีความต้องการความสมบูรณ์พูนสุข ความมั่นคงปลอดภัยและเสรีภาพในการดำรงชีวิต ทุกคนย่อมมีสถานภาพเช่นว่านี้เสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือไพร่ หรือ บ่าว เศรษฐีหรือคนยากจน มีเชื้อชาติ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมืองหรือสถานภาพ

¹ รุ่งพงษ์ ชัยนาม, สิทธิมนุษยชนกับประชาธิปไตย วารสาร มสธ. ประจำเดือนตุลาคม พ.ศ.2541 (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมราช), หน้า 27

อื่นใด สถานภาพต่อจากการเป็นมนุษย์ก็คือสถานภาพทางครอบครัว ได้แก่ ความเป็นพ่อแม่ลูก มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต โดยเฉพาะมารดาและบุตร ดังนั้น ในฐานะเพื่อนมนุษย์ของมนุษย์แต่ละคนผู้ที่สำคัญที่สุดคือมารดาผู้ให้กำเนิด ซึ่งต่อจากนี้ไปไม่ว่าจะเป็นสถานภาพทางการเมืองหรือการเป็นพลเมือง , สถานภาพทางสังคมคือการเป็นพลเรือน , สถานภาพทางเศรษฐกิจคือผู้ผลิตผู้บริโภค , ผู้ให้บริการ ตลอดไปจนถึงฐานะทางเศรษฐกิจอื่น ได้แก่ความรวยและความจน ถือได้ว่าเป็นสถานภาพที่มาที่หลังดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ทั้งนี้สถานภาพต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วล้วนรองรับไว้ด้วยศักดิ์และสิทธิจากสถานภาพความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น เป็นความซับซ้อนของมนุษย์ที่พยายามวิวัฒนาการความเป็นอยู่ของตนเอง

ในยุคบรรพกาลอันเป็นยุคแรก ๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะมิถินกำเนิดในซีกโลกใดก็ตาม ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านภูมิประเทศ, ภูมิอากาศ, ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ มนุษย์ก็ล้วนแต่มีธรรมชาติเป็นสัตว์โลกตระกูลหนึ่งเหมือนกันหมด มีความต้องการในปัจจุบันเพื่อการดำรงชีพทั้งสิ้น ซึ่งภายหลังเรียกว่าปัจจัยสี่ อาหารแต่ก่อนเคยกินดิบ ๆ ก็มีวิวัฒนาการที่จะทำให้สุก, ที่อยู่อาศัยจากเคยอยู่ถ้ำก็มีการสร้างบ้านอยู่, เครื่องนุ่งห่มจากที่เคยเปลือยกายก็มีเสื้อผ้าสวมใส่เพื่อให้ความอบอุ่นและรักษาโรคจากที่เคยเชื่อในสิ่งเร้นลับจากธรรมชาติมาสู่การรักษาที่ทันสมัยยิ่งขึ้น จากที่กล่าวมาคงสามารถยืนยันถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ได้ ทางสังคมมนุษย์ก็มีวิวัฒนาการที่ก้าวไปไกลเช่นกัน การรวมกลุ่มเป็นชนเผ่ารู้จักการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์สร้างครอบครัวมาสู่การจัดระเบียบทางสังคม โดยตั้งกฎหรือระเบียบบางอย่างขึ้นมาเพื่อบังคับ สังคมพัฒนาจากกลุ่มเป็นเผ่า จากเผ่าเป็นสังคมชนบท จากสังคมชนบทมาสู่สังคมเมือง แต่ละระดับมีความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ กฎหรือระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้ในสังคมก็มากขึ้นเป็นเงาตามตัว พันธนาการที่ผูกมัดวิถีชีวิตของมนุษย์จึงเริ่มมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ยังมีพันธนาการมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งแสดงควมมีอารยธรรมมากขึ้นเท่านั้น มีการสร้างรูปแบบการปกครอง กฎระเบียบของสังคม กฎเกณฑ์ การแบ่งปันทรัพยากร สิ่งเหล่านี้ค่อย ๆ ทำลายสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์ตามธรรมชาติ จนมาถึงจุด ๆ หนึ่งของประวัติศาสตร์ที่มีหลักฐานทางอารยธรรมปรากฏตกทอดมาสู่คนรุ่นหลังได้นำมาศึกษา สิทธิเสรีภาพของมนุษย์ถูกทำลาย คนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งซึ่งเข้ามามีบทบาทและอำนาจทางการเมืองเป็นผู้กุมอำนาจทางสังคมการเมือง มนุษย์ถูกกดขี่ด้วยมนุษย์กันเองอย่างไร้ปราณีเป็นยุคมืดแห่งมนุษยชาติ อย่างที่ประวัติศาสตร์เลขานานามยุโรปในยุคกลางว่าเป็นยุคมืด แต่ยุคมืดที่ว่านี้ไม่ได้มีแต่ในทวีปยุโรป มันเกิดขึ้นทั่วโลก

ในสังคมตะวันตกเองถือได้ว่าเป็นสังคมแรกที่ตื่นตัวเรื่องของสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์มากที่สุด ดังเห็นได้จากเอกสารชิ้นสำคัญ ๆ ได้แก่ มหากฎบัตร (Magna Carta) เกิดจากบรรดาขุนนางอังกฤษที่ทนต่อการปกครองของพระเจ้าจอห์นไม่ไหว และต้องการลดทอนอำนาจของกษัตริย์ลงให้อยู่ภายใต้กฎหมาย ในประเทศฝรั่งเศสประชาชนทนต่อไปไม่ได้กับการปกครองของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เกิดการปฏิวัติใหญ่ขึ้น สภาผู้แทนราษฎรของฝรั่งเศสได้จัดทำ คำประกาศสิทธิ

มนุษยชนและสิทธิพลเมือง (La Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen) ถือว่าเป็นการฟื้นฟูความตระหนักในสิทธิมนุษยชนของมนุษยชาติที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นต้นแบบของประชาธิปไตย ซึ่งให้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานกับประชาชนมากที่สุด ได้สร้าง american bill of rights ขึ้นมาโดยมีบัญญัติเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่มนุษยชาติในภูมิภาคอื่น ๆ ไม่มีเอกสารรับรองสิทธิมนุษยชนเช่นที่กล่าวมา จะไม่ต้องการการรับรองสิทธิดังกล่าว ตัวอย่างที่ไม่ไกลตัวเรานักได้แก่สังคมไทย ที่ใช้ระบบศักดินามีเจ้านาย โพร และ ทาส หากมองในมุมมองของแนวคิดสิทธิมนุษยชนก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเหยียดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างที่สุด ที่มนุษย์ต้องมารับใช้มนุษย์ด้วยกันเองอย่างไม่เป็นธรรม บางสิ่งที่ควรได้ตามธรรมชาติก็ถูกริดรอนโดยมนุษย์อีกกลุ่มหนึ่ง และหากถามต่อไปอีกว่าทาสในสังคมไทยพึงพอใจกับสภาพทางสังคมที่เป็นอยู่หรือไม่นั้น เป็นคำถามที่ตอบได้ยากพอสมควรแล้วแต่มุมมองของผู้ตอบ แต่หากมองในแง่มุมมองของสิทธิมนุษยชนความพยายามที่จะไถ่ถอนตัวเองจากความเป็นทาสเพื่อแสวงหาอิสรภาพและสิทธิทางสังคมบางอย่างเป็นทางที่ดีที่สุด ในการดำเนินชีวิต เพราะถ้ามนุษย์ทุกคนได้มีโอกาสสัมผัสกับสิทธิมนุษยชนอย่างทั่วหน้า ไม่ว่าจะต่างสีผิว, เชื้อชาติ, ภาษา, วัฒนธรรม ก็คงจะหวงแหนและเห็นคุณค่าของอิสรภาพของตนเองเหมือนกัน ทั้งนี้มีพื้นฐานทางความคิดมาจากว่ามนุษย์ในยุคบรรพกาลมีความป่าเถื่อนเหมือน ๆ กัน เพียงแต่ในยุคต่อมาที่มีการสร้างอารยธรรม สังคมได้สร้างระบบที่เสมือนเป็นพันธุการแก่มนุษย์มากขึ้นและซับซ้อนขึ้นทุกขณะ อีกทั้งแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและการเมืองของแต่ละท้องถิ่น ท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้มนุษย์ในสังคมคิดและแสดงออกได้มากทำให้เกิดการวิวัฒนาการทางศิลปวิทยาการอย่างรวดเร็ว เกิดการพัฒนาการทางวิชาการส่งผลให้มนุษย์มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ดี มนุษย์มีความรู้สึนึกคิดที่กว้างไกล เห็นความสำคัญของคุณภาพชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ แนวคิดสิทธิมนุษยชนจึงเกิดขึ้น ในทางกลับกันสังคมโดยทั่วไปที่มีระบบพันธุการรุนแรงและเคร่งครัดมาก ๆ มนุษย์ในสังคมย่อมหมดโอกาสที่จะคิดอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การที่ผู้ปกครองหรือคณะผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจในสังคม ยกข้อที่มนุษย์ในสังคมพึงเจตต่อสิ่งที่เกิดขึ้นมากล่าวว่าเป็นความพอใจในวิถีชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรม การเมืองที่เป็นอยู่ดีแล้ว ถึงแม้ว่ามนุษย์ที่มีความแตกต่างกันในทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นต้องมีอะไรต่อมิอะไรเหมือนกันเสียทุกอย่าง แต่ทุกคนคือมนุษย์เหมือนกัน แต่มนุษย์บางประเภทต้องการดำรงความเป็นอภิสิทธิ์ชนเพราะยอมรับในความเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ในหลาย ๆ คนไม่ได้

จากที่กล่าวมาแล้วแนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ยังไม่ได้ก่อรูปให้เห็นอย่างชัดเจนและไม่มีการบัญญัติศัพท์ไว้ว่าสิทธิดังกล่าวคือ “สิทธิมนุษยชน (human rights)” ซึ่งในสมัยหลัง ๆ นี้ ปรากฏคำที่มีปริมณฑลเดียวกับสิทธิมนุษยชนเช่นคำว่า

หลักนิติธรรม (rule of law) , สิทธิขั้นพื้นฐาน (fundamental rights) หรือเสรีภาพของพลเมือง (civil liberties) เป็นต้น² สำหรับคำว่าสิทธิมนุษยชนสากลเท่าที่ศึกษา ปรากฏในเอกสารกฎบัตรสหประชาชาติ แต่เนื่องจากกฎบัตรสหประชาชาติเป็นเพียงการกล่าวขวัญถึงสิทธิมนุษยชนแต่ก็ยังไม่ได้มีการแสดงความหมายของสิทธิมนุษยชนไว้อย่างชัดเจน จนกระทั่งต่อมาเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 สมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติจึงได้มีมติให้รับ **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights)** เป็นเอกสารที่มีการแจกแจงสิทธิมนุษยชนอย่างละเอียดพอสมควร

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 กลายเป็นข้อตกลงที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการคุ้มครองสิทธิประจำตัวที่ไม่อาจโอนให้แก่อันใด และไม่อาจถูกทำลายล้างด้วยอำนาจอันใดได้ ซึ่งตลอดวิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชนมีการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิประเภทนี้ ผลที่ได้รับก็คือทำให้เกิดความคิดทางปรัชญาและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป็นหลักกฎหมาย และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของปฏิญญาสากลฯ ได้มีการนำหลักการกฎหมายระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศมาใช้ นับหลายพันปีที่ความคิดเกี่ยวกับสิทธิของมนุษย์ในทางปรัชญาได้ถูกพัฒนามาสู่เอกสารเพื่อรับรองสิทธิของมนุษย์ให้มีมาตรฐานและมีความเป็นสากล ซึ่งในแง่ของความหมายอาจกล่าวได้ว่า สิทธิมนุษยชนเป็นการถอดแบบและสืบทอดเจตนารมณ์มาจากสิทธิธรรมชาติ ซึ่งมีการปรุงแต่งเพิ่มเติมเพื่อในเรื่องของการพัฒนาบุคลิกภาพ เพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นแห่งเกียรติภูมิและคุณค่าของชีวิต ดังนั้นการศึกษาที่มาของปฏิญญาสากลฯ จึงควรเริ่มศึกษาจากแนวความคิดที่ก่อรูปมาเป็นอุดมการณ์สิทธิมนุษยชน จนกระทั่งเกิดกระบวนการร่างปฏิญญาสากลฯ ขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² นพนิต สุริยะ, สิทธิมนุษยชน, อ่างแล้วหน้า 2

การศึกษาประวัติศาสตร์แนวคิดสิทธิมนุษยชนสากล

ในการศึกษาประวัติศาสตร์การกำเนิดแนวคิดสิทธิมนุษยชนนั้น ผู้ศึกษาพบว่าเราจำเป็นต้องรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับความคิดรวบยอด (concept) ของคำสามคำอันได้แก่ “สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค” ซึ่งเป็นหัวใจของเรื่องแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในเอกสารปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จะพูดถึงสิทธิ, เสรีภาพ, ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้การศึกษาแนวคิดสิทธิมนุษยชนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

จากความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมา โดยให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะหาความสุขและรัฐทั้งหลายจะต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้อย่างเต็มที่ วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่ใช้เหตุผล ยอมรับว่าเป็นหลักที่ดี และเชื่อว่าจะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างสันติและมีความสุข ซึ่งการเดินทางของสิทธิมนุษยชนนั้นยาวไกลมาก ความเป็นมาของข้อความดังกล่าวข้างต้นได้รับอิทธิพลมาจากอะไร ความเท่าเทียมของมนุษย์มีอยู่จริงหรือไม่ ประเด็นปัญหาเหล่านี้สามารถศึกษาได้จากอดีต ผู้ศึกษาเชื่อว่าสิ่งที่จะบอกถึงปัจจุบันและอนาคต คืออดีต ดังเช่นการยิงธนู หากเรายิงง้างสายคันธนูไปทางด้านหลังได้มากเท่าใด เราก็จะสามารถส่งลูกธนูไปได้ไกลมากขึ้นเท่านั้น แต่การศึกษาอดีตซึ่งมีบริบทแตกต่างจากปัจจุบัน ก็สามารถทำได้จากการศึกษางานเขียนที่แสดงถึงความคิดของปราชญ์และนักคิดหลายท่านในอดีต ซึ่งแต่ละท่านก็มีความหลากหลายในแง่มุมของความคิดที่ผู้ศึกษามีความสนใจใคร่รู้ สิทธิมนุษยชนเป็นความสมบูรณ์แบบทางความคิด และหลักปฏิบัติในเรื่องของการกำหนดมาตรฐานความเป็นมนุษย์ในบริบทปัจจุบัน ดังนั้นแน่นอนที่สิทธิมนุษยชนย่อมต้องมีการวิวัฒนาการมาจากความหลากหลายทางความคิด ความสมบูรณ์ย่อมเกิดจากความหลากหลาย ผู้ศึกษาจะแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางความคิด โดยผู้ศึกษาได้เลือกสรรนักคิดที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้สังเคราะห์เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และจัดลำดับแนวคิดจากอดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อให้เห็นวิวัฒนาการและความหลากหลายทางความคิดได้ชัดเจนขึ้น

1. ศึกษาจากประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง

ยุคนครรัฐเอเทนส์

สำหรับนครรัฐเอเทนส์ซึ่งมีขนาดเล็กและมีประชากรไม่มากจนเกินไป ความสัมพันธ์ที่กระหว่างราษฎรด้วยกันเองหรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างราษฎรกับรัฐ มีค่อนข้างมาก ราษฎรแห่งนครรัฐเอเทนส์จึงมีเจตนารมณ์ของความเสมอภาคและความรู้สึกเป็นกันเองมาก ราษฎรกลาย

เป็นส่วนหนึ่งของรัฐและรัฐเป็นส่วนหนึ่งของราษฎร ซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้เป็นสาระสำคัญของความคิดแบบกรีกโบราณ นครรัฐกลายเป็นศูนย์รวมความภักดีของเอเทเนสส์ หากเปรียบกับปัจจุบันบ้านและที่ทำงานเป็นศูนย์รวมกิจกรรมของมนุษย์ แต่สำหรับชาวเอเทเนสส์เมืองกลายเป็นศูนย์รวมกิจกรรม เพราะเป็นที่ ๆ ราษฎรสามารถแสดงความคิดเห็นและบทบาทได้มากที่สุด

นครรัฐเอเทเนสส์ ซึ่งก่อตั้งเมื่อราวศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล ประกอบขึ้นด้วยเจตนารมณ์ที่แท้จริงของคติเสมอภาคนิยม แม้ความกลมเกลียวของราษฎรในนครรัฐไม่มีความจำเป็นต้องอาศัยสำนึกเรื่องความเสมอภาค แต่ความเสมอภาคช่วยส่งเสริมความเป็นเอกภาพของนครรัฐให้มั่นคงขึ้น แม้แต่การแบ่งชนชั้นก็ไม่มีความสำคัญเพราะต่างคนต่างทำมาหากิน ทุกคนมีสิทธิได้รับการยกย่อง, การสรรเสริญและมีชื่อเสียงด้วยสติปัญญาและผลงานของตนเอง³

ศาสตราจารย์ จรูญ สุภาพ ได้พรรณนาถึงความสัมพันธ์ระหว่างนครรัฐกับพลเมืองว่า “ชีวิตของบุคคลสมัยนั้นผูกพันกับนครรัฐ โดยสิ้นเชิง ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมใด ๆ การงานใด ๆ บุคคลจะต้องยึดเอานครรัฐเป็นเป้าหมาย ฯลฯ ชีวิตส่วนตัวของบุคคลอยู่ภายใต้ นครรัฐ แต่ละนครก็มีพระเจ้ามีประเพณีของตนเอง พลเมืองจะต้องมีพันธะที่จะต้องมีส่วนในการเคารพพระเจ้าและปฏิบัติตามประเพณีนั้น ชีวิตของพลเมืองเกี่ยวพันกับการปกครองนครรัฐ โดยเฉพาะต้องให้บริการแก่นครรัฐ เช่น ต้องรับใช้ นครรัฐ นครอาจเรียกรื่องสิ่งต่าง ๆ จากพลเมืองได้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน ชีวิต สติปัญญา หรือเวลาของบุคคลยิ่งในเวลาสงครามคนต้องมีหน้าที่ต่อนครเพิ่มขึ้นสิ่งเหล่านี้ชาวกรีกถือว่าเป็นสิ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติเป็นปกติวิสัย...”⁴

ความเสมอภาคในนครรัฐของเอเทเนสส์มีความหมายลึกซึ้งมาก ทั้งนี้เพราะหมายรวมถึงความเสมอภาคของสถานะชุมชนทางการเมือง อันเป็นผลมาจากการปลูกฝังในอุดมการณ์เอกภาพที่ทุกคนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ชาวนครรัฐมีเสรีภาพในการพูด (isogoria) ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดสำหรับการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องรัฐ ซึ่งนอกจากเสรีภาพในการพูดแล้วชาวนครรัฐยังได้รับความเสมอภาคทางกฎหมาย (isonimia) ด้วย ต่อมาในราวกลางศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล ความสนใจทางปรัชญาได้เปลี่ยนไป โดยให้ความสนใจกับการเมืองและสังคมมากขึ้นชาวนครรัฐเอเทเนสส์เริ่มมีความสนใจในด้านมนุษยศาสตร์มากขึ้น การอบรมในเรื่องหน้าที่ต่อส่วนรวมกลายเป็นความโดดเด่นของประชาธิปไตยแบบนครรัฐเอเทเนสส์ ซึ่งต้นเหตุการความเปลี่ยนแปลงนี้มาจากพวกโซฟิสต์ (sophists) พวกนี้เป็นครูสอนผู้ที่สามารถจ่ายค่าสอนได้ พวกโซฟิสต์ให้ความสนใจกับเรื่องมนุษย์ สนับสนุนอุดมการณ์ปัจเจกนิยมและให้ความสนใจกับการแสวงหาคิดค้นทางปัญญา

³ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน แปล โดย เสน่ห์ จามริก (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3,2519) หน้า 32

⁴ จรูญ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด,2514) หน้า 53

แม้พวกโซฟิสต์จะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเก่า ๆ ของผู้คนในนครรัฐได้ แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงแบบแผนความคิดของชาวเอเธนส์ได้สำเร็จ ทำให้เกิดการค้นหาค้นหาประกอบที่ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพของนครรัฐ แต่เป็นการคิดค้นในทางสังคมมากกว่าโลกวัตถุ เป็นความพยายามค้นหาหลักการที่หากปฏิบัติตามจะเกิดสันติสุขและเอกภาพ “การที่ชาวเอเธนส์เชื่อว่าระเบียบองค์การทางการเมืองและสังคมเป็นสัญญาณแสดงความสำเร็จโดยธรรมชาติที่เหนือกว่าผู้อื่น แต่พวกโซฟิสต์กลับให้ความสำคัญกับความดีและหลักธรรมเป็นอย่างมาก”⁵

โสกราตีส (Socrates)

เป็นปราชญ์คนแรกของยุคสามปราชญ์แห่งเอเธนส์ แนวความคิดของโสกราตีสมาจากโสกราตีสมีความกังวลในความแตกแยกทางความคิดทางการเมืองจนน่าจะเชื่อว่าเป็นต้นเหตุของการแตกแยกของประชาคม โสกราตีสพยายามหาหลักสากลที่สร้างความเป็นระเบียบและความกลมกลืนอันเกิดจากสติปัญญาและเหตุผล โสกราตีสได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สร้างประเพณีหลักธรรมนิยมในตะวันตกซึ่งถือว่า *มนุษย์มีจิตใจและจิตใจเจริญงอกงามขึ้นด้วยชีวิตอันมีหลักธรรม และถือว่าการกระทำของมนุษย์ควรต้องให้สอดคล้องกับธรรมชาติของจิตใจ* โสกราตีสยืนยันว่าคุณธรรมคือความรู้ คุณธรรมเป็นสิ่งที่อาจแสวงหาได้ อาจสอนและเรียนรู้ได้ ในหนังสือเรื่องไครโต (Crito) โสกราตีสพยายามอธิบายเหตุผลว่า “พันธะที่เขามีต่อรัฐนั้นใหญ่ยิ่งและคุณประโยชน์ที่เขาได้รับในฐานะที่เป็นราษฎรมีอยู่มากมายเกินกว่าที่จะทำให้เขาปฏิเสธอำนาจของรัฐในโอกาสเดียวที่ไม่เป็นคุณต่อเขาได้ โสกราตีสเมื่อครั้งถูกตัดสินประหารชีวิตโดยคณะขุนนางที่เขาชิงชัง อิศรภาพของเขาจะได้มาโดยการยอมสัญญาว่าจะเลิกโจมตีประชานิยมโดยเอเธนส์ หากเชื่อว่ารัฐเป็นที่มาของความดีทั้งปวง การให้คำมั่นว่าจะไม่โจมตีรัฐย่อมไม่มีผลอะไรกับชีวิตของคน ๆ หนึ่ง และไม่ใช่น้ำที่ของราษฎร แต่สำหรับโสกราตีสไม่ใช่ เพราะคน ๆ หนึ่งมีพันธะอย่างหนึ่งที่เหนือกว่าคือ พันธะต่อมโนธรรม ต่อสังคม และต่อการแสวงคุณธรรมซึ่งก็คือความรู้ มนุษย์จะต้องมุ่งมั่นไปสู่สิ่งเหล่านี้ ถ้าหากหน้าที่ของคนที่มีต่อรัฐขัดกับหน้าที่ของเขาที่มีต่ออุดมการณ์ตนเองที่สูงกว่า เขาอาจมอบชีวิตให้กับรัฐ แต่ไม่สามารถยอมต่อมโนธรรมของเขา เขาจะต้องพูดความจริงโดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียส่วนตัว”⁷ โสกราตีสจึงเป็นผู้ที่ปฏิบัติแนวคิดแบบนครรัฐ โดยสำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และปฏิเสธการอยู่ภายใต้อำนาจรัฐอย่างปราศจากเงื่อนไข⁸

⁵ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ้างแล้วหน้า 35

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

⁸ เรื่องเดียวกัน

เพลโต (Plato)

ปราชญ์คนที่สองในยุคสามปราชญ์แห่งเอเธนส์โดยเพลโตเป็นศิษย์ของโสกราตีส ผลงานทางปรัชญาการเมืองชิ้นสำคัญคือ “The Republic (อุดมรัฐ)” อุดมรัฐเป็นการศึกษาเศรษฐกิจ ปรัชญา ธรรม และประวัติศาสตร์ รวมตลอดจนถึงเรื่องของมนุษย์ที่มีผลต่อสังคมการเมืองในบริบทของนครรัฐ เป็นไปไม่ได้ที่การกล่าวถึงชีวิตที่ดีจะสามารถทำได้นอกกรอบของรัฐ ชีวิตที่ดีและสถานภาพที่ดีของราษฎรเป็นสิ่งเดียวกัน เพลโตพยายามสร้างระบบการปกครองที่ช่วยให้เกิดชีวิตที่ดีในประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ถูกโจมตีว่าในสังคมย่อมมีคนที่มีความรู้้น้อยมากกว่าคนมีความรู้ (ปัญญาชน) หากความรู้คือคุณธรรม ดังนั้นการปกครองโดยคนจำนวนมากจึงเป็นการปกครองโดยคนที่ขาดคุณธรรมและขาดความเป็นธรรม ถือว่าเป็นการเสนอความคิดที่มีได้สร้างรัฐซึ่งยืนยันทิทธิของบุคคลที่มีต่อรัฐ เพลโตพยายามสร้างระบบซึ่งจะช่วยให้เกิดชีวิตที่ดี โดยถือว่ามีสิ่งดีและมีหลักความจริงซึ่งถ้าหากค้นพบและใช้ปฏิบัติจะส่งเสริมและสงวนรักษาชีวิตที่ดีในรัฐที่ดี ความคิดของเพลโตจึงพยายามสร้างศาสตร์ทางการเมืองหรือสังคม ซึ่งเพลโตได้โต้แย้งความคิดปัจเจกนิยมอย่างชัดเจน ในบทโต้แย้งระหว่างโสกราตีสและทราซิมาคุสในอุดมรัฐกล่าวว่า “บุคคลรับใช้ตนเองได้ดีที่สุดไม่ใช่โดยนึกว่าตนมีผลประโยชน์ต่างหากจากคนอื่นในประชาคมทั้งมวล หรือว่าตนจะต้องช่วยตัวเองให้เสียหายแก่คนอื่นเท่านั้น หากโดยยอมรับที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมดและยอมมีส่วนกระทบกระเทือนจากสิ่งที่บังเกิดแก่ส่วนรวม สิ่งดีต่อคนหนึ่งก็คือสิ่งดีต่อคนจำนวนมาก”⁹ แต่ไกลคอนคู่สนทนาอีกคนหนึ่งของโสกราตีสในอุดมรัฐได้โต้แย้งทราซิมาคุสว่าผิด แต่ไม่ได้ผิดในเรื่องของการประมาทพลังผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ผิดในส่วนที่ว่ามนุษย์มีปฏิริยาต่อผลประโยชน์ส่วนตัวว่าอย่างไร โดยไกลคอนยืนยันว่าธรรมชาติมนุษย์ชอบเอาเปรียบมนุษย์คนอื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเองอย่างแน่นอน แต่มนุษย์ยังมีความกลัวในผลอันจะบังเกิดจากการกระทำนั้น สภาพการณ์ที่สมบูรณ์ที่สุดจะเป็นสถานการณ์ที่คน ๆ หนึ่งอาจจะกระทำการอติธรรมได้โดยไม่ต้องรับผลกระทบ แต่ภายใต้สภาพแวดล้อมเช่นนั้น ชีวิตมนุษย์ย่อมไม่ปลอดภัยทั้งนี้เพราะความหวาดระแวงต่อภัยที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ด้วยกันเอง ดังนั้นความยุติธรรมจึงเกิดจากผลของความกลัว มนุษย์ได้สร้างกฎหมายและยอมเคารพกฎหมายเพราะมนุษย์รู้จักระวังตัวเองแม้จะเป็นผู้เห็นแก่ตัว ความหมายของความยุติธรรมหากไม่ใช่การพูดจริง ไม่ใช่การชำระหนี้ ไม่ใช่การอำนวยความสะดวกให้แก่คนพอใจ ไม่ใช่ผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแรงกว่า และไม่ใช่การเคารพกฎหมาย โสกราตีสได้โต้แย้งความคิดของไกลคอนว่าเป็นการเจาะจงและผิวเผินเกินไป เพราะเป็นการมองความยุติธรรมแตกต่างหากจากจิตใจมนุษย์ ซึ่งจริง ๆ แล้วความยุติธรรมเป็นส่วนเชื่อมของจิตใจ ดังนั้นการอธิบายและวิเคราะห์ความยุติธรรมในแง่หนึ่งต้องพิจารณาแยกแยะให้ถึงจิตใจของมนุษย์ หากแต่โดยหลักการแล้วรัฐคือบุคคล

⁹ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 39

ทำให้การวิเคราะห์ลักษณะของรัฐเสมือนการวิเคราะห์ลักษณะธรรมชาติของมนุษย์เช่นเดียวกันนั้น ความพยายามของเพลโตที่จะสร้างรัฐที่ยุติธรรมจึงเป็นการแสวงหาความยุติธรรมในธรรมชาติมนุษย์ด้วย เพลโตกล่าวอ้างถึงพลังรากฐาน 3 ประเภทอันได้แก่พลังความปรารถนา , จิต หรือขวัญกำลังใจ และ เหตุผล โดยพลังทั้ง 3 ประเภทนี้มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนซึ่งในขณะที่ใดขณะหนึ่งมนุษย์จะมีพลังจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่งมากเป็นพิเศษ ผลักดันสู่พฤติกรรมการแสดงออกเป็นที่มาของการแบ่งชนชั้นทางสังคม แต่ละชนชั้นจะมีหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไปและจะไม่ก้าวก่ายกันเป็นการแบ่งงานกันทำเพื่อผลประโยชน์โดยรวม เป็นหลักความยุติธรรมกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะผลของการแบ่งแยกชนชั้นและหน้าที่ เพลโตยังจำกัดความยุติธรรมว่าเป็นการให้ทุกคนตามส่วนที่พึงได้รับ และส่วนที่พึงได้รับจะรับมอบภาระหน้าที่เฉพาะที่ตนมีคุณสมบัติเหมาะสมตามความถนัด และการศึกษาเป็นการยืนยันถึงการมองข้ามความคิดคำนึงถึงสิทธิของบุคคลต่อรัฐอย่างชัดเจน นอกจากนี้เรื่องเกี่ยวกับสภาวะธรรมชาติมนุษย์ตามแนวคิดเพลโตใน อุดมรัฐแล้ว เพลโตยังได้แสดงความแตกต่างระหว่างกฎหมายธรรมชาติและกฎหมายที่ออกโดยรัฐ โดยกฎหมายธรรมชาติเปรียบเสมือนวินัยซึ่งมนุษย์จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องเพื่อการตระหนักรู้ถึงคุณความดีส่วนตัวในฐานะของปัจเจกบุคคล และคุณความดีทั่วไปในฐานะพลเมือง¹⁰

อริสโตเติล (Aristotle)

เป็นนักคิดที่โดดเด่นที่สุดที่อีกคนหนึ่งเป็นหนึ่งในสามนักปราชญ์แห่งเอเธนส์ อริสโตเติลออกจะมีความคิดขัดแย้งกับโสกราตีสและเพลโตในหลายประเด็น แต่ก็ยังมีบางประเด็นที่มีความเห็นสอดคล้องกัน อริสโตเติลเห็นด้วยกับเพลโตที่ว่ารัฐที่สมบูรณ์ต้องมาจากรัฐบุรุษ โดยอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือบรรลุถึงความสมบูรณ์ แต่ความจริงคนในรัฐไม่สามารถเชื่อมส่วนประกอบต่าง ๆ ของความยุติธรรมเข้ากับประชาคมของตนเองได้ จุดมุ่งหมายของรัฐบุรุษและปราชญ์จึงต้องมุ่งศึกษาหาวิธีที่ดีที่สุดที่ใช้ปฏิบัติได้ซึ่งไม่ถือเอาผู้ที่มีคุณธรรมและความสามารถเกินกว่าความเป็นจริง รัฐยังคงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะชีวิตที่ดีและการใช้สติปัญญาอย่างเต็มที่ที่จะเกิดเพียงในกรอบของรัฐเท่านั้น รัฐที่สมบูรณ์จึงสามารถสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ ถึงแม้ว่าจะมีรัฐที่สมบูรณ์ไม่ได้แต่ความพยายามที่จะสร้างรัฐที่ดีที่สุดและใช้ปฏิบัติได้ต้องดำเนินต่อไป การมีรัฐย่อมดีกว่าการไม่มีรัฐ อริสโตเติลได้กล่าวถึงสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ไร้สังคมจึงมีการก่อตั้งรัฐ การรวมตัวของมนุษย์จึงเป็นไปเพื่อความสัมพันธ์ต่อกันมากกว่าการคาดคิดถึงประโยชน์อื่น มนุษย์ให้ความสำคัญ

¹⁰ วีระ โลจายะ พ.ด.ท., เอกสารประกอบคำสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช : สาขาวิชากฎหมายมหาชน (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2539) , หน้า 467

กับคุณประโยชน์ทางจิตใจมากกว่าทางวัตถุ มนุษย์แสวงหาความยุติธรรมเพื่อความสมบูรณ์ทางจิตใจ ถึงแม้จะยังห่างไกลความสมบูรณ์ดังกล่าวแต่ธรรมชาติได้ให้พรสวรรค์แก่มนุษย์ในการใช้เหตุผลและความสามารถทางการสื่อสาร ซึ่งธรรมชาติได้ให้พรสวรรค์ดังกล่าวแก่มนุษย์โดยมีจุดมุ่งหมายเพราะทำให้มนุษย์สามารถแสดงออกถึงความยุติธรรมและยุติธรรม ความดีและไม่ดี แต่ก็ยังไม่ใช้ความสมบูรณ์ที่สุดทางจิตใจ มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างโดดเดี่ยวโดยใช้เวลาทั้งหมดของชีวิตไปกับการสนองความต้องการทางกายแต่อย่างเดียวเพราะนั่นเป็นชีวิตแบบสัตว์ป่า ชีวิตมนุษย์ที่แท้จริงจึงต้องอยู่ในกรอบของรัฐ การทำให้ชีวิตของมนุษย์สมบูรณ์แบบขึ้นนั้นเกิดจากการจัดระเบียบองค์กรอันประกอบด้วยสัญชาติญาณและเหตุผลประกอบกันไป มนุษย์สามารถสร้างองค์กรที่ซับซ้อนเริ่มจากครอบครัวไปสู่หมู่บ้านและไปสิ้นสุดที่รัฐเป็นการต่อสู้เพื่อปรับปรุงตนเองของมนุษย์ รัฐ (polis) เป็นระเบียบองค์กรขั้นสูงสุดของประชาคม และเป็นเครื่องมือเพื่อแสวงหาความสมบูรณ์ทางจิตใจของมนุษย์¹¹

ธรรมชาติได้สร้างรัฐขึ้นมาก่อนมนุษย์และการจัดระเบียบองค์กร อริสโตเติล ได้แสดงเหตุผลโดยเปรียบเทียบรัฐ กับเมล็ดพันธุ์ดอกไม้ เมล็ดพันธุ์เป็นเครื่องแสดงถึงธรรมชาติที่แท้จริงของพืชพันธุ์ได้น้อยกว่าดอกไม้ยามบานเต็มที่ แต่กระนั้นเมล็ดพันธุ์ก็มีอยู่ก่อนดอกไม้ รัฐจึงเป็นธรรมชาติที่บุคคล กว่าครอบครัวหรือหมู่บ้านซึ่งมีอยู่ก่อน รัฐจึงเป็นเครื่องแสดงถึงจุดสูงสุดที่มนุษย์ในฐานะที่เป็นสัตว์สังคมบรรลุถึง¹²

อริสโตเติลได้เสนอทฤษฎีองค์อินทรีย์ (organic theory) ซึ่งถือว่าบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ได้รับประโยชน์จากรัฐซึ่งให้ศักดิ์ศรีและฐานะแก่บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ รัฐมีความเป็นประชาคมจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายหรือข้อบังคับเพื่อจัดระเบียบราษฎรในรัฐ แต่กระนั้นราษฎรในบริบทของนครรัฐก็ยังคงอยู่ร่วมกันด้วยพันธะของประชาคมมากกว่ากฎหมาย อริสโตเติลได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความเป็นธรรมว่า ความเป็นธรรมโดยธรรมชาติเป็นสิ่งที่สมบูรณ์แบบกว่าความเป็นธรรมโดยกฎหมายอันเป็นความเป็นธรรมที่ไม่สมบูรณ์แบบ ทั้งนี้เนื่องมาจากความเป็นธรรมโดยธรรมชาติสามารถใช้ได้ทุกเวลา และ สถานที่ เหมือน ๆ กัน¹³

การแสดงทัศนะของอริสโตเติลที่น่าสนใจอีกประการ คือการที่อริสโตเติลแสดงทัศนะในเรื่องระบบทาสและความสัมพันธ์ระหว่างนายกับทาส ซึ่งเขาเชื่อว่านายย่อมต้องเหนือกว่าทาสในเรื่องของการใช้เหตุผลมนุษย์แตกต่างกัน เช่นร่างกายแตกต่างจากจิตใจหรือมนุษย์ต่างจากสัตว์ชั้นต่ำลงไปมันเป็นความแตกต่างด้านความสามารถที่ธรรมชาติกำหนด มนุษย์ที่ เป็นผู้รับใช้คือทาสโดย

¹¹ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 68

¹² เรื่องเดียวกัน

¹³ เรื่องเดียวกัน,หน้า 69

ธรรมชาติซึ่งมันเป็นคุณสมบัติประโยชน์สำหรับคนเหล่านี้ที่จะต้องถูกปกครอง คนๆ หนึ่งสามารถเป็นทาสโดยธรรมชาติถ้าหากเขาสามารถกลายเป็นสมบัติของผู้อื่นได้ คนพวกนี้ขาดคุณสมบัติและความสามารถในการใช้เหตุผลอย่างเพียงพอจนสามารถปกครองตนเองได้ซึ่งนอกจากความแตกต่างในเรื่องความสามารถแล้ว ความแตกต่างทางด้านร่างกายยังใช้เป็นตัวแบ่งแยกระหว่างนายและทาสด้วย เพราะทาสสามารถปฏิบัติได้เพียงการรับใช้ ทาสเกิดมาเพื่อรับใช้ ส่วนนายนั้นสามารถทำหน้าที่สาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้¹⁴

อริสโตเติลยอมรับว่าข้อแตกต่างระหว่างนายและทาสสามารถเห็นได้ยาก ระบบทาสที่ชอบด้วยกฎหมายแต่อาจผิดแผกไปจากอุดมการณ์ เพราะบางครั้งอุดมการณ์ก็ไม่สามารถบรรลุผลตามอุดมการณ์ได้ ในกรณีที่มีมนุษย์คนหนึ่ง ๆ ซึ่งมีลักษณะจิตใจและร่างกายซึ่งไม่สมควรเป็นทาสและสามารถเป็นเสรีชนได้แต่กลับถูกครอบครองเป็นทาส ดังนั้นผู้เป็นนายจึงต้องให้ความเมตตาต่อทาสทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย แต่อย่างไรก็ตามอริสโตเติลก็ยังยืนยันว่าระบบทาสเป็นระบบที่ยุติธรรมและเป็นธรรมชาติ¹⁵

โกรติอุส (Grotius)

มีความเชื่อว่ากฎหมายธรรมชาติมีโครงสร้างที่มีลักษณะอิสระ ไม่จำเป็นต้องอาศัยข้ออ้างอิงในทางศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากเจตจำนงของพระเจ้า เขาได้แจกแจงแยกกฎธรรมชาติว่าแตกต่างจากกฎศีลธรรม เพราะว่ากฎศีลธรรม คือ สิ่งที่มีอำนาจเหนือกิเลสตัณหาของมนุษย์เอง (ความกลัวและความยินดีพอใจ) ขอบเขตของศีลธรรมจึงเป็นเรื่องของมนุษย์แต่ละคนไม่ใช่ของสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีเหตุผลมีสิ่งกระตุ้นเร้ามาแต่เกิดให้เข้าหาสังคม ความต้องการมีชีวิตอยู่ในสังคมของมนุษย์นั้น นอกจากความจำเป็นทางโลกที่ต้องการตอบสนองความต้องการของร่างกายแล้ว มนุษย์ยังมีความต้องการทางด้านจิตใจที่จะคบค้าสมาคมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเมื่อกฎธรรมชาติมีที่มาจากมนุษย์ กฎธรรมชาติจึงผูกพันกับมนุษย์อย่างลึกซึ้งจนพระเจ้าซึ่งสร้างมนุษย์ขึ้นมาไม่อาจเปลี่ยนแปลงกฎหมายซึ่งมีที่มาจากธรรมชาติของสัตว์โลกที่พระองค์สร้างขึ้น ดังนั้นพระองค์จึงไม่สามารถทำสิ่งชั่วร้ายได้ในตัวเอง ให้กลายเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และทรงทำสิ่งที่ขัดขวางสังคมของสัตว์ที่มีความนึกคิด (มนุษย์) กลายเป็นสิ่งที่ถูกต้องไปได้ ตามแนวคิดของโกรติอุส กฎธรรมชาติมีแหล่งที่มาโดยเฉพาะตัวของมันเองไม่ต้องอาศัยอำนาจของพระเจ้า และเมื่อเป็นกฎหมายที่มีที่มาจากธรรมชาติของมนุษย์จึงมีลักษณะเหมือนกับธรรมชาติของมนุษย์เอง คือ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นกฎหมายที่สากลใช้บังคับทุกยุคทุกสมัยทุกภาษา ซึ่งเขาได้เขียนไว้ในหนังสือ

¹⁴ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 83

¹⁵ เรื่องเดียวกัน,หน้า 85

สงครามและสันติภาพ¹⁶

การที่มนุษย์จะรู้ว่าข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ใดเป็นกฎหมายธรรมชาติหรือไม่นั้น สามารถพิจารณาได้ 2 ประการ¹⁷

ประการแรก ได้แก่การทบทวนข้อกำหนดกฎเกณฑ์อันเป็นปัญหาว่ามีสภาพที่มีเหตุผลและสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์หรือไม่

ประการที่สอง การสังเกตข้อพิจารณาข้อกำหนดกฎเกณฑ์อันมีลักษณะเป็นสากลธรรมชาติต่าง ๆ ย่อมทำให้ทราบได้ว่าข้อกำหนดกฎเกณฑ์ใดเป็นกฎหมายธรรมชาติหรือไม่

นอกจากนี้ โกรติอุสได้เสนอแนวคิดที่สำคัญยิ่งอีก 2 ประการด้วยกันซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานของแนวความคิดกฎธรรมชาติ ได้แก่แนวคิดที่ว่าด้วยสภาวะตามธรรมชาติ (state of nature) และแนวคิดที่ว่าด้วยสัญญาประชาคม (social contract) โดยทั้งสองแนวคิดนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความคิดที่ว่า การเข้าใจกฎหมายธรรมชาติต้องเข้าใจสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ ในสมัยที่มนุษย์ยังไม่ได้มีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ สภาวะธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นอิสระ กล่าวคือไม่ได้ตกอยู่ภายใต้การบังคับ¹⁸

โทมัส ฮ็อบส์ (Thomas Hobbes)

Thomas Hobbes ได้เสนอทฤษฎีทางการเมืองซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ ผลงานของฮ็อบส์มีลักษณะเด่น โดยคิดว่าปัจเจกควบคุมในชีวิตมนุษย์คือพลังภายใน ซึ่งผลักดันมนุษย์ให้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงให้พ้นเสียจากการถูกประทุษร้าย มนุษย์ไม่ได้เป็นเจ้าของชะตาชีวิตของตนเองซึ่งสามารถตกลงยอมรับในอุดมการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกันแล้วสามารถทำให้ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขได้ตามข้อตกลงนั้น แต่สันติสุขจะเกิดขึ้นได้จากความเข้าใจในพลังปัจจัยต่าง ๆ ที่บังคับธรรมชาติมนุษย์และด้วยการยอมรับรู้ถึงความจำเป็นในการควบคุมปัจจัยเหล่านั้น ฮ็อบส์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความดีและความชั่วซึ่งเป็นนามธรรม เพราะฮ็อบส์มีความเชื่อบนพื้นฐานที่ว่าพลังผลักดันรากฐานของมนุษย์มี 2 ประการ อย่างแรกเป็นความพยายามมุ่งในสิ่งใดก็ตามที่เห็นว่าพึงปรารถนาคือความดี และอย่างที่สองการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเป็นความชั่ว การผสมผสานระหว่างพลังผลักดันทั้งสองอย่างต่างหากที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกและการกระทำทั้งปวง¹⁹

¹⁶ วีระ โลจายะ พ.ศ.ท., อ้างแล้วหน้า 469

¹⁷ เรื่องเดียวกัน

¹⁸ เรื่องเดียวกัน

¹⁹ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 311

วัตถุประสงค์ใหญ่ของความต้องการของมนุษย์คือ การรักษาความเป็นตัวตนของมนุษย์ และสิ่งที่มนุษย์ต้องการหลีกเลี่ยงที่สุดคือการสูญเสียชีวิต ดังนั้นความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจึงเป็นสิ่งที่ดีและยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งความต้องการความแน่ใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ทำให้มนุษย์แสวงหาอำนาจเพื่อมาปกป้องความปลอดภัยดังกล่าว และความปรารถนาในอำนาจนี้ไม่มีขอบเขต²⁰ แม้อาจจะมีอยู่อย่างจำกัดแต่ก็ยังทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์อันเนื่องมาจากการแย่งชิงอำนาจเกิดขึ้น และการต่อสู้ในการแย่งชิงอำนาจของหมู่มนุษย์เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนทั้งนี้เนื่องมาจากว่ามนุษย์มีความเสมอภาคและทัดเทียมกัน มีความสามารถอย่างเดียวกันในการเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทาง ซึ่งปรากฏในหนังสือ Leviathan บทที่ 13 กล่าวว่

“ธรรมชาติสร้างให้คนเสมอภาคเท่าเทียมกัน ในความสามารถทางกายและใจ ถึงแม้ว่าจะมีคนหนึ่งแข็งแรงกว่าในทางกาย หรือมีความคิดที่ปราดเปรื่องกว่าอีกคนหนึ่งก็ตาม แต่กระนั้นเมื่อนับรวมทั้งหมดแล้วข้อแตกต่างระหว่างมนุษย์กับมนุษย์จึงไม่มีความแตกต่างกันมากจนถึงกับว่า คนหนึ่งอาจอ้างเรียกร้องผลประโยชน์ใด ๆ สำหรับตนเองซึ่งอีกคนหนึ่งไม่อาจอ้างได้เช่นเดียวกับตน”²¹

ความเสมอภาคทางกายดูได้จากคนที่อ่อนแอที่สุด อาจฆ่าคนที่แข็งแรงที่สุดได้ด้วยเล่ห์กล ส่วนในทางจิตใจยิ่งมีความเสมอภาคกัน โดยเฉพาะกำลังทางใจ ความสุขุมรอบคอบเป็นประสบการณ์ซึ่งเวลาเท่า ๆ กันย่อมอำนวยให้แก่คนทั้งปวงโดยเท่าเทียมกันในสิ่งต่าง ๆ ที่เขาปรับตัวเองให้เข้ากับประสบการณ์นั้น โดยเท่าเทียมกัน มนุษย์ส่วนใหญ่มักถือว่าตนเองฉลาดกว่ามนุษย์คนอื่น ๆ ทั้งนี้เขาอาจยอมรับได้ว่ามีมนุษย์เพียงไม่กี่คนที่ฉลาดกว่าเขา แต่ข้อนี้คงพิสูจน์ให้เห็นว่าคนเสมอภาคเท่าเทียมกันมากกว่าไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันในเรื่องนั้น เพราะโดยปกติไม่มีอะไรที่เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความทัดเทียมกันของมนุษย์ไปได้ดีกว่าความพอใจกับส่วนที่ตนเองมีอยู่ อีอบส์ยังมีความเชื่ออีกว่าความเสมอภาคและทัดเทียมกันเป็นแหล่งกำเนิดของความยุ่งยากไม่ใช่ความพอใจ แม้ว่าความเสมอภาคเท่าเทียมกันจะเป็นรากฐานของทฤษฎีประชาธิปไตย แต่มนุษย์มีความปรารถนาอันไม่จำกัด ประกอบกับมนุษย์โดยทั่วไปเสมอภาคเท่าเทียมกันความสามารถที่จะบรรลุผล ฉะนั้นหากคนสองคนมีความปรารถนาในสิ่ง ๆ เดียวกัน เขาจะกลายเป็นศัตรูกัน และเส้นทางของการไปสู่จุดมุ่งหมายจะมีแต่ความพยายามที่จะทำลายหรือเอาชนะซึ่งกันและกัน ในระดับสังคมซึ่งเป็นที่ยอมรับของมนุษย์หลายคน แต่ละคนพยายามแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองและกระทำอย่างเป็นผลเสียกับผู้อื่นซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ อีอบส์เชื่อว่าโดยทั่วไปก็เป็นเช่นนี้ไม่มีมนุษย์คนใดสามารถจำกัดแรงผลักดันของตนเองที่จะแสวงหาอำนาจได้เพราะหากไม่แสวงหาอำนาจก็จะพบว่าตนเองอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ²²

²⁰ ดาวร สุชากันยา, เอกสารประกอบคำสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช : ศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533) หน้า 262

²¹ ฮาร์มอน.เอ็ม เจ., อังแล้วหน้า 313

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 314

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของฮ็อบส์มนุษย์จึงมีลักษณะเป็น **ปัจเจกบุคคล** แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ชี้กั้วและแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน และหากมนุษย์เป็นอิสระโดยสมบูรณ์สามารถทำอะไรก็ได้โดยอำเภอใจ มนุษย์จะพบกับ **สงครามแบบคนทุกคนต่อทุกคน** (war of every man against every man)²³ ดังนั้นมนุษย์จะไม่สามารถยอมรับหรือต้านทานกับสภาวะธรรมชาติได้ ฮ็อบส์สนใจที่จะแสดงให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์จะเป็นอย่างไรเมื่อไม่มีรัฐบาล ฮ็อบส์เคยกล่าวไว้ในหนังสือรัฐาธิปัตย์ (Leviathan) บทที่ 13 ว่า

“ในสภาวะธรรมชาติ จะไม่มีที่สำหรับรัฐวิสาหกิจ เพราะว่าผลที่ได้ไม่แน่นอน และแล้วก็จะไม่มีวัฒนธรรมของโลก ไม่มีทั้งการเดินเรือ การใช้สิ่งอุปโภคบริโภคที่อาจนำเข้าไปโดยทางทะเล ไม่มีสิ่งก่อสร้างที่ให้ความสะดวกสบายไม่มีเครื่องมือเคลื่อนย้ายสิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องอาศัยกำลังมาก ๆ ไม่มีวิชาความรู้เกี่ยวกับพื้นโลก ไม่มีการนับเวลา ไม่มีศิลปะ ไม่มีวรรณกรรม ไม่มีสังคม และที่ร้ายที่สุดคือ ความกลัวอันไม่หยุดหย่อน และอันตรายของการตายอย่างรุนแรง และชีวิตของมนุษย์จะโดดเดี่ยว แร้นแค้น ทุกข์ยาก เขี้ยมโหด และสั้น”²⁴

ฮ็อบส์พยายามสนับสนุนความคิดของตนเองโดยยกตัวอย่างข้อเท็จจริงที่ว่า มนุษย์พกอาวุธเพื่อคุ้มครองตนเองขณะเดินทาง ลั่นกุญแจประตูบ้านเพื่อป้องกันผู้ลี้ภัย และการจ้างเจ้าหน้าที่รัฐบาลเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย²⁵ ทั้งนี้มนุษย์กระทำไปเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นการเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลของมนุษย์ยิ่งขึ้น ซึ่งในทุกยุคทุกสมัยกษัตริย์หรือคณะบุคคลผู้ปกครองประเทศมีอำนาจสูงสุดและไม่ขึ้นต่อกันต่างมีความริษยาต่อกันเรื่อยมาผู้ปกครองอยู่ในสภาพของนักสู้ที่คอยต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจและมีการตั้งป้อมปราการ มีกองทัพประจำชายแดน อาณาจักรของตนเพื่อป้องกันอำนาจนั้นไว้ อีกทั้งคอยสืบข่าวคราวความลับของประเทศเพื่อนบ้านของตน ซึ่งเป็นสภาวะสงครามอย่างแท้จริง ซึ่งหากมนุษย์ยังคงมีสภาพเป็นเช่นนี้ทั้ง ๆ ที่ได้รับประโยชน์จากสังคมที่เป็นระเบียบแล้ว มนุษย์จะยิ่งเลวลงไปอีกสักเพียงใดในสภาพแวดล้อมอันปราศจากขอบเขตจำกัด และขาดระเบียบบังคับในสภาวะธรรมชาติ²⁶

มนุษย์ไม่อาจคาดหวังได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติมนุษย์จะนำสันติภาพ และความปลอดภัยมาให้ เนื่องจากมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวอย่างแก้ไม่ได้ แต่ทั้งนี้ยังมีทางออกและเป็นทางเดียวที่สามารถปฏิบัติได้เพราะ อาศัยข้อเท็จจริงพื้นฐานอันแน่ชัดจากธรรมชาติของความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ อารมณ์ที่มนุษย์ทั้งปวงมีอยู่เพื่อสนองความต้องการอันเห็นแก่ตัวอาจนำมาใช้เพื่อบรรลุ

²³ วีระ โลจายะ พ.ด.ท., อ้างแล้วหน้า 470

²⁴ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 314

²⁵ มงเตสกีเยอ แปลโดย วิจารณ์ธรรม คุวานนท์ .เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2538) ,หน้า 9

²⁶ ถาวร สุชากันยา , อ้างแล้วหน้า 262

ถึงชีวิตที่ปลอดภัยและสงบสุขได้แม้มนุษย์จะถูกผลักดันด้วยความเห็นแก่ตัว แต่มนุษย์ก็ยังเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและอยู่ด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญของมนุษย์คือการรักษาชีวิต และความกลัวที่สุดคือความกลัวตาย ซึ่งฮ็อบส์ได้ให้คำจำกัดความสั้น ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ไว้ว่า “จงไม่ทำต่อบุคคลอื่นในสิ่งที่เราจะไม่ทำต่อตัวเราเอง”²⁷ มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าเขาอาจเสียชีวิตและชีวิต เว้นแต่เขาจะสมัครใจยอมรับระเบียบข้อบังคับซึ่งผู้ทรงอำนาจเหนือกำหนดให้ สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความคิดที่จะฝ่าฝืนสันติภาพคือความกลัวตาย ความต้องการสิ่งจำเป็นสำหรับดำรงชีวิตอันสะดวกสบาย และความหวังที่จะได้สิ่งเหล่านั้นมาด้วยอุตสาหกรรมของตนเอง เหตุผลสอนให้มนุษย์รู้จักกฎเกณฑ์อันอำนวยมาสู่สันติภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มนุษย์จะมาทำความตกลงกัน กฎเกณฑ์เหล่านี้อีกนัยหนึ่งเรียกว่ากฎธรรมชาติ²⁸

ในธรรมชาติมีทั้งสิทธิและกฎหมาย ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์แต่ละคนมีสิทธิอย่างเต็มที่ที่จะกระทำการใดก็ได้เพื่อให้ตนเองปลอดภัยซึ่งหมายถึงการใช้ร่างกายของผู้อื่นด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในสภาวะเช่นนี้ไม่อาจที่จะมีหลักประกันใดมาประกันได้ว่าชีวิตมนุษย์จะมีความยาวนานตามที่ควรจะเป็นตามธรรมชาติ แต่เหตุผลก็สามารถทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจกฎต่าง ๆ ของธรรมชาติซึ่งเมื่อปฏิบัติอาจจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ แต่กฎหนึ่ง ๆ ของธรรมชาติไม่ใช่กฎหมาย (law) เลย เพราะกฎหมายมีการบังคับใช้เป็นปัจจัยจำเป็นที่จะทำให้มันมีความหมายเช่นว่านั้น กฎแห่งธรรมชาติในสภาวะธรรมชาติเป็นแต่หลักคิดหรือกฎทั่วไปอันค้นพบด้วยเหตุผล ซึ่งห้ามมนุษย์กระทำการที่จะมีผลในการทำลายชีวิต และในบรรดาหลักคิดนี้ก็มีความสอนให้มนุษย์ “แสวงหาสันติภาพและมุ่งต่อสันติภาพ” ให้ป้องกันตนเองด้วยวิธีการใด ๆ ที่มีอยู่ มีความสมัครใจที่จะสละสิทธิในสิ่งทั้งปวงและมีความพอใจในอิสรภาพต่อคนอื่น ๆ เท่าที่ตนจะยอมให้คนอื่น ๆ มีต่อตน มนุษย์เข้าใจหลักการที่ชีวิตจะปลอดภัยแล้วแต่นั้นไม่เป็นการเพียงพอหรือแม้แต่การที่มนุษย์สัญญาว่าจะปฏิบัติตามหลักการนั้นก็ไม่ใช่เพียงพอ ฮ็อบส์อธิบายว่ามนุษย์ยังคงแสดงพฤติกรรมออกมาต่าง ๆ ด้วยอารมณ์เพื่อสนองผลประโยชน์ส่วนตัว และพันธะของคำพูดนั้นอ่อนแอกว่าที่จะควบคุมความทะเยอทะยาน ความโลภ ความโกรธ และอารมณ์อื่น ๆ ของมนุษย์โดยไม่ต้องทำให้กลัวอำนาจบางอย่าง ซึ่งไม่สามารถมีได้ในสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์ทั้งหลายเสมอภาคกัน และเป็นผู้วินิจฉัยความกลัวของตนเอง ดังนั้นกติกาก็ต้องถูกจัดทำขึ้นเพื่อรักษาสันติภาพอันประกอบด้วยอำนาจอันจะทำให้เกิดความเกรงกลัว ต่อการฝ่าฝืนหรือละเมิด เป็นพลังอำนาจที่อยู่เหนืออำนาจของความละโมภ หรืออารมณ์อื่น ๆ ที่จะพาให้ละเมิดกติกาสัญญานั้น อำนาจนั้นทำให้เกิดการจัดตั้งรัฐาธิปัตย์ (Leviathan) พร้อมทั้งการจัดตั้ง

²⁷ ดาร์ สุกกันยา, อ้างแล้วหน้า 265

²⁸ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 315

อำนาจทางการเมืองเพื่อบังคับมนุษย์ให้รักษาคำมั่นสัญญาของมนุษย์เอง²⁹ ซึ่งความคิดของฮ็อบส์ไม่ได้สนใจเรื่องเสรีภาพเท่ากับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ยิ่งกว่านั้นฮ็อบส์กังวลว่าหากอำนาจอธิปไตยหรือรัฐอธิปไตยล้มเหลวมนุษย์จะกลับสู่สภาวะธรรมชาติ³⁰

มองเตสกีเออ (Montesquieu)

มองเตสกีเออ นักปราชญ์ผู้บุกเบิกประชาธิปไตยรุ่นแรก ๆ ได้แสดงความปรารถนาในเรื่องในหนังสือ “เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย (The Spirit of Law)” ซึ่งปราชญ์รุ่นหลังๆ เชื่อว่ามองเตสกีเออได้เค้าโครงมาจากหนังสือสองเล่มว่าด้วยรัฐ (Two Treatises of Civil Government) ของล๊อค ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจได้แก่การมองสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งถูกควบคุมด้วยกฎธรรมชาติ และการที่มนุษย์บัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อส่งเสริมความสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ และประเด็นการนิยามและการมองอิสรภาพในอีกมุมมองหนึ่ง³¹

มองเตสกีเออได้ให้คำจำกัดความของ กฎหมายไว้ว่า “กฎหมาย ในความหมายอย่างทั่วไปคือสัมพันธอันจำเป็นเกิดจากธรรมชาติของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในแง่นี้ สิ่งที่มีชีวิตทั้งปวงย่อมมีกฎของตน คือกฎของพระเป็นเจ้า กฎของโลกวัตถุ กฎของสติปัญญาเหนือมนุษย์ กฎของสัตว์เครื่องาน กฎของมนุษย์”³²

มองเตสกีเออถือว่า มีกฎอยู่ประเภทหนึ่งที่ควบคุมสิ่งทั้งปวงรวมทั้งมนุษย์ด้วย กฎนั้นคือกฎธรรมชาติ และกฎธรรมชาตินี้เองที่เป็นตัวกำหนดความยุติธรรมก่อนที่จะมีการใช้กฎหมายอื่น ๆ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้น การบัญญัติจึงไม่อาจหลุดลอยออกจากพื้นฐานของกฎธรรมชาติได้ กฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานมาจากกฎธรรมชาติจะทำให้มนุษย์สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ ในการที่จะเข้าถึงกฎธรรมชาติจำเป็นต้องทำอย่างไรที่จะต้องทราบว่าชีวิตมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติซึ่งมีแต่กฎธรรมชาติควบคุมนั้นเป็นอย่างไร มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติมีความฉลาดและกลัว สภาวะธรรมชาติจึงไม่ใช่สภาวะสงครามดังที่ฮ็อบส์กล่าว เพราะสภาวะสงครามเกิดเมื่อมีสังคม มองเตสกีเออได้แบ่งกฎธรรมชาติเป็นข้อ ๆ ดังนี้ กฎธรรมชาติข้อแรก ก็คือสันติภาพ , กฎธรรมชาติข้อที่สอง คือความพยายามสนองต่อความต้องการของตนเอง กฎธรรมชาติข้อที่สาม คือมนุษย์มีความต้องการสังคมเพราะความพึงพอใจที่จะสมาคมกับพรรคพวก และกฎธรรมชาติข้อที่สี่ ซึ่งเป็นข้อสุดท้าย ก็คือความปรารถนาในการดำรงชีวิตในสังคมที่จัดระเบียบ

²⁹ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 317

³⁰ เรื่องเดียวกัน

³¹ เรื่องเดียวกัน,หน้า 376

³² เรื่องเดียวกัน,หน้า 382

แล้ว³³ มองเตสกีเออเชื่อว่าสังคมเป็นธรรมชาติ แต่เมื่อมนุษย์เข้าสู่สังคม มนุษย์จะสูญเสียความเสมอภาคซึ่งมีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ และยังคงละทิ้งความอ่อนแอไปด้วย เพราะภายในสังคมมักเกิดการช่วงชิงผลประโยชน์ระหว่างกัน สภาวะสงครามจึงเกิดขึ้น สภาวะเช่นนี้เองที่ทำให้เกิดการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อรักษาสันติภาพอันเป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งในข้อนี้เราจะเห็นความแตกต่างของแนวคิดการก่อรูปและจัดระเบียบสังคมแบบฮ็อบบ์ส, ล็อก และมองเตสกีเออ เพราะทั้งฮ็อบบ์สและล็อกเชื่อในสัญญาประชาคม ที่จะทำให้เกิดสังคมและมีการจัดระเบียบของสังคม แต่มองเตสกีเออกลับมองว่าสังคมคือธรรมชาติ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น รัฐบาลคือการจัดระเบียบสังคมโดยใช้การบัญญัติกฎหมายเป็นเครื่องมือ แต่ก็ยังมีปัญหาต่อมาว่ารัฐบาลรูปแบบใดที่ดีที่สุด ซึ่งกล่าวกันว่ารัฐบาลที่ดีที่สุดจะต้องเป็นธรรมชาติที่สุดนั้น ในหนังสือเจตนารมณ์แห่งกฎหมายได้กล่าวว่า

“รัฐบาลที่ดีที่สุดและสอดคล้องกับธรรมชาติที่สุด ได้แก่ รัฐบาลที่เข้าได้ดีที่สุดกับอารมณณ์และจิตใจของคนซึ่งรัฐบาลนั้นตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริม”³⁴

กฎหมายที่บัญญัติขึ้นจะเป็นเครื่องวัดความสอดคล้องระหว่างรัฐบาล และธรรมชาติในหนังสือเจตนารมณ์แห่งกฎหมายยังได้กล่าวถึงทฤษฎีที่สำคัญของมองเตสกีเออ ซึ่งมีความยิ่งใหญ่ในหมู่มชนชาวอเมริกัน อันได้แก่ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจจุดสนใจของมองเตสกีเอออยู่ที่การจัดระเบียบรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด และจำเป็นที่สุดสำหรับรูปแบบการปกครองทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพอันเหมาะสมของบุคคล ในเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย มองเตสกีเออได้กล่าวไว้ว่า

“...จริงที่ว่าในรัฐประชาธิปไตยประชาชนจะทำการที่ตนใคร่ทำ แต่เสรีภาพการเมืองมิได้ประกอบด้วยการที่จะทำการที่ตนใคร่ทำในรัฐ กล่าวคือในสังคมที่มีกฎหมาย เสรีภาพจะประกอบด้วยการที่เราสามารถทำการที่เราควรจะทำเท่านั้น และไม่ถูกขืนใจให้ทำการที่ตนไม่ควรจะอยากทำ

ควรจะใส่ไว้ในสมองเลยว่าอะไรคืออิสรภาพ และอะไรคือเสรีภาพ เสรีภาพคือสิทธิที่จะทำทุกสิ่งที่กฎหมายอนุญาตและหากพลเมืองสามารถทำการที่กฎหมายห้ามได้ประชาชนก็ไม่มีเสรีภาพอีกแล้ว เพราะคนอื่น ๆ ก็จะมีอำนาจที่จะทำอย่างเดียวกัน...”³⁵

มองเตสกีเออได้พยายามแบ่งแยกอิสรภาพแบบถูกต้องออกจากแบบที่ผิด ซึ่งอิสรภาพแบบผิด ๆ ได้แก่เสรีภาพที่จะกระทำการใด ๆ ซึ่งตนไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งไม่ใช่อิสรภาพที่แท้จริง อิสรภาพที่ถูกต้อง แท้จริง และทรงคุณค่าคืออิสรภาพที่ได้รับภายใต้กฎหมายประกอบด้วย การได้รับ

³³ มองเตสกีเออ, อ่างแล้วหน้า 8

³⁴ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ่างแล้วหน้า 384

³⁵ มองเตสกีเออ, อ่างแล้วหน้า 13

อนุญาตให้กระทำในสิ่งที่ควรกระทำ และละเว้นการกระทำในสิ่งไม่สมควรกระทำ ซึ่งหากมีการกระทำซึ่งฝ่าฝืนกฎหมายผู้กระทำย่อมสิ้นอิสรภาพไปเนื่องจากผู้อื่นก็ย่อมมีอำนาจในการฝ่าฝืนเช่นกัน ดังนั้นกฎหมายจึงอาจรอนอิสรภาพของประชาชนได้ กฎหมายจึงควรห้ามกระทำในสิ่งที่ควรห้ามเท่านั้น โดยพยายามให้ประชาชนมีเสรีภาพมากขึ้นและกว้างขวางออกไป สำหรับรูปแบบรัฐบาลที่สามารถบัญญัติกฎหมายเช่นดังกล่าวข้างต้นได้ จำเป็นต้องดำเนินนโยบายสายกลางที่สุดเท่านั้น มองเตสกีเออได้กำหนดว่ารัฐบาล จะมีอำนาจอยู่ 3 ชนิด ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ถึงแม้ว่าอำนาจตุลาการจะถูกรวมกับอำนาจนิติบัญญัติแต่องค์กรที่ใช้อำนาจนี้ได้แยกตัวออกมาต่างหากในเจตนารมณ์แห่งกฎหมายได้กล่าวถึงอิสรภาพและการแยกอำนาจไว้ว่า

“...เมื่อใดอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารรวมอยู่ที่คน ๆ เดียวกันหรือองค์กรเจ้าหน้าที่เดียวกันอิสรภาพย่อมไม่อาจมีได้ เพราะจะเกิดความหวาดกลัว เนื่องจากกษัตริย์หรือสภาเดียวกันอาจบัญญัติกฎหมายแบบทรราชย์ และใช้กฎหมายบังคับแบบทรราชย์เช่นเดียวกัน อิสรภาพจะไม่มีอยู่ ถ้าอำนาจตุลาการไม่แยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติและบริหาร ถ้าหากรวมอยู่กับอำนาจนิติบัญญัติ ชีวิตและอิสรภาพของคนในบังคับจะอยู่ภายใต้ควบคุมแบบพลการ เพราะตุลาการอาจประพฤตินรุนแรงและกดขี่...”³⁶

แสดงให้เห็นว่า มองเตสกีเออต้องการให้อำนาจทั้งสามชนิดแยกต่างหากจากกันโดยบุคคลหรือองค์กรแต่เจตนารมณ์จริงแล้ว ผู้ศึกษาไม่คิดว่าจะเป็นการแยกกันโดยเด็ดขาดเพราะมองเตสกีเออต้องการให้อำนาจทั้งสามชนิดนี้ตรวจสอบและถ่วงดุลย์อำนาจกัน ความตอนหนึ่งในบทที่ 6 เล่มที่ 11 ของเจตนารมณ์แห่งกฎหมายกล่าวไว้ว่า

“...ดังนั้น โครงสร้างซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองซึ่งเรากำลังพูดถึงจึงเป็นดังนี้ คณะนิติบัญญัติเนื่องจากประกอบด้วยสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งจึงเกี่ยวโยงกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยอาศัยความสามารถทั้งสองฝ่ายในการจัดวาง ทั้งสองฝ่ายจะผูกพันกันด้วยอำนาจบริหาร ซึ่งจะถูกลูกผูกพันเช่นเดียวกันด้วยอำนาจนิติบัญญัติ”³⁷

ทั้งนี้เพื่อป้องกันการปกครองแบบทรราชย์ ซึ่งประชาชนจะสูญเสียอิสรภาพภายใต้กฎหมายไปและรูปแบบรัฐบาลแบบสายกลางย่อมไม่เกิดขึ้น ซึ่งนอกจากมองอิสรภาพทางการเมืองจะมีความสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองแล้วอิสรภาพทางการเมืองยังมีความสัมพันธ์กับบุคคลโดยตรงด้วยดังที่กล่าวมาแล้ว มองเตสกีเออได้กล่าวถึงการบัญญัติกฎหมายเพื่อจัดระเบียบสังคมให้เข้าสู่สันติภาพ

³⁶ มองเตสกีเออ ,อ้างแล้วหน้า 180

³⁷ เรื่องเดียวกัน,หน้า 190

เพื่อเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ซึ่งสถานะและเสรีภาพของประชาชนย่อมได้มาจากการรับรองของกฎหมายที่ถูกต้อง รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐได้บัญญัติเกี่ยวกับสถานภาพและขอบเขตของเสรีภาพบุคคลไว้จึงมีความสำคัญมาก มองเตสกีเออได้มองรูปแบบรัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษสมัยนั้นว่า กำหนดโครงสร้างรัฐบาลที่จำเป็นต่ออิสรภาพทางการเมือง โดยคำนึงถึงอิทธิพลอื่นที่มากกระทบต่อรัฐธรรมนูญ เพราะเสรีภาพอาจได้มาโดยอิทธิพลเช่นว่านั้น อิทธิพลที่กล่าวมานี้คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี, วัฒนธรรม ฯลฯ กฎหมายซึ่งถูกบัญญัติขึ้นในภายหลัง หากเกิดความขัดแย้งกับประเพณีหรือวัฒนธรรมดั้งเดิม ย่อมกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น อิสรภาพภายใต้กฎหมายย่อมจะไม่บังเกิด

จอห์น ล็อก (John Locke)

ล็อก เป็นนักคิดที่ทรงอิทธิพลต่อแนวคิดในเรื่องสิทธิส่วนบุคคลมาก ผลงานของล็อกในงานเขียนมีมากมาย และที่เกี่ยวข้องคือเรื่องสภาวะธรรมชาติและธรรมชาติของมนุษย์โดยล็อกได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่มที่สองของเขาที่ชื่อ “บทเรียงความว่าด้วยกฎแห่งธรรมชาติ (Essays on the Law of Nature)”³⁸ ซึ่งหัวใจของทฤษฎีทางการเมืองของล็อกอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ล็อกได้ให้คำจำกัดความของอำนาจทางการเมืองไว้ว่าเป็นสิทธิในการจัดทำกฎหมายพร้อมด้วยบทลงโทษ เพื่อวางกฎระเบียบควบคุมและสงวน รักษาทรัพย์สิน และสิทธิในการใช้พลังของประชาคมเพื่อบริหารการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น ๆ เพื่อปกป้องจักรภพให้พ้นจากการประทุษร้ายภายนอก และทั้งหมดนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น³⁹

ล็อกได้เริ่มผลงานของเขาด้วยการกล่าวถึงการถกเถียงกันในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และสภาวะธรรมชาติว่า คล้าย ๆ กับฮ็อบบ์ ล็อกกล่าวว่าสภาวะธรรมชาติมนุษย์มีลักษณะเฉพาะด้วยกันสองอย่าง ประการแรกหมายถึง “สภาวะแห่งเสรีภาพอันสมบูรณ์” โดยมนุษย์กระทำตามที่ตนเลือกภายในขอบเขตที่กฎแห่งธรรมชาติกำหนดไว้ ประการที่สองหมายถึงสภาวะแห่งความเสมอภาคของมนุษย์ในแต่ละสภาวะการณ์ ไม่มีผู้ใดมีสิทธิหรืออำนาจมากกว่าผู้ใด มนุษย์เสมอภาคกันในแง่ที่ไม่ใช่ในแง่ของความสามารถ ล็อกเชื่อว่าเมื่อมนุษย์อยู่ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์จะถูกควบคุมด้วยกฎธรรมชาติ⁴⁰ ด้วยความเชื่อของล็อกดังกล่าวทำให้ล็อกปฏิเสธแนวคิดของฮ็อบบ์ที่ว่ามนุษย์ชอบใช้กำลังความรุนแรง ป่าเถื่อน และเห็นแก่ตัว การก่อสงครามเป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำต่อกันอยู่ตลอดเวลา ล็อกเชื่อว่ามนุษย์รู้จักใช้เหตุผลเพื่อความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติ ทำให้มนุษย์ไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรงและก่อสงครามต่อกัน แม้กฎนี้จะสามารถเข้าใจได้โดยมนุษย์ที่รู้จักการใช้เหตุผล

³⁸ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 309

³⁹ เรื่องเดียวกัน,หน้า 307

⁴⁰ จรูญ สุภาพ , หลักรัฐศาสตร์ : ภาคพิศดาร แนวทฤษฎีและประยุกต์ .(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด,2518) หน้า 100

แต่นั้นก็ไม่ได้ทำให้มนุษย์สมบูรณ์แบบเสมอไป ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวอยู่บ้าง ในแต่ละบุคคล แต่มนุษย์ต้องมีความรับผิดชอบที่จะถูกบังคับตามกฎธรรมชาติ เพราะไม่มีกฎหรือข้อบังคับใดที่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการบังคับใช้⁴¹ ดังนั้นในสภาวะธรรมชาติอำนาจอยู่ในมือมนุษย์ทุกคนและนั่นทำให้เกิดอุปสรรคหลายประการตามมา แต่สิ่งนี้ก็ได้เป็นการนำไปสู่สภาวะสงครามตามความคิดของฮ็อบส์ ล็อกได้อธิบายความหมายของสภาวะสงครามไว้ว่าเป็นสภาวะที่เกิดจากการใช้กำลังอำนาจปกครองอย่างพลการ ล็อกพบว่าในสภาวะธรรมชาติมนุษย์มีข้อบกพร่องที่สำคัญ 3 ประการ⁴² ประการแรก ไม่มีกฎหมายที่ยอมรับตกลงและเป็นที่รู้จักทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากความสามารถในการเข้าใจกฎธรรมชาติของมนุษย์ในแต่ละคนไม่เท่ากัน ประการที่สอง สภาวะธรรมชาติเกิดจากการขาดผู้ที่สามารถให้ความยุติธรรมซึ่งสามารถตัดสินทุกอย่างได้อย่างแน่นอนและเที่ยงธรรมซึ่งจะสามารถระงับข้อพิพาทอันเกิดภายใต้กฎธรรมชาติได้ แต่เนื่องจากมนุษย์ทุกคนเป็นผู้วินิจฉัยตนเองหมด ทำให้มนุษย์มองเห็นเพียงส่วนดีของตนเองแต่เพียงด้านเดียวเท่านั้นและใส่ใจต่อความยุติธรรมที่มีต่อคนอื่นน้อยลง สำหรับประการที่สาม ในสภาวะธรรมชาติไม่มีอำนาจบริหารที่จะบังคับการให้เป็นไปตามคำตัดสินนั้น ๆ ซึ่งอำนาจนี้ตกอยู่ในมือของคนทุก ๆ คนเหมือน ๆ กัน แต่ความสามารถในการทำให้เป็นไปตามกฎหมายแตกต่างกัน ด้วยข้อบกพร่องของสภาวะธรรมชาติดังกล่าวมาทำให้มนุษย์ต้องเร่งรีบเข้าสู่สังคมเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ด้วยการสร้างเครื่องมือที่ภายหลังเรียกกันว่า “รัฐ” หรือ “รัฐบาล”⁴³

ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์มีสิทธิบางอย่างซึ่งรวมอยู่ในกฎธรรมชาติ แต่ด้วยสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติที่สิทธิเหล่านี้ไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม ทำให้มนุษย์ต้องหันหน้าเข้าหากันและสร้างสัญญาประชาคมเพื่อก่อตั้งสังคมการเมืองและรัฐบาล ซึ่งแนวคิด ณ จุดนี้สามารถขยายความออกได้ว่ามนุษย์ได้ก่อพันธะสัญญาสองครั้ง ครั้งแรกคือการที่มนุษย์สร้างพันธะสัญญากันเพื่อก่อตั้งสังคม ด้วยข้อบกพร่องของสภาวะธรรมชาติดังที่กล่าวมาแล้ว และครั้งที่สองนั้นก่อพันธะสัญญากันระหว่างประชาชนกับผู้ปกครองหรือรัฐเพื่อรักษาสิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งพอจะอธิบายได้ว่าสิทธิในทรัพย์สินนี้เกิดจากแนวคิดของล็อกที่ว่ากฎธรรมชาติมิได้กล่าวถึงทรัพย์สิน ดังนั้นทรัพย์สินจึงไม่อยู่ในความคุ้มครองของกฎธรรมชาติ การก่อพันธะสัญญากับผู้ปกครองเพื่อสิทธิในทรัพย์สินจึงเกิดขึ้นเพื่อให้การใช้สิทธิในทรัพย์สินเป็นไปโดยความชอบธรรมซึ่งแม้รัฐเองก็ไม่มีอำนาจก้าวท้าวสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเป็นการจำกัดสิทธิของรัฐ จากหลักการนี้ทำให้เราทราบได้ว่าสิทธิมีอยู่ก่อนรัฐบาล ทั้งนี้เพื่อให้รัฐบาลเป็นผู้คุ้มครองสิทธิดังกล่าวโดยกฎหมาย ทั้งรัฐบาลและกฎหมายไม่

⁴¹ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ้างแล้วหน้า 316

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 308

⁴³ เรื่องเดียวกัน

สามารถเพิ่มสิทธิใด ๆ ได้ เนื่องมาจากสิทธิมีอยู่อย่างสมบูรณ์แล้วในสภาวะธรรมชาติ อีกทั้งกฎหมายเป็นเพียงการกำหนดโดยอาศัยการเทียบเคียงกับเหตุผลและกฎธรรมชาติ ดังนั้นกฎหมายจึงไม่สร้างหลักกรรม แต่สามารถพิสูจน์ให้เห็นหลักกรรมได้⁴⁴ ในรัฐการเมืองสิทธิธรรมชาติกลายเป็นสิทธิทางกฎหมายซึ่งรัฐบาลบังคับใช้ ล็อกได้อธิบายขยายความสิทธิธรรมชาติว่าสิทธิธรรมชาติที่มนุษย์มีอยู่ในสังคมและรัฐบาลผูกพันที่จะต้องคุ้มครองนั้น ได้แก่ ชีวิต อิสระภาพ และทรัพย์สิน โดยล็อกเรียกรวม ๆ ว่า “ทรัพย์สิน” ซึ่งจริง ๆ แล้วสามารถตีความของทรัพย์สินออกได้เป็นสองรูปแบบ แบบแรกคือรูปธรรมซึ่งเป็น ทรัพย์สินสิ่งของ หรือในแง่นามธรรม ได้แก่สิทธิธรรมชาติอื่น ๆ แต่เราสามารถอนุมานได้ว่าการอธิบายสิทธิธรรมชาติอื่น ๆ ของล็อกจะเหมือนกับการอธิบายถึงทรัพย์สิน⁴⁵

สำหรับความคิดในเรื่องสิทธิโดยเฉพาะสิทธิส่วนบุคคลนั้น ผู้ศึกษาเชื่อว่าได้รับอิทธิพลมาจากความคิดในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของล็อกอย่างมาก คำกล่าวอ้างของล็อกว่าความรู้ที่ค้นพบและกฎธรรมชาตินั้น ทำให้มนุษย์ทราบว่าทรัพย์สินในสภาวะธรรมชาติเป็นของส่วนรวมถูกรอครอบครองร่วมกัน มีพระเจ้าเป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ บนโลกนี้ให้สิ่งมีชีวิต โดยมอบหมายให้มนุษย์เป็นผู้ดูแล อีกทั้งพระเจ้าได้มอบความสามารถในการใช้เหตุผลให้กับมนุษย์ด้วยและเป็นความสามารถที่สัตว์อื่นไม่มี เพื่อให้มนุษย์สามารถใช้สิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นได้อย่างเป็นประโยชน์มากที่สุด แต่ก่อนที่ทรัพย์สินจะเป็นของส่วนรวมจะต้องเป็นส่วนตัวมาก่อน โดย ล็อกอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ว่าในประการแรกจะต้องยอมรับก่อนว่ามนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพ มีสิทธิที่จะใช้ร่างกายและแรงงานของตนเอง และมนุษย์ได้ใช้ร่างกายและแรงงานกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีในธรรมชาติ ทำให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์คนนั้นไป ซึ่งนี่เป็นต้นกำเนิดของทรัพย์สินส่วนตัว⁴⁶ ทรัพย์สินส่วนตัวจึงเป็นสิทธิธรรมชาติอย่างหนึ่งแต่สิทธินี้ถูกจำกัดขอบเขต เนื่องจากไม่มีมนุษย์คนใดสามารถใช้ทรัพย์สินของตนได้เกินกว่าที่ตนเองและครอบครัวใช้ได้ก่อนที่มันจะเสื่อมสลายไป เปรียบเทียบได้กับแนวความคิดทางพุทธศาสนาว่า สรรพสัตว์ในโลกไม่สามารถกินอาหารได้เกินกว่าความจุของกระเพาะตนเองเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติของสัตว์ ดังนั้นธรรมชาติจึงมีหลักการของการไม่เอาส่วนเกินจากสังคมจนดูเป็นการเบียดเบียนและเห็นแก่ตัวอยู่แล้ว ภายใต้กฎธรรมชาติของมนุษย์ไม่ก็อาจสะสมทรัพย์สินให้เป็นผลเสียแก่ผู้อื่นได้ ตัวอย่างเช่นที่ดิน มนุษย์แต่ละคนจะมีที่ดินสำหรับเพาะปลูกและหาผลประโยชน์ตามควร โดยใช้แรงงานของตนเองเท่านั้น จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นการอธิบายถึงมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ซึ่งในสังคมการเมือง มนุษย์สร้างสัญญาประชาคมขึ้นเพื่อ

⁴⁴ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ้างแล้วหน้า 321

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 322

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน

ก่อตั้งรัฐหรือรัฐบาลให้มีหน้าที่คุ้มครองทรัพย์สินของตน อำนาจทางการเมืองจึงมีไว้เพื่อกำหนดกรอบการพิทักษ์รักษาทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบ ในสภาวะธรรมชาติสิทธิยังถูกจำกัดขอบเขต ดังนั้นเป็นไปได้ที่ในสังคมสิทธิจะไม่ถูกจำกัดขอบเขตเช่นกันที่กล่าวมา เป็นคำตอบสำหรับคำถามว่าสิทธิมาจากไหนและมีขอบเขตหรือไม่⁴⁷

ความคิดของล๊อคมีผลอย่างยิ่งต่อความคิดชาวอเมริกันเมื่อครั้งการปฏิวัติอังกฤษเพื่อแยกตัวออกเป็นรัฐอิสระ ในคำประกาศอิสรภาพ (declaration of independence) มีข้อความในหลายตอน คล้ายกับหนังสือเรื่องจดหมายว่าด้วยขันติธรรมของล๊อคมาก แม้ในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาเองก็ได้กล่าวถึงกฎหมายของมนุษย์ว่ามาจากกฎหมายที่สูงกว่าและไม่อาจขัดได้ ซึ่งหมายถึงกฎธรรมชาติ มนุษย์มีสิทธิบางอย่างตามธรรมชาติที่รัฐบาลไม่อาจก้าวก่ายได้ เช่น “ห้ามมิให้รัฐบาลของชาติและของมลรัฐริรอนทำให้บุคคลใดสูญเสียชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สิน โดยที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการอันถูกต้องแห่งกฎหมาย”⁴⁸ กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยหลาย ๆ ประเทศในปัจจุบัน จึงมีบทบัญญัติที่แสดงถึงความต้องการที่จะให้รัฐเป็นผู้คุ้มครองดูแลทรัพย์สินของเอกชน เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้สิทธิในทรัพย์สินของมนุษย์แต่ละคนตามความคิดของล๊อค และสิทธิมนุษยชนก็ได้รับอิทธิพลจากความคิดในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของล๊อคเช่นกัน⁴⁹

อัง จักส์ รูสโซ (Jean - Jacques Rousseau)

เป็นนักคิดในยุคที่เสื่อมโทรมที่สุดของฝรั่งเศส (สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 15) รูสโซได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้าทฤษฎีแห่งอำนาจอธิปไตยของราษฎร เช่นเดียวกับที่มองเตสกีเอได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้าทฤษฎีแห่งการแบ่งแยกอำนาจ ความคิดของรูสโซมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเกิดปฏิวัติใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส ในปี ค.ศ.1789 หลังจากการปฏิวัติได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมและเปิดกว้างทางความคิดในการศึกษาหาความรู้แก่วิชาการแขนงต่าง ๆ ซึ่งเป็นยุคที่เรียกกันว่า ยุครู้แจ้ง (Enlightenment) ซึ่งการพัฒนาวิทยาศาสตร์ในยุคศตวรรษที่ 17 ทำให้เกิดความเชื่อว่าโลกอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎอันเป็นระเบียบ และมนุษย์สามารถเข้าใจกฎเหล่านี้ได้⁵⁰ มนุษย์เชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะเข้าใจกฎเหล่านี้ได้จนกระทั่งสามารถแก้ไขโลกนี้ได้อย่างมีเหตุผล การมองสัมพันธภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป กฎธรรมชาติถูกให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวกำหนดมาตรฐานสำหรับความประพฤติทางศีลธรรม รูสโซได้แสดงทัศนะของเขาที่มีต่อสังคมในยุครู้แจ้งใน

⁴⁷ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 347

⁴⁸ วีระ โลจายะ พ.ด.ท., อ้างแล้วหน้า 467

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน

⁵⁰ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 363

งานเขียนชิ้นแรกของเขาเรื่อง “A Discourse on the Moral Effects of the Arts and Sciences (บทความว่าด้วยผลทางศีลธรรมของศิลปะและวิทยาศาสตร์)” ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อใช้ประกวดบทเรียงความซึ่งบัณฑิตสถานแห่งดีของ (academy of dijon) จัดขึ้น บทความนี้ส่วนกระแสความคิดในยุคสมัยนั้น ท่ามกลางการปฏิวัติอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีของฝรั่งเศส ความกระหายในเทคโนโลยีสมัยใหม่ รูโซอ้างว่าศีลธรรมได้เสื่อมทรามลงในขณะที่ศิลปะและวิทยาศาสตร์ชักจูงให้มนุษย์ออกจากสภาวะแห่งความดีงามตามธรรมชาติ เนื่องจากศิลปะและวิทยาศาสตร์ให้ “ความสะดวกและความฟูมฟือ” เกิดทัศนคติวัตถุนิยมซึ่งบั่นทอนคุณธรรมและศีลธรรม รูโซได้โจมตีวิทยาศาสตร์ว่า สามารถอธิบายได้เพียงลักษณะภายนอกของสิ่งต่าง ๆ เท่านั้นไม่อาจจะพบแก่นหรือสัจธรรมของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการค้นพบสัจธรรมนั้นทำได้โดย สัญชาตญาณ อารมณ์ ความรู้สึก และศรัทธาเท่านั้น มโนธรรมของตนเองจะนำมนุษย์ไปสู่ความจริงสูงสุดหรือสัจธรรม ผลงานชิ้นนี้ของรูโซได้รับรางวัลชนะเลิศและทำให้รูโซมีชื่อเสียงไปทั่วยุโรป⁵¹

ในยุครู้แจ้งปราชญ์ทั่วไปเชื่อว่ามนุษย์ที่มีเหตุผลควรมีเสรีภาพในการแสวงหาประโยชน์ของตน และสถาบันที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อปิดหนทางดังกล่าวควรจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพื่อให้มนุษย์มีอิสรภาพมากขึ้น รูโซสนับสนุนเสรีภาพส่วนบุคคล แต่ก็ยังมีข้อสังเกตว่าการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนจะทำให้ประชาคมแตกแยก มนุษย์คนหนึ่งอาจตกอยู่ภายใต้อำนาจของมนุษย์อีกคนหนึ่งและบั่นทอนทำลายสังคม ปราชญ์ทั่วไปให้ความสำคัญกับปัญหาระหว่างเสรีภาพและสิทธิอำนาจ โดยส่วนมากต้องการให้เกิดสมดุลระหว่างสองสิ่งนี้ เพราะพวกเขาเชื่อว่าสองสิ่งนี้เป็นพลังที่ต่อต้านกันและแต่ละอย่างก็เป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิต ดังนั้นปัญหาจึงอยู่ที่จะกำหนดเสรีภาพที่พึงปรารถนาว่าควรเป็นอย่างไร จะสามารถชี้ให้เห็นขอบเขตของเสรีภาพนั้นได้อย่างไร และพยายามสร้างสถาบันขึ้นเพื่อรองรับโครงสร้างที่เกิดขึ้นเพื่อธำรงไว้ต่อไป รูโซมองประเด็นปัญหาระหว่างสิทธิอำนาจและเสรีภาพแตกต่างออกไป โดยพยายามเชื่อมโยงพลังทั้งสองเข้าด้วยกัน และยืนยันว่าหากเราได้สังคมที่ถูกต้องพลังทั้งสองจะส่งเสริมกันมากกว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน⁵²สามารถศึกษาได้จากผลงานชิ้นสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งของรูโซซึ่งก็คือ “สัญญาประชาคม (The Social Contract)”⁵³

ในงานเขียนชิ้นที่สองของรูโซ เรื่อง The Origin of Inequality (กำเนิดแห่งความไม่เสมอภาค) เป็นงานเขียนที่รูโซพยายามใช้คำอธิบายถึงความไม่เสมอภาคในหมู่มนุษย์ รูโซได้พยายามพิจารณาถึงชีวิตของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะการจะเข้าใจเหตุผลของความไม่เสมอภาคจำเป็นต้องเข้าใจสภาวะมนุษย์ก่อนมีสังคมเสียก่อน แต่จริงๆ แล้วไม่มีใครทราบว่สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ที่แท้จริงมีอยู่หรือไม่ ซึ่งมันอาจเป็นเพียงการสันนิษฐานซึ่งฮ็อบบส์และรูโซใช้

⁵¹ ฮาร์มอน.เอ็ม เจ.,อ้างแล้วหน้า 363

⁵² เรื่องเดียวกัน

⁵³ โปรดดู จัง จ้ากส์ รูโซ,สัญญาประชาคม. แปลโดย จินดา จินดาเสรี. (กรุงเทพมหานคร : ศิริพรการพิมพ์,2522)

เป็นเครื่องมือในการวิจัยมนุษย์⁵⁴

รูสโซได้แบ่งแยกความไม่เสมอภาคของมนุษย์ออกเป็นสองแบบ อย่างแรกเป็นความไม่เสมอภาคตามธรรมชาติอันประกอบด้วย อายุ , สุขภาพ , กำลังกาย , กำลังใจ , ความสามารถด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นความไม่เสมอภาคเพียงประเภทเดียวที่เกิดจากธรรมชาติ ความไม่เสมอภาคแบบที่สอง ได้แก่ความไม่เสมอภาคทางจิตใจหรือทางการเมือง ได้แก่ ความไม่เสมอภาคที่เกิดจากอิทธิพลในสังคม เช่นฐานะทางเศรษฐกิจ , เกียรติยศ , อำนาจ เป็นต้น ในสภาวะธรรมชาติผู้ที่แข็งแรงกว่าคนอื่น ๆ สามารถใช้ผู้ที่อ่อนแอกว่าได้ แต่นั่นก็ไม่ใช่สภาพของนายและทาส ทั้งนี้เนื่องจากในสภาวะธรรมชาติหากผู้ที่อ่อนแอกว่าไม่พอใจกับการถูกใช้ในทางที่ผิดก็สามารถหนีไปได้โดยโดยไม่มีพันธะใด ๆ ทาสซึ่งมาจากการใช้กำลังบังคับข่มไม่ชอบธรรม เพราะอำนาจไม่ใช่ธรรม ซึ่ง “ผู้ที่มีความคิดว่าตนเองเป็นนายคนอื่น เขาย่อมเป็นทาสเสียยิ่งกว่า”⁵⁵ เพราะในธรรมชาติมนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพแต่ในสังคมการเมืองทาสไม่สามารถหนีไปได้ตัวอย่างเช่นในสภาวะธรรมชาติ เนื่องจากกฎหมายและข้อบังคับที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยเจตจำนงทั่วไป (general will)⁵⁶

ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ต่างคนต่างอยู่ ดังนั้นมนุษย์จึงไม่มีความสัมพันธ์หรือพันธะอันแน่นชัดต่อกัน การแบ่งแยกมนุษย์ว่าดีหรือเลวไม่มีความหมายอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะความดีและเลวซึ่งเป็นนามธรรมจะมีความหมายก็ต่อเมื่อนำมาใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์⁵⁷ รูสโซได้ค้านความคิดของฮ็อบส์ที่ว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติมีความป่าเถื่อนแต่มนุษย์มีความฉลาดและกลัวจึงมักจะหลีกเลี่ยงการต่อสู้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ต้องการรักษาและสงวนตัวเองไว้ดังเช่นสัญญาชาติญาณแห่งการเอาตัวรอดของสัตว์อื่น ๆ ไป รูสโซเชื่อว่ามนุษย์มีพลังผลักดันอยู่ 2 ชนิดตามธรรมชาติอันได้แก่ ความรักตนเองหรือสัญญาชาติญาณของการสงวนรักษาตนเองและความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งพลังชนิดที่สองนี้ช่วยให้เกิดสังคมเพราะมันจะช่วยคลายความสงวนรักษาตัวเองของมนุษย์ และการคลายความหวาดระแวงในการที่มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน⁵⁸

ในงานเขียนเรื่อง “The Social Contract” ซึ่งเป็นงานเขียนที่โด่งดังไปทั่วโลกของรูสโซได้กล่าวถึงเสรีภาพและสิทธิไว้ว่า ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์แต่ละคนมีเสรีภาพและมีความเป็นเอกเทศซึ่งในสังคมการเมืองเสรีภาพของราษฎรมีอาจถูกริบไปได้ ซึ่งหากถูกริบเสรีภาพ ราษฎรย่อมมีสิทธิที่จะขอยกเอาเสรีภาพนั้นคืนมา⁵⁹ จึงพอจะพิเคราะห์เอาได้ว่าในสภาวะชาตินั้นไม่มีสิทธิ

⁵⁴ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 364

⁵⁵ จัง จ้าก รูสโซ อ้างแล้วหน้า 22

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน,หน้า 46

⁵⁷ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 365

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน ,หน้า 361

⁵⁹ จัง จ้ากส์ รูสโซ อ้างแล้วหน้า 22

สิทธินั้นเกิดขึ้นเฉพาะในสังคมการเมืองเท่านั้น ตรงนี้รุสโซออธิบายว่าสิทธินั้นเกิดจากการที่มนุษย์ ก่อพันธระสัญญา รุสโซได้ยกรูปแบบความสัมพันธ์ของครอบครัวมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาสังคม การเมือง

“บุตรย่อมจะเชื่อฟังบิดาก็ต่อเมื่อบิดาอุปการะเลี้ยงดูบุตร จนกระทั่งเมื่อบุตรพ้นจากการ อุปการะของบิดา บุตรก็ไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังบิดาอีกต่อไป บุตรก็จะมีเสรีภาพตามธรรมชาติอีกครั้ง หนึ่ง ซึ่งหากบุตรยังคงอยู่ในความอุปการะของบิดาต่อไปโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายซึ่งไม่เป็น ไปตามธรรมชาติ แสดงว่าเป็นการก่อบพันธระสัญญากันเอง”⁶⁰

นอกจากการกล่าวถึงความสัมพันธ์แบบครอบครัวแล้ว รุสโซได้ยกความสัมพันธ์ ระหว่างนายกับทาสเป็นแบบอย่างการอธิบายเรื่องเสรีภาพภายใต้เงื่อนไขพันธระสัญญา การเป็นทาส ในความคิดของนักปรัชญยุคคลาสสิกคือการดำเนินไปตามสภาวะธรรมชาติ เพราะบางคนเกิดมา เพื่อเป็นทาส และบางคนเกิดมาเพื่อเป็นนาย ความเสมอภาคนั้นไม่ได้มีมาแต่กำเนิดแล้ว แต่ในเรื่อง สัญญาประชาคม ของรุสโซ การเป็นทาสกลับเป็นเรื่องผิดธรรมชาติ⁶¹ ทาสเกิดจากการใช้กำลัง บังคับมนุษย์ มนุษย์จึงยอมเป็นทาสและมีอาจหลุดพ้นความเป็นทาสด้วยการใช้กำลังบังคับนั่นเอง แต่ทาสทุกคนก็มีสิทธิที่จะเอาเสรีภาพของตนเองกลับคืนมาเพื่อให้หลุดพ้นจากการเป็นทาส ซึ่งหาก ทาสคนใดไม่ต้องการหลุดพ้นความเป็นทาสนั้นก็เพราะความเขลาของทาสผู้นั้นเอง ในสภาวะ ธรรมชาติการจะทำอำนาจให้เป็นความชอบธรรมนั้นเป็นไปได้⁶² และด้วยความเสมอภาคที่ทำให้ ไม่มีมนุษย์คนใดมีอำนาจเหนือกันและกัน ประกอบกับอำนาจนั้นไม่ก่อให้เกิดกรรม ดังนั้นการที่ มนุษย์คนหนึ่งจะเหนือกว่ามนุษย์คนอื่น ๆ โดยความชอบธรรมได้จำเป็นต้องมีการก่อบพันธระสัญญา ของทุกฝ่ายเท่านั้น และนี่คือที่มาของสัญญาประชาคมในสังคมการเมือง

ในทฤษฎีองค์อินทรีย์ (Organic) ของรุสโซ ปฏิเสธหลักปัจเจกนิยม รุสโซไม่ได้มอง ประชาคมในแง่ของการเป็นศูนย์รวมมนุษย์โดยที่แต่ละคนมีผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นเครื่องจูงใจหาก แต่ประชาคมเป็นองค์ที่มีชีวิตซึ่งถูกควบคุมด้วยเจตน์จำนงทั่วไป (General Will) บุคคลทั่วไปสามารถ มีชีวิตที่มีหลักธรรมได้ก็ต่อเมื่อเป็นสมาชิกของสังคม เพราะผู้ที่อยู่ภายนอกสังคมย่อมไร้ความหมาย ชีวิตที่ดีไม่อาจเกิดขึ้นได้นอกรัฐ⁶³ สิทธิบุคคลนั้นเกิดขึ้นในรัฐไม่ใช่ได้มาโดยธรรมชาติดังที่กล่าวมา แล้วข้างต้น รุสโซมองว่าความสมบูรณ์และมั่นคงได้มาจากสังคม ดังนั้นสังคมจึงมีความสำคัญกว่า บุคคล สิทธิของบุคคลในสังคมมิใช่จะได้มาด้วยกำลังเพราะกำลังไม่ใช่รากฐานของความชอบธรรม อำนาจไม่ใช่สิทธิ เพราะอำนาจขึ้นอยู่กับหลักการของกำลังไม่ใช่หลักธรรม สิทธิจำเป็นต้องมาจาก

⁶⁰ จัง จ้ากส์ รุสโซ อ่างแล้วหน้า 22

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 27

⁶³ ฮาร์มอน เอ็ม เจ., อ่างแล้วหน้า 368

รากฐานของความชอบธรรม⁶⁴ ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ประสบปัญหาทางด้านความอยู่รอด มนุษย์ถูกบังคับให้ใช้กำลังเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของตนเอง การแลกความปลอดภัยด้วยเสรีภาพของตนเองเป็นสิ่งที่ไม่คุ้มกันในความคิดของรูสโซ รูสโซเชื่อว่าจะต้องสามารถประสานความปลอดภัยและเสรีภาพเข้าด้วยกันโดยความสัมพันธ์เป็นสังคม เสรีภาพภายใต้อำนาจที่อาจคุ้มครองความปลอดภัยของมนุษย์นั้น จะสามารถบรรลุได้เมื่อมนุษย์เคารพกฎที่ตนเองเป็นผู้จัดทำหรือกฎหมาย⁶⁵

วิธีสำหรับตั้งความสัมพันธ์แบบสังคมได้แก่ การสร้างสัญญาประชาคม ซึ่งแตกต่างออกไปจากความคิดของฮอบส์และล๊อค ฮอบส์ให้ที่มาของความปลอดภัยว่า สิทธิที่พึงประสงค์ให้แก่อำนาจซึ่งมีหน้าที่อำนาจความปลอดภัย และล๊อคให้ที่มาของความปลอดภัยว่า ประชาคมตกลงกันตั้งสังคมขึ้น และยอมมอบความปลอดภัยของตนไว้ให้กับรัฐบาลอันเป็นแบบผู้แทนและรับผิดชอบต่อประชาชน และมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิ รูสโซได้เสนอความคิดที่น่าสนใจและแตกต่างออกไปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความปลอดภัยและเสรีภาพในสัญญาประชาคมว่า สิทธิเป็นเรื่องทางสังคมมากกว่าทางธรรมชาติจึงไม่อาจมีการสงวนสิทธิเหล่านั้นสำหรับเฉพาะบุคคล รูสโซต้องการให้ทุกคนในสังคมสละสิทธิทั้งหมดของตนให้แก่ประชาคม ซึ่งการสละสิทธิต้องเบ็ดเสร็จและไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้เพราะในบรรดาประชาคมอันชอบธรรมอำนาจสูงสุดอยู่ที่ประชาชนในฐานะกลุ่มชน ถ้ามีสิทธิใดสงวนไว้ให้แก่บุคคลแล้วย่อมจะไม่เกิดอำนาจรวมซึ่งเหนือกว่าอำนาจอื่นใดที่จะสามารถตัดสินใจได้ว่าการมีสิทธิคือสิทธิอะไรบ้างและจะใช้สิทธิเหล่านั้นได้อย่างไร เพราะหากไม่สามารถตัดสินใจในสิ่งดังกล่าวบุคคลจะสามารถวินิจฉัยตนเองได้ ความปั่นป่วนจะเกิดขึ้น และบุคคลก็จะกลับไปสู่สภาวะธรรมชาติ⁶⁶

มนุษย์สูญเสียเสรีภาพที่จะทำตามแรงกระตุ้นของตนเองในสังคม ซึ่งเป็นเสรีภาพที่เกินขอบเขตเป็นเสรีภาพที่จะได้ทุกอย่างอย่างมาตามทีตนเองจะสามารถกระทำได้ และรักษามันไว้ด้วยกำลังของตนเอง แต่นั่นก็ไม่ใช่เสรีภาพที่แท้จริงในความหมายของรูสโซ บุคคลจะได้รับเสรีภาพทางการเมือง ตลอดจนถึงหลักประกัน และการคุ้มครองเป็นการตอบแทนจากประชาคม เป็นการแก้ไขข้อเสียของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่ผู้อ่อนแอกว่ามักตกอยู่ในความหวาดกลัว, สูญเสียความมั่นคงปลอดภัยไป ซึ่งในประชาคมทุกคนเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายโดยมีหลักการอยู่ว่า บุคคลให้สิทธิของเขาแก่ทุก ๆ คนเช่นเดียวกับที่คนอื่น ๆ ทั้งหมดให้สิทธิของตนแก่เขาผู้นั้น ซึ่งหมายความว่าโดยผลแล้วไม่มีผู้ใดสูญเสียอะไรเลยและทุกคนได้รับความปลอดภัยและการคุ้มครองจากประชาคม⁶⁷

⁶⁴ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ้างแล้วหน้า 370

⁶⁵ จัง จ้ากส์ รูสโซ อ้างแล้วหน้า 68

⁶⁶ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ้างแล้วหน้า 428

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 430

ซึ่งในรูปแบบการปกครองต่าง ๆ อำนาจซึ่งสำคัญยิ่งคืออำนาจทางนิติบัญญัติ รัสโซได้กล่าวถึงอำนาจนิติบัญญัติว่ามีจุดมุ่งหมายอยู่ 2 อย่างที่อำนาจนิติบัญญัติความมุ่งหมายถึง คือ อิสรภาพ และความเสมอภาค⁶⁸ โดยสิ่งหนึ่งไม่อาจดำเนินไปได้โดยปราศจากอีกสิ่งหนึ่ง รัฐควรถือหลักความเสมอภาคนิยมโดยจัดให้มีความเสมอภาคทางศีลธรรมและกฎหมาย ซึ่งเป็นไปได้หากรัฐดูแลให้เกิดความเสมอภาคทางทรัพย์สินก่อน โดยจัดการการแบ่งสรรทรัพย์สินให้พอเหมาะไม่ให้คนหนึ่งมีมากกว่าอีกคนหนึ่งจนกระทั่งสามารถซื้อความเป็นมนุษย์กันได้ แม้ในทางปฏิบัติรัสโซก็ยอมรับว่าเป็นไปได้ยาก แต่นั่นก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่รัสโซหยิบยกขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้เกิดการวางระเบียบสังคมในวิกฤติทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมักโน้มเอียงไปในทางทำลายความเสมอภาค การใช้อำนาจนิติบัญญัติจึงควรเน้นที่หลักการธำรงความเสมอภาค ในหนังสือเรื่องสัญญาประชาคมของรัสโซได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการอนุญาตให้บุคคลมีสิทธิจับจองที่ดินแปลงใด ๆ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคไว้สามประการด้วย ประการแรกที่ดินนั้นต้องไม่มีคนอยู่ ประการที่สองจะต้องจับจองเป็นเนื้อที่เพียงเท่าที่จำเป็นต่อการทำมาหากิน ประการที่สามจะได้กรรมสิทธิในที่ดินก็ต่อเมื่อได้ทำงานและเพาะปลูกบนที่ดินแปลงนั้น⁶⁹ เป็นมาตรการที่ต้องการป้องกันการเอารัดเอาเปรียบกันเนื่องจากการที่คนหนึ่งมีทรัพย์สินมากกว่าอีกคนหนึ่ง ซึ่งก็คือความไม่เสมอภาคทางทรัพย์สิน รัสโซไม่สนใจในเรื่องมาตรฐานการครองชีพของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน แต่เขาสนใจว่าคนที่มทรัพย์สินน้อยกว่ามักตกอยู่ภายใต้อำนาจของคนที่มีทรัพย์สินมากกว่า ในสังคมการเมืองซึ่งมีข้อตกลงประชาคมเป็นมูลฐานของระบบสังคม และเป็นหลักประกันความเสมอภาคทางใจและตามกฎหมายเข้ามาแทนความเสมอภาคตามธรรมชาติเป็นการชดเชยความเหลื่อมล้ำตามธรรมชาติของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ไม่เสมอกันทั้งทางกายและสติปัญญา โดยข้อตกลงประชาคมมนุษย์ทุกคนยอมเสมอกันในสิทธิทั้งหมด⁷⁰

รัสโซได้แสดงการช้อนกันของบทบาทสองบทบาทในตัวบุคคล เมื่อบุคคลใช้อำนาจอธิปไตยของเขาโดยการกำหนดนโยบายของรัฐนั้น เขามีฐานะเป็นพลเมืองแต่เมื่อบุคคลเชื่อฟังและปฏิบัติตาม เขาเป็นคนใต้บังคับบัญชาหรือประชาชน แต่ละบุคคลปฏิบัติในสองฐานะและผลสำเร็จหรือความชอบธรรม (legitimacy) ของประชาคมขึ้นอยู่กับว่าแต่ละหน้าที่ได้มีการปฏิบัติดีเพียงใด เป็นไปได้ที่บุคคลคนหนึ่งจะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยละเลยผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งก็คือเขารับสิทธิการเป็นพลเมืองโดยไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ใต้บังคับบัญชาในขณะเดียวกัน⁷¹ ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงความเห็นแก่ตัวนี้ รัฐจำเป็นต้องหามาตรการป้องกัน ทั้งนี้โดยอาศัยรากฐานของ “เจตจำนงทั่วไป”

⁶⁸ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ้างแล้วหน้า 431

⁶⁹ จัง จ้าก รัสโซ อ้างแล้วหน้า 59

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-65

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45

(general will) ซึ่งเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งจิตใจส่วนรวมเป็นสิ่งที่มาจากคนทั้งหมด (แม้ว่าคนทั้งหมดจะรู้หรือไม่ก็ตาม) และมุ่งต่อคนทั้งหมดประโยชน์จึงเกิดแก่มหาชน⁷²

มีผู้นำความคิดของรูสโซ้ไปตีความในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งแนวคิดฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาซึ่งแตกต่างกันด้วยมุมมองและการตีความแนวความคิดของรูสโซ้ แต่ส่วนตัวของรูสโซ้เองถือได้ว่าเป็นนักประชาธิปไตยแบบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จ (totalitarian)⁷³ ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อเสรีนิยมเพราะไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิของบุคคลมากนักสังเกตได้จากความหวาดระแวงของรูสโซ้เมื่อจะต้องให้เสรีภาพแก่บุคคล อาจวิเคราะห์ได้ว่ารูสโซ้เกรงว่าเสรีภาพของบุคคลหากมีมากเกินไปจะทำให้มนุษย์ขาดความเสมอภาคเอาเปรียบกัน รูสโซ้ใช้อำนาจเป็นเครื่องมือเพื่อควบคุมเสรีภาพ แต่อำนาจซึ่งเป็นดาบสองคมและไม่ใช้ธรรมโดยตัวของมันเอง ก็อาจกลายเป็นเครื่องทำลายเสรีภาพเสียเองในบางสถานการณ์⁷⁴ ที่กล่าวเช่นนี้ผู้ศึกษาเข้าใจว่าโดยธรรมชาติอำนาจไม่ใช่ธรรมเพราะอำนาจมาจากการบีบบังคับ ซึ่งรูสโซ้ได้แก้ไขปัญหานี้ไว้ในสัญญาประชาคมด้วยการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจโดยการทำให้ผู้ได้ปกครองเชื่อหรือรู้สึกว่าการเชื่อฟังเป็นหน้าที่⁷⁵ การประสานระหว่างอำนาจและเสรีภาพเพื่อให้เกิดความพอดีจึงเกิดขึ้นซึ่งสามารถกระทำได้โดยการตีกรอบเจตจำนงค์ทั่วไป (general will) นั่นหมายความว่า การที่ประชาชนจะกระทำการโดยอัตโนมัติต่อกฎหมายที่ประชาคมตนเองจัดทำขึ้นผลประโยชน์ใดที่ตนเองได้รับต้องไม่กระทบในเชิงขัดแย้งต่อผลประโยชน์ส่วนรวม กฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับรองรับความเสมอภาค กฎหมายเป็นมาตรฐานของสังคมซึ่งเกิดจากเจตจำนงค์ทั่วไป รูสโซ้กล่าวว่าความยุติธรรมตามธรรมชาตินั้นไม่สามารถใช้ได้กับสังคมมนุษย์เพราะไม่มีบทลงโทษ ในสังคมการเมืองสิทธิจึงถูกรับรองโดยกฎหมาย การที่มนุษย์ตกลงร่วมกันเพื่อตรากฎหมายนั้นแสดงถึงการประสานระหว่างสิทธิและหน้าที่⁷⁶

คำสอนในคริสตศาสนาที่เกี่ยวข้อง

คำสอนของคริสตศาสนาจะยึดจากคัมภีร์ไบเบิลเป็นหลัก ในไบเบิลมีการกล่าวถึงเรื่องของศักดิ์ศรี, ศักยภาพ และ สิทธิ ไว้ด้วย ทศนะของคริสเตียน ศักดิ์ศรี เป็นคำที่กล่าวในพระคัมภีร์หลายตอนด้วยกัน ซึ่งตอนที่อ้างถึงนี้ยกมาจากพระธรรมสดุดี ในหนังสือวรรณคดีอิบรู บทที่ 8 กล่าวว่า

⁷² จัง จ้าก รูสโซ้ อ้างแล้วหน้า 56

⁷³ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ.,อ้างแล้วหน้า 433

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 429

⁷⁵ จัง จ้าก รูสโซ้ อ้างแล้วหน้า 27

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92

“พระเจ้าเป็นผู้สวมศักดิ์ศรีให้กับมนุษย์”⁷⁷ แสดงว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรีได้เพราะพระเป็นเจ้าให้ การที่จะเข้าใจความหมายเรื่องศักดิ์ศรีให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องทราบเกี่ยวกับเรื่องพระเจ้าทรงสร้าง เพราะความเชื่อที่ว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ และมนุษย์ พระเจ้าจึงเป็นผู้ที่รักดูแล ห่วงใย และเอาใจใส่มนุษย์ พระองค์ทรงมอบหลายสิ่งหลายอย่างให้แก่มนุษย์ สิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ **ศักดิ์ศรี**⁷⁸

พระคัมภีร์ไบเบิลได้กล่าวถึงมนุษย์ไว้ 2 ภาค “ภาคแรกเป็นฝ่ายรูปพรรณกล่าวถึง รูปร่าง, หน้าตา บุคลิกภาพ, จิตใจ และความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น ทุกส่วนมีลักษณะที่อ่อนไหว เปลี่ยนแปลงเอาแน่ไม่ได้ เสื่อมโทรมสิ้นสภาพได้ ภาคที่สองเป็นส่วนสภาพเด่น พระคัมภีร์ใช้คำว่า “พระฉายา” ซึ่งเท่ากับเป็นตัวแทนหรือเป็นภาพจำลองของพระเจ้า ปรากฏในหลายความหมาย ในความหมายแรกมนุษย์ทุกคนเป็นตัวแทนต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้า ฉะนั้นจึงต้องมีความเคารพซึ่งกันและกัน ในฐานะผู้แทนพระเจ้า เช่น การอยู่ร่วมกันของภรรยา, บุตร หรือคนใช้ มนุษย์ทุกคนควรทำดีต่อกันเพราะทุกคนคือตัวแทนของพระเจ้า นั่นหมายถึงมนุษย์มีค่าเท่า ๆ กับพระเจ้า ความสำคัญของมนุษย์เกือบเป็นที่สุดของสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้าง การกระทำใดที่ทำแก่มนุษย์ถือว่าได้กระทำกับพระเจ้าแล้ว ในความหมายที่สองเป็นภาคเด่น หมายถึงมนุษย์มีความเป็นเหมือนพระเจ้ายึดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์, ความรับผิดชอบ, อำนาจในการตัดสินใจ และมีเจตจำนงเสรีเหมือนพระเจ้า คริสตศาสนาเชื่อว่าชีวิตมนุษย์มีทั้งส่วนที่ถูกกำหนดและส่วนที่มีเจตจำนงเสรี มนุษย์จึงมีสิทธิที่จะเลือกกระทำ”⁷⁹ ตัวอย่างเช่น การเกิดมาเป็นคนไทย แต่มีสิทธิในการเลือกสัญชาติได้ สามารถเลือกภาษาพูดได้ และสามารถเลือกสังคมวัฒนธรรมที่ตนเองต้องการอาศัยอยู่ได้ ซึ่งนั่นหมายถึงว่าแม้มนุษย์จะมีสถานะภาพบางอย่างที่ได้มาแต่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่ก็ยังมีสถานะภาพอีกหลายอย่างที่มนุษย์สามารถตัดสินใจเลือกปฏิบัติได้ มนุษย์จึงมีศักดิ์ศรีและพระฉายาดังพระเจ้าเป็น⁸⁰ ศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด และมีการได้เพิ่มเติมในภายหลังอย่างไม่มีจำกัดตามพระประสงค์ของพระเจ้า และศักดิ์ศรียังมีในมนุษย์โดยไม่จำกัดด้วยสภาพทางกาย เช่น ความพิการ เป็นต้น คนตาบอดอาจจะอ่านหนังสือได้จากอักษรเบล, คนหูหนวกเป็นไป้อาจอใช้ภาษามือหรือภาษาภาพในการสื่อสาร

นอกจากศักดิ์ศรีมนุษย์ยังมีความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวเอง และอาจไม่ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอกอย่างชัดเจน แต่มีอยู่ภายใน มีการมอง 2 ด้านด้วยกัน

1. มนุษย์มีศักยภาพที่จำกัดด้วยรูปลักษณะภายนอก เช่น รูปร่าง, หน้าตา, บุคลิกภาพ, สถานที่ และเวลา คน ๆ เดียวกันไม่สามารถอยู่ต่างสถานที่ในเวลาเดียวกัน

⁷⁷ พิทยา ว่องกุล, วิกฤตศาสนายุคทศวรรษ 1960-1970 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2542) หน้า 28

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน

⁷⁹ พิทยา ว่องกุล, อังแล้วหน้า 30

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19

2.มนุษย์ถูกจำกัดในเรื่องของการรับรู้ เพราะเรามีประสาทสัมผัสเพียง 6 อย่าง ถ้าเกินจากนี้ มนุษย์จะไม่สามารถรับรู้ได้ นักฟิสิกส์เชื่อว่า มนุษย์มีสติที่จะเข้าใจเฉพาะมิติ กว้าง , ลึก และสูง แต่ในจักรวาล (Universe) อาจมีมิติมากกว่านั้นก็ได้ การรับรู้จึงมีขอบเขต⁸¹

ความสามารถในการรับรู้ของมนุษย์จึงถูกจำกัดด้วยเหตุผล 2 ประการนี้ เราต้องยอมรับว่ามีอำนาจที่เหนือกว่าเรามากและไม่มีขีดจำกัด เราเรียกพระองค์ว่าพระเจ้า มนุษย์จะรับรู้ นอกขีดจำกัดด้วยพระเจ้า และนี่คือ ศักยภาพของมนุษย์⁸²

มนุษย์ถูกสร้างโดยพระเจ้า มนุษย์จะไม่มีสิทธิเพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้าง แต่หากมองมนุษย์ในแง่ที่เป็นพระฉายาของพระเจ้า มนุษย์มีสิทธิที่ได้รับมอบจากพระเจ้า ตามพระคัมภีร์กล่าวว่า “มนุษย์เป็นผู้ครอบครอง”⁸³ ในที่นี้การครอบครอง หมายถึงการได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ดูแลในสรรพสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างเหมือนผู้จัดการแต่ไม่ใช่เจ้าของ เมื่อมนุษย์มีสิทธิดูแลมนุษย์ก็มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบด้วย พระเจ้าให้สิทธิมนุษย์ในการดูแลสรรพสิ่งที่พระเจ้าสร้างมนุษย์จึงไม่อาจกดขี่ข่มเหง หรือทำลาย แต่เป็นอำนาจทางการปกครองดูแล⁸⁴

ชีวิตเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้เช่นกัน แต่เมื่อมนุษย์เป็นผู้ครอบครองดูแลชีวิต มนุษย์มีสิทธิหรือไม่ที่จะเลือกในการดำรงชีวิตอยู่ต่อไปหรือยุติชีวิตตนเองลง หรือแม้กระทั่งชีวิตของผู้อื่น เป็นเรื่องที่ต้องโยงเข้ากับเรื่องของเสรีภาพ การที่พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ พระองค์ไม่ได้มีประสงค์ที่จะให้มนุษย์เป็นดั่งหุ่นยนต์ มนุษย์มีความสามารถในการตัดสินใจและการเลือก แต่การเลือกของมนุษย์นั้นมิใช่จำกัด⁸⁵ ถ้าการเลือกของมนุษย์ผู้หนึ่งเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นย่อมเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น การที่พระเจ้าสร้างมนุษย์และให้มนุษย์ดูแลสิ่งที่พระองค์สร้างก็มีเงื่อนไขบางประการ เช่น การห้ามรับประทานผลไม้ที่อยู่กลางสวน นั่นคือการแสดงว่าสิทธิและเสรีภาพที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์มีขีดจำกัด อันเนื่องมาจากศักยภาพของมนุษย์มีขีดจำกัด และเพราะขอบเขตที่จำกัดนี้เองมนุษย์จึงมีสิทธิและเสรีภาพที่จำกัด⁸⁶ แม้กระทั่งการมีชีวิตอยู่ เพราะมนุษย์ไม่สามารถบอกได้ว่าถ้าชีวิตดำเนินไปถึงช่วงชีวิตหนึ่งอะไรจะเกิดขึ้น เช่น ในภาวะที่เศรษฐกิจตกต่ำประชาชนมีสิทธิที่จะใช้เงินของตนเองอย่างเต็มที่ซึ่งขึ้นอยู่กับตัดสินใจ แต่การตัดสินใจว่าจะใช้เงินมากหรือน้อยก็ไม่ได้รับประกันว่าการตัดสินใจนั้นจะถูกต้องหรือผิดพลาด และอาจมีหลายคนที่ต้องลำบาก เพราะการตัดสินใจของมนุษย์ผู้หนึ่ง นั่นหมายความว่ามนุษย์ต้องพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ

⁸¹ พิทยา ว่องกุล, อ่างแล้วหน้า 31

⁸² เรื่องเดียวกัน

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31

ใจของตนเอง ดังนั้นคำตอบของการตัดสินใจว่าควรมีชีวิตอยู่ต่อไปหรือยุติชีวิตลงจึงมีคำตอบที่ชัดเจนว่าการมีชีวิตอยู่ต่อไปคือหนทางที่แก้ปัญหา ทุกสิ่งไม่มีความแน่นอนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา บางครั้งก็ดีบางครั้งก็ไม่ดีควบคู่กันไป ดังนั้นหนทางแก้ปัญหาต่าง ๆ จะมาถึงเมื่อเวลาอันสมควร นอกจากนี้ยังมีปราชญ์ในศาสนาที่กล่าวถึงสิทธิ , เสรีภาพ และ ความเสมอภาคไว้ด้วย⁸⁷

เซนต์ปอล (St. Paul) นักบวชที่สำคัญองค์หนึ่งในศาสนาคริสต์ได้กล่าวไว้ว่า “ไม่มีทั้งยิวหรือกรีก ไม่มีทั้งทาสหรือชนเสรี ไม่มีทั้งชายหรือหญิงพระเจ้าทรงเป็นหนึ่งในพระเยซูคริสต์”⁸⁸ เป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักความเสมอภาคโดยไม่แบ่งเชื้อชาติ , ชนชั้นและเพศ นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามกฎหมายโดยสัญญาสัญญาเป็นกฎหมายที่มนุษย์เขียนเอาไว้ในใจของมนุษย์โดยความรู้สำนึก และโดยความนึกคิดของมนุษย์เอง เขาเชื่อว่ามนุษย์จำนวนมากที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายเลย แต่ปฏิบัติตามกฎหมายโดยสัญญาสัญญา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีกฎหมายอยู่ในตัวของมนุษย์เอง ทั้งนี้เพราะมนุษย์แสดงออกซึ่งผลของกฎหมายอันเกิดจากจิตใจตนเอง ความรู้สำนึกได้รับรองกฎหมายดังกล่าวในตัวมนุษย์ เพราะมีบางสิ่งที่คอยดำเนินและวิจารณ์การกระทำของตัวมนุษย์เองอยู่ตลอดเวลา⁸⁹

เซนต์ โทมัส อไควนัส (St. Thomas Aquinas) ได้กล่าวว่า กฎธรรมชาติที่ไม่มีที่สิ้นสุด (eternal law)⁹⁰ ได้ครอบงำโลกตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า และด้วยความฉลาดของพระองค์ กฎธรรมชาติชนิดนี้ได้กลายเป็นกฎหมายทางศีลธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นหลักดั้งเดิมของชีวิตมนุษย์ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับศีลธรรม กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นไม่ควรขัดกับกฎธรรมชาติ ถ้าขัดก็ไม่ใช่กฎหมาย และไม่มีความผูกพันความรู้สึกผิดชอบของผู้ได้บังคับ (a human law that disagrees with natural law dose not have the force of law) เขายืนยันในความคิดของพระสันตปาปาเกรกอรีที่ 7 ที่กล่าวว่ากฎธรรมชาติคือกฎหมายของพระเจ้า โดยอธิบายว่า บัญญัติ 10 ประการในคริสต์ศาสนาเป็นแม่บทของกฎหมายทั่วโลกหรือบทบัญญัติสากล อไควนัสจึงกลายเป็นผู้ที่รวมเอาทฤษฎีกฎธรรมชาติและหลักธรรมแห่งคริสต์ศาสนาเข้าด้วยกัน⁹¹

⁸⁷ วีระ โลจายะ พ.ด.ท., อ้างแล้วหน้า 475 - 476

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 477 - 478

⁹⁰ กุลพน พลวัน. สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การเวก ,2526) หน้า 11

⁹¹ เรื่องเดียวกัน

เอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบุคคล

แนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติและสิทธิธรรมชาตินั้น ได้รับการกล่าวถึงและถ่ายทอดมา โดยบรรดานักคิดและปราชญ์ลงมาสู่ผู้ปกครองเมืองและประชาชนทั่ว ๆ ไป จนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อต้านอำนาจของผู้ปกครองซึ่งไร้คุณธรรมกดขี่ข่มเหงประชาชน เราจะเห็นได้จาก เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งแต่ละเหตุการณ์จะทำให้เกิดเอกสารรับรองสิทธิของบุคคล เป็นที่แน่นอนการกระทำดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โดยการปฏิวัติหรือการประกาศอิสรภาพของดินแดนภายใต้ปกครองของประเทศมหาอำนาจ หรือในบางกรณี ผู้ปกครองมีความปรารถนาที่จะมีเอกสารเป็นหลักประกันการรับรองสิทธิของราษฎรของตน ดังเช่น เอกสารมหากฎบัตรแมกนาคาร์ต้า (Magna Carta) , คำประกาศอิสรภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ค.ศ.1789 เป็นต้น

มหากฎบัตรแมกนาคาร์ต้า (Magna Carta)

เอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งแสดงถึงการคุ้มครองสิทธิบุคคลที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก และอาจถือได้ว่าเป็นเอกสารการรับรองสิทธิบุคคลอย่างชัดเจนฉบับแรกของประเทศอังกฤษ⁹² ซึ่งสาเหตุที่ต้องบัญญัติกฎบัตรฉบับดังกล่าวขึ้นนั้น เนื่องจากในสมัยของพระเจ้าจอห์นแห่งประเทศอังกฤษ พระองค์ได้ขัดแย้งกับพวกขุนนางอย่างรุนแรง ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ใช้อำนาจทางการเมืองเกินขอบเขต ทำให้พวกขุนนางและประชาชนเกิดความไม่พอใจ ประกอบกับขณะนั้นคำสอนและแนวความคิดในศาสนาคริสต์ ตลอดจนแนวคิดกฎหมายธรรมชาติและสิทธิธรรมชาติได้แพร่หลายในบรรดานักการเมืองและประชาชน จนทำให้พวกขุนนางและประชาชนเกิดการต่อต้านการใช้อำนาจของพระองค์และได้บังคับให้พระองค์ลงพระปรมาภิไธยในเอกสาร The Great Charter ค.ศ.1215 หรือมหากฎบัตรแมกนาคาร์ต้า (Magna Carta) อันเป็นเอกสารที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอังกฤษ โดยมีการบัญญัติไว้ถึง 63 ข้อ ซึ่งมีใจความสำคัญดังนี้⁹³

1. พระมหากษัตริย์จะเก็บภาษีโดยไม่ได้รับความยินยอมจากที่ประชุมพวกนักบวชและพวกบารอนชั้นสูงหาได้ไม่ บทบัญญัตินี้ได้วางหลักการที่ว่า “ไม่มีการเก็บภาษีถ้าไม่มีผู้แทน (no taxation without representation)

2. การงดเว้นใช้กฎหมายหรือการยกเว้นไม่ใช้กฎหมายบังคับแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะ

⁹² กุลพน พลวัน. อ้างแล้วหน้า 21

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22

กระทำมิได้ (equality before the law)

3. บุคคลใดจะถูกจับกุม , กักขัง , ขับไล่ หรือริบทรัพย์สินหาได้ไม่ เว้นเสียแต่จะได้รับการพิจารณาโดยบุคคลชั้นเดียวกับเขา (his peers) และตามกฎหมายบ้านเมือง

บทบัญญัติข้อ 3 นี้ถือว่าทำให้เกิดหลักเสรีภาพส่วนบุคคล (personal liberty) หมายถึง สิทธิที่จะทำอะไรก็ได้เว้นแต่ในสิ่งที่กระทบต่อผลประโยชน์ต่อบุคคลอื่นหรือสาธารณชน และยังทำให้เกิดวิธีการที่เรียกว่า “Habeas Corpus” ซึ่งเป็นวิธีการคุ้มครองเสรีภาพของบุคคล โดยศาลจะออกหมายชนิดหนึ่ง เรียกว่า “Writ of Habeas Corpus” สั่งให้ผู้ที่กักขังบุคคลใดไว้ นำตัวบุคคลนั้นมาศาลภายในเวลาที่กำหนด เพื่อชี้แจงสาเหตุการกักขังว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งพบได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 90

ในปี ค.ศ.1689 รัฐสภาของอังกฤษได้ตราเอกสารเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ขึ้นอีกฉบับหนึ่งเรียกว่า “The English Bill of Rights”⁹⁴ เอกสารฉบับนี้รับรองสิทธิของประชาชน ในอันที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน (Jury) และกำหนดว่าในศาลทุกแห่งจะไม่มี การเรียกหลักประกันที่ใช้ในการประกันตัวมากเกินไป จะไม่มีการลงโทษที่หนักเกินไป และไม่มีการลงโทษที่ทำให้ได้รับความทรมานอย่างโหดร้ายและผิดปกติธรรมดา เป็นต้น⁹⁵

คำประกาศอิสรภาพแห่งสหรัฐอเมริกา (The Declaration of Independence)

คำประกาศอิสรภาพแห่งสหรัฐอเมริกาเป็นเอกสารที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่สำคัญ อีกชิ้นหนึ่ง มูลเหตุของคำประกาศดังกล่าวเกิดจากบรรดารัฐอาณานิคมของอังกฤษต้องการแยกตัว เป็นอิสระจากอังกฤษซึ่งเป็นประเทศแม่ แต่อังกฤษไม่ยินยอมโดยได้ส่งกำลังทหารเข้าไปปราบปรามรัฐอาณานิคมเหล่านั้น จนเป็นเหตุให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นหลายแห่ง⁹⁶

ต่อมาเมื่อสงครามดำเนินไปได้ประมาณ 1 ปีเศษ ราว ค.ศ.1776 รัฐอาณานิคม 13 รัฐของสหรัฐอเมริกาได้รับเอกราช Thomas Jefferson ได้ร่าง The Declaration of Independence เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1776 ขึ้นรับรองสิทธิของประชาชนอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากข้อความสำคัญในวรรคสองแห่งคำประกาศฯ ว่า

“เราถือความจริงซึ่งได้ประจักษ์แก่ตัวเองแล้วว่า มนุษย์เราเกิดมาย่อมเท่าเทียมกัน และต่างก็ได้รับสิทธิบางประการซึ่งไม่อาจโอนให้แก่กันได้มาจากพระเจ้า กล่าวคือ สิทธิในชีวิต สิทธิในเสรีภาพและสิทธิในการแสวงหาความสุขและเพื่อที่จะป้องกันสิทธิเหล่านี้ จึงได้จัดตั้งขึ้นซึ่ง

⁹⁴ กุลพน พลวัน อ้างแล้วหน้า 23

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24

รัฐบาลได้รับอำนาจอันชอบธรรมด้วยความยินยอมของประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง เมื่อเป็นเช่นนี้ หากรัฐบาลดำเนินการปกครองไปในทางที่เป็นปรปักษ์ต่อหลักการดังกล่าวเมื่อใด เมื่อนั้นก็เป็นสิทธิของประชาชนที่จะเปลี่ยนแปลงหรือเลิกล้มรัฐบาลนั้นเสียได้ และกลับสถาปนารัฐบาลใหม่ขึ้นตามที่เห็นว่าจะทำให้เขาได้รับความปลอดภัยและยังความผาสุกให้เกิดขึ้นมากที่สุด...”⁹⁷

จากบางส่วนของคำประกาศฯ เราจะเห็นว่าแนวคิดกฏธรรมชาติและแนวคิดลัทธิค้ำเข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงโดยเฉพาะในบางจุด คือ เห็นผู้ปกครองยังมีกฏธรรมชาติ และมนุษย์มีสิทธิเสรีภาพตามกฏธรรมชาตินี้ ผู้ปกครองก็ไม่สามารถจะละเมิดได้ ทั้งนี้เพราะหากมีการละเมิดประชาชนมีสิทธิที่จะดำเนินการปฏิวัติการกดขี่และล้มล้างผู้ปกครองได้ , รัฐบาลนั้นต้องมาจากผู้อยู่ใต้ปกครอง และมีอยู่เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ในสังคมนั้น ประการสุดท้ายแนวคิดเรื่องความเสมอภาคของปัจเจกบุคคลก็ปรากฏในคำประกาศฯ ในด้านการรับรองสิทธิได้รับรองสิทธิต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน ซึ่งมีสาระสำคัญเช่น ส่วนแรกเป็นส่วนของการรับรองหลักการต่าง ๆ ใน The Declaration of Independence ซึ่งมีการแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการร่างไว้อย่างชัดเจนว่า

“เราประชาชนแห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อที่จะจัดตั้งสหภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อที่จะสถาปนาความยุติธรรม เพื่อที่จะประกันความสงบภายใน เพื่อที่จะทำให้มั่นคงซึ่งเสรีภาพที่ได้รับมาแก่ตัวของเราเองและชนชั้นหลัง จึงได้บัญญัติและสถาปนารัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้สำหรับสหรัฐอเมริกา”⁹⁸

ครั้นเมื่อสงครามระหว่างบรรดารัฐอาณานิคมกับอังกฤษสิ้นสุดลง ได้มีการร่างและจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาขึ้น และได้ประกาศใช้เมื่อปี ค.ศ.1789 ซึ่งรัฐธรรมนูญนี้เป็นผลมาจากความพยายามในการแก้ไขความล้มเหลวของสมาพันธรัฐที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับก่อน และผลจากการประนีประนอมของ 2 ฝ่าย คือ รัฐเล็ก ๆ ที่ไม่ต้องการให้รัฐที่ใหญ่กว่ามาครอบงำตนเอง (anti federalists) และพวกที่ต้องการให้สหรัฐมีอำนาจมาก (federalists) เป็นการนำเอาปรัชญาการเมืองมาสังเคราะห์ให้เหมาะสมกับสภาพการปกครองของตน และเขียนเป็นกฎหมายสูงสุดขึ้นมาเพื่อเป็นหลักของรัฐหรือของชาติ สร้างเอกภาพให้กับประชาชนในชาติ⁹⁹

ในทางปรัชญา Bernard Bailyn¹⁰⁰ ได้ศึกษาแนวคิดและรากฐานทางปรัชญาของการร่างรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาโดยมีการยืนยันและกล่าวอ้างถึง เพลโต , อริสโตเติล , มองเตสกีเออ , ล็อก และรูสโซ บ้างในคอนราด ซึ่งเห็นพ้องต้องกันว่าต้องให้อำนาจแก่รัฐบาลกลางในการดำเนินการ โดยเฉพาะอำนาจการเก็บภาษี ออกกฎหมาย การดำเนินการกับต่างประเทศ แต่การรวม

⁹⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ , กฎหมายมหาชน เล่มที่ 1 . (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม , พิมพ์ครั้งที่ 3 , 2538) , หน้า 66-67

⁹⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ , อ้างแล้วหน้า 68

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน

¹⁰⁰ โปรดดู บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, อ้างแล้วหน้า 69

อำนาจทุกอย่างไว้ที่รัฐบาลกลางย่อมอันตราย ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งองค์กรขึ้น 3 องค์กร เพื่อคานและถ่วงดุลย์อำนาจกันมิให้ฝ่ายใดมีอำนาจมากกว่ากัน¹⁰¹

สำหรับในส่วนของการรับรองสิทธิบุคคลรัฐธรรมนูญได้บัญญัติถึงดังนี้

1. การห้ามมิให้คดีใช้ writ of habeas corpus เว้นแต่ในเวลาเกิดกบฏหรือการก่อกวนความปลอดภัยสาธารณะ
2. ออกกฎหมายลงโทษผู้กระทำผิดโดยมิได้มีการพิจารณาคดีในศาล (bill of attainder) มิได้
3. การออกกฎหมายที่มีผลย้อนหลัง (ex post facto law) มิได้
4. การพิจารณาคดีทุกเรื่องให้กระทำโดยคณะลูกขุน เว้นแต่กรณีที่รัฐสภาลงมติกล่าวโทษ และต้องพิจารณาคดีในมลรัฐที่ได้กระทำผิด หากมิได้กระทำผิดในมลรัฐใดก็ให้พิจารณา ณ สถานที่ที่กระทำผิด หรือตามที่รัฐสภาจะได้กำหนดโดยกฎหมาย
5. ห้ามมิให้ลงโทษผู้ใดฐานกบฏ เว้นเสียแต่คำให้การของพยานสองคนจะแสดงออกมาให้เห็นชัดเช่นนั้น หรือจำเลยรับสารภาพในศาลโดยเปิดเผย
6. พลเมืองของแต่ละรัฐได้รับเอกสิทธิ์และความคุ้มกัน ในมลรัฐอื่น ๆ ด้วย
7. ห้ามศาสนาเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติในการเข้ารับตำแหน่ง หรือมอบหมายให้ทำงานสาธารณะของสหรัฐ เป็นต้น¹⁰²

ใน ค.ศ. 1791 ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาอีกหลายข้อเพื่อรับรองสิทธิของประชาชนอเมริกาบางประการ และได้ห้ามมิให้รัฐสภาออกกฎหมายซึ่งเป็นการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคลเช่นว่านี้ ให้หลักประกันแก่เสรีภาพในทางศาสนา เสรีภาพในการพูด เสรีภาพของสื่อมวลชน เสรีภาพในการประชุม เสรีภาพในการร้องเรียนต่อรัฐบาลกรณีไม่เป็นธรรม ห้ามมิให้ศาลตัดสินโทษที่ทารุณและผิดธรรมดา เป็นต้น¹⁰³

ต่อมาเมื่อสหรัฐอเมริกาประกาศเลิกทาส และถือว่าการมีทาสเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายแล้ว ก็ได้แก้ไขรัฐธรรมนูญห้ามมิให้มีทาสหรือการรับใช้โดยไม่สมัครใจในสหรัฐอเมริกาหรือที่อื่น ๆ อันอยู่ในอำนาจของสหรัฐอเมริกา เว้นแต่การลงโทษสำหรับการกระทำผิดอาญาซึ่งบุคคลนั้นได้ถูกตัดสินว่ากระทำผิด¹⁰⁴

ใน ค.ศ. 1868 มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญรับรองให้พวกทาสมีฐานะเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกา และได้สิทธิต่าง ๆ ดังพลเมืองทั่ว ๆ ไปด้วยและย้ำว่าสิทธิของพลเมืองแห่งสหรัฐในอันที่จะ

¹⁰¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, อ้างแล้วหน้า 69-70

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 71

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน

ออกเสียงเลือกตั้งจะถูกปฏิเสธหรือตัดทอนโดยสหรัฐหรือมรัฐใด ๆ โดยคำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิวหรือ การเป็นทาสมาก่อนไม่ได้¹⁰⁵

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง

(Declaration des Droits de l' Homme et du Citoyen)

ฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกในยุโรปที่รู้จักระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์¹⁰⁶ และได้ปกครอง ด้วยระบอบนี้เรื่อยมาจนกระทั่งเมื่อ ค.ศ.1789 ในสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เกิดภาวะเศรษฐกิจ ตกต่ำความอดอยาก , การเก็บภาษีที่ไม่เป็นธรรม จนทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจในกษัตริย์ และขุนนาง ทั้งนี้ปัญหาเกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1.แนวคิดของบรรดานักปราชญ์ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ ของบุคคลซึ่งประชาชนต้องการได้สิทธิเหล่านั้นจากการเมือง

2.ระบอบการปกครอง การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการปกครองโดยคน ๆ เดียวทำให้เกิดการใช้อำนาจโดยพลการ การบริหารไม่มีประสิทธิภาพขาดความแน่นอน ทั้งยังมีการ ขยายขอบเขตของอำนาจออกมากเกินไป

3.ปัญหาทางด้านการคลัง สภาพทางการเงินและการคลังไม่มีความมั่นคงเนื่องจากกษัตริย์ และราชวงศ์ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น จากนั้นจะเรียกเก็บภาษีในอัตราสูงจากประชาชน แต่การเรียกเก็บภาษีก็ไม่เสมอภาคพวกอภิสิทธิ์ชนจะไม่ต้องเสียภาษี

4.สังคมฝรั่งเศสมีการแบ่งแยกชนชั้นออกเป็น 3 ชนชั้น อย่างเด็ดขาดทำให้เกิดความ แตกแยกภายในสังคม เนื่องจากช่องว่างระหว่างชนชั้นมีมากเกินไป¹⁰⁷

จนกระทั่งเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1789 เกิดการปฏิวัติในฝรั่งเศสเพื่อล้มล้างระบบ ชนชั้น และการปกครองโดยกษัตริย์และราชวงศ์ ต่อมาเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ.1789 สมัชชา แห่งชาติของฝรั่งเศสได้ประกาศใช้ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง (Declaration des Droits de l' Homme et du Citoyen)¹⁰⁸ ซึ่งในคำอารัมภบทได้กล่าวถึงว่า

“ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ความหลงลืม ความไม่นำพาต่อสิทธิของมนุษย์ เป็นต้น เหตุที่นำ กภัยพิบัติมาสู่ประชาชนและความเหลวแหลกของรัฐบาล ผู้ปกครองทั้งหลายจึงให้ประกาศเป็น

¹⁰⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ,อ้างแล้วหน้า 75

¹⁰⁶ เจ.เอ็ม. ทอมป์สัน,ประวัติศาสตร์ยุโรป 1494-1789.แปลโดย นันทา โชติกะทุกกะณะ และนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (กรุงเทพมหานคร- นคร,พิมพ์ครั้งที่ 2 ,2515) หน้า 284.

¹⁰⁷ กุลพน พลวัน.พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. อ้างแล้วหน้า 34

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน

ปฏิญาโดยชัดเจน แสดงถึงสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์อันศักดิ์สิทธิ์และไม่อาจโอนให้แก่กันได้...”¹⁰⁹

เป็นที่น่าสังเกตว่าการกล่าวถึงสิทธิในปฏิญาฯ ดังกล่าวเป็นการกล่าวถึงสิทธิของมนุษย์แต่ละคนและพลเมืองแต่ละคน เป็นการสะท้อนให้เห็นแนวคิดปัจเจกชนนิยม (individualism) ซึ่งสาระสำคัญของปฏิญาฯ นี้ได้กล่าวถึงความเสมอภาค, เสรีภาพ, สิทธิ และที่สำคัญ ได้กล่าวถึง **หน้าที่** ไปด้วยปรากฏใน 3 มาตรา ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 7 บุคคลไม่อาจถูกกล่าวหา จับกุม หรือคุมขังได้ เว้นแต่ในกรณีใดก็ตามที่บังอาจร้องขอ ถ้อยทอด บังคับการ หรือทำให้มีการบังคับการตามคำสั่งตามอำเภอใจย่อมต้องรับโทษ แต่พลเมืองทุกคนซึ่งได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือตามกฎหมาย ต้องปฏิบัติตามนั้น การฝ่าฝืนหรือขัดขืนย่อมได้รับโทษเช่นกัน

มาตรา 12 การคุ้มครองป้องกันสิทธิทั้งหลายและพลเมือง ย่อมก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการก่อตั้งกองกำลังสาธารณะ กองกำลังนี้จะต้องก่อตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ใดของบุคคลซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบกองกำลังนั้น

มาตรา 13 เพื่อบำรุงกองกำลังสาธารณะ และเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของราชการ การร่วมกันชำระภาษีเป็นสิ่งจำเป็น และการชำระภาษีนั้น ต้องแบ่งสรรไประหว่างพลเมืองทุกคนตามความสามารถ”¹¹⁰

การกล่าวถึงหน้าที่อย่างชัดเจน ทำให้ปฏิญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมืองของฝรั่งเศสแตกต่างจากมหากฎบัตรของอังกฤษ, คำประกาศอิสรภาพแห่งสหรัฐอเมริกา ฯลฯ ที่กล่าวมาแล้ว¹¹¹

เสรีภาพ 4 ประการของรูสเวลต์

เมื่อวันที่ 6 มกราคม ค.ศ.1941 ประธานาธิบดีรูสเวลต์แห่งสหรัฐอเมริกาได้รายงานต่อรัฐสภาถึงหลักการเสรีภาพ 4 ประการ ซึ่งรูสเวลต์มุ่งจะให้เกิดขึ้นทุกหนแห่งในโลกคือ¹¹²

- 1.เสรีภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็น (freedom of speech and expression)
- 2.เสรีภาพในการนับถือศาสนา (freedom of worship)
- 3.เสรีภาพจากความขาดแคลน (freedom from want)
- 4.เสรีภาพจากความหวาดกลัว (freedom from fear)

¹⁰⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, อ่างแล้วหน้า 70

¹¹⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, อ่างแล้วหน้า 74-75

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน

¹¹² กุลพน พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ อ่างแล้วหน้า 41

ประธานาธิบดีรูสเวลต์ได้กล่าวว่า เสรีภาพสองชนิดแรกและสองชนิดหลังต่างกัน สองชนิดแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจำกัดอำนาจรัฐ (negative) สำหรับสองข้อหลังเป็นการเน้นย้ำถึงหลักการปฏิบัติของรัฐบาลในการบริการประชาชน (positive) ซึ่งรูสเวลต์ได้ก่อตั้งคณะกรรมการหนึ่งขึ้นชื่อว่า The National Resources Planning Board¹¹³ คณะทำงานชุดนี้ได้จัดทำเอกสารสิทธิฉบับใหม่ ซึ่งเรียกว่า “New Bill of Rights” มีข้อความที่เน้นถึงเสรีภาพจากความขาดแคลนของรูสเวลต์ เอกสารแห่งสิทธิฉบับนี้มีข้อความ 9 ข้อ รับรองสิทธิของประชาชนแบ่งออกเป็นหัวข้อหลักใหญ่ ๆ ด้วยกัน 2 ประการ¹¹⁴

1. สิทธิในการทำงาน (right to work)

2. สิทธิในการพักผ่อนหย่อนใจ และการเสีงกาย, โอกาสที่จะใช้ชีวิตให้เป็นสุขและมีส่วนร่วมในความก้าวหน้าแห่งอารยธรรม (right to rest ,recreation and adventure the opportunity to enjoy life and take part in an advencing civilization)

เอกสารการคุ้มครองสิทธินี้มีความก้าวหน้ากว่า ประกาศอิสรภาพแห่งสหรัฐอเมริกามาก แต่เนื่องจากขณะนั้นอยู่ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้สภาองเกรสเห็นว่ายังไม่สามารถดำเนินการได้จึงได้ล้มเลิกโครงการไปก่อน จนกระทั่งเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงชาวโลกได้ประจักษ์ต่อความโหดร้ายทารุณของพวกนาซีเยอรมันที่ได้กระทำต่อประชาชนแห่งประเทศที่ตนไปยึดครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสังหารชาวยิวในยุโรปเป็นจำนวนหลายล้านคน โดยมุ่งทำลายเผ่าพันธุ์ชาวยิว ซึ่งถือว่าเป็นการเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรงที่สุดเท่าที่มีมารูสเวลต์ได้แสดงเจตนารมณ์อย่างชัดเจนที่จะทำให้เสรีภาพจากความหวาดกลัวจากสิ่งเหล่านี้เป็นผลสำเร็จ ได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ (United Nations) เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ¹¹⁵

กฎบัตรเกี่ยวกับสิทธิ (International bill of rights)

เอกสารนี้เป็นเอกสารการรับรองสิทธิประชาชนฉบับแรก นับแต่องค์การสหประชาชาติตั้งขึ้น มีสาระสำคัญการกล่าวถึงการรับรองสิทธิบุคคลดังนี้¹¹⁶

1. ในคำปรารภกล่าวถึง “...จะยืนยันความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชน อันเป็นหลักมูลในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของมนุษย์บุคคลในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี และประชาชาติใหญ่น้อย...”

¹¹³ กุลพน พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, อ้างแล้วหน้า 38

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45

¹¹⁶ วีระ โฉบายะ พ.ด.ท., อ้างแล้วหน้า 486

2. ในมาตรา 1 กล่าวถึง “...เพื่อจะบรรลุถึงความร่วมมือระหว่างนานาชาติ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเคารพในสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐานแก่บุคคลทั่วหน้ากัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างเรื่องเชื้อชาติ, เพศ, ภาษา หรือศาสนา...” ข้อความนี้แสดงถึงวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ

3. ในมาตรา 13 กล่าวถึง “...สมัชชาจะต้องริเริ่มศึกษาและสนับสนุนวัตถุประสงค์การช่วยเหลือโดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานสำหรับคนทุกคน โดยไม่มีความแตกต่างเรื่องเชื้อชาติ, เพศ, ภาษา หรือศาสนา” ข้อความนี้เป็นการแสดงถึงหน้าที่และอำนาจของสมัชชา โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของสมัชชา ให้สมัชชามีความรับผิดชอบต่อการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน บทบัญญัติในกฎบัตรที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้นนี้ทำให้เกิดปฏิกญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในเวลาต่อมา¹¹⁷

ปฏิกญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948

(The Universal Declaration of Human Rights)

ก่อนจะมีการร่างปฏิกญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนั้น มีนักวิชาการและนักกฎหมาย

หลายท่านในหลายประเทศได้พยายามร่างเอกสารรับรองสิทธิของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ อย่างไม่เป็นทางการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่สหประชาชาติ ซึ่งในจำนวนนี้มีเอกสารที่น่าสนใจด้วยกัน 2 ฉบับ¹¹⁸

1. The Statement of Essential Human Rights ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการสถาบันกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา

2. The Draft International Bill of Human Rights ซึ่ง The Committee on Human Rights of the American Association for the United Nations เป็นผู้ร่าง

เอกสารทั้งสองฉบับนี้ผู้ร่างอธิบายว่าเป็น “ปฏิกญา (declaration)” แสดงให้เห็นถึงเสรีภาพที่มนุษย์ทุกคนได้รับทั่วกันอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ทั้งนี้ผู้ร่างปฏิกญาฯ ไม่ได้ต้องการให้เอกสารฉบับนี้เป็นเพียงปฏิกญา แต่ต้องการให้เป็นกฎหมายอย่างแท้จริงและสามารถเข้ากับกฎหมายของนานาประเทศหรือประเทศกลุ่มใดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ¹¹⁹

¹¹⁷ กุลพน พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. อ้างแล้วหน้า 39-40

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41

ผู้ร่างเอกสารตามข้อ 2 ทราบดีว่า ความหมายของเสรีภาพขั้นมูลฐานต่าง ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับบทบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศ ร่างปฏิญญาฯ จึงควรที่จะยึดหลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกสหประชาชาติ ดังนั้นประเทศสมาชิกจำเป็นต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพเพื่อบังคับใช้ (enforcement) ให้เป็นไปตามสิทธิมนุษยชน¹²⁰

ร่างเอกสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุดอีกชิ้นหนึ่งซึ่งร่างโดย Sir Hersch Lauterpacht¹²¹ ร่างเอกสารนี้ก้าวหน้าไปกว่าเอกสารสองฉบับแรกของสหรัฐอเมริกา โดยเนื้อหาได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ต้องบังคับใช้ โดยกฎหมายภายในหรือศาลในประเทศสมาชิกสหประชาชาติ ส่วนที่สองไม่ต้องใช้บังคับทางศาล และส่วนที่สามเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดมุ่งในเรื่องของวิธีการบังคับใช้อย่างชัดเจน และเขาสันนิษฐานให้ประเทศสมาชิกรับข้อความที่ร่างขึ้นไปบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในประเทศของตนเอง¹²² ซึ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้รับการรับรองจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 โดยมีสาระสำคัญแสดงถึงมาตรฐานรับรองสิทธิในด้านต่าง ๆ ไว้สามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท¹²³

1. สิทธิทางการเมืองหรือทางแพ่ง (political and civil rights) เป็นผลมาจากมหาอำนาจฝ่ายตะวันตกที่เน้นหนักทางด้านสิทธิราษฎรและการเมือง มีความมุ่งหมายเพื่อป้องกันเสรีภาพ ความมั่นคงปลอดภัยในร่างกายและจิตใจของมนุษย์ ปรากฏในปฏิญญาฯ ข้อที่ 1-21 กล่าวถึงความเสมอภาค, สิทธิในชีวิต, สิทธิที่จะไม่ต้องถูกทรมาน ถูกลงโทษหรือได้รับการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและต่ำช้า, สิทธิที่จะมีความมั่นคงปลอดภัยในร่างกายรวมถึงสิทธิที่จะไม่ถูกจำคุกหรือกักขังโดยพลการ, สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรม, สิทธิที่จะไม่ถูกสอดแทรกในชีวิตส่วนตัวในครอบครัว หรือในการสื่อสารภายในประเทศ, สิทธิที่จะมีเสรีภาพในการประชุมหรือการสมาคม, สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการอันเป็นสาธารณะ ซึ่งรวมถึงสิทธิที่จะลงคะแนนเลือกตั้งผู้แทนเพื่อไปใช้อำนาจอธิปไตยและสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนฯ เป็นต้น¹²⁴

2 สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (economic and social rights) เป็นสิทธิที่ได้แนวคิดจากมหาอำนาจฝ่ายสังคมนิยม เป็นสิทธิที่ช่วยขจัดความไม่มั่นคงทางการงานและความไม่เป็นอิสระในทางเศรษฐกิจเพื่อช่วยให้มนุษย์เรามีโอกาสดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขมากขึ้น เป็นการกล่าวถึงหน้าที่ของรัฐที่ต้องดูแลความเป็นอยู่และความสะดวกสบายของประชาชน ซึ่งแนวคิดนี้จัดความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลแบบดั้งเดิม ที่ให้หลักประกันแก่บุคคลในความคิดริเริ่ม

¹²⁰ กุลพน พลวัน.พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. อ่างแล้วหน้า 42

¹²¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. อ่างแล้วหน้า 71

¹²² วีระ โฉจายะ พ.ศ.ท., อ่างแล้วหน้า 496

¹²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 497

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน

ในสติปัญญาและในความสามารถ ที่จะแข่งขันกับบุคคลอื่นเพื่อแสวงหาประโยชน์จากสังคมอย่างเต็มที่เรียกว่า “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” โดยที่รัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว รัฐจะทำหน้าที่เพียงรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม เพื่อมิให้การใช้สิทธิของบุคคลหนึ่งละเมิดต่อสิทธิของอีกบุคคลหนึ่ง แต่ในความเป็นจริงรัฐต้องเข้ามาสอดแทรกในการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมจากบรรดานายทุน ซึ่งปรากฏในปฏิญญาสากลฯ ข้อที่ 22 เป็นต้นไป ซึ่งรายละเอียดสามารถดูได้จากภาคผนวก¹²⁵

เห็นได้ว่าปฏิญญาสากลฯ เป็นผลทางการเมืองระหว่างประเทศที่อาศัยการประนีประนอมระหว่างมหาอำนาจ 2 ฝ่าย หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีจุดยืนที่ขัดแย้งกัน¹²⁶ ฝ่ายเสรีนิยมมีแนวคิดเน้นหนักไปทางด้านสิทธิราษฎรและการเมือง (civil and political rights) ส่วนฝ่ายสังคมนิยมมีความคิดเน้นหนักไปทางด้านสิทธิเศรษฐกิจและสังคม (economic and social rights) หลังสงครามมหาอำนาจทั้งสองฝ่ายอ้อมขอมกัน โดยสามารถรวมหลักการที่ทั้งสองฝ่ายยึดถือไว้ในเอกสารฉบับเดียวกันอันได้แก่ปฏิญญาสากลฯ การดำเนินการหลังจากที่มีเอกสารรับรองสิทธิแล้ว เป็นขั้นตอนของการบังคับใช้ เกิดเป็น “กติกาสัญญาระหว่างประเทศ (International Covenant)” การเจรจาต่อรองระหว่างมหาอำนาจทั้งสองฝ่ายต้องใช้เวลาเกือบ 30 ปี ซึ่งบรรลุผลในปี ค.ศ.1976 แต่ก็ยังต้องมีการแยกสัญญาออกเป็นสองฉบับได้แก่ กติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ค.ศ.1976 และกติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิราษฎรและการเมือง ค.ศ. 1976 โดยสัญญาทั้งสองฉบับนี้แล้วแต่ว่าประเทศใดจะให้สัตยาบัน ด้วยมาตรการนี้ทำให้กติกาสัญญาดังกล่าวไม่มีสภาพบังคับที่ใช้ได้เป็นการสากล สำหรับประเทศในแถบเอเชียมีหลายประเทศที่ยังไม่ได้ให้สัตยาบันกับกติกาสัญญาฉบับนี้รวมทั้งประเทศไทยด้วยที่ยังมิได้ให้สัตยาบันแก่กติกาสัญญาทั้งสอง¹²⁷

ปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้ปฏิญญาสากลฯ คือจะทำอย่างไรให้ประเทศสมาชิกสหประชาชาติที่ยึดถือในปฏิญญาสากลฯ สามารถบังคับให้เป็นไปตามสิทธิ ทั้งนี้เพราะปฏิญญาสากลฯ ไม่มีสภาพบังคับ (sanction)¹²⁸ ดังนั้นเพื่อความแน่นอนและปราศจากการถกเถียงในภายหลัง อีกทั้งสามารถเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในสังคมได้ จึงได้มีการนำบทบัญญัติในปฏิญญาสากลฯ เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายภายในประเทศ เช่น รัฐธรรมนูญ, กฎหมายอาญา เป็นต้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำหรับประเทศไทยมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับเจตนารมณ์แห่ง

¹²⁵ วีระ โลจายะ พ.ด.ท., อ้างแล้วหน้า 498

¹²⁶ กุลพน พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, อ้างแล้วหน้า 10

¹²⁷ สุรินทร์ ทิศสุวรรณ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527) หน้า 5-6

¹²⁸ กุลพน พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, อ้างแล้วหน้า 39-40

มนุษยชนไว้หลายฉบับด้วยกันนับตั้งแต่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ , กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ , ประมวลกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น¹²⁹

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่กล่าวมานั้น ไม่มีสภาพบังคับดังเช่นกฎหมายทำให้ต้องอาศัยกฎหมายภายในประเทศ ของประเทศสมาชิกทำให้สิทธิมนุษยชนมีสภาพบังคับ ทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับยังเป็นการแสดงให้เป็นที่ถึงการยอมรับอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนของรัฐที่บัญญัติกฎหมายนั้นขึ้นมา สำหรับประเทศไทยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนกลายเป็นส่วนหนึ่งของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นการแสดงความยกย่องอย่างสูงกับอุดมการณ์สิทธิมนุษยชน ความพยายามที่จะนำหลักการสิทธิมนุษยชนสากลมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นรูปธรรมมากขึ้นนั้น ปรากฏในหมวดสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ซึ่งในทัศนะของ แก้วสรร อติโพธิ ศ.ส.ร.ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชน¹³⁰ ได้กล่าวไว้โดยผู้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกได้แก่ การรับรองรัฐธรรมนูญไทยให้สามารถรองรับสิทธิพื้นฐานได้อย่างมั่นคง และส่วนที่สองกล่าวถึงการขยายความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ พยายามที่จะปฏิรูประบบกฎหมายให้มีกลไกรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน มีการสร้างศาลรัฐธรรมนูญ และการมอบบทบาทการพัฒนากฎหมายรัฐธรรมนูญไว้กับศาลอย่างกว้างขวาง แทนที่การใช้เพียงคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งต้องวินิจฉัยข้อกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายฉบับ¹³¹

“มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลและองค์กรอื่นของรัฐ โดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง”¹³²

จากการศึกษาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรานี้พบว่า การรับรองสิทธิและเสรีภาพถูกใช้บังคับให้มีความผูกพันกับทุกองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตย และองค์กรของรัฐทุกองค์กร ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพของการมองเรื่องสิทธิและเสรีภาพอย่างลึกซึ้งว่า เรื่องสิทธิและเสรีภาพควรเป็นเรื่องที่อยู่ในสามัญสำนึกของมนุษย์ในสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตย ภูมิปัญญาที่มีอยู่จึงแสดงออกมาด้วยการบัญญัติเป็นกฎหมาย หรือกรณีที่การบัญญัติเป็นกฎหมายจะมีปัญหาเพราะเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการตีความและสร้างบรรทัดฐานเช่น “สิทธิในชีวิต” จะคุ้มครองและครอบคลุมทำให้โทษประหารชีวิตต้องขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ บนเงื่อนไขอย่างไร เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้จำเป็นต้องพึ่ง

¹²⁹ กุลพน พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, อ่างแล้วหน้า 41

¹³⁰ บุญเลิศ ภูเขาทุเทศ และ ประยงค์ คงเมือง, รวมสารรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนัก พิมพ์มติชน, 2541) หน้า 168

¹³¹ เรื่องเดียวกันหน้า 161

¹³² เรื่องเดียวกันหน้า 162

สถาบันในการสร้างความชอบธรรมให้กับการตีความกฎหมายและให้บรรทัดฐานที่ควรแก่การเคารพ ซึ่งก็คือศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งนอกจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะมีเจตนารมณ์ให้มนุษย์สามารถพัฒนาสิทธิพื้นฐานแล้ว เรื่องของสภาพบังคับของสิทธิย่อมมีโอกาสเป็นจริงมากขึ้นด้วย เพราะความผูกพันระหว่างสิทธิและเสรีภาพกับองค์ของรัฐทำให้การดำเนินการของรัฐทุกขั้นตอนต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมของประชาชนด้วย รัฐธรรมนูญจะไม่ได้เป็นเพียงกฎหมายที่ถูกผูกพันกับสถาบันนิติบัญญัติ แต่บทบัญญัติในมาตรา 27 แห่งรัฐธรรมนูญ ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าองค์กรของรัฐทุกองค์กรผูกพันกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งยกตัวอย่างง่าย ๆ คือไม่ว่าจะเป็นสถานีตำรวจหรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือจากโรงเรียนจนถึงกระทรวงศึกษาธิการ ก็ต้องผูกพันต่อการรับรองสิทธิและเสรีภาพเหมือนกัน นอกจากนี้การคุ้มครองในทุกระดับขององค์กรของรัฐแล้ว ในมาตรา 28 วรรคสอง บัญญัติว่า

“บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”¹³³

ในบทบัญญัติทั้งมาตรา 27 และ 28 แห่งรัฐธรรมนูญฯ จึงเป็นการยืนยันถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่ต้องได้รับการรับรองโดยกฎหมายสูงสุดของประเทศและผู้ทรงสิทธิโดยเฉพาะประชาชน สามารถหยิบยกบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญขึ้นกล่าวอ้างได้โดยตรงอีกด้วย ซึ่งเป็นมิติใหม่ของรัฐธรรมนูญไทยที่รัฐธรรมนูญจะมีได้อยู่เพียงบนพานจนสูงเกินเอื้อม¹³⁴

ในเรื่องของความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิพื้นฐานนั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่านอกจากการใช้อำนาจรัฐจะต้องไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐานแล้ว รัฐธรรมนูญยังก้าวล่วงเข้าไปถึงจิตใจเบื้องหลังการใช้อำนาจรัฐด้วยดังที่บัญญัติไว้ในในมาตรา 26 ว่า

“การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”¹³⁵

เป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงกรณีที่มีอำนาจที่จะกระทำต่อราษฎร เช่น อำนาจตามหมายจับในการจับกุม หรืออำนาจตามหมายศาลในการขับไล่ผู้บุกรุกอุทยาน เป็นต้น การใช้อำนาจของรัฐเหล่านี้ต้องคำนึงถึงสิทธิพื้นฐานหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ¹³⁶

การกำหนดขอบเขตของสิทธิพื้นฐานโดยผู้มีอำนาจในแต่ละยุคแต่ละสมัย มักจะมีความเสี่ยงต่อการดูแลอำนาจแบบแอบแฝงอยู่ตลอดเวลา การให้ความมั่นคงของสิทธิจึงมีความสำคัญ

¹³³ บุญเลิศ ชาญทรเดช และ ประยงค์ คงเมือง, อ่างแล้วหน้า 163

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน

“มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”¹³⁷

ความในมาตรานี้เป็นหลักประกันอย่างดีสำหรับการจำกัดสิทธิใด ๆ ต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญเท่านั้น เหตุอื่นนอกจากที่รัฐธรรมนูญกำหนด รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีอำนาจในการจำกัดสิทธิ แต่ในที่นี่ก็ไม่ได้หมายความว่าสิทธิจะถูกใช้อย่างอำเภอใจเพราะเมื่อกฎหมายให้สิทธิกฎหมายก็ต้องจำกัดสิทธิได้ จึงมีการสร้างกรอบของสิทธิไว้ในบทบัญญัติมาตรา 28 วรรคแรก ของรัฐธรรมนูญว่าต้องไม่ก้าวท้าวสิทธิของผู้อื่น และต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นการป้องกันการเอารัดเอาเปรียบที่ดีที่สุดโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือควบคุมสิทธิและเสรีภาพ นอกจากการใช้กฎหมายในการรับรองและควบคุมสิทธิและเสรีภาพแล้ว ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ยังขยายการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนออกไปด้วยการป้องกันมิให้รัฐละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งในด้านชีวิต , ร่างกาย , ทรัพย์สิน , แรงงาน , ความเชื่อ ความเป็นส่วนตัว , การเดินทาง และการตั้งถิ่นฐาน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องให้รัฐทำนุบำรุงส่งเสริม เช่นสิทธิในการศึกษา, การสาธารณสุข หรือสิทธิของผู้ด้อยโอกาส, เด็กสตรี และคนชรา เป็นต้น ซึ่งการคุ้มครองสิทธิทั้งสองกลุ่มนี้เป็นหลักประกันให้กับคนไทยได้พอสมควร การคุ้มครองสิทธิโดยให้รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชนนั้นเป็นการขยายขอบเขตของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษามีข้อสังเกตว่าแม้จะมีการบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองและรับรองสิทธิมนุษยชนไว้อย่างมากก็ตาม แต่กฎหมายจะดำรงความศักดิ์สิทธิ์ได้ต้องอาศัยมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติว่ามีความเคารพและศรัทธาต่อกฎหมายที่สร้างขึ้นมากน้อยเพียงใด มิฉะนั้นก็ไม่มีประโยชน์อันใดจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป้าปัญหาที่ผู้ปกครองควรแก้ไขจึงไม่ได้อยู่ที่การบัญญัติกฎหมายแต่อยู่ที่ตัวประชาชนเองว่าจะให้ความสำคัญและเคารพต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นหรือไม่¹³⁸

สิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นสิทธิพื้นฐานประการแรกที่ต้องคำนึงถึงเพราะใกล้ตัวมากที่สุด สิทธิชนิดนี้ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น กฎหมายอาญา และ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น ในรัฐธรรมนูญปัจจุบัน ได้มีการเพิ่มเติมการคุ้มครองสิทธิให้มากขึ้นมีสาระสำคัญด้วยกัน 2 ประเด็น ประเด็นแรกการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาจะต้องเริ่มจากพยานหลักฐานที่เพียงพอว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้น และมีหลักฐานเพียงพอว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด เจ้าหน้าที่จึงมีอำนาจในการจับกุมและสามารถควบคุมตัวได้ ประเด็นที่สองเป็นกรณีเกี่ยวกับการคุมขังราษฎรทั้งโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น ๆ ที่ให้

¹³⁷ บุญเลิศ คชายุทธเดช และ ประสงค์ คงเมือง , อ่างแล้วหน้า 165

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 165-166

อำนาจไว้อาชญาศาลได้สวนว่าชอบธรรมหรือไม่ หากไม่ชอบธรรมศาลสามารถสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปได้ทันที¹³⁹ ในฐานะที่ผู้ศึกษาเองทำงานเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นซึ่งต้องทำงานกระทบต่อสิทธิในชีวิตร่างกายของประชาชน อยากจะเสนอมุมมองส่วนตัวว่าอำนาจการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานตามกฎหมายนั้นถือว่าเป็นคาบสองคม ซึ่งเราต้องยอมรับว่าระบบกฎหมายของประเทศไทยเป็นระบบกล่าวหา กระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นเหตุที่เจ้าพนักงานพบข้างหน้า หรือมีผู้เสียหายหรือผู้กล่าวโทษมาร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงาน ประกอบวิทยากรในการพิสูจน์พยานหลักฐานยังไม่มีความทันสมัย อาจทำให้กระบวนการยุติธรรมล่าช้าซึ่งสามารถพบเห็นได้ในคดีอาญาทั่วไป การจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยตามกระบวนการของกฎหมายมีขั้นตอนมากมายทำให้บางครั้งเจ้าพนักงานได้กระทำการซึ่งไม่ถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย เช่นการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยโดยไม่มีหมายจับหรือพบเห็นการกระทำผิดข้างหน้า แต่ใช้เพียงการสันนิษฐานส่วนตัวของเจ้าพนักงานซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องสงสัยอย่างแน่นอน การบัญญัติกฎหมายให้มีความรัดกุมจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักนิติธรรม¹⁴⁰

สิทธิในความเชื่อและการนับถือศาสนา ในประเด็นนี้ ส.ส.ร.ภาคใต้ได้ให้ข้อคิดเพิ่มเติมที่น่าสนใจไว้ว่า เสรีภาพในการปฏิบัติตามความเชื่อนั้นมิได้จำกัดแต่เพียงการปฏิบัติพิธีกรรมเท่านั้น ยังครอบคลุมถึงการปฏิบัติตน ครองตน ตามศาสนาบัญญัติด้วยเช่นการที่หญิงผู้นับถืออิสลามต้องคลุมหน้าเป็นต้น ซึ่งข้อเสนอนี้ปรากฏในมาตรา 38 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติไว้ดังนี้

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพ ในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมความเชื่อถือของตนเมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”¹⁴¹

สิทธิในการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาถือว่าเป็นสิทธิประเภทหนึ่งที่ราษฎรควรจะได้รับจากรัฐ ปรากฏในมาตรา 43 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 บัญญัติไว้ดังนี้

“บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”¹⁴²

¹³⁹ บุญเลิศ ชาญเทศ และ ประยงค์ คงเมือง, อ้างแล้วหน้า 169

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน

¹⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 170

¹⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 171

ซึ่งนอกจากการศึกษาแบบให้เปล่าแล้ว รัฐต้องควบคุมให้การศึกษาในทุกพื้นที่มีมาตรฐานเดียวกัน

สิทธิในบริการสาธารณสุข การได้รับการบริการสาธารณสุขที่ดีถือว่าเป็นมาตรฐานหนึ่งของชีวิตที่ราษฎรควรได้รับจากรัฐ ปรากฏในมาตรา 52 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 บัญญัติไว้ดังนี้

“บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การบริการทางสาธารณสุขของรัฐต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมด้วยเท่าที่จะกระทำได้

การป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย รัฐต้องจัดให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า และทันต่อเหตุการณ์ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”¹⁴³

สิทธิของผู้ด้อยโอกาส ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้การดูแลผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้สมกับความเป็นมนุษย์เป็นหน้าที่ของรัฐ¹⁴⁴ บนเงื่อนไขดังนี้

- เด็ก เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงในครอบครัว (มาตรา 53)

- ความยากจน หากผู้ด้อยโอกาสเป็นเด็กที่ไม่มีผู้ดูแล ก็จะมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาจากภาครัฐ (มาตรา 53) , หากเป็นผู้ชราอายุเกิน 60 ปีที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอ ก็จะได้รับช่วยเหลือจากรัฐ (มาตรา 54) , หากเป็นผู้ยากไร้โดยทั่วไป ก็จะมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอีกด้วย (มาตรา 52)

- ความพิการและทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะกับความช่วยเหลืออื่นจากรัฐตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 55)

เมื่อกล่าวถึงสิทธิต่าง ๆ ที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองตลอดจนถึงการขยายการคุ้มครองสิทธิในด้านต่าง ๆ ของประชาชนแล้ว หลักการที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของสิทธิมนุษยชนก็คือความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ที่รัฐธรรมนูญนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่ารัฐจะปฏิบัติโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังกับคนในทุกกลุ่มหรือมีความลำเอียง ซึ่งทางกฎหมายรัฐธรรมนูญในมาตรา 30 วรรคสามและสี่ได้กล่าวไว้ดังนี้

“มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

¹⁴³ บุญเลิศ คชายุทธเดช และ ประสงค์ คงเมือง, อ่างแล้วหน้า 172

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 173

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้¹⁴⁵

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจำกัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

การให้ความเสมอภาคนั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐต้องปฏิบัติกับทุกคนเหมือนกัน แต่รัฐมีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติกับคนบางคนบางกลุ่มหรือบางจำพวกได้ โดยสมเหตุสมผล ไม่เป็นการแสดงความลำเอียง (discrimination) เช่น การที่ผู้หญิงไม่สามารถรับราชการตำรวจหรือทหารได้ในบางตำแหน่งหรือบางภารกิจ , การไม่รับผู้ติดเชื้อโรคเอดส์หรือโรคร้ายแรงอื่นๆ เป็นนักศึกษาแพทย์ เป็นต้น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สุจิต บุญบงการ ได้กล่าวไว้ว่า “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติถือว่าเป็นสิ่งใหม่ ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้าไม่เคยมีการกล่าวถึงสิ่งนี้ไว้ เหตุผลความจำเป็นที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องบัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้เนื่องจากความต้องการหน่วยงานอิสระที่คอยเฝ้าดูแลการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัจจุบันในสังคมที่โลกมีความเป็นสังคมหนึ่งเดียวกัน สิทธิมนุษยชนกลายเป็นเรื่องที่ต้องยอมรับ และเคารพอย่างยิ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948”¹⁴⁶ เพื่อให้ประเทศสมาชิกให้การรับรองและนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ประเทศไทยในฐานะสมาชิกองค์การสหประชาชาติจึงต้องให้การรับรองปฏิญญาสากลฯ นี้ด้วย¹⁴⁷

การบัญญัติเรื่องคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ ไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นการยืนยันว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญของสิทธิมนุษยชน และไม่ต้องการให้มีการละเมิดเกิดขึ้นในเรื่องนี้ ตลอดจนต้องการให้มีการกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้หันมาสนใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง¹⁴⁸

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอีก 10 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา โดยคำนึงถึงผู้ที่มีความรู้หรือ

¹⁴⁵ บุญเลิศ ชาญยุทธเดช และ ประสงค์ คงเมือง., อ้างแล้วหน้า 174

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 281

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 283

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน

ประสบการณ์ด้านการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนเป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้ระบุถึงการมีส่วนร่วมของผู้แทนจากองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนด้วย แต่ไม่ได้กำหนดตายตัวว่าจำนวนเท่าใด คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ มีกำหนดวาระดำรงตำแหน่ง 6 ปี และให้เป็นผู้วาระเดียว¹⁴⁹

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ชุดนี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการส่งเสริมการศึกษา การวิจัย เผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน และส่งเสริมความร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชนทางด้านสิทธิมนุษยชน มีอำนาจในการตรวจสอบและรายงานผลต่อรัฐสภา ในการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือ ที่ไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี ตลอดจนมีหน้าที่เสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำอันละเมิดสิทธิมนุษยชน ในทุก ๆ ปีคณะกรรมการฯ จะต้องรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ทางด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศและเสนอต่อรัฐสภา ทั้งนี้เพื่อให้คณะกรรมการฯ เป็นเครื่องมือของผู้ไม่หวังดีต่อความมั่นคงของชาติ จึงจำกัดให้การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติ และของประชาชนประกอบกันไปด้วย¹⁵⁰

เมื่อได้ศึกษาปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 แล้ว สิ่งที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดอย่างหนึ่งคือสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงภาพสะท้อนของแนวทางที่ประกอบด้วยฐานความคิดหลาย ๆ อย่าง ก่อรูปขึ้นตามวิวัฒนาการแห่งสภาพสังคม ดังนั้นบริบทจึงมีผลต่อฐานความคิดของสิทธิมนุษยชนอย่างมาก ในปัจจุบันซึ่งเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ทำให้เกิดการเผชิญหน้าและถูกท้าทายจากสิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ปัญหาแบบสมัยก่อนซึ่งเป็นปัญหาเชิงอุดมการณ์ที่ขัดแย้ง เช่น ในยุคสงครามเย็น อาจจะไม่เกิดขึ้นเพราะผู้ที่ครอบงำความหมายของสิทธิมนุษยชนคือประเทศมหาอำนาจฝ่ายขวา อย่างสหรัฐอเมริกา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกลายเป็นปัญหาที่มากับความเจริญทางวัตถุ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีที่ส่งเสริมการเอารัดเอาเปรียบกัน และทิศทางการพัฒนาซึ่งไม่สอดคล้องกันระหว่างวัตถุนิยมและสภาวะธรรมในจิตใจมนุษย์ สิทธิมนุษยชนกลายเป็นเครื่องมือในการแบ่งปันทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นแรงงาน , สภาพแวดล้อม , ที่ดิน หรือทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นสิ่งบอกเหตุว่ามนุษยชาติกำลังตีความสิทธิมนุษยชนแบบถอยหลังเข้าคลอง โดยหลงลืมเจตนารมณ์ที่แท้จริงของสิทธิมนุษยชน

¹⁴⁹ บุญเลิศ คชาบุตรเดช และ ประยงค์ คงเมือง., อ้างแล้วหน้า 284

¹⁵⁰ เรื่องเดียวกัน

สรุป

จากการศึกษาถึงที่มาของแนวคิดสิทธิมนุษยชน (human rights) ก่อนที่จะมาเป็นเอกสารปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 อย่างที่เป็นกันในปัจจุบันนี้ ปรากฏว่าสิ่งที่พบก่อนการมีสิทธิมนุษยชนคือการเดินทางอันยาวไกลของแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ ซึ่งเมื่อผู้ศึกษาทำการศึกษาโดยใช้วิธีทางประวัติศาสตร์เพื่อแสวงหาวิวัฒนาการของแนวคิดเรียงลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งเข้ามาใกล้ปัจจุบันที่สุด เท่าที่พอจะมีหลักฐานพบว่าแนวคิดเรื่องของสิทธินั้นมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณในยุคของนครรัฐเอเธนส์ โดยผู้ศึกษาได้อ้างอิงมาจากผลงานและแนวคิดที่สำคัญของนักคิดในบริบท (context) นั้น อย่างโสกราตีส (Socrates), เพลโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle) ทำให้พบว่าในการกล่าวถึงเรื่องสิทธิในยุคแรกไม่ใช่การกล่าวถึงสิทธิของมนุษย์อย่างสิทธิมนุษยชนมาแต่ต้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปรัชญาการเมืองในสมัยนั้น ให้ความสำคัญกับรัฐมากกว่าประชาชน จากความคิดที่ว่าชีวิตที่ดีไม่อาจเกิดขึ้นได้นอกรัฐ การแสวงหาความดีงามสามารถแสวงหาได้จากรัฐเท่านั้น เพื่อจะทำให้ชีวิตมีความสุข ประชาชนแห่งนครรัฐกรีกได้สิทธิมาพร้อม ๆ กับเสรีภาพในการเขียน , การพูด , การคิด และการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่ออยู่ในฐานะประชาชนแห่งกรีก ซึ่งคนในชนชั้นทาส (slave) ไม่มีโอกาสได้รับ แต่การมีสิทธิเสรีภาพก็ต้องอยู่ภายใต้กฎ (law) เพื่อมิให้การใช้สิทธิและเสรีภาพเกินขอบเขตของรัฐ จนกระทั่งโสกราตีสซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นนักคิดท่านแรกที่จุดประกายแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยคำนึงถึงมโนธรรมในจิตใจของมนุษย์มากกว่ารัฐซึ่งเป็นการสวนกระแสแนวคิดในยุคสมัยนั้นอย่างมาก ต่อมาเพลโตซึ่งเป็นลูกศิษย์ของโสกราตีสก็ยังมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับรัฐ แต่เพลโตได้กลับคิดว่ารัฐควรมีรูปแบบการปกครองอย่างไรเพื่อให้ได้รัฐที่ดีที่สุดในผลงานชิ้นสำคัญ “อุดมรัฐ (The Republic)” เพลโตได้สร้างรัฐที่ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมบนฐานความคิดที่ว่าในสังคมคนที่มีความรู้ย่อมมีมากกว่าคนที่มีความรู้ ซึ่งหากเราเชื่อว่าความรู้คือคุณธรรม การปกครองโดยคนจำนวนมากจึงเป็นการปกครองโดยคนที่ไม่มีความรู้ การสรรหาผู้ที่มีคุณธรรมสูงส่งเพื่อมาเป็นผู้ปกครองโดยเฉพาะซึ่งก็คือ “ราชาปราชญ์ (philosopher king)” เป็นผู้ที่ย่อมด้วยความรู้จะทำให้รัฐเป็นรัฐที่ดีได้ แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิไว้มากนัก แต่จะเน้นที่หน้าที่ของประชาชนที่มีต่อรัฐและต่อสังคม อริสโตเติลก็เป็นนักคิดคนสำคัญอีกคนหนึ่งในยุคสามปราชญ์แห่งเอเธนส์ เขามีแนวคิดที่สอดคล้องกับโสกราตีสและเพลโตในเรื่องของการให้ความสำคัญกับรัฐ แต่อริสโตเติลต้องการรัฐที่เป็นไม่ได้มิใช้รัฐในอุดมคติอย่างเพลโต อริสโตเติลมีแนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ คือ การแสวงหาความสุข¹⁵¹ ซึ่งความสุขนั้นก็คือความดีงาม (good) อันประกอบไปด้วยสิ่งดีงามภายนอก , สิ่งดีงามของร่างกาย และ

¹⁵¹ วีระ โฉบายะ.พ.ด.ท.,อ้างแล้วหน้า 461

สิ่งดีงามของจิตใจ มนุษย์จะแสวงหาความสมบูรณ์ของจิตใจได้จากการเดินทางสายกลางระหว่าง การมีอะไรมากเกินไปกับการมีอะไรน้อยเกินไปซึ่งทำให้หลุดพ้นจากความจำเป็นที่จะต้องแสวงหา สิ่งดีงามภายนอกอันได้แก่ ความมั่งคั่ง, อำนาจ เป็นต้น มนุษย์สามารถแสวงหาสิ่งเหล่านี้ได้จากรัฐ นอกจากนี้รัฐยังให้ศักดิ์ศรีและสถานภาพความเป็นบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์¹⁵² สรุปแล้วแนวคิด ปรัชญาการเมืองในยุคกรีกจึงเน้นที่รัฐมากกว่าปัจเจกชน เนื่องจากรัฐเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งแต่เมื่อ มนุษย์อยู่นอกรัฐมนุษย์จะไม่ได้รับแม้กระทั่งการรับรองความเป็นมนุษย์ซึ่งทำให้ขาดความเป็นมนุษย์ ขาดความสมบูรณ์ไป

ต่อมาเมื่อในยุคหลัง ๆ ยุคที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับรัฐมากเหมือนสมัยกรีก แต่ความสำคัญ กลับมาอยู่กับปัจเจกชนจนเกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างรัฐและประชาชน การเรียกร้องสิทธิของ มนุษย์จึงเกิดขึ้นเพื่อป้องกันความปลอดภัยในชีวิต, ร่างกาย และทรัพย์สินของตนเอง การศึกษา สภาวะธรรมชาติของมนุษย์เป็นสิ่งที่นักคิดในยุคนี้กล่าวถึงกันมาก แต่แนวคิดของนักคิดแต่ละคนก็ แตกต่างกันไปเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ รวมไปถึงเหตุผลของการที่มนุษย์หลีกเลี่ยงจากสภาวะ ธรรมชาติและเข้าหาสังคม

โทมัส ฮ็อบส์ กล่าวถึงสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ว่าแท้ที่จริงธรรมชาติของมนุษย์ นั้นต้องการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว, ชีวกล้ว และแย่งชิงกันถึงขั้นต่อสู้กัน ทำให้มนุษย์ให้ความสำคัญกับการรักษาความเป็นตัวตนของมนุษย์ สิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงมากที่สุดคือการสูญเสียชีวิต¹⁵³ ความปลอดภัยจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ความสำคัญอย่างมาก และสิ่งที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์ไม่มีความ ปลอดภัยนั้นมีมากมายซึ่งก็รวมถึงมนุษย์ด้วยกันเองด้วยที่เป็นตัวการสำคัญ การก่อสงครามแบบคน ทุกคนต่อคนทุก ๆ คน (war of every man against every man) เมื่อมนุษย์มีจุดประสงค์เดียวกันและเป็น ศัตรูกัน และมนุษย์นั้นมีความเห็นแก่ตัวอย่างแก่ไม่ได้ จนมนุษย์ไม่สามารถทนทานต่อสภาวะ ธรรมชาติได้ ความกลัวในความไม่ปลอดภัยจึงทำให้มนุษย์ต้องสมัครใจยอมรับความร่วมมือใน การยอมรับข้อบังคับที่ผู้มีอำนาจปกครองบัญญัติการฝ่าฝืนผิดภาพจึงเป็นกฎแห่งธรรมชาติ และ เหตุผลที่มนุษย์มีจะเป็นเครื่องนำทางมนุษย์ไปสู่ความเข้าใจเรื่องกฎธรรมชาติแห่งการฝ่าฝืนผิดภาพ นี้ ในรัฐผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองได้ก่อสัญญาประชาคมขึ้น แต่สัญญาประชาคมของฮ็อบส์เป็น สัญญาประชาคมที่ผู้ใต้ปกครองต้องส่งมอบอำนาจของตนในสภาวะธรรมชาติให้กับผู้ปกครองอย่าง ไม่อาจมีเงื่อนไขกับผู้ปกครองซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติของประชาชนได้¹⁵⁴

¹⁵² ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ้างแล้วหน้า 61

¹⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 313

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 325

มองเตสกิเอมีแนวคิดที่น่าสนใจในการมองสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎธรรมชาติ มีความขลาดกลัว มนุษย์เฝ้าหาสันติภาพตามกฎธรรมชาติซึ่งก็คล้ายคลึงกับความคิดของฮ็อบส์ มองเตสกิเออเชื่อว่าสังคมนั้นมีโดยธรรมชาติมิได้เกิดมาจากสัญญาประชาคม รัฐบาลถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อการจัดระเบียบของสังคมโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ มองเตสกิเออให้ความสำคัญกับการแสวงหาการปกครองที่ดีที่สุดเพื่อจะให้อิสรภาพที่เหมาะสมที่สุดกับประชาชนทุกคน การมีเสรีภาพอย่างเสมอภาคเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้การคุ้มครองของกฎหมาย¹⁵⁵

จอห์น ล็อก มีความคิดเกี่ยวกับเรื่องสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ที่คล้ายคลึงกับของฮ็อบส์ มนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นถูกควบคุมด้วยกฎธรรมชาติ “สภาวะธรรมชาติดีลักษณะเฉพาะ 2 อย่างคือสภาวะเสรีภาพอันสมบูรณ์ โดยทำตามที่คุณเลือกภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายแห่งธรรมชาติวางไว้ และสภาวะแห่งความเสมอภาคสำหรับคนของสภาวะนั้น ไม่มีผู้ใดมีสิทธิ มีอำนาจหรือเขตอำนาจมากกว่าผู้ใด มนุษย์เกิดมาเสมอกันในแง่นี้ ไม่ใช่เสมอกันในความสามารถ”¹⁵⁶ แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่สมบูรณ์ทำให้เกิดความไม่สะดวกนานาประการ แต่มนุษย์ก็ต้องทนต่อสภาวะเช่นนั้น จนกระทั่งมนุษย์การตั้งรัฐขึ้นด้วยสัญญาประชาคมคล้าย ๆ กับความคิดของฮ็อบส์ เพื่อให้การดำรงชีวิตนั้นสะดวก สบาย ปลอดภัย และสงบสุขขึ้น ดังนั้นสัญญาประชาคมของล็อกจึงเกิดขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงข้อบกพร่องของมนุษย์เองในสภาวะธรรมชาติ การก่อสัญญาประชาคมเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจการปกครองจะเป็นไปตามมติของเสียงข้างมาก เพราะรัฐเสมือนร่างกายที่ต้องเคลื่อนไหวไปตามข้างมาก สำหรับคนที่ไม่สมัครใจเข้าร่วมในสัญญาประชาคมก็สามารถอยู่ในสภาวะธรรมชาติต่อไปได้ จึงพอจะเข้าใจได้ว่าในสภาวะธรรมชาตินุษย์มีเสรีภาพอย่างไม่มีขีดจำกัด แต่เมื่อเข้าสู่สังคมการเมืองรัฐจะใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและกำหนดขอบเขตของเสรีภาพเพื่อให้มนุษย์กลับไปสู่สภาวะธรรมชาติ¹⁵⁷

จิ้ง จัก รุสโซ กล่าวถึงสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีความเป็นปัจเจกชนสูงมากพอใจกับการมีชีวิตแบบเรียบง่าย มีอิสรภาพ, ความเสมอภาค และความสงบสุข รุสโซมีแนวคิดที่ค่อนข้างต่อต้านสังคมโดยเขากล่าวถึงการมีสังคมว่าเป็นที่มาของความไม่เสมอภาค,กิเลสตัณหา และความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ จนก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำหลายอย่างในสังคม ความเสมอภาคเดียวที่มนุษย์จะพบได้คือความเสมอภาคภายใต้กฎหมายซึ่งจะช่วยลดความไม่เสมอภาคในด้านอื่น ๆ สิทธิของมนุษย์จึงได้รับการคุ้มครองจากรัฐ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการเคารพกฎหมาย¹⁵⁸

¹⁵⁵ มองเตสกิเออ, อ่างแล้วหน้า 11

¹⁵⁶ ฮาร์มอน.เอ็ม.เจ., อ่างแล้วหน้า 347

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 342

¹⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 376

นอกจากแนวคิดของนักคิดในยุคต่าง ๆ ศาสนาก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดในทุกบริบท ซึ่งผู้ศึกษาขอกล่าวอ้างจากพระคัมภีร์ไบเบิลในเรื่องพระเจ้าทรงสร้างซึ่งกล่าวถึงมนุษย์ว่าเป็นดังพระฉายาของพระเจ้าทำให้มนุษย์มีความเสมอภาคกันและต้องเอื้อเฟื้อดูแลซึ่งกันและกัน สำหรับในเรื่องของสิทธิ คริสตศาสนาได้กล่าวถึงการมีสิทธิของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งที่พระเจ้ามอบให้ ดังเช่นที่พระเจ้ามอบสวนแห่งอีเดนให้อาдамครอบครองในฐานะผู้ดูแล และให้เสรีภาพในการเลือกรับประทานผลไม้ชนิดใดก็ได้ในสวนแห่งนั้น ยกเว้นผลของต้นไม้แห่งความสำนึกในความดีความชั่ว จึงทำให้การศึกษาพบว่ามนุษย์มีสิทธิในการครอบครองสรรพสิ่งในขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ที่ต้องดูแล และมีเสรีภาพในการเลือก แต่เสรีภาพนั้นก็มิใช่จำกัด ในอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจในไบเบิลก็คือตอนที่อาดัมและอีฟเก็บผลไม้ต้องห้ามมากิน ซึ่งมีการวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะมนุษย์นั้นมีความอยากอยู่เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว จนเมื่อพบวัตถุซึ่งตรงกับความอยากของตนเอง มนุษย์ก็จะแสดงความต้องการออกมา ซึ่งทำให้มนุษย์กระทำการอันเป็นการละเมิดกฎ มีนักคิดอีกหลายท่านในวงการคริสตศาสนาอาทิ เซนต์ ปอล นักบวชของคัมภีร์ของคริสตศาสนา ซึ่งเป็นนักการศาสนาที่เน้นคำสอนเกี่ยวกับความเสมอภาคของมนุษย์โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ, ชนชั้น, เพศ มนุษย์สามารถปฏิบัติตามกฎหมายโดยสัญชาตญาณอยู่แล้วเพราะมนุษย์มีกฎหมายในใจคล้าย ๆ กับเรื่องของมโนธรรมในจิตใจ ซึ่งคอยตำหนิและวิจารณ์การกระทำของตนเองอยู่ตลอดเวลา เซนต์ โทมัส อไควนัส กล่าวถึงกฎธรรมชาติว่าเป็นบัญญัติของพระเจ้าเป็นกฎสูงสุดเหนือกฎทั้งปวง แม้กระทั่งกฎหมายของมนุษย์ก็ไม่อาจละเมิดได้ เป็นต้น¹⁵⁹

จากความคิดของนักคิดในบริบทต่าง ๆ อันเป็นทางผ่านในการเดินทางของสิทธิมนุษยชนสุดท้าย แนวคิดสิทธิมนุษยชนได้ถูกบัญญัติเป็นปฎิญญาสากล และกฎบัตรฉบับต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติอาทิ ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 , กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิราษฎรและการเมือง ค.ศ.1976 และ กติกาสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ค.ศ.1976 เป็นต้น ซึ่งเกิดมาจากผลของการเมืองหลังยุคสงครามเย็นระหว่างฝ่ายสังคมนิยมและเสรีนิยม ผู้ศึกษาไม่ได้เน้นตัวบท (text) ในบทบัญญัติของปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมากนัก เนื่องจากการตีความบทบัญญัติไม่ได้ส่งผลต่อการศึกษาในครั้งนี้มากนัก แต่สิ่งที่ผู้ศึกษาสนใจเป็นเรื่องของที่มาที่มาก่อนจะมาเป็นปฎิญญาเพื่อแสวงหาวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของปฎิญญามากกว่า เนื่องจากแนวคิดของท่านพุทธทาสที่จะนำมาเชื่อมโยงไม่ได้กล่าวถึงเรื่องของสิทธิมนุษยชนไว้ตรง ๆ แต่อาจมีบางส่วนซึ่งมีความหมายในปริมณฑลเดียวกัน ที่มีความน่าสนใจในการศึกษามากกว่า

¹⁵⁹ กุลพน พลวัน,สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ อ้างแล้วหน้า 14

บทที่ 4

การศึกษาแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ

บทนำ

เมื่อ พ.ศ.2475 เป็นปีที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นหลายเหตุการณ์ ได้แก่ การสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 150 ปี , การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในปีเดียวกันนี้เองช่วงระยะเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักกันในนาม “พุทธทาสภิกขุ” ได้ตัดสินใจเลิกการศึกษาปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ กลับยัง อ.ไชยา จว.สุราษฎร์ธานี อันเป็นบ้านเกิดเพื่อก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นรู้จักกันในนาม “สวนโมกขพลาราม” ซึ่งมีความหมายว่า “อารามที่ทำให้เกิดกำลังใจในการฟื้นฟู”¹

จุดประสงค์ของการก่อตั้งสวนโมกขพลารามนั้น เพื่อส่งเสริมความรุ่งเรืองของพุทธศาสนา และเพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุ , สามเณร และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ท่านพุทธทาสได้ใช้เวลาช่วงแรกของการก่อตั้งสวนโมกขพลารามเพื่อศึกษาพระธรรมทั้งด้านปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรม ในทางปริยัติธรรมท่านได้ศึกษาพระไตรปิฎกภาษาบาลี และอรรถกถาต่าง ๆ ตลอดไปจนถึงพุทธศาสนานิกายอื่น อย่างเช่นนิกายมหายาน , เซน , วัชรนิกาย แม้กระทั่งคริสตศาสนา และศาสนาอิสลาม ท่านพุทธทาสมีความสนใจในเหตุการณ์บ้านเมืองในสมัยนั้นเป็นอย่างยิ่ง และด้วยความประสงค์ที่จะทำประโยชน์เพื่อมหาชน แนวทางของท่านพุทธทาสจึงเน้นการปฏิบัติเพื่อสังคม โดยอาศัยอุดมการณ์ที่ได้จากการศึกษาพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งทราบได้จากผลงานและกิจวัตรประจำวันของท่านหลาย ๆ อย่างด้วยกัน โดยเฉพาะงานเขียน อาทิเช่น แก่นพุทธศาสน์ , คู่มือมนุษย , ชุक्रमธรรมเทศนาและปาฐกถาต่าง ๆ , ธรรมะกับการเมือง และธัมมิกสังคมนิยม เป็นต้น เป็นวิสัยทัศน์ที่ท่านพุทธทาสเฝ้ามองสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ธรรมะแห่งพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง² การศึกษาจึงจะได้การตีความพุทธศาสนาแบบฉบับของท่านพุทธทาสซึ่งมีความเป็นตัวของตัวเองสูง

¹ ชิต ภิวาลแทน ชีวิตและงานของพุทธทาสภิกขุ. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร , 2520) , หน้า 7

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 8

ท่านพุทธทาสได้บุกเบิกการตีความพุทธศาสนาแนวใหม่ โดยมุ่งไปถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา มากกว่าการที่จะกล่าวถึงเปลือกหรือกระพี้ ท่านได้กล่าวอ้างถึงหลักการสำคัญของพุทธศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาอื่นได้แก่ “ขั้นห้าไม่มีตัวตน” เป็นแต่เพียงการประจวบพร้อมกันตามเหตุตามปัจจัย เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตาเท่านั้น³ ซึ่งก็คือการกล่าวถึง “อนัตตา” นั่นเอง พุทธศาสนาค้นพบกฎธรรมชาติสำคัญ 2 อย่าง⁴ ได้แก่ กฎแห่งวัฏจักร หรือ กฎแห่งกรรม เป็นการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่สิ้นสุด เรียกว่า ปฏิจจนุปบาท กล่าวถึงการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งต้องอาศัยซึ่งกันและกัน หรือกรรมที่กระทำต่อกันการ เคลื่อนตัวไปด้วยกันของวัฏจักรที่หมุนเวียนผ่านภพชาติไม่สิ้นสุด ประการที่สองคือ กฎแห่งเหตุผล เป็นความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล ธรรมชาติทุกอย่างมีเงื่อนไขที่ไปที่มาของตนเองและมีความเป็นเหตุเป็นผลที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเป็นความสามารถในการเจาะลึกไปถึงสาเหตุพื้นฐานได้ เรียกว่า กฎอิทัปปัจจยตา กฎนี้⁵ได้แก่ กฎที่ว่าด้วยสิ่งนี้เกิดขึ้นสิ่งนั้นจึงเกิด เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนั้นจึงมี สรรพสิ่งเกิดขึ้นและดับไปด้วยกระแสแห่งเหตุและปัจจัย และด้วยกฎนี้ทำให้เข้าถึงแก่นของพุทธศาสนา การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามหลักการนี้ อริยสัจ 4 ที่พระพุทธเจ้าพบเป็นการดับที่เหตุเมื่อทุกอย่างดับแล้วกระบวนจะสิ้นสุดที่นิพพาน ตามแนวทางการปฏิบัติของท่านพุทธทาสเป็นการปล่อยวางสิ่งที่เคยยึดมั่นถือมั่นในขณะที่ยังทำหน้าที่ตามปกติอยู่ ปรากฏในหลักการที่ว่า “การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง” เป็นการทำงานโดยหวังผลของงานมิได้หวังผลตอบแทนอย่างอื่น นอกจากนี้ท่านพุทธทาสได้คิดค้นคำสั้น ๆ และสามารถพูดติดปากได้ง่าย เช่น ตัวกู ของกู, สะอาด สงบ สว่าง เป็นต้น เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยสอนธรรม เหมาะแก่การเตือนใจเป็นอย่างยิ่ง เป็นกุศโลบายสอนธรรมอย่างหนึ่ง⁶

จากความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมา และตรงประเด็น ทำให้ท่านได้รับการยกย่องจากบุคคลในหลายวงการ และพระภิกษุด้วยกันเอง เช่น พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทะภิกขุ), พระพิศาลธรรมพาที (พยอม กัลยาโณ) เป็นต้น และเป็นธรรมคาถาที่เมื่อมีผู้เห็นด้วย ย่อมจะต้องมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยและวิพากษ์วิจารณ์ ในช่วง พ.ศ.2483 – 2491 ท่านพุทธทาสได้ปาฐกถาชุดพุทธธรรม โดยท่านได้กล่าวถึงพระพุทธรูปว่าเป็นภูเขาบังวิติแห่งพุทธธรรม อันเป็นอุปสรรคแห่งการเข้าถึงธรรมะได้ จนท่านถูกกล่าวหาว่ารับจ้างคอมมิวนิสต์มาทำลายพุทธศาสนา ต่อมาท่านพุทธทาสได้เสนอการตีความปฏิจจนุปบาทชนิดที่ไม่ข้ามภพข้ามชาติ ซึ่งแย้งกับคัมภีร์วิสุทธิมรรคที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้

³ พุทธทาสภิกขุและคณะอื่น ๆ, อรศรี งามวิทย์ฯ บัณฑิตวิทยาลัย, สนทนาธรรมกับนักคิดชาวพุทธที่สวนโมกข์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2530), หน้า 5

⁴ พุทธทาสภิกขุ, ผู้มีอมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์ (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, พิมพ์ครั้งที่ 5, 2535), หน้า 12

⁵ ชิต ภิบาลแทน, อ้างแล้วหน้า 12

รจนาวัว⁶ คัมภีร์เล่มนี้ได้รับการยอมรับในการศึกษาปรัชญาธรรมของพระสงฆ์มานานแล้ว ประกอบกับการศึกษาพระไตรปิฎกของท่านพุทธทาสเน้นที่การศึกษาสุดตันตปิฎก ซึ่งมีเนื้อหาของบทเทศนาสั่งสอนมากที่สุด ในส่วนของอภิธรรมปิฎกท่านพุทธทาสก็ได้ให้ความสำคัญไว้เช่นกัน เพียงแต่ท่านชี้แจงว่าข้อความในอภิธรรมปิฎกไม่ใช่พุทธวจนะโดยแท้จริง เนื้อหาบางส่วนเป็น “ปรัชญาเพื่อ” สามารถตัดออกได้โดยไม่เป็นการเสียหายแต่อย่างใด⁷ ในส่วนนี้คำสอนของท่านพุทธทาสถูกโจมตีว่าเป็น “คำสอนเดิรลีย์” จากกลุ่มอภิธรรม ในช่วง พ.ศ.2504 – 2506 ท่านได้วิพากษ์วิจารณ์เรื่องจิตว่าง โดยให้คำจำกัดความของจิตว่างว่าเป็นจิตที่ไม่มีอุปาทาน, ไม่มีความคิดเห็นแก่ตัว แต่แจ่มใสเยือกเย็นอยู่ด้วยสติปัญญาและสัมปชัญญะ ซึ่งหลักการจิตว่างนั้น มีผู้แย้งว่าไม่อาจนำหลักการมาเผยแผ่ให้เข้าใจได้ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่กว้างขวางเกินไป⁸

ท่านพุทธทาสเป็นผู้ที่ริเริ่มการเผยแผ่ธรรมะแนวใหม่ได้แก่ การแสดงปาฐกถาโดยแทรกเรื่องราวที่ทันสมัย แทนการเทศนาธรรมตามคัมภีร์โบราณแบบเก่า การใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการเผยแผ่ เช่น โรงมหรสพทางวิญญาณ (spiritual theatre) เป็นการแสดงปริศนาธรรมโดยรูปภาพ, คำสอนคำสุภาษิต เป็นต้น เป็นการเลียนแบบปริศนาธรรมแบบนิยายเซ็น เพื่อให้เข้าถึงผู้ศึกษาธรรม ท่านเป็นผู้บุกเบิกการประนีประนอมระหว่างศาสนาต่าง ๆ และต่อต้านลัทธิวัตถุนิยม ดังปณิธานของท่านที่ว่า⁹

1. จะพยายามให้ศาสนิกชนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนให้มากที่สุด (ไม่ยึดติดนิยายหรือเปลือกของศาสนา)

2. จะพยายามดึงคนออกจากวัตถุนิยม

3. จะพยายามสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนิกของศาสนาต่าง ๆ

ในช่วง พ.ศ. 2516 – 2519 เป็นช่วงเวลาที่ลัทธิทางการเมืองสองลัทธิกำลังแข่งขันกันเพื่อครอบครองความคิดของคนทั้งโลกอันได้แก่ ฝ่ายเสรีนิยม และ ฝ่ายสังคมนิยม จนเกิดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงในสังคมตะวันตก สำหรับสังคมไทยก็เกิดกลุ่มทางการเมืองที่เคลื่อนไหวเพื่อความต้องการของกลุ่มตนเอง แม้กระทั่งพระสงฆ์ก็มีการรวมกลุ่มทางการเมืองเช่นเดียวกัน ท่านพุทธทาสก็ได้เสนอแนวความคิดที่เกี่ยวกับสังคมและการเมืองไว้อย่างมากมาย อาทิเช่น ธรรมะกับการเมือง, เมื่อธรรมครองโลก

⁶ พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดย พระประชา ปสนนธมโม, อัฒชีวะประวัติของท่านพุทธทาสเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 1. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529) หน้า 23

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57

⁸ พุทธทาสภิกขุ และ ศักดิ์ฤทธิ์ ปราโมช ม.ร.ว. วิวาทะ (ความเห็นไม่ตรงกัน) ระหว่าง ม.ร.ว. ศักดิ์ฤทธิ์ ปราโมช กับ พุทธทาสภิกขุ. (กรุงเทพมหานคร : องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา, 2529) หน้า 18

⁹ พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษยชนับสมบุรณ์ : บทนำ, อ้างแล้วหน้า 2

ศีลธรรมกับมนุษย์โลก เป็นต้น โดยเนื้อหาตั้งกล่าวบรรยายถึงการวิพากษ์วิจารณ์ระบบประชาธิปไตย และ สังคมนิยมมาร์กซิสต์ (คอมมิวนิสต์) และชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของทั้งสองระบบ และท่านพุทธทาสยังได้โจมตีและต่อต้านลัทธิทุนนิยม และ วัตถุนิยม ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในขณะนั้น ปัญหาที่ท่านพุทธทาสได้แสดงไว้มักเป็นปัญหาของระบบการเมือง , ปัญหาสังคม และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขโดยใช้ธรรมะเข้าแก้ไขปัญหาดังกล่าว อีกทั้งท่านพุทธทาสได้เสนอระบบการเมือง “ธัมมิกสังคมนิยม” ที่เป็นแนวทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) สำหรับสังคมในอุดมคติ ดังนั้นการศึกษาความคิดทางธรรมที่นำมาสู่ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสจึงเป็นการค้นคว้าแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองตามวิถีชาวพุทธอย่างสังคัมไทย การตีความพุทธศาสนาของท่านและนำธรรมะมาประยุกต์กับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จึงน่าสนใจ และผู้ศึกษาเชื่อว่าแนวคิดลัทธิมนุษยชนที่ผู้ศึกษากำลังศึกษาอยู่นี้ หากได้มองผ่านแนวคิดพุทธศาสนาแล้ว ผู้ศึกษาน่าจะมีประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ซึ่งก่อนที่จะไปถึงประเด็นดังกล่าว ผู้ศึกษาได้นำเสนอสิ่งที่มีผลต่อความคิดของท่านพุทธทาสซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานในรูปแบบของงานเขียน , ปาถกฐา และคำสอนอื่น ๆ ดังจะได้กล่าวต่อไป

การศึกษาส่งผลต่อความคิดของท่านพุทธทาสเป็นอย่างมากที่สุด โดยเฉพาะการศึกษาในช่วงที่ท่านบวชเรียนในสถาบันสงฆ์ การศึกษาธรรมะของท่านพุทธทาสมีช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อความคิดอย่างมากคือช่วงที่ท่านเลิกการศึกษาปริญญาตรีธรรมในกรุงเทพฯ¹⁰ เมื่อท่านสอบได้เปรียญสามประโยค และตัดสินใจไม่เรียนในระดับที่สูงกว่านั้น โดยท่านทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยไม่มีอาจารย์แนะนำการศึกษาพระธรรม ท่านใช้การศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและภาษาไทยเป็นหลักในการค้นคว้า ตลอดจนรรถกถาต่าง ๆ รวมทั้งพระไตรปิฎกฉบับแปลภาษาอังกฤษ ได้แก่ชุดของ “Pali Text Society” ท่านพุทธทาสเน้นการศึกษาที่ภาษาบาลีและศึกษาคัมภีร์รรถกถาต่าง ๆ ประกอบพระไตรปิฎกดังเช่นพระสงฆ์ในนิกายเถรวาททั่วไปและที่ค้นคว้ามากที่สุดคือ สุตตันตปิฎก เนื่องจากเป็นเรื่องของการเทศน์สั่งสอนมากที่สุด โดยค้นคว้าจาก มัชฌิมนิกาย , สังยุตตนิกาย , อังคุตตรนิกาย และทีฆนิกาย เรียงลงมาตามลำดับ มัชฌิมนิกายเป็นการเทศน์อย่างหายากที่ประชาชนสามารถรับรู้ได้อย่างง่ายที่สุด เหมาะแก่การสั่งสอนในระดับพื้นฐานในการศึกษาท่านพุทธทาสได้ยึดธรรมะเป็นแกนกลาง ดังจะเห็นได้จากที่ท่านกล่าวว่า

“ผมไม่ได้มีการอบรมหรือรับการอบรมที่จะเป็นนักศึกษาอะไรนัก ก็มาเป็นอย่างบ้านนอกธรรมดา บวชแล้วนี่มันจึงค่อยสนใจมากขึ้น ก่อนหน้านั้นมันก็เหมือนเด็ก ๆ ชวนา ไม่ค่อยชอบนักกับ

¹⁰ พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดย พระประชา ปสนนธมโม. อัตชีวประวัติของท่านพุทธทาส เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 3. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529), หน้า 561

หนังสือหนังหา ชอบเล่นมากกว่า ชอบวิว ชอบควาย ชอบเป็ด ชอบไก่ ยังไม่มีรสนิยม ไม่ถึงขนาดที่
จะรู้สึกถึงรสชาติของการศึกษาหนังสือหนังหา ศึกษากันอย่างเล่านิทานตลกสนุก ๆ กับพวกเด็ก ๆ
ด้วยกัน พอมาศึกษาธรรมะมันยึดธรรมะเป็นแกนเป็นหลัก ก็เป็นแกนกลาง อะไร ๆ ก็เอามาหาธรรมะ
อะไร ๆ ก็ดึงเขามาหาธรรมะ”¹¹

ด้วยการศึกษาธรรมโดยมุ่งเน้นที่แก่นธรรมจริง ๆ ท่านได้วิเคราะห์พระไตรปิฎกใหม่โดยใช้หลัก
การพิสูจน์ความจริงแห่งพุทธศาสนา (หลักกาลามาสูตร 10 ประการ) ทำให้การศึกษาพระไตรปิฎกเป็น
แนวคิดของท่านพุทธทาสจริง ๆ ซึ่งแตกต่างจากของฝ่ายเถรวาทเดิมโดยทั่วไป ตรงที่การศึกษาธรรมของ
ฝ่ายเถรวาทจะยึดพระไตรปิฎกเป็นหลักและค่อนข้างอนุรักษ์การตีความแบบเก่า ท่านพุทธทาสอธิบายว่า
อย่าได้ตกเป็นทาสของความมงาย 10 ประการนั้น คำสอนของพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ห้ามไม่ให้เกี่ยว
ข้องกับสิ่งทั้ง 10 ประการนั้น แต่ต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นเพื่อนำมาใคร่ครวญตามสมควร¹² ท่านได้
เน้นถึงหลักข้อที่ 4 แห่งกาลามาสูตรว่า อย่ารับถือเอาด้วยเหตุผลเพียงว่ามีที่อ้างอยู่ในปิฎก ท่านพุทธทาส
มองว่า การศึกษาพระไตรปิฎกโดยยึดติดกับเนื้อหามากกว่าแก่นธรรมภายในเป็นความมงายและจะได้
แต่เปลือกหรือกระพี้ หรือถ้าหลงผิดคิดว่าเปลือกหรือกระพี้เป็นแก่นธรรมแล้วย่อมจะตกเป็นทาสของ
พระไตรปิฎกแบบอึดตา ท่านพุทธทาสถือว่าในพระไตรปิฎกซึ่งมีอยู่ด้วยกันถึง 84,000 พระธรรมขันธ์
นั้นมีทั้งส่วนที่เป็นแก่นและเปลือก แก่นธรรมจะเป็นสิ่งที่จับทุกข์ได้จริงและถาวร โดยท่านพุทธทาส
อธิบายว่าเรื่องสั้น ๆ เพียงประโยคเดียวคือ สัพเพ ธมมา นาล อภินิเวสย ถูกขยายออกเป็นปิฎกถึง
84,000 พระธรรมขันธ์¹³ ที่เป็นเรื่องวินัยก็ดึงออกมาเป็นอภิวินัย เช่นพวกวินีตวัตตุ เป็นต้น เหล่านี้เป็น
ของทีหลังเอามาผนวกกันเข้ากับวินัยเก่าเป็นเรื่องใหญ่ขึ้นจนเป็นวินัยปิฎกว่ากันว่ามี 21,000 ธรรมขันธ์
จากนั้นก็มีการปรับปรุงอภิธรรมปิฎกขึ้นมาใหม่ โดยการสร้างเรื่องที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปเทศน์ที่สวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ให้เป็นฐานรองรับ มีข้อความมากมายถึง 42,000 ธรรมขันธ์ แต่ทั้งหมดนั้นถือว่าเป็นเปลือก
หรือเครื่องหีบห่อพุทธวจนะ เพราะว่าอภิธรรมทั้งหมด คือการขยายความของสูตรเก่าหรือสูตรต้นตะ
ข้อหนึ่งให้ละเอียดลงไป ท่านพุทธทาสได้วิจารณ์พระไตรปิฎกไปไกลถึงขั้น “ปลด” หรือ “ฉีก” พระไตร-
ปิฎกออกได้หลายส่วน จำนวนได้ประมาณ 30 เปอร์เซนต์ เช่นเรื่องราหูจับพระอาทิตย์หรือพระจันทร์ ,

¹¹ พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดย พระประชา ปสนนธมโม, อ่างแล้วหน้า 452

¹² พุทธทาสภิกขุ, เพชรในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 2529) , หน้า 4

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7

เรื่องเมืองยั๊กซ์ และเรื่องอื่น ๆ ที่คล้าย ๆ กัน¹⁴ และยังมีข้อความบางส่วนที่กล่าวไว้เป็นสัตสตทิกฐิ คือความเป็นตัวเป็นตน เป็นคน ๆ เดียวเวียนว่ายตายเกิด อันเป็นลักษณะของทิกฐินอกศาสนาพุทธ แต่ทั้งนี้ท่านพุทธทาสก็ยังสังเกตเห็นว่าเปลือกที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีความจำเป็นสำหรับคนบางพวกซึ่งเห็นได้จาก “แต่ถ้าพูดกับคุณย่า คุณยายหรือใครก็ตามที่ยังสมัครจะตีกระป๋องช่วยพระจันทร์แล้ว ขอบอกว่าไม่ต้อง “ฉีก” หรือ “ปลด” อะไรออกเลยก็ได้ พระไตรปิฎกมีข้อความครบถ้วนสำหรับคนทุกระดับ”¹⁵ ซึ่งผู้ศึกษาเข้าใจว่าท่านพุทธทาสคงต้องมีความเข้าใจในสติปัญญาการรับรู้ของมนุษย์แต่ละคนว่าแตกต่างกัน ดังเช่น บัวสี่เหล่า

นอกจากการศึกษาพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ท่านพุทธทาสยังศึกษาจากหนังสือ “Encyclopedia” ท่านได้ศึกษาปรัชญาของศีลธรรมและความรู้รอบตัว หนังสือชุดที่ท่านพุทธทาสใช้ศึกษามากที่สุดคือชุด Britannica งานเขียนของท่านพุทธทาสหลาย ๆ ชิ้น แสดงให้เห็นว่าท่านได้ศึกษาศาสตร์อื่นนอกจากพุทธศาสนา เช่นการกล่าวถึงพระเจ้าของคริสตศาสนาในมุมมองของพุทธทาส หรือการใช้ภาพปริศนาธรรมอย่างนิกายเซน เป็นต้น ทั้งนี้ ท่านได้ศึกษาพุทธศาสนาทั้งสองนิกาย , ศาสนาคริสต์ , ศาสนาอิสลาม , นิกายเซน , วิทยาศาสตร์แบบตะวันตก และความคิดทางการเมืองต่าง ๆ ในขณะนั้น¹⁶

ท่านพุทธทาสศึกษาคริสตศาสนาจากพระคัมภีร์ไบเบิล ในลักษณะเปรียบเทียบกับพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะท่านยึดเอาพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง โดยทำการศึกษาระหว่างสิ่งที่พุทธศาสนาและคริสตศาสนามีเพื่อแสวงหาความสอดคล้องและแตกต่าง โดยนำมาอธิบายเทียบเคียงกับพุทธศาสนาในเบื้องต้นที่ศึกษา ท่านพุทธทาสได้ให้มุมมองใหม่เกี่ยวกับพระเจ้า หรือ พระเป็นเจ้า (god) ในคริสตศาสนาโดยมองพระเจ้าในฐานะบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะของบุคลาธิษฐาน ท่านได้เขียนหนังสือตอบปัญหาบาทหลวงยอนอูลลิอานา ในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ซึ่งเขียนจดหมายมาสอบถามปัญหาทางพุทธศาสนา ในระยะแรก ๆ ท่านได้ได้ตอบปัญหาไปอย่างรุนแรงแต่ต่อมาความคิดของท่านเปลี่ยนไป ท่านดำเนินการประนี-ประนอมระหว่างศาสนามากขึ้น ด้วยความคิดที่ว่าทุกศาสนามุ่งสั่งสอนในคนเป็นคนดี ทุกศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ต่อสังคม การที่ท่านพุทธทาสใช้หลักภาษาคน - ภาษาธรรม เปรียบเทียบความหมายของพระเจ้า ซึ่งการตีความที่แตกต่างออกไปจากคริสตศาสนา พระเจ้ามีความหมายใน 3

¹⁴ พุทธทาสภิกขุ. เพชรในพระไตรปิฎก. อ่างแล้วหน้า 28

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-22

¹⁶ โปรดดู พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดย พระประชา ปสนนธมโม : บทนำ, อ่างแล้วหน้า 2

ระดับ คือ¹⁷

ระดับที่ 1 พระเจ้าตามสัญชาตญาณแห่งความกลัวของสัตว์ที่มีความรู้สึกนึกคิดทั่ว ๆ ไป

ระดับที่ 2 พระเจ้าในระดับไสยศาสตร์ คือ พระเจ้าที่เกิดขึ้นตามความคิดความรู้ที่ยังไม่ถึงที่สุด

ระดับที่ 3 พระเจ้าในระดับพุทธศาสตร์ คือ พระเจ้าที่เต็มไปด้วยความมีสติปัญญา และในภาษาคน-ภาษาธรรมท่านได้กล่าวถึงพระเจ้าในฐานะกฎธรรมชาตินี้ว่า

“คำว่า “พระเจ้า” หรือ “พระเป็นเจ้า” พระเป็นเจ้าในภาษาคน ก็หมายถึงเทวดาที่มีอำนาจในการสร้าง ในการบันดาล ในการเนรมิตต่าง ๆ ; นี้เรียกว่าพระเป็นเจ้า นี้ก็ถูกตามภาษาคน. แต่ในภาษาธรรมะนั้น คำว่า พระเป็นเจ้า เขาหมายถึงอำนาจอันลึกลับ ที่ไม่ต้องเป็นตัวตน ไม่ต้องเป็นตัวแทน ไม่ต้องเป็นตัวอะไรหมด แต่เป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติ เป็นนามธรรม เช่น กฎธรรมชาติ เป็นต้น ;

-สิ่งที่เรียกว่า กฎของธรรมชาติ นั้นแหละบันดาลให้เกิดสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมา

-กฎของธรรมชาติ นั้นแหละควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง

-กฎของธรรมชาติ นั้นแหละมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง

เพราะฉะนั้นคำว่า “พระเป็นเจ้า” ในภาษาธรรมะนั้นเราหมายถึง กฎธรรมชาติ เช่นนี้เป็นต้น เป็นตัวอย่าง และเราเรียกว่า “ธรรม”

กฎของธรรมชาตินี้ เราเรียกกันอย่างภาษาไทย,ถ้าเรียกอย่างภาษาบาลีเรียกว่า ธรรม เฉยๆ ,ธรรมะนั้นแหละคำ ๆ เดียวกันนั้นแหละ เรียกว่า ธรรม เฉย ๆ หมายถึงกฎธรรมชาติ ดังนั้นพระเจ้าของเราก็คือ ธรรม”¹⁸

ท่านพุทธทาสได้อธิบายว่าพระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างบุคคลนั้นมีไว้สำหรับผู้รู้ธรรมน้อย หรือรู้ธรรมในขั้นต้น ๆ จึงต้องมีการอ้างอิงบุคคล เรียกว่า บุคคลาธิษฐาน พระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างมนุษย์ทั่วไป สามารถจะลงโทษผู้กระทำผิด หรือกระทำการสิ่งที่เป็นที่ไม่พอใจของพระเจ้าได้ การอ่อนน้อมเพื่อเอาใจพระเจ้าจึงเกิดขึ้นในลักษณะของการบวงสรวง แต่พระเจ้าที่ไม่มีความรู้สึกอย่างมนุษย์คือพระเจ้าที่เป็นกฎธรรมชาติ ในทางพุทธศาสนาพระเจ้าในความหมายนี้คือ กฎอัมปิยิตา¹⁹ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

¹⁷ อคิศักดิ์ ทองบุญ,พระเจ้าในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ใน พระพุทธศาสนาศาสนาประจำชาติไทย. (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์,2517) หน้า 116-117

¹⁸ พุทธทาสภิกขุ,ภาษาคน ภาษาธรรม และ เรามา “กิน” เวลากันเถิด. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ,2531) หน้า 29-30

¹⁹ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง. คำบรรยายประจำวันเสาร์ภาคอาสาฬหบูชา 2519 ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร),หน้า 136

สำหรับทัศนะของท่านพุทธทาสในการมองพระเจ้านั้น ท่านมองเป็นเรื่องทางวัตถุนิยม การคิดยึด
ในรูปธรรมทำให้มนุษย์มองพระเจ้าในลักษณะที่เป็นบุคลาธิษฐาน ไม่ต่างอะไรจากการให้ความสำคัญ
กับพระเครื่องหรือพระพุทธรูป เครื่องรางของขลังมากกว่าหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้า²⁰

ท่านพุทธทาสจึงได้แสดงเหตุผลว่าพุทธศาสนาก็มีพระเจ้า ในความหมายของกฎธรรมชาติ โดย
กล่าวถึงคำจำกัดความของพระเจ้าว่าเป็น สิ่งสูงสุดที่ต้องเคารพ นับถือ เชื่อฟัง ซึ่งหากคำจำกัดความเป็น
เช่นนี้ ต่างบุคลลย่อมมีพระเจ้าที่ต่างกัน สำหรับเศรษฐกิจยุคนี้บางคนอาจมีเงินเป็นพระเจ้า , บางคนอาจ
มีเจ้านายเป็นพระเจ้า เป็นต้น ดังนั้นสิ่งสูงสุดที่ควรเคารพตามหลักพุทธศาสนาก็เป็นพระเจ้าเช่นกัน หาก
แต่จะต่างกันที่พระเจ้าของพุทธศาสนาไม่มีตัวตน , ไม่มีความรู้สึกลักษณะบุคลเป็นกฎของธรรมชาติ²¹

นอกจากนี้ท่านพุทธทาสได้แสดงปาฐกถาเกี่ยวกับพุทธศาสนากับคริสตศาสนา ไว้อีกหลายครั้ง
ซึ่งเมื่อประมวลแล้วพอจะกล่าวได้ว่า ท่านพุทธทาสพยายามแสวงหาความร่วมมือระหว่างศาสนาต่าง ๆ
ให้มากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวคิดที่ว่าสรรพสิ่งในโลกดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันไม่มีสิ่งใด
สามารถดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศได้ เป็นการมองแบบองค์รวมที่ไม่พยายามแยกทุกสิ่งออกจากกัน อีกทั้ง
ศาสนาแต่ละประเภทแม้จะมีจุด หรือส่วนที่แตกต่างกันบ้าง แต่ก็มีบางส่วนที่คล้ายคลึงกัน เช่น มุ่งให้
สังคมอยู่อย่างสงบสุขเป็นหลัก เป็นต้น²²

ทางด้านศาสนาอิสลาม ท่านพุทธทาสได้ศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นหลักประกอบกับที่ท่านมี
เพื่อนเป็นมุสลิมชื่อ หัจญีประยูร วทานยกุล ได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันโดยท่านได้ใช้หลัก
การประนีประนอมเพื่อแสวงหาความร่วมมือระหว่างศาสนาเช่นเดียวกัน²³

การศึกษาปรัชญาตะวันตกและวิทยาศาสตร์ก็เป็นสิ่งที่ท่านพุทธทาสให้ความสนใจเช่นกัน ซึ่ง
การศึกษาของท่านได้นำพุทธศาสนามาเทียบเคียง ดังเห็นได้จากข้อความนี้

“...ผมประมาณว่ามากซ์ไม่เคยศึกษาพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ศึกษาพุทธศาสนาผิว ๆ ในชั้นแรก
ที่พูดกันผิด ๆ คาลมากซ์ก็ไปจัดพุทธศาสนาไว้ในกลุ่มเดียวกับศาสนาอื่น ๆ เขาก็เลยพูดเกี่ยวกับศาสนา
ผิด ผิดสำหรับพุทธศาสนา ถ้ารู้พุทธศาสนาจริงคงไม่พูดอย่างที่พูดพอเห็นว่อย่างนี้แล้วก็เลยไม่สนใจ”²⁴

ทั้งนี้เพราะท่านได้อ่านหนังสือบางเล่มของมากซ์เกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยม(คอมมิวนิสต์) นอกจากนี้
นี้ท่านได้ศึกษาลัทธิเสรีนิยมซึ่งถือได้ว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิสังคมนิยมในสมัยนั้นด้วย

²⁰ พุทธทาสภิกขุ, ภาษากัน – ภาษารธรรม และ เรามาถึงเวลานี้แล้วเถิด. อังแล้วหน้า 30

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26

²² โปรดดู พุทธทาสภิกขุ, สัมภาษณ์โดยพระประชา ปสนนธมโม, อัศจรรย์ประวัติของท่านพุทธทาส เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 1. อังแล้วหน้า 32

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35

²⁴ พุทธทาสภิกขุ, สัมภาษณ์โดยพระประชา ปสนนธมโม, อัศจรรย์ประวัติของท่านพุทธทาส เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 3. อังแล้วหน้า 544

ซึ่งนอกจากคริสตศาสนาและศาสนาอิสลามดังที่กล่าวมาแล้ว พุทธศาสนานิกายเซนถือได้ว่า มีบทบาทต่อแนวคิดของท่านพุทธทาสมากพอสมควรดังจะเห็นได้จากการสร้างโรงมหรสพทางวิญญาณที่เต็มไปด้วยภาพปริศนาธรรม และการใช้คำที่เป็นปริศนาในการสอนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนแบบนิกายเซน นิกายเซนเป็นนิกายหนึ่งในพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งจะขอล่าถึงความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิกายนี้พอสังเขป พุทธศาสนานิกายเซนเป็นนิกายที่กล่าวกันว่าสามารถนำมนุษย์ให้ข้ามวัฏฏสงสารไปได้เป็นจำนวนมาก จากคำว่า “มหายาน” ที่แปลว่า “พาหนะที่ใหญ่” หลักการของมหายานคือการขนสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏฏสงสารได้มากกว่าหินยาน (เถรวาท)²⁵ มหายานเป็นยานใหญ่แห่งอุดมคติและการปฏิบัติเพื่อช่วยมหาชน มหายานถือหลักการหลุดพ้นในแง่บวก เพราะเชื่อในคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ที่ไม่รีบด่วนไปสู่ความดับเสียก่อน จนกว่าจะช่วยเหลือสัตว์โลกให้หลุดพ้นหมด มหายานถือว่าสัตว์ทั้งหลายมีพุทธภาวะอันแจ่มจ้า ปราศจากกิเลสเป็นอันเดียวกันสิ้น²⁶

การกำเนิดครั้งแรกของนิกายเซนเกิดจากเมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงชูดอกไม้ขึ้นดอกหนึ่งท่ามกลางพุทธบริษัทแทนคำเทศนาอันยืดยาว แต่ปรากฏว่าไม่มีใครสนใจในความหมาย นอกจากพระมหากัสสปะผู้เดียวที่ยิ้มน้อย ๆ อยู่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนกัสสปะ ตถาคตมีธรรมจักขุครรภอันถูกต้อง และนิพพานจิตต์ ลักษณะที่แท้จริงย่อมไม่มีลักษณะ เธอพึงรักษาไว้ด้วยดี” พุทธวจนะอันนี้เป็นบ่อเกิดของนิกายเซน และพระมหากัสสปะก็ได้เป็นปฐมอาจารย์ของนิกายด้วย²⁷

นิกายเซนในอินเดียมีอาจารย์ที่เรียกว่า สังฆปริณายก มีการสืบทอดกันมาตามลำดับ จนกระทั่งคนที่ 28 คือ พระโพธิธรรม ท่านได้เดินทางมาเผยแผ่ศาสนาไปยังประเทศจีนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7 ถึง 8 คำสอนของนิกายเซนเมื่อเข้ามาสู่ประเทศจีนสามารถกลมกลืนกับปรัชญาเต๋าได้เป็นอย่างดี ทำให้การแพร่หลายของนิกายเซนมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากในประเทศอินเดีย ต่อมานิกายเซนได้แพร่หลายจากจีนมาสู่ประเทศญี่ปุ่น และเวียดนาม²⁸

คำสอนของนิกายเซนมีสาระสำคัญคือ ศิลปะของการมองเข้าไปยังธรรมชาติแห่งภาวะของตนเอง และชี้หนทางจากการผูกมัดสู่อิสรภาพ แก่นแท้แห่งนิกายเซน มีลักษณะ 3 ประการ คือ²⁹

²⁵ เสถียร โพธิ์นันทะ, ปรัชญามหายาน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2522) หน้า 1

²⁶ เรื่องเดียวกัน

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 178

²⁸ ทวีวัฒน์ ปุณฺทกรวิวัฒน์, ประทีปแห่งเซน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2530) หน้า 26

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15

1. การส่งมอบพิเศษนอกหลักสูตร คือ การส่งมอบจากพระพุทธเจ้า มาสู่พระมหากัสสปะ และจากพระมหากัสสปะสู่สังฆปริณายกองค์ต่อ ๆ มาตามลำดับ จนกระทั่งพระโพธิธรรมเดินทางมายังประเทศจีน

2. ไม่ต้องอาศัยคำพูดและตัวหนังสือ มีการศึกษาพระสูตร แต่ศึกษาอย่างไม่ยึดติดในคำพูด ผู้ที่สามารถตรัสรู้ (การตรัสรู้ เรียกว่า บรรลุชาโตริ หรือ ภาษาจีนเรียกว่า หวู) ไม่จำเป็นต้องรู้หนังสือ ดังเช่นที่ท่านสุขเน้ง (เว่ยหลง) ซึ่งอาศัยอยู่ที่วัดนิกายเซนแห่งหนึ่ง วันหนึ่งอาจารย์เจ้าอาวาสต้องการคัดเลือกพระภิกษุไว้เป็นเจ้าอาวาสองค์ต่อไปจึงประกาศให้ศิษย์แต่งคาถาขึ้นใครสามารถแสดงภูมิปัญญาได้สูงสุด จะได้รับการแต่งตั้งเป็นทายาทรับมอบบาตรและจีวรของอาจารย์ต่อไป หลังจากนั้นก็มีพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้รู้ธรรมมากองค์หนึ่ง ได้เขียนคาถาขึ้นบทหนึ่ง นำมาปิดไว้ที่หน้าอุโบสถ ความว่า

“ กายนั้นเหมือนต้นโพธิ์
 วิญญาณธาตุเหมือนกระจกเงา
 จงคอยระวังรักษากระจกให้สะอาด
 อย่าให้ฝุ่นละอองจับได้”³⁰

ท่านสุขเน้ง เป็นผู้ไม่รู้หนังสือ ได้ขอร้องให้เพื่อนที่เป็นภิกษุอ่านให้ฟัง แล้วจึงแต่งคาถาขึ้นบทหนึ่ง โดยวานให้พระภิกษุรูปหนึ่งเขียนให้ และนำไปปิดที่หน้าอุโบสถ คาถานั้นมีใจความว่า

“ โพธิ์นั้นไม่เหมือนต้นไม้
 กระจกเงานั้นมิได้ฉายแสงอยู่ที่ไหน
 เมื่อไม่มีอะไรเสียดแต่แรกแล้ว
 ฝุ่นละอองจะจับได้อย่างไรเล่า”³¹

เมื่ออาจารย์เจ้าอาวาสได้อ่านจึงได้มอบบาตรและจีวรให้กับสุขเน้ง ทั้ง ๆ ที่เขาไม่ใช่พระภิกษุและไม่รู้หนังสือ

3. ชี้นำไปยังแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ คำสอนของนิกายเซน เปรียบเหมือนกับการชี้นิ้วไปที่ดวงจันทร์ ตัวคำสอนเปรียบเสมือนนิ้วมือ แต่การตรัสรู้เปรียบเสมือนดวงจันทร์ ผู้ที่หวังจะตรัสรู้หรือบรรลุธรรม ไม่พึงยึดติดแต่นิ้วมือหรือคำสอนคำพูดนั้น³²

³⁰ คีตกฤษ์ ปราโมทย์ ม.ร.ว. เรื่องของลัทธิและนิกาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามรัฐ, 2531) หน้า 82

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 84

ท่านพุทธทาสมีความสนใจศึกษานิกายเซน ท่านได้กล่าวถึงฝ่ายมหายานว่า มหายานมีแก่นที่คำสอนสำหรับคนจำนวนมาก ทั้งต่อคนที่มีความรู้ธรรมพอสมควรและผู้ที่รู้ธรรมขั้นสูง มีการกล่าวถึงหลักธรรมขั้นสูง ได้แก่ ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร ซึ่งเป็นหลักในคัมภีร์มหายาน มหายานเป็นเรื่องของการนำคนจำนวนมากไปสู่พุทธภาวะ หลักธรรมของมหายานนั้นไม่มีสูงกว่า , ลึกกว่า หรือแปลกกว่าเถรวาทแต่อย่างใด³³ ท่านพุทธทาสได้ศึกษามหายานจากหนังสือชุด “Sacred Book of the East” และคำวิจารณ์ลัทธิมหายานของรัชกาลที่ 5 ออกความเห็นถวายเป็นพระยาวิชาญวโรรส³⁴

สิ่งที่ท่านพุทธทาสรับเอามาจากมหายาน คือ แนวคิดเรื่องโพธิสัตว์ หลักของมหายานถือว่าโพธิสัตว์เป็นผู้ซึ่งเกิดขึ้นในโลกเพื่อช่วยเหลือสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามพ้นวัฏฏสงสาร โดยคุณธรรมของโพธิสัตว์ที่หันหลังให้กับนิพพาน จะไม่ยอมหลุดพ้นจนกว่าจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหมดให้หลุดพ้นไปด้วย ดังนั้นหากมนุษย์แต่ละคนมีธรรมของโพธิสัตว์คือ สุทธิ , ปัญญา , เมตตา และ ชันดี มนุษย์จะพากันไปสู่พุทธภาวะ การกล่าวถึงนิกายเซนท่านพุทธทาสพิจารณาในฐานะนิกายย่อย ๆ ของมหายาน และเซนเป็นเรื่องของการล้อเลียนมหายาน เช่น ไม่มีเรื่องสวรรค์สุขาวดี และข้อเด่นของเซนอีกอย่างหนึ่งคือการทำปัญญาควบคู่ไปกับสมาธิ ไม่แยกแบ่งออกมาทีเดียวทั้ง 2 อย่าง³⁵ ท่านพุทธทาสได้แปลหนังสือของเซนที่สำคัญ 2 เล่ม คือ คำสอนของฮวงโป และ สูตรของเว่ยหลง ในปี พ.ศ.2506 การพูดแบบเซนเช่น ยิ่งศึกษาพระพุทธานุศาสนาก็จะยิ่งไม่รู้พุทธานุศาสนา เป็นการแสดงข้อความที่มีความขัดแย้งกันในตัวเอง (paradoxical) เพราะความหมายของการศึกษารวมท่านพุทธทาสต้องการเน้นที่การปฏิบัติมากกว่าการศึกษาปริยัติ ถือได้ว่าท่านพุทธทาสซึ่งเป็นพระในฝ่ายเถรวาทได้ยึดวิธีการสอนธรรมและหลักการบางอย่างของมหายานมาใช้เพื่อประโยชน์ได้อย่างแท้จริง³⁶

นอกจากศาสนาอื่นแล้วท่านพุทธทาสให้ความสนใจกับวิทยาศาสตร์ในฐานะที่สามารถใช้อธิบายพุทธศาสนาได้ในบางแง่มุม และสามารถส่งเสริมพุทธศาสนาให้มีความเป็นสากลมากขึ้น กระบวนการแสวงหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์มักจะใช้การวิจัยเจาะลึกและศึกษาถึงตัวสสาร หรือปรากฏการณ์แต่ละอย่างเป็นสำคัญ หลังจากนั้นจึงใช้การพิสูจน์ข้อเท็จจริงด้วยการ สังเกต และ การทดลอง ว่าจริงหรือไม่ซึ่งนั่นคือ คำตอบสำหรับวิทยาศาสตร์ แต่การแสวงหาปัญญาแบบพุทธมักเป็นการเฝ้าสังเกตการณ์ และ

³³ พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดยพระประชา ปสนนธมโม, อัตชีวประวัติของท่านพุทธทาส เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 3, อ่างแล้วหน้า 499

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 500

³⁵ พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดยพระประชา ปสนนธมโม, อัตชีวประวัติของท่านพุทธทาส เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 3, อ่างแล้วหน้า 499

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 505

ใช้ปัญญาหยั่งรู้ (intuition) เจาะหา “ธรรม” ที่อยู่ภายใน³⁷ การวิเคราะห์หาความรู้แบบวิทยาศาสตร์หรือหาปัญญาแบบพุทธใช้การวิเคราะห์ผ่านระบบการใช้เหตุผลเหมือนกับวิทยาศาสตร์ ความเป็นสากลมาจากธรรมะเป็นสิ่งที่มีความทนทานต่อการพิสูจน์ถึงการดับทุกข์ได้นั้นหมายความว่าทั้งพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์สามารถทนทานต่อการพิสูจน์ได้อันจะนำไปสู่สังฆธรรม แต่ทั้งนี้วิทยาศาสตร์ก็ไม่สามารถอธิบายพุทธศาสนาได้ทั้งหมด เนื่องจากธรรมที่พุทธศาสนาศึกษามี 2 ด้าน คือด้านที่รับรู้ได้ทั่วไปและปรากฏให้เห็น กับด้านที่ไม่ปรากฏให้เห็นและเข้าใจได้ หัวใจของธรรมจะอยู่ในด้านที่ไม่ปรากฏนี้ด้วย พุทธศาสนามีกระบวนการแสวงหาความจริงคล้ายวิทยาศาสตร์ในด้านหนึ่ง และมีลักษณะเป็นญาณวิทยาซึ่งเป็นนามธรรมในอีกด้านหนึ่ง³⁸ และด้วยฐานคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่ต้องการการพิสูจน์ในเชิงประจักษ์ทำให้วิทยาศาสตร์แยกตัวเองออกจากความมกมาย และมองว่าพุทธศาสนาบางส่วนเป็นสิ่งที่มกมายด้วยเปลือกของพุทธศาสนาที่บดบังแก่นธรรมประกอบกับในบางแง่มุมของพุทธศาสนานั้น ไม่สามารถพิสูจน์เชิงประจักษ์ได้

ในบรรดาศาสตร์ต่าง ๆ ที่ท่านพุทธทาสศึกษาการเมืองและสังคม ก็เป็นสิ่งที่ท่านให้ความสนใจเป็นพิเศษ ทั้งนี้ก็เพราะเรื่องของการเมืองและสังคมเป็นเรื่องที่ไม่ไกลกับพุทธศาสนา ตามทัศนะของท่านพุทธทาสธรรมะและการเมืองไม่ควรแยกจากกัน เพราะเมื่อใดการเมืองขาดธรรมะการเมืองก็จะกลายเป็นเรื่องสกปรกไปทันที³⁹ โดยสามัญสำนึกของมนุษย์ทั่วไปควรจะทราบดีอยู่แล้วว่าการเมืองและธรรมะควรจะดำเนินไปด้วยกัน แต่ก็ยังมีมนุษย์บางประเภทที่ไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมุ่งแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวมองการเมืองและธรรมะแยกออกจากกัน ทำให้การเมืองจึงกลายเป็นเรื่องของการแย่งชิงผลประโยชน์อย่างที่เราเห็นกันอยู่ปัจจุบันนี้ และด้วยความสนใจเกี่ยวกับเหตุบ้านการเมืองนี้เองทำให้ท่านพุทธทาสเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารบ้านเมืองอยู่เป็นประจำ ทั้งจากหนังสือพิมพ์, วิทยุ และสื่ออื่น ๆ เป็นต้น ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ใหม่มากในสมัยนั้น ท่านได้ศึกษาและถ่ายทอดออกมาเป็นบทวิเคราะห์โดยการนำแนวคิดของพุทธศาสนาเข้าไปจับ เห็นได้จากผลงานหลาย ๆ ชิ้นของท่านมักนำศัพท์ทางรัฐศาสตร์มาพูดควบเข้าไปด้วย โดยท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงประชาธิปไตยในลักษณะที่สามารถเข้ากันได้กับพุทธศาสนาได้ในหลักการหลาย ๆ อย่าง เช่น หลักการใช้เสียงข้างมาก (majority rule) พุทธศาสนาถือสงฆ์เป็นใหญ่ มติที่ประชุมสงฆ์ถือเป็นเด็ดขาด การกล่าวถึงเสรีภาพว่าพุทธศาสนาได้ให้เสรีภาพแก่ทุกคนไม่ว่าจะเป็นสงฆ์หรือฆราวาสในการเข้าถึงธรรมะและกล่าวถึงความเสมอภาคในอัครคัมภีร์สุตตร ในสุดตันตปิฎก ฌัมมกัถยา ปาฎิกวรรค ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป โดยอาจแตกต่างจากเสรีภาพ

³⁷ พิทยา ว่องกุล, อ้างแล้วหน้า 253

³⁸ เรือวเดียวกัน, หน้า 260

³⁹ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง. (กรุงเทพมหานคร : สำนักหนังสือธรรมบูชา, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2531) หน้า 91

และความเสมอภาคตามแนวคิดตะวันตกอยู่บ้าง เนื่องจากพุทธศาสนาไม่เน้นการให้เสรีภาพเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์อันเป็นวัตถุหรือความเสมอภาคในทางวัตถุ แต่เป็นเสรีภาพและความเสมอภาคในการแสวงหาปัญญา⁴⁰

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะเมื่อจีนคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะและจัดตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นในปี พ.ศ.2492 นั้น โซเวียตและจีนกลายเป็นผู้นำในการแพร่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้งในยุโรป เอเชีย แอฟริกา และอเมริกาใต้ แต่ถูกต่อต้านจากประเทศในโลกลเสรีจนเกิดเป็นสงครามเย็น⁴¹ กลุ่มประเทศที่เป็นเป้าหมายสำคัญในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ คือประเทศโลกที่สาม และกลุ่มประเทศที่ด้อยพัฒนาทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะเป็นประเทศที่มีความแตกต่างกันระหว่างคนจนและคนรวยค่อนข้างมากอีกทั้งความกดดันจากข้าราชการที่คอยแต่จะกดขี่ เอารัดเอาเปรียบประชาชนเป็นสถานการณ์ที่ง่ายต่อการแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยในระยะแรกจะเป็นการเข้ามาในรูปแบบของแนวคิดสังคมนิยมก่อน และจะแสดงบทบาทการต่อต้านนายทุน และข้าราชการที่กดขี่ประชาชน ซึ่งตรงกับความรู้สึก ของประชาชนที่ยากจนและถูกกดขี่มากที่สุด และนี่คือความคิดแบบสังคมนิยมในยุคแรก ๆ ที่แทรกซึมเข้ามาสู่ประเทศไทย ในทางพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธแนวคิดทุนนิยมเนื่องจากทุนนิยมไม่ได้ต้องการล้มล้างศาสนา แต่แนวคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นแนวคิดที่ต้องการล้มล้างศาสนาโดยกล่าวหาว่าศาสนาเป็นยาพิษที่มอมเมาประชาชน⁴² ทำให้ในสมัยนั้นนักการศาสนาทั้งหลายเริ่มมีความรู้สึกที่ว่าศาสนาไม่ได้ครองใจผู้คนในสังคมดังเช่นสมัยก่อนแล้ว ศาสนาจึงมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โดยเน้นระบบสังคมมากขึ้นพระสงฆ์จะไม่ได้อาศัยเพียงการศึกษาธรรม และสอนธรรมเพียงเท่านั้น แต่พระสงฆ์ต้องเพิ่มบทบาทนักสังคมสงเคราะห์เข้ามาอีกหนึ่งบทบาทด้วย พระสงฆ์ต้องปฏิบัติเพื่อเป็นตัวอย่างอันดีให้กับสังคมและเป็นแกนนำในการสร้างสรรค์สังคม สังคมจะต้องไม่ยึดติดกับวัตถุและต้องการเฉลี่ยความสุขให้กับทุก ๆ คนในสังคม พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม และนี่คือจุดที่ทำให้ศาสนาเข้ากับสังคมนิยมแบบพุทธทาสภิกขุได้เป็นอย่างดี⁴³

ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะคติเกี่ยวกับสังคมนิยมแตกต่างออกไปจากความหมายแบบตะวันตกในบางส่วน การวิเคราะห์แนวคิดสังคมนิยมเป็นไปโดยอาศัยอัครคัมภีร์ในพระไตรปิฎก แต่ก็มิได้มีการกล่าวอ้างถึงพระสูตร⁴⁴ มโนทัศน์ในเรื่องส่วนเกิน และการเอาเปรียบทางชนชั้น ถือว่าเป็นประเด็นหลักของท่านพุทธทาส สามารถพบได้ในผลงานหลาย ๆ ชิ้นด้วยกัน

⁴⁰ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง, อ้างแล้วหน้า 94-95

⁴¹ ปรีชา ช้างขวัญอิน, ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538) หน้า 1

⁴² ปรีชา ช้างขวัญอิน, อ้างแล้วหน้า 2

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9

การมองทุกสิ่งเป็นองค์รวมต้องมีการพึ่งพาอาศัยและค้ำจุนกันไปตลอดนั้น ทำให้ท่านพุทธทาสมองรูปแบบการปกครองในระบอบต่าง ๆ อย่างประนีประนอม ด้วยการดึงข้อดีของแต่ละรูปแบบการปกครองซึ่งสามารถเข้ากันได้มารวมกัน โดยใช้พุทธศาสนาเป็นแกนกลาง⁴⁵ เป็นจุดที่มองต่างจากการมองแบบแนวคิดตะวันตก ที่ต้องการแบ่งแยกประชาธิปไตยและสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ให้แตกต่างและแปลกแยกออกจากกันและไม่อาจเข้ากันได้ ซึ่งเป็นอิทธิพลจากความแตกต่างกันทางความคิดอย่างรุนแรงจนทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่อาจหันหน้ามาประนีประนอมกันได้ สังคมไทยในสมัยนั้นอยู่ท่ามกลางแนวคิดของทั้งสองลัทธินี้และรับเอาแนวคิดทั้งสองแบบนี้เข้ามา ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดทั้งสองแบบนี้ไว้โดยนำมาประยุกต์กับพุทธศาสนาซึ่งน่าสนใจมาก

แนวคิดภาษาคน - ภาษาธรรม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นเพียงอัตชีวประวัติและแนวคิดในด้านต่าง ๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุพอสังเขป พอที่จะทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าท่านพุทธทาสภิกขุเป็นใคร มาจากไหน และทำอะไร ซึ่งต่อไปนี้ผู้ศึกษาจะได้นำรายละเอียดที่ได้จากการศึกษาแบบเจาะลึกและเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของท่านพุทธทาสภิกขุมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทราบถึงแนวคิดภาษาคน - ภาษาธรรมของท่านพุทธทาสเสียก่อน เพื่อปรับความคิดของผู้ศึกษาและช่วยให้เข้าใจการศึกษาค้นคว้าของท่านพุทธทาสมากขึ้น แนวคิดภาษาคน - ภาษาธรรมนี้มีความจำเป็นอย่างมาก ในการเริ่มศึกษาค้นคว้าของท่านพุทธทาสภิกขุ เนื่องจากถ้อยคำที่ท่านพุทธทาสใช้ในงานเขียน การปาฐกถา มีหลายคำที่มีความหมายแตกต่างกันไปจากความหมายที่คนทั่ว ๆ ไปใช้เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ซึ่งอันที่จริงแนวคิดภาษาคน - ภาษาธรรมนั้นเกิดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วดังเช่นการให้ความหมายของคำว่า “นิพพาน” ซึ่งคำ ๆ นี้ พุทธศาสนามีได้บัญญัติขึ้นใหม่ แต่เป็นคำที่นิกายอื่นเขาใช้กันมาก่อนแล้ว เพียงแต่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงให้ความหมายที่ลึกซึ้งลงไปอีกเพราะนิพพานของพระพุทธเจ้ามิใช่การเสวยสุขในแดนสุขาวดีหรือการมีความสุขจากสิ่งอื่น ๆ ดังที่ลัทธิอื่นกล่าว แต่นิพพานของพระพุทธเจ้าหมายถึงความว่างที่ไม่มีทั้งความทุกข์และความสุขจากพุทธพจน์ที่ว่า “สพเพ ฐมา อนาคตาติ” ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ซึ่งธรรมในที่นี้หมายถึงสังขตธรรม (นิพพาน)⁴⁶ ดังนั้นภาษาคน-ภาษาธรรมจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ ท่านพุทธทาสท่านเข้าใจในเรื่องนี้จึงได้ยกขึ้นมาเพื่อปูพื้นฐานการเข้าใจธรรมะให้กับพุทธบริษัททั้งหลาย ท่านได้แบ่งการใช้ภาษาออกเป็น “ภาษาคน” และ “ภาษาธรรม” โดยได้อธิบายไว้ว่า “ภาษาคนนั้นเอาไปตามทางของวัตถุ

⁴⁵ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง อังแล้วหน้า 230

⁴⁶ พุทธทาสภิกขุ, อนัตตาของพระพุทธเจ้า : บทนำ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2542) หน้า 2

ตามทางที่รู้สึกได้ตามคนธรรมารู้สึกและอาศัยวัตถุเป็นพื้นฐาน ไม่ได้อาศัยธรรมะเป็นพื้นฐานจึงพูดแต่เรื่องวัตถุ พูดแต่เรื่องโลก พูดแต่เรื่องที่เราเห็นได้ตามธรรมดาสามัญชน ส่วนภาษาธรรมนั้นเป็นไปในทางนามธรรมที่ไม่เห็นตัวไม่เนื่องด้วยวัตถุต้องมีปัญญาเป็นนามธรรมเหล่านั้นจึงจะพูดเป็นและให้ความหมายเป็น”⁴⁷ แม้แต่สมญาพุทธทาสของท่านเองก็เป็นภาษาคน - ภาษาธรรม มีผู้รูปร่างท่านเคยแย้งกับผู้ศึกษาว่าความคิดของท่านพุทธทาสจะเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนได้หรือเพราะแม้แต่สมญาของท่านยังไม่เป็นไปตามหลักการสิทธิมนุษยชนเลย ข้อนี้ผู้ศึกษาสามารถอธิบายได้ว่าการเป็นทาสของท่านพุทธทาสนั้นไม่ได้หมายถึงการตกอยู่ภายใต้อาณัติของบุคคลใดเหมือนดังที่คนทั่วไปเข้าไปใน แต่ท่านเป็นทาสของหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การเป็นทาสของหลักธรรมนั้นคือการรับใช้หลักธรรมมิใช่บุคคล ต้องพยายามดูแลเผยแผ่หลักธรรมอันนี้ให้เผยแพร่ง่ายแก่พุทธบริษัททั่วไปซึ่งก็มีคำอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น คำว่า “ทำงาน” หรือ “การงาน” ในภาษาคนการทำงานหมายถึงอาชีพที่ทำด้วยความจำเป็น ไม่ทำไม่ได้ มันบังคับให้ทำ เพื่อเอามาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องบ้าง เพื่อเสวยกามารมณ์บ้าง อาชีพที่ทำไปด้วยความจำเป็นนี้เรียกว่าการงานในภาษาคน ส่วนในภาษาธรรมนั้น หมายถึงกัมมัฏฐาน คือการปฏิบัติธรรม หรือการทำงาน หรือคำว่า “ชาติ” ในภาษาคนหมายถึงการเกิดจากท้องมารดาเป็นชาติหนึ่ง แต่ในภาษาธรรม “ชาติ” หมายถึงการเกิดของกิเลสตามวงจรปฏิจลสมุปบาท ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้เพียงระยะเวลาเท่าสายฟ้าแลบ ดังนั้นในทางธรรมเราสามารถเกิดและตายได้หลาย ๆ ครั้งในหนึ่งวัน เป็นต้น ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่าโอาหารที่ใช้พูดกันอยู่นั้นจะมีความหมายอยู่หลายชั้น ตามระดับสติปัญญาของผู้พูดโดยท่านได้แบ่งระดับโอาหารเป็น 3 ชั้น ได้แก่⁴⁸

1. ทัศนวิสัยโอาหาร คือโอาหารที่คนทั่วไปพูดกัน เช่นการพูดว่าตนมีตัวตน,มีชาติหน้า เป็นต้น
 2. สัมปรายิกโอาหาร เป็นโอาหารที่มีความลึกซึ้งไปอีกชั้นหนึ่งเช่น คำพูดที่ว่าไม่มีตัวตนมีแต่อายตนะเท่านั้น แล้วเราสมมุติเอาสิ่งเหล่านั้นเป็นตัวตน
 3. โอาหารชั้นโลกุตตระ เช่น เมื่อจะกล่าวเรื่องตัวตน ก็จะถือเป็นความว่างอย่างยิ่งไม่มีการสมมุติอะไรขึ้นมาเป็นโอาหารที่ต้องหุบปากหรือใช้ความเงียบเป็นการสื่อความหมายได้
- ไพศาล วงศ์วิสิทธิ์ ได้แสดงทัศนะในการแบ่งแยกถ้อยคำที่ท่านพุทธทาสใช้ในงานของท่านออกเป็น 3 ประเภท คือ⁴⁹

⁴⁷ พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคน-ภาษาธรรม, อังแล้วหน้า 8

⁴⁸ พุทธทาสภิกขุ, ศีลธรรมกับมนุษยโลก คำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ณ หินโค้ง เชียงเขาพุทธทอง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จว.สุราษฎร์ธานี ระหว่าง 1 ม.ค.-29 มี.ค.2518 (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร,2520) หน้า 381-382

⁴⁹ ไพศาล วงศ์วิสิทธิ์, “ท่านพุทธทาสกับธัมมิกสังคมนตรี” ใน พุทธทาสกับคนรุ่นใหม่ เมื่อคนหนุ่มสาวถามถึงรากของความเป็นไทย.

1. ความหมายที่เป็นของเดิมแท้ แต่ต่อมาถูกทำให้คลาดเคลื่อน มีคนเข้าใจผิดมาก เช่น คำว่า “ชาติ” หรือ “สัมปราชัย” มักมองว่าเป็นเรื่องของโลกหน้า ทั้ง ๆ ที่ความหมายเดิมคือสิ่งที่พ้นการรับรู้สามัญของคนทั่วไป

2. ความหมายในระดับที่ลึกลงไป ซึ่งคนทั่วไปไม่รู้ คงสงสัยแต่ความหมายระดับพื้น ๆ ซึ่งแม้จะเป็นความหมายที่ถูกต้องแต่ก็เป็นความหมายเพียงด้านเดียว เช่น ศีลธรรมอันหมายถึงภาวะอันเป็นปกติซึ่งมีความหมายลึก ๆ คือสิ่งที่นำไปสู่ผลดีเลิศ เช่น พระธรรมเป็นมิตรมนุษย์

3. ความหมายที่ท่านตีความใหม่ แต่ยังคงรักษาเค้าโครงความหมายเดิมไว้ เช่น พระเจ้าถูกท่านพุทธทาสตีความว่าเป็นบรมธรรม คำว่า “นายทุน” ในทัศนะของท่านพุทธทาสหมายถึงผู้สะสมทุนสร้างเสริมความมั่นคง อย่างเอาโรคเอาเปรียบเพื่อความสุขทางเนื้อหนัง (มิได้หมายถึงผู้ครอบครองปัจจัยการผลิต)

ท่านพุทธทาสได้นำแนวความคิด ภาษาคน - ภาษาธรรม เป็นหลักในการอธิบายหลักธรรมต่าง ๆ และพยายามที่จะอธิบายถ้อยคำต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันอย่างสับสนให้มีความหมายชัดเจนขึ้น เนื่องจากท่านพุทธทาสเห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาสากล ในฐานะที่เป็นสื่อหรือเครื่องมือสำหรับการหลุดพ้นจากทุกข์ เป็นสิ่งที่ถูกต้องใช้ได้เป็นการทั่วไป กับทุกคนทุกเวลา , ทุกสถานที่ท่านพุทธทาสจึงใช้หลักภาษาคน - ภาษาธรรม อธิบายความหมายของถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับธรรมะและการเมืองที่ผู้ศึกษาต้องการศึกษา

คำสอนเกี่ยวกับธรรมชาตินุษย์ของพุทธศาสนา

จากการศึกษาในบทที่ 2 ที่ผ่านมาทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 มีรากฐานทางปรัชญามาจากแนวคิดสิทธิธรรมชาติที่มักจะกล่าวถึงการจำกัดอำนาจรัฐ ซึ่งมีที่มาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความเห็นแก่ตัว ซึ่งในทางพุทธศาสนาก็มีคำสอนที่เกี่ยวกับมนุษย์อย่างสลับซับซ้อนเช่นกัน พุทธศาสนามีทัศนะคติอันตรงพลังเกี่ยวกับชีวิต ดังนั้นจึงมีการกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ไว้เช่นกันซึ่งจะได้กล่าวพอสังเขปดังนี้ ในทางพุทธศาสนากล่าวถึงองค์ประกอบของสรรพสิ่งในโลกว่าประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม มนุษย์ก็เช่นเดียวกันประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้อยู่ร่วมกันมาตลอดจนกระทั่งถูกจำแนกออกจากกัน รูปธรรมหรือรูปได้แก่ร่างกายและพฤติกรรมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นสสาร,พลังงาน⁵⁰ ส่วนของนามธรรมนั้นสามารถแยกย่อยออกได้เป็น 4

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง,2526) หน้า 62-63

⁵⁰ ปรีชา ช้างขวัญยืน,ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก.(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,พิมพ์ครั้งที่ 2,2538)

ส่วน เรียกว่า เวทนา, สัญญา, สังขาร และ วิญญาณ⁵¹ เวทนานั้นคือความรู้สึกที่เป็นสุขหรือเป็นทุกข์หรือ ก้ำกึ่งระหว่างความสุขและความทุกข์ ความรู้สึกทั้ง 3 แบบนี้อยู่ในตัวมนุษย์อยู่แล้ว ส่วนที่สองสัญญา เป็นความรู้สึกตัวอย่างเช่นความรู้สึกตัวว่ายังตื่นอยู่, รู้สึกว่าตนเองกำลังเดิน, กิน, นั่ง หรือนอน เป็นต้น สัญญาจึงเป็นการกำหนดรู้ในลักษณะต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้จรรูป, รส, กลิ่น, เสียง, สัมผัส หรือสิ่งที่เกิดขึ้น ในใจได้ นามธรรมส่วนที่สามคือสังขารซึ่งมีความหมายตรง ๆ ว่า ปรุง ดังนั้นทุกสิ่งที่มีการปรุงย่อม เป็นสังขารทั้งสิ้น⁵² สังขารเป็นคุณสมบัติทางจิตที่ทำให้จิตนึกคิดไปในทางที่ดี, ชั่ว หรือ กิ่งคี่งชั่ว นามธรรมส่วนสุดท้ายคือวิญญาณ เป็นส่วนของจิตที่ทำหน้าที่รู้สึกซึ่งประสาทสัมผัสทั้งห้าตลอดจนถึงการสัมผัสทางจิตด้วย องค์ประกอบของมนุษย์รวม ๆ แล้วจึงมาจากรูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร และ วิญญาณ หรือ เบญจขันธ์ นั่นเอง ธรรมชาติได้กำหนดให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกประกอบด้วยรูปธรรม และนามธรรมดำเนินไปตามวัฏจักรแห่งการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์⁵³

ไตรลักษณ์ ในความหมายที่คนเฒ่าคนแก่มักพูดติดปากคือ อนิจจัง, ทุกขัง และอนัตตา ในทาง พุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งนี้สอนมนุษย์ว่าไม่มีสิ่งใดควรแก่การยึดติดรักใคร่ ยินดี และถือเป็นที่สรณะ⁵⁴ หลัก ไตรลักษณ์ไม่สามารถจะช่วยมนุษย์ให้พ้นจากการยึดติดได้ หากไม่เข้าใจ และศึกษาจนเห็นว่าไม่มีสิ่งใด ควรยึดติด ทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากพันธนาการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิดนี้ การมองหลักการแห่งพุทธ ศาสนาด้วยความหมายแบบทางโลกไม่สามารถให้ประโยชน์จากสิ่งที่เราารู้ได้ เช่น ถามว่าพุทธศาสนา คือ อะไร ก็จะตอบกันว่าพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมันแทบจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย ถ้า เราไม่ได้รับประโยชน์จากการที่รู้ว่ามันเป็นดังนั้น เช่นเดียวกันการอ่านพระไตรปิฎกทั้งหมดก็ไม่ได้ หมายความว่าเราจะรู้ในหลักธรรมะอย่างแท้จริง⁵⁵ ในทางพุทธศาสนาถือว่าไตรลักษณ์เป็นความเป็นไป ของสรรพสิ่งทั้งปวงในโลก มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ อนิจจัง, ทุกขัง และอนัตตา⁵⁶

อนิจจัง หมายถึงความไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายที่เป็นสังขาร ย่อมเกิดจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งต่าง ๆ การ เปลี่ยนแปลงจึงมีอยู่เสมอ ๆ ซึ่งหลักการทางวิทยาศาสตร์ก็ให้การสนับสนุนหลักการนี้⁵⁷ ทุกขัง หมายถึง

หน้า 3

⁵¹ พุทธทาสภิกขุ, ภูมิอมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์, อ่างแล้วหน้า 97

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 100

⁵³ พุทธทาสภิกขุ, ภูมิอมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์, อ่างแล้วหน้า 61-63

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29

⁵⁶ โปรดดู พุทธทาสภิกขุ, ภูมิอมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์, อ่างแล้วหน้า 31-37

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31

การเป็นทุกข์ มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งทั้งปวงที่เป็นสังขาร มีลักษณะเป็นทุกข์มองดูแล้วน่าสังเวชใจ อนัตตา คือความไม่มีตัวตนมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งที่เป็นสังขารและไม่ใช่สังขาร ไม่มี ความหมายแห่งความเป็นตัวตน ลักษณะทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานั้นเป็นคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมากที่สุดถือเป็น “พหุลาอนุศาสน์” คือโอวาทที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมากที่สุด⁵⁸ ทั้งนี้เพราะบรรดาคำสั่งสอนทั้งหลายจะนำมาสู่การมองเห็นทุกสิ่งเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ท่านพุทธทาสได้พยายามให้กรอบของการศึกษาหลักไตรลักษณ์เพื่อให้ผู้ที่ศึกษาหรือเพิ่งเคยศึกษาสามารถเข้าใจความหมายได้อย่างหยบ ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานแห่งความเข้าใจในระดับที่สูงขึ้นไป คนบางคนอาจเคยเห็นหลักไตรลักษณ์โดยไม่รู้ตัวเพราะความรู้สึกเบื่อหน่ายไม่อยากยึดติด กับสิ่งที่ไม่ควรยึดติด ซึ่งมีความลึกซึ้งกว่าผู้ที่ท่องหลักการอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดยไม่รู้ว่าจะได้สิ่งใดจากสิ่งที่ท่องจำ และการมองเห็นหลักไตรลักษณ์ไม่สามารถเห็นได้ด้วยหลักการคานึงคำนวณแบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่⁵⁹ ทั้งนี้เพราะหลักการคานึงคำนวณนั้นเป็นไปตามหลักเหตุผล หากเหตุผลเปลี่ยนแปลงความไม่เที่ยงแห่งการคานึงคำนวณย่อมเกิดขึ้น ผลที่ตามมาคือผลที่คลาดเคลื่อนไม่ตรงกับความเป็นจริง การเห็นธรรม จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการคานึงคำนวณตามเหตุผล เพราะการเห็นธรรมต้องรู้แจ้งจากจิตใจที่แท้จริง ท่านพุทธทาสเชื่อว่าผู้ที่มีสติปัญญาตามปกติเมื่อผ่านสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประสบการณ์ทางโลกมาพอสมควร ย่อมมีโอกาสที่จะผจญกับอารมณ์ต่าง ๆ ในโลกจนเกิดผลที่การรู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอย่างถูกต้อง⁶⁰

ในทางพุทธศาสนายังมีคำที่ลึกไปกว่าอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เข้าไปอีก ซึ่งก็คือ สุญญตา⁶¹ เป็นการรวม อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา จนกลายเป็นความว่าง เพราะไม่มีสิ่งใดน่ายึดติดทุกสิ่งทุกอย่างเลยว่าง ว่างในที่นี้คือว่างจากความหมายแห่งตัวตน การพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งทั้งปวงว่างจากสาระหรือความหมายที่เข้าไปยึดถือเป็นตัวพุทธศาสนาแท้ ๆ หรือใจความสำคัญแห่งพุทธศาสนา แต่การรู้จักกับสุญญตานั้นมาจากหลักการปฏิบัติซึ่งจะปฏิบัติอย่างไรจึงไม่รู้สึกรู้สึกเป็น โดยปกติมนุษย์จะมีพฤติกรรมเอาอะไรและเป็นอะไร อยู่เป็นประจำ เช่น ทรัพย์สินใคร , การเป็นบุตร สามี หรือภรรยา ของใคร หรือการจะต้องเป็นอะไร เช่น เป็นคนดี , เป็นตำรวจ , เป็นบุตร , เป็นผู้แพ้ผู้ชนะ หรือ เป็นคนรวยคนจน เป็นต้น พุทธศาสนามีเหตุผลอะไรจึงให้มนุษย์ไม่ยึดติดกับการเอา อะไรและการเป็นอะไร ซึ่งเพราะว่าตัวอย่างที่กล่าวมาล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สมมุติขึ้นทั้งสิ้น อาจเป็นเพราะอำนาจของอวิชาที่ทำให้มนุษย์เห็นสิ่งที่ตนเองสมมุติเป็นของจริงจึงและยึดติดจนเกิดทุกข์นานาประการ จริง ๆ แล้ว มนุษย์เอาไม่ได้และเป็นไม่ได้

⁵⁸ พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์ อ่างแล้วหน้า 34

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39

⁶¹ พุทธทาสภิกขุ, อนัตตาของพระพุทธเจ้า, อ่างแล้วหน้า 12

เลย ความจริงนี้เป็นความจริงในขั้นปรมาตม์ ซึ่งเป็นความจริงที่เด็ดขาดที่สุด ความยึดติดดังกล่าวมาแล้ว ล้วนเป็นกิเลส กิเลสเป็นความยึดถือในสิ่งทั้งปวงติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ซึ่งกิเลสนี้มีความเดียวกับ อุปาทาน สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ประการ ด้วยกัน ประการแรกกามอุปาทาน เป็นความยึดติดกับของรักของใคร่ทั่วไปทาง รูป , รส , กลิ่น , เสียง และ โสภณูปะ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งหลักคำสอนนี้สอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ Sigmund Freud ที่กล่าวว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมีมูลเหตุมาจากกามารมณ์หรือแรงขับเคลื่อนทางเพศ (sex drive) ทั้งสิ้น⁶² ซึ่งความวุ่นวายสับสนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนี้ล้วนมาจากอุปาทานข้อนี้แทบทั้งสิ้นเพราะความยึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่นดังกล่าวที่ว่า “โลกจะตั้งอยู่หรือหมุนไปหรือจะแตกดับวินาศฉิบหายหรือจะเป็นอะไรก็ตามย่อมมีมูลเหตุมาจากกามอุปาทานนี้โดยตรงและทั่วไป”⁶³ นอกจากกามอุปาทานที่ทำให้มนุษย์เกิดความยึดมั่นถือมั่นในผัสสะต่าง ๆ แล้วก็ยังมีทัญญาอุปาทานหรือความยึดมั่นในทัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ติดตัวมาแต่กำเนิดเหมือนกัน จนกระทั่งเมื่อมนุษย์เติบโตขึ้นและได้รับการศึกษาอบรม มนุษย์จะเริ่มยึดถือความคิดหรือความเห็นบางอย่างแบบคือรั้นไม่ฟังใคร เอาความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง ซึ่งทัญญานั้นมี 2 แบบ ได้แก่แกมิจจาทัญญาและสัมมาทัญญา ทัญญาทั้งสองแบบนี้มีความเชื่อมโยงกัน มิจจาทัญญาหรือความเห็นผิดจะเกิดขึ้นเบื้องต้นเมื่ออวิชชาขังครอบงำสติมนุษย์ทำให้ความคิดเป็นไปตามแรงบันดาลของกิเลส ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษาเกิดวิชาความรู้ ความรู้นี้จะกลายเป็นเครื่องมือทำลายอวิชชาสร้างปัญญาให้แก่มนุษย์และนำสติมาสู่สัมมาทัญญา ทัญญาอุปาทานมักจะพบในความยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณีหรือศาสนา และจากทัญญาอุปาทานก็จะนำมาสู่ลัทธิพศุอุปาทานหรือความยึดมั่นในความประพฤติกหรือการกระทำซึ่งเคยกระทำสืบเนื่องกันมา การที่มนุษย์เชื่อถือและปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างที่ถือเป็นของลัทธิหรือของศักดิ์สิทธิ์เป็นลัทธิพิธีอย่างไร้เหตุผล โดยเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ พุทธศาสนาไม่เคยใช้ทัญญาประเภทนี้ในการแสวงหาผู้ที่เชื่อและสนใจศึกษารธรรมจำพวกพระพุทธรูป , ตะกรุด หรือเครื่องรางของขลังอื่น ๆ สุดท้ายคืออัตตวาอุปาทาน อุปาทานที่ถือว่าเป็นสัญชาติญาณพื้นฐานของมนุษย์ เป็นความยึดมั่นตัวตนของตนเองอย่างสูง ซึ่งกิจกรรมใด ๆ ของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอันได้แก่การกิน,นอน,สืบพันธุ์ ฯลฯ จะไม่เกิดขึ้น “อุปาทานข้อนี้เป็นมูลกำเนิดของความทุกข์ด้วยพร้อมกันหรือเคียงคู่กันมา และคำที่ว่าชีวิตคือความทุกข์ ความทุกข์คือชีวิตท่านหมายถึงข้อนี้เอง”⁶⁴ ผู้ศึกษาเองก็เคยได้รับฟังการเทศนาของพระพิศาลธรรมพาที่ว่าชีวิตมนุษย์นั้นมิได้เกิดมาเพื่อแสวงหาความสุขแต่เกิดมาเพื่อระงับความทุกข์

⁶² พุทธทาสภิกขุ, ภูมิอนมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์, อ้างแล้วหน้า 54

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56

⁶⁴ พุทธทาสภิกขุ, ภูมิอนมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์, อ้างแล้วหน้า 59

ปฐมเหตุของความยึดติดมาจากคำภาษาบาลีว่า “ตัณหา” หรือความอยากในภาษาไทยปกติ ความอยากเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด เพราะโดยสัญชาตญาณมนุษย์มีความอยาก และจะกระทำตามความอยาก ซึ่งจะได้ผลตามการกระทำตามความอยากนั้น สิ่งนี้เป็นวงจรซึ่งดำเนินไปไม่มีที่สิ้นสุดเกิดและดับอยู่ตลอดเวลาเป็น วัฏฏสงสาร⁶⁵

ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์, สัตว์, เทวดา, พรหม หรือสัตว์นรก ย่อมตกอยู่ในวัฏจักรนี้ทั้งนั้น ซึ่งพวกเขาจะได้รับความสุขที่ปรารถนาจากความอยาก จากการกระทำตามความอยาก และจากผลของการกระทำ ซึ่งความสุขก็มีปัจจัยสมุบาทแห่งความสุขของชีวิตซึ่งผู้ศึกษาขอยกขึ้นมาเพื่อกล่าวเสริมในเรื่องความสุข พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้อ้างถึงข้อความในมหานิทานสูตร ที่ฉนิกาย มหาวรรค ในสุดตันต-ปิฎก ดังนี้

“อานนท์ ด้วยประการดังนี้แล อาศัยเวทนาจึงมีตัณหา อาศัยตัณหาจึงมีปริเยสนา (การแสวงหา) อาศัยปริเยสนาจึงมีลาภะ (การได้) อาศัยลาภะจึงมีวิวินิจฉัย (การกำหนด) อาศัยวินิจฉัยจึงมีฉันทราคะ (ความชอบชดคิดพัน) อาศัยฉันทราคะจึงมีอหโมสาน (ความหมกมุ่นฝังใจ) อาศัยอหโมสานจึงมีปริคค-หะ (การยึดถือครอบครอง) อาศัยปริคคหะจึงมีมัจฉริยะ (ความตระหนี่) อาศัยมัจฉริยะจึงมีอารักกะ (ความหวงกั้น) อาศัยอารักกะสืบเนื่องจากอารักกะ จึงมีการถือไม้, ถือมีด, การทะเลาะ, แกร่งแย่ง, วิวาท การด่าว่า, การส่อเสียด, มุสาวาท, บาปอกุศลธรรม (สิ่งชั่วร้าย) ทั้งหลายเป็นอนก ย่อมเกิดมีพร้อมด้วยอาการอย่างนี้...”⁶⁶

⁶⁵ พุทธทาสภิกขุ, อนัตตของพระพุทธเจ้า, อ่างแล้วหน้า 20

⁶⁶ พระราชวรมุนี, พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2529), หน้า 137

ซึ่งความที่กล่าวมานี้เป็นกระบวนการเกิดทุกข์ของมนุษย์และสังคัม สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้⁶⁷

จากแผนภาพจะเห็นได้ว่าความทุกข์มีต้นกำเนิดมาจากอวิชชา (ความไม่รู้) ซึ่งไหลไปตามกระแสของเหตุปัจจัยจนกระทั่งถึงความเห็นแก่ตัว หลักธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งหมดมุ่งเพื่อให้ผู้ศึกษาธรรมหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานนี้ และนั่นคือจุดมุ่งหมายของศาสนาในชั้นโลกุตตระ⁶⁸

คำสอนเกี่ยวกับการกำเนิดสังคัมมนุษย์ในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้า การศึกษาหลักธรรมจึงต้องศึกษาจากพระไตรปิฎกเป็นหลัก พระไตรปิฎกเป็นการจัดระเบียบหมวดหมู่ให้กับพระธรรม แบ่งออกเป็นวินัยปิฎก , สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก นั้นไม่ได้เกิดขึ้นในสมัยของพระพุทธเจ้า ในสมัยของพระพุทธเจ้ายังไม่มีคำว่า “พระไตรปิฎก” มีแต่คำว่า “ธรรมวินัย”⁶⁹ โดยจุดเริ่มต้นของการจัดทำพระไตรปิฎกเกิดขึ้นจากการที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้รวบรวมธรรมภาษิตของพระพุทธเจ้าและทำสังคายนา ซึ่งหมายถึงการจัดระเบียบทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ เพื่อให้เป็นพรหมจรรย์ยั่งยืนสืบไปเพื่อป้องกันปัญหาความแตกแยกที่จะเกิดกับพุทธศาสนารวมทั้งจากการแนะนำของพระเถระในสมัยพุทธองค์อีกหลายท่านดังเช่น พระอานนท์ , พระอุบาลี , พระโสณะกุฎิกัณณะ , พระมหากัสสป , พระสารีบุตร , พระจุนทเถระ เป็นต้น

⁶⁷ พระราชมุนี ,อ้างแล้วหน้า 137
⁶⁸ เรื่องเดียวกัน
⁶⁹ สุชีพ ปุญญานุภาพ จัดทำ ,พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน . (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,2526),หน้า 221

จึงทำให้เกิดการรวบรวมคำสอนไว้เป็นหมวดหมู่หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงปรินิพพาน ท่านพุทธทาส ยืนยันว่าพุทธวจนะในพระไตรปิฎกเป็นเพียงการรวบรวมความจำของพระเถระในสมัยพุทธองค์เพื่อเรียบเรียงเป็นหมวดหมู่ในคัมภีร์ทั้ง 3 ปิฎก⁷⁰ วินัยปิฎกเป็นเรื่องของบทธัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก่พระสงฆ์, สุตตันตปิฎก เป็นเรื่องของการเทศนาสั่งสอนทั่วไป มีประวัติและท้องเรื่องประกอบ และอภิธรรมปิฎก เป็นเรื่องข้อธรรมล้วน ๆ ไม่มีประวัติและท้องเรื่องประกอบ⁷¹

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หรือหลักคำสอนของพุทธศาสนา อันประกอบไปด้วยคำสอนทางโลกและทางธรรม หลักการค้นหาคำปัญหาแห่งพุทธศาสนาเป็นไปตามหลักการใช้เหตุและผล พุทธศาสนาก้าวพ้นจากความเชื่อที่มกมายอันเนื่องมาจากสิ่งที่พุทธศาสนาพบและสอนทนทานต่อการพิสูจน์ พุทธศาสนาตำหนิพิธีกรรมนิยม (สีลัพพตปรามาส) ว่าเป็นลัทธิที่กระทำไปโดยเสียเวลาเปล่าและมีแต่จะนำมาสู่ความทุกข์และความผิดหวัง⁷² ซึ่งในความคิดส่วนตัวของผู้ศึกษาเองยังคิดว่าพิธีกรรมยังมีความจำเป็นกับพุทธศาสนิกชนบางกลุ่ม ทั้งนี้เพราะสติปัญญาในการรับรู้ธรรมของแต่ละบุคคลนั้นไม่เท่ากันพุทธศาสนิกชนกลุ่มนี้ยังต้องการพิธีกรรมเพื่อสร้างศรัทธาและความใส่ใจในการศึกษาธรรมะ ทั้งนี้การศึกษาพุทธศาสนาไม่ได้มีเพียงความมุ่งหมายในการศึกษาหลักธรรมคำสอนเท่านั้น แต่ยังมีความมุ่งหมายทางด้านอื่นด้วยไม่ว่าจะเป็นการเมือง, การศึกษา, อุดมการณ์ เป็นต้น พุทธศาสนาจึงสามารถแสดงบทบาทในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันของสมาชิกในสังคมด้วย การศึกษาศาสนาพุทธสามารถพิจารณาในแง่มุมอื่น ๆ ได้อีกนอกจากการสั่งสอนให้คนเป็นคนดีอย่างที่เข้าใจกันโดยทั่วไป

ในอัครัตถุสสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรบทที่ 4 ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 11 ที่มณิกายปฏิภาณวรรค สุตตันตปิฎกเล่มที่ 3 แสดงถึงเรื่องการกำเนิดสังคัมภีร์, ผู้ปกครอง ว่าเกิดจากความจำเป็นในการแก้ปัญหาอันมีปฐมเหตุมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์⁷³ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

พระสูตรเริ่มต้นด้วยสามเณรสองรูป คือวาเสฏฐกับภารทวาชะ เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในเย็นวันหนึ่ง ขณะทรงจงกรมอยู่ เมื่อไปถึงพระพุทธเจ้าทรงตรัสถามว่า สามเณรทั้งสองมีชาติเป็นพราหมณ์มีตระกูลเป็นพราหมณ์ ออกบวชจากตระกูลพราหมณ์ดังนี้ พวกพราหมณ์ไม่ด่าบ้างหรือ สามเณรทั้งสองจึงกราบทูลว่าตนถูกด่าอย่างรุนแรงเลยทีเดียวก โดยเล่ารายละเอียดต่อไปนี้

⁷⁰ พุทธทาสภิกขุ, เพชรในพระไตรปิฎก อ่างแล้วหน้า 26

⁷¹ เรื่องเดียวกัน

⁷² สุวรรณา สถาอานันท์, ปรัชญาพุทธทาส กับ มหายานธรรม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536) หน้า 29

⁷³ โปรคตุ วิระ สมบูรณ์, วัชรธรรมในอดีต : ชุดพุทธธรรมกับสังคม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532) หน้า 6-15

“พราหมณ์พวกเดียวเป็นวรรณะประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นเลวทราม พราหมณ์พวกเดียวเป็นวรรณะขาว พวกอื่นเป็นวรรณะดำ พราหมณ์พวกเดียวบริสุทธิ์ พวกอื่นนอกจากพราหมณ์หาบริสุทธิ์ไม่ พวกพราหมณ์เป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพรหม มีกำเนิดจากพรหม พรหมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพรหม เจ้าสองคนมาละวรรณะที่ประเสริฐเสียแล้ว ไปเข้ารีตวรรณะที่เลวทราม คือพวกสมณะที่ศรียะ โล้น เป็นพวกกฤหบดี เป็นพวกค้ำ เป็นพวกที่เกิดจากเท้าของพรหมข้อนั้นไม่ดีไม่สมควรเลย”⁷⁴

พระพุทธเจ้าจึงทรงอธิบายว่าพราหมณ์นั้นลืมชาติกำเนิดของตนเอง มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นพราหมณ์หรือศูทร ล้วนเกิดจากกรรมมารดาทั้งสิ้น จึงไม่มีมนุษย์คนใดจะขาวหรือบริสุทธิ์กว่าไปมนุษย์คนอื่น ๆ มาแต่กำเนิด พระสูตรจึงเริ่มต้นด้วยปัญหาทางธรรม โดยใช้แนวคิดประวัติศาสตร์ที่มีเหตุผลมาหักล้างความเชื่อเรื่องการอ้างชาติกำเนิดในมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคมอยู่ภายใต้กลุ่มของตนเอง ซึ่งในพระสูตรได้กล่าวถึงการกำเนิดโลกและสังคมมนุษย์ไว้ดังนี้

“สมัยหนึ่งโลกหมุนเวียนไปสู่ความพินาศ สัตว์ทั้งหลายไปเกิดในชั้นอภัสสรพรหมกัน โดยมากเมื่อโลกหมุนกลับ (คือเกิดใหม่ภายหลังพินาศ) สัตว์เหล่านั้นก็จุติมาสู่โลกนี้ เป็นผู้เกิดขึ้นจากใจ กินปิติเป็นภักษา (ยังมีอำนาจมานอยู่) มีแสงสว่างในตัวไปได้ในอากาศ (เช่นเดียวกับเมื่อเกิดในชั้นอภัสสรพรหม) เมื่อเกิดมีรสดิน (หรือเรียกว่าง้วนดิน) อันสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น รส สัตว์ทั้งหลายเอาน้ำจืดม้วนดินลิ้มรสดูก็ชอบใจ เลยหมดแสงสว่างในตัว เมื่อแสงสว่างหายไป ก็เกิดมีพระอาทิตย์ พระจันทร์ มีดาวนักษัตร มีคืนวัน มีเดือน มีกิ่งเดือน มีฤดู และปี เมื่อกินง้วนดินเป็นอาหาร กายก็หยาบกระด้างความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏ พวกมีผิวพรรณดี ก็ดูหมิ่นพวกมีผิวพรรณทราม เพราะดูหมิ่นผู้อื่นเรื่องผิวพรรณ เพราะความถือตัวและดูหมิ่นผู้อื่น ง้วนดินก็หายไป ต่างก็พากันบ่นเสียดาย แล้วก็เกิดสะเก็ดดินที่สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส ขึ้นแทนให้เป็นอาหารได้แต่เมื่อกินเข้าไปแล้ว ร่างกายก็หยาบกระด้างขึ้น ความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏชัดขึ้น เกิดการดูหมิ่นถือตัว เพราะเหตุผิวพรรณนั้นมากขึ้น สะเก็ดดินก็หายไป เกิดเถาไม้สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรสขึ้นแทนใช้กินเป็นอาหารได้ ความหยาบกระด้างของกาย และความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏมากขึ้น เกิดการดูหมิ่นถือตัว เพราะเหตุผิวพรรณนั้นมากขึ้น เถาไม้ก็หายไป ข้าวสาลีไม่มีเปลือก มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็เกิดขึ้นแทนใช้เป็นอาหารได้ ข้าวนี้เก็บเย็นเช้าก็แก่แทนที่ขึ้นมาก็เก็บเย็นก็แก่แทนขึ้นมาก็ไม่ปรากฏพร่องไปเลย ความหยาบกระด้างของกาย ความทรามของผิวพรรณก็ปรากฏมากขึ้น ปรากฏเพศชายเพศหญิงเมื่อต่างเพศเพ่งกันและกันเกินขอบเขต ก็เกิดความกำหนัดเร่าร้อน และเสพเมถุนธรรมต่อหน้าคนทั้งหลาย เป็นที่รังเกียจและพากันเอาสิ่งของขว้างปา เพราะสมัยนั้นถือว่าการเสพเมถุนเป็นอธรรม เช่นกับที่สมัยนี้ถือว่าเป็นธรรม (ถูกต้อง) ต่อมาจึงรู้จัก

⁷⁴ วีระ สมบูรณ์, วัชรธรรมในอดีต : ชุดพุทธธรรมกับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532), หน้า 8-9

สร้างบ้านเรือน ปกปิดซ่อนเร้น ต่อมาเมื่อผู้เกี่ยวกร้านที่จะนำข้าวสาธิตมาตอนเช้าเพื่อเป็นอาหารเช้า นำมาตอนเย็นเพื่อเป็นอาหารเย็น จึงนำมาครั้งเดียวให้พอทั้งเช้าและเย็น ต่อมาก็นำมาครั้งเดียวให้พอสำหรับ 2 วัน 4 วัน 8 วัน มีการสะสมอาหาร จึงเกิดมีเปลือกห่อหุ้มข้าวสารที่ถอนแล้วไม่งอกขึ้นแทน ปรากฏความพร่อง (เป็นตอน ๆ ที่ถูกถอนไป) มนุษย์เหล่านั้นจึงประชุมกับปรารภความเลื่อมลงโดยลำดับ แล้วมีการแบ่งข้าวสาธิตกำหนดเขต (เป็นของคนนั้นคนนี้)

ต่อมาบางคนรักษาส่วนของตน ขโมยของคนอื่นมาบริโภค เมื่อถูกจับได้ก็เพียงแต่สั่งสอนกันไม่ให้ทำอีก เขาก็รับคำ ต่อมาขโมยอีก ถูกจับได้ถึงครั้งที่ 3 ก็สั่งสอนเช่นเดิมอีก แต่บางคนก็ลงโทษด้วยมือ ขว้างด้วยก้อนดิน ตีด้วยไม้ เขาจึงประชุมปรารภว่า การลักทรัพย์ การดิเสียน การพุดปด การจับท่อนไม้เกิดขึ้น ควรจะแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ติคนที่ควรติ จับไล่คนที่ควรจับไล่ โดยพวกเขาจะแบ่งส่วนข้าวสาธิตให้ จึงเลือกคนงดงามที่มีศักดิ์ใหญ่ แต่งตั้งเป็นหัวหน้า เพื่อปกครองคน (ติและจับไล่คนที่ทำผิด) คำว่า “มหาสมมติ” (ผู้ที่มหาชนแต่งตั้ง) กษัตริย์ (เป็นผู้ใหญ่แห่งนา) ราชา (ผู้ทำความอิมใจ สุขใจ แก่คนอื่น) จึงเกิดขึ้น⁷⁵

ในพระสูตรบทนี้เป็นกล่าวถึงมนุษย์ก่อนมีสังคม ว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติมีความอยากหรือความต้องการติดตัวมาแต่กำเนิดได้จากความตอนที่คน โลกโลมรังสรวงดิน เพราะเมื่อความอยากที่มีอยู่แล้วพบกับปัจจัยปรุงแต่งทางวัตถุภายนอกซึ่งสามารถตอบสนองความอยากนั้นได้ ก็จะผลักดันให้มนุษย์ก่อพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกันกับอาดัมในบทปฐมกาลของไบเบิลที่แอบลักผลแอปเปิ้ลมากิน เป็นลักษณะของบาปกำเนิด (original sin)⁷⁶ ซึ่งเมื่อคน โลกโลมรังสรวงดินแล้วเห็นว่ารสาชาติดี สัตว์อื่นก็ทำตามซึ่งเป็นธรรมชาติของการประพฤติเพื่อตอบสนองความอยากที่มักจะแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเปลี่ยนจากการใช้นิ้วจิ้มกินมาเป็นเป็นกำเพื่อให้ได้ขนาดใหญ่ขึ้นแล้วกินแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ขณะนั้น และต้องการที่จะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ หรือความโลภนั่นเอง เมื่อเกิดความโลภสัตว์ต่าง ๆ บริโภควัตถุจนเกินขนาดสมดุลของวัตถุจึงเปลี่ยนไปจากง้วนดินเป็นสะเก็ดดิน, เถาไม้, ข้าวสาธิตไม่มีเปลือก, ข้าวสาธิตมีเปลือกตามลำดับ และเมื่อสัตว์ต่างบริโภควัตถุแทนปิติ ร่างกายและผิวพรรณก็เริ่มหยาบซึ่งจุดนี้เองที่สัตว์เริ่มที่จะมองสัตว์ด้วยกันเองแบบแบ่งแยกโดยสัตว์มีผิวพรรณที่ดีก็ดูหมิ่นผู้ที่ด้อยกว่า ดังนั้นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ก็คือการตัดสินสิ่งต่าง ๆ จากการมองเห็นเพียงอย่างเดียว หรือแม้แต่การสัมผัสด้วยวิธีอื่น ๆ และเชื่อในความคิดของตนเองในการตัดสินเช่นนั้น

⁷⁵ สุชีพ ปุญญานุภาพ, อ้างแล้วหน้า 334-354

⁷⁶ วีระ สมบูรณ์, อ้างแล้วหน้า 61

จนกระทั่งความแตกต่างของมนุษย์มีมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดการวิวัฒนาการในการแบ่งเพศเป็นชายและหญิง เกิดการเสพเมถุนกันด้วยการมองกันระหว่างเพศจนเกิดความกำหนัด แต่การเสพเมถุนกลับกลายเป็นเรื่องอธรรมซึ่งมนุษย์ด้วยกันเองไม่ยอมรับ มนุษย์จึงต้องมาอาศัยอยู่ในถ้ำหรือสร้างบ้านเพื่อกำบังการเสพเมถุนมิให้มนุษย์อื่น ๆ เห็น เมื่อมีการสร้างบ้านก็มีมนุษย์บางคนเกิดความเกียจคร้านในการออกไปเก็บข้าวสาลีมาบริโภคในตอนเช้าและตอนเย็น จึงเริ่มมีความคิดที่จะเก็บข้าวสาลีเพื่อให้กินได้ 1 วัน, 2 วัน 3 วัน และมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ ความในพระสูตรตอนนี้สำคัญมากเพราะแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการสะสม หรือ การเอาส่วนเกิน มีการแบ่งเขตพื้นที่ในการเก็บข้าวสาลีมนุษย์จึงเริ่มมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนับแต่นั้นมา เมื่อมนุษย์รู้จักการมีกรรมสิทธิ์ครอบครอง ทำให้มนุษย์มีความหวงแหนในทรัพย์สินเมื่อมีผู้มาขโมยทรัพย์สินก็ไม่พอใจในระยะแรก ๆ ผู้ขโมยจะถูกตักเตือนแต่ต่อมาได้มีการใช้มือตบหรือใช้ท่อนไม้ตี ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความป่าเถื่อนโดยมีปฐมเหตุมาจากความหวงแหนในวัตถุ ต่อมามนุษย์ได้ประชุมกันและเห็นว่าการกระทำป่าเถื่อนดังที่กล่าวมาไม่ควรกระทำ จึงได้มีมติแต่งตั้งผู้ปกครองซึ่งมาจากผู้ที่มั่งคั่งและมีธรรมเป็น “มหาสมมุติ” หรือ ราชา เพื่อกอขุดกต้อนและตัดสินมนุษย์ที่ประพฤติมิชอบต่าง ๆ แทนที่จะให้มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้ตัดสินกันเอง และนี่คือประวัติศาสตร์ของการกำเนิดสังคมมนุษย์และการปกครองในพระไตรปิฎก ด้วยความในพระสูตรนี้ทำให้ผู้ศึกษามองได้ว่าปฐมเหตุของสังคมและการปกครองมาจากการที่คนโลนชิมังวันคืนและจิตใจในรชชาติ ซึ่งก็คือการเกิดอุปาทานยึดติดในรชชาติในรูปของวัตถุปฐมเหตุของปัญหาก็คือตัวมนุษย์เอง สังคมและการปกครองเป็นการสร้างวินัยเพื่อลดทอนความอยากหรือตัณหา เป็นมาตรการป้องกันความวุ่นวายอันเกิดจากความอยากของมนุษย์เอง ดังนั้นการเมืองจึงต้องมีธรรมเป็นเครื่องกำกับและไม่อาจแยกจากกันได้หากเมื่อใดการเมืองแยกจากธรรม มนุษย์จะเข้าสู่ภาวะธรรมชาติดังเช่นสมัยที่มีการตบตีและใช้ท่อนไม้ทำร้ายร่างกายผู้ที่ลักขโมยทรัพย์สินตามที่กล่าวไว้ในพระสูตร ท่านพุทธทาสได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมและการเมืองไว้ในงานเขียน 2 ชิ้น สำคัญ ๆ คือ ธรรมะกับการเมือง และ ชัมมิกสังคมนิยม ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ธรรมะกับการเมือง⁷⁷

คำว่า “ธรรมะ” กับ “การเมือง” การมองคำสองคำนี้ควรจะนำความคิดและการตีความ ภาษาคน-ภาษาธรรม เข้ามาจับ เพื่อให้ได้ความหมายที่ชัดเจนและแท้จริงแบบพุทธทาส

⁷⁷ โปรคดู พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง : บทนำ, หน้า 1-3

“ธรรมะ” ธรรมะหรือธรรม หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างตามธรรมชาติ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ธรรมะ ถูกให้ความหมายเป็นหลักใหญ่ ๆ ด้วยกัน 4 ประการ⁷⁸

1. ธรรมในความหมายที่เป็นตัวธรรมชาติ (สภาวะธรรม) คือทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้ทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งสังขตธรรมและอสังขตธรรม ทั้งกุศลธรรม, อกุศลธรรม และอัพยาทุกตธรรม

2. ธรรมในความหมายที่เป็นกฎของธรรมชาติ (สังขธรรม) หมายถึงกฎที่ควบคุมทุกอย่างพุทธ-ศาสนาได้ค้นพบกฎธรรมชาติที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

2.1 กฎแห่งวัฏจักร หรือ กฎแห่งกรรม เป็นการเวียนว่ายตายเกิดจากไม่มีที่สิ้นสุด ภาษาพุทธศาสนาเรียกว่า “ปฏิจสมุปบาท” กล่าวถึงการดำรงอยู่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หรือกรรมที่กระทำต่อกัน การเคลื่อนตัวไปด้วยกันอย่างเป็นวัฏจักร ผ่านภพชาติ ไม่สิ้นสุด

2.2 กฎแห่งเหตุและผล ความเชื่อมโยงเกาะเกี่ยวกันเป็นลูกโซ่ระหว่างเหตุและผล ธรรมชาติทุกอย่างมีเงื่อนไขที่มาหรือสาเหตุที่แน่นอน สาเหตุและผลที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบสามารถเจาะลึกไปถึงเหตุพื้นฐาน เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา”

3. ธรรมในความหมายของปฏิบัติธรรม หมายถึงหน้าที่ ๆ ต้องปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ จะช่วยเหลือมนุษย์ให้มีความสุข ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 เป็นต้น

4. ธรรมในความหมายที่เป็นผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ (ปฏิเวชธรรม) ได้แก่ นิพพานหรือความสุข

“การเมือง” ท่านพุทธทาสให้ความหมายของการเมืองว่าเป็น “ระบบการจัดการหรือการกระทำ เพื่อให้คนจำนวนมากอยู่กันโดยปราศจากปัญหา โดยไม่ต้องใช้อำนาจ”⁷⁹ ท่านพุทธทาสได้จัดให้การเมืองอยู่ในความหมายของปฏิเวชธรรม คือการปฏิบัติหน้าที่อันถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ เนื่องจากโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงการเมืองไปได้ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก มนุษย์จึงต้องสนใจการเมือง คำว่า Politics มีความหมายถึง เกี่ยวกับคนหมู่มาก การเมืองจึงเป็นเรื่องของการกระทำเพื่อให้เกิดสันติสุขแก่คนหมู่มาก ให้อยู่ได้ในสภาวะแห่งความเป็นปกติของมนุษย์ ซึ่งก็คือการดำเนินชีวิตตามครรลองแห่งศีลธรรมนั่นเอง และการเมืองในความหมายของท่านพุทธทาสยังถูกจำกัดความหมายด้วย “ธรรม” ซึ่งท่านกล่าวไว้ว่า

⁷⁸ พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคน-ภาษาธรรม. อ้างแล้วหน้า 32

⁷⁹ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง. อ้างแล้วหน้า 76

“ถ้าการเมืองเป็นเรื่องสกปรกแล้ว ก็ควรจะไม่ใช่การเมืองเพราะเป็นเรื่องไร้ศีลธรรม ไม่อยู่ในรูปของศีลธรรม เพราะว่าไม่อยู่ในศีลธรรมเช่นนั้น ในที่สุดก็จะทนอยู่ไม่ได้ ก็ต้องคืนรนไปกลิ้งเกลือกไปจนกว่าจะไปอยู่ในรูปของศีลธรรม การเมืองสกปรกนี้ต้องไม่ถือว่าเป็นการเมือง”⁸⁰

การที่ท่านพุทธทาสตีกรอบการเมืองว่าต้องประกอบด้วยธรรมเป็นหลักนั้น ผู้ศึกษาเชื่อว่าข้ออ้างอิงมาจากอัครคัมภีร์ในส่วนของกรณีกาถาและการปกครอง ซึ่งปฐมเหตุของการเกิดการเมืองนั้นมาจากการที่มนุษย์มีความเห็นแก่ตัว กอบโกยเอาส่วนเกินจากสังคม จึงต้องมีการสร้างการเมืองขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นการเมืองซึ่งเป็นตัวแก้ปัญหาและนำสันติสุขมาสู่สังคมจึงไม่อาจประกอบด้วยสิ่งอื่นนอกจากธรรมได้ จึงเชื่อได้ว่าธรรมะและการเมืองมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นนอน ในทัศนะของท่านพุทธทาส การเมืองนั้นคือระเบียบปฏิบัติที่ทำให้คนจำนวนมากอยู่กันอย่างมีความสุข การเมืองจึงเป็นหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎของธรรมชาติสำหรับมนุษย์ (กฎเวทธรรม) เมื่อมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรม (สภาวะธรรม) มนุษย์จึงอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ ซึ่งคอยกำกับควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้เป็นอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง ดังนั้นมนุษย์จึงมีหน้าที่และต้องปฏิบัติหน้าที่ที่จะจัดให้เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ และหน้าที่นี้คือการจัดระเบียบปฏิบัติของตนเอง เพื่อให้คนจำนวนมากอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งผลจากการที่มนุษย์กระทำตามหน้าที่คือการที่มนุษย์จะมีชีวิตอย่างเป็นสุขตามธรรมชาติ แต่ในความเป็นจริงความหมายของการเมืองมิได้เป็นไปดังที่ท่านพุทธทาสแสดงทัศนะ กรณีนี้ท่านพุทธทาสได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าเมื่อมนุษย์ตกเป็นทาสของวัตถุซึ่งครอบงำจิตใจ มนุษย์จึงไม่รักษาความถูกต้องของระบบการเมืองไว้การเมืองจึงกลายเป็นเรื่องของการทำเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองและพวกพ้องเท่านั้น⁸¹

เป็นที่ทราบกันแล้วว่าการเมืองถูกสร้างขึ้นมาใช้แก้ไขปัญหาค่าความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ แต่จากที่กล่าวมาผู้ศึกษาเชื่อว่าแม้ความหมายของการเมืองเองก็ยังคงถูกเบียดเบียนโดยความเห็นแก่ตัวเพื่อการเมืองเอื้อประโยชน์ต่อคนบางคน ซึ่งจะส่งผลให้ความหมายของการเมืองนั้นไม่บริสุทธิ์ ปัญหารากฐานของการเมืองในแต่ละประเทศจึงเกิดจากการเพ็งเล็งที่ประโยชน์ด้านวัตถุแต่อย่างเดียว อำนาจทางการเมืองที่เคยใช้เพื่อแก้ไขปัญหาค่าความเห็นแก่ตัว กลับเป็นเครื่องมือส่งเสริมความเห็นแก่ตัวด้วยการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ ในสังคมปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับทุกอริยาบถของชีวิตโดยช่วยส่งเสริมความสะดวกสบายแต่ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีก็นำมหันตภัยใหญ่หลวงมาสู่มนุษย์ ท่ามกลาง

⁸⁰ พุทธทาสภิกขุ, โดนต์ เค.สแวนเดอร์ บรรณาธิการ, สังคมนิยมตามหลักของพระศาสนา ใน ชัมมิกสังคมนิยม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529), หน้า 53

⁸¹ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง, อ้างแล้วหน้า 69

ความเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว แต่เป็นการเจริญเติบโตอย่างไร้ทิศทาง และการควบคุม สังคมถูกส่งเสริมให้เป็นสังคมบริโภคนิยมที่มีวัตถุนิยมองตนหาอย่างไม่มีขีดจำกัด ในอดีตที่ไม่นามมานี้ สภาพสังคมไทยก็ประสบปัญหาดังเช่นที่กล่าวมาซึ่งผลงานของท่านพุทธทาสได้ วิพากษ์วิจารณ์การเมืองสมัยราว พ.ศ.2499 ไว้ว่า

“โลกได้ตกมาถึงสมัยที่การเมืองตกอยู่ภายใต้อำนาจของเศรษฐกิจ ซึ่งตกเป็นบ่าวเป็นทาสของความหลงใหลในความสุขทางเนื้อหนังอย่างรุนแรงของคนในโลกอีกต่อหนึ่งซึ่งผิดจากโลกสมัยอื่น ซึ่งการเมืองอยู่ภายใต้การควบคุมของศีลธรรม แต่ก็เหมือนกันหรือตรงเป็นอันเดียวกันในข้อที่มีความหลงหรือตกเป็นทาสของความสุขทางเนื้อหนังในอัตราที่เท่ากัน ถ้าคนมีศีลธรรม หรือยึดหลักความสุขทางจิตใจเป็นหลัก ทั้งจักรวรรดินิยมและสังคมนิยมก็เกิดขึ้นในโลกไม่ได้ เพราะทุกคนจะขะเขวข่งต่อความสุขทางเนื้อหนังที่กำลังยื้อแย่งกันอย่างลัดวันนั้นเสียยิ่งกว่าของสกปรกใด”⁸²

ระบบการเมืองไม่ได้หมายความว่าความถึงอุดมคติอะไรนักแต่มันหมายถึงวิธีการ⁸³ วิธีการนี้หมายถึงวิธีที่จะแก้ปัญหาของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก ระบบการเมืองเป็นเพียงวิธีการเท่านั้นในทัศนะของท่านพุทธทาส และวิธีการนี้จะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความผาสุกในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากปัญหา ซึ่งหากวิธีการมิได้มีจุดมุ่งหมายดังนี้ วิธีการนั้นย่อมไม่ถูกต้อง แสดงให้เห็นว่าท่านพุทธทาสให้ความสำคัญของจุดมุ่งหมายของการเมืองมากกว่าวิธีการของการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเมืองแบบประชาธิปไตย, เผด็จการ หรือแม้กระทั่งคอมมิวนิสต์ หากมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความผาสุกในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ก็ถือว่าการเมืองนั้นถูกต้อง และไม่จะเป็นการเมืองรูปแบบใดท่านพุทธทาสก็ได้ จำแนกออกเป็น 2 จำพวก เท่านั้น คือ ระบบที่ทำให้ประโยชน์เกิดแก่เอกชนกับระบบที่ทำให้ประโยชน์เกิดแก่สังคม ซึ่งก็คือการมองที่จุดมุ่งหมายของระบบการเมืองนั่นเอง ในทัศนะของท่านพุทธทาสให้ความสำคัญกับการเมืองแบบหลังที่ให้ประโยชน์กับสังคมมากกว่าเพราะประโยชน์ตกแก่คนหมู่มาก ซึ่งผู้ศึกษาเองก็เชื่อว่าประโยชน์ที่กล่าวมานี้คือความผาสุกในการอยู่ร่วมกันมิใช่ประโยชน์แบบวัตถุ อันได้แก่ทรัพย์สิน เพราะท่านพุทธทาสมีทัศนะที่ต่อต้านวัตถุนิยมอย่างรุนแรงอยู่แล้ว ในกระแสของการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประเทศไทยรับมานั้น ท่านพุทธทาสได้ศึกษาและแสดงทัศนะเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกว่าประกอบด้วย เสรีภาพ, ความเสมอภาค และ ภราดรภาพ เป็น

⁸² พระประชา ปสนนธมโม และคณะ .พุทธทาสกับคนรุ่นใหม่ : เมื่อคนหนุ่มสาวถามถึงรากของความเป็นไทย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง,2526) หน้า 61

⁸³ พุทธทาสภิกขุ .ธรรมะกับการเมือง.อ่าวแล้วหน้า 288

เจตนารมณ์ที่สอดคล้องกับพุทธศาสนา⁸⁴ แต่การที่ประชาธิปไตยมุ่งเห็นแก่ประโยชน์ของเอกชน โดยการให้เสรีภาพแก่ประชาชนจนเกินขอบเขตก็เป็นข้อบกพร่องของประชาธิปไตยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับผู้ที่มีความรู้ และ ธรรมะ กำกับอยู่ เสรีภาพที่ได้รับจากระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น เสมือนดาบสองคมขึ้นอยู่กับผู้ใช้หรือประชาชนในสังคมว่าจะใช้ไปในทางใด แม้จะมีข้อโต้แย้งว่าเสรีภาพมีกฎหมายเป็นเครื่องกำหนด แต่มนุษย์ก็ควรยอมรับข้อจำกัดของกฎหมายว่าเป็นเพียงแค่มาตรการควบคุมความประพฤติทางกายภาพเท่านั้น ไม่อาจที่จะควบคุมความคิดของมนุษย์ได้ เสรีภาพอย่างถูกต้องต้องไม่เป็นไปตามอำนาจกิเลส ในข้อนี้ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ในความหมายของประชาธิปไตยซึ่งยังพร่าหรือกว้างเกินไป หากความแน่นอนไม่ได้ ในสมัยนั้น หรือแม้แต่ในสมัยนี้ก็ตามที่

“เพราะประชาธิปไตยพร่า จึงเกิดนายทุน เพราะประชาธิปไตยพร่าจึงเกิดสิทธิที่จะยึดแย้งนายทุน เช่น สิทธิของชนชั้นกรรมาชีพ เป็นต้น

เพราะประชาธิปไตยพร่า จนไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ตรงไหนกันแน่ ก็ปล่อยไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้นเป็นกรณี ๆ ไป”⁸⁵

ในสมัยพุทธกาลมีระบอบการปกครองแบบสามัคคีธรรมซึ่งคล้ายกับระบอบประชาธิปไตยมาก ในสารันทพสูตรและวัสสการสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ 13⁸⁶ ในพระสูตรนี้ได้บรรยายถึงการเทศนาของพระพุทธเจ้าให้แก่เจ้าลิจจวีและวัสสการพราหมณ์ ความกล่าวถึงรัฐธรรมนูญที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่ผู้ปกครองวัชชีนครซึ่งปกครองด้วยระบอบสามัคคีธรรม ในสารันทพสูตรพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมชื่อว่า อปริหานิยธรรม 7 ประการ ได้แก่⁸⁷

1. การหมั่นประชุมกันสม่ำเสมอ
2. ความพร้อมเพรียงกันประชุมปรึกษาและกระทำกิจต่าง ๆ ที่ควรทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ จักไม่ถอนสิ่งที่เคยบัญญัติไว้แล้วแต่การก่อน และประพฤติกปฏิบัติตามธรรมของชาววัชชี
4. ให้ความเคารพแก่ผู้ใหญ่ และให้ความสำคัญแก่ถ้อยคำของท่าน
5. ปฏิบัติถูกต้องต่อหญิงในสกุลตามธรรมเนียม ไม่ข่มขืนบังคับปกครอง

⁸⁴ พุทธทาสภิกขุ, พุทธธรรมกับเจตนารมณ์ประชาธิปไตย ใน ชุมนุมปาฐกถาศรีพุทธธรรม, (สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ, 2530) หน้า 38

⁸⁵ พุทธทาสภิกขุ, โดนต์ เค. สแวนเดอร์ บรรณาธิการ, สังคมนิยมตามหลักของพระศาสนา ใน ฉัมมิกสังคมนิยม, อ่างแล้วหน้า 56

⁸⁶ วีระ สมบูรณ์, อ่างแล้วหน้า 38

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน

6.เคารพนับถือ และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่กระทำต่อเจดีย์สถานต่าง ๆ

7.ปกป้อง อนุเคราะห์พระอรหันต์ทั้งหลาย และตั้งความหวังให้พระอรหันต์มาสู่แคว้น

สำหรับสองข้อแรกของอปริหานิยธรรมเป็นหลักการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการกระทำกิจการงานใดก็ตามต้องมีการปรึกษาหารือก่อน ซึ่งเป็นหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สำหรับในข้อที่สามเป็นข้อที่สะท้อนให้เห็นแนวความคิดอนุรักษ์นิยม และการบัญญัติกฎหมายต้องกระทำเพื่อมหาชน ข้อที่สี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการนับถืออาวุโส ข้อที่ห้าเป็นการให้ความสำคัญแก่สตรี เพื่อมิให้เกิดการละเมิดต่อสตรีไม่ว่าทางใด ข้อที่หกประเด็นอยู่ที่คำว่า “เจดีย์” เพราะมิได้มีความหมายเพียงศาสนสถาน แต่เจดีย์มาจาก “เจดีย์”⁸⁸ ที่มีความหมายทางกว้างว่า สิ่งที่เตือนใจให้ระลึกถึงบางสิ่งบางอย่าง เจดีย์สถานจึงหมายถึงอุดมการณ์ของสังคมที่แสดงออกผ่าน วัตถุหรือสถานที่⁸⁹ ส่วนในข้อที่เจ็ดเป็นเรื่องการทำนุบำรุงศาสนา⁹⁰

นอกจากอปริหานิยธรรมในสารันทสุตตรและวัสสการสุตตรแล้ว ในภิกขุสุตตรก็มีการกล่าวถึง อปริหานิยธรรมสำหรับภิกษุเช่นกัน ดังนี้

1.การหมั่นประชุมกันสม่ำเสมอ

2.ความพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และกระทำกิจต่าง ๆ

3.ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่เคยบัญญัติไว้แล้ว ประพฤติมั่นในสิกขาบทที่บัญญัติไว้

4.เคารพและให้ความสำคัญแก่พระเถระ

5.ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจตัณหาที่เกิดขึ้นแล้ว

6.พอใจในเสนาสนะป่า

7.ตั้งความปรารถนาดีต่อภิกษุผู้มีศีลทั้งหลาย⁹¹

จะเห็นได้ว่าในสี่ข้อแรกของอปริหานิยธรรมสำหรับภิกษุสงฆ์นั้นคล้ายคลึงกับอปริหานิยธรรมในสารันทสุตตรและวัสสการสุตตร จึงเป็นการยืนยันว่าในหมู่สงฆ์ก็มีการปกครองที่คล้ายคลึงกับระบอบ สามัคคีธรรมของแคว้นวัชชีเช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงมอบให้ผู้ใดเป็น

⁸⁸ วีระ สมบูรณ์, อ่างแล้วหน้าหน้า 42

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44

ใหญ่สืบแทนและให้ถ้อยคำของสงฆ์เป็นหลักในการตัดสินใจวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ในแง่การปกครอง⁹²

จากที่กล่าวจึงพอสรุปได้ว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ดีหากประกอบด้วยผู้คนที่มีความหวังของท่านพุทธทาสไม่ได้มุ่งเน้นที่รูปแบบการปกครองแต่มุ่งเน้นที่ผลที่ได้รับคือประโยชน์สุขของมหาชน ท่านพุทธทาสได้เสนอระบบการเมืองและรูปแบบการปกครองที่ท่านคิดว่าดีที่สุดในท่านมีความเห็นว่าระบบการเมืองจะเป็นระบบใดก็ได้แต่ขอให้มีการเมืองประกอบด้วยธรรม และ สังคมนิยม เพราะท่านเล็งเห็นความสำคัญของการเมืองซึ่งเป็นมนุษย์และการแก้ปัญหาที่ตรงจุดที่สุดต้องแก้ที่นักการเมืองก่อนเป็นอันดับแรก และนักการเมืองจึงจะแก้ไขระบอบการปกครองในภายหลัง

ธรรมะที่ใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของระบบการเมือง อันได้แก่ หลักการสันติภาพ , เสรีภาพ , สมภาพ และภราดรภาพ โดยท่านพุทธทาสได้อธิบายว่า

สันติภาพ หมายถึง ความมีสันติ ความสงบ ตั้งแต่สันติภาพขั้นต้นที่สุด จนกระทั่งขั้นสุดท้าย คือ นิพพาน เป็นสันติภาพที่สุดตามหลักพุทธศาสนา⁹³

เสรีภาพ ตรงกับคำว่า “ถึงวิมุตติหลุดพ้นไปจากการครอบงำของกิเลส”

สมภาพ เป็นหลักธรรมะที่ว่าทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องมีหน้าที่ที่จะต้องต่อสู้เพื่อให้หลุดรอดจากความทุกข์ และมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่น

ภราดรภาพ ความเป็นพี่น้องกัน โดยธรรม

การมองการเมืองในทัศนะของท่านพุทธทาสจะใช้ระบบศีลธรรม คือภาวะแห่งความเป็นปกติ เป็นไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ การเมืองของท่านพุทธทาสจะไร้ซึ่งความเห็นแก่ตัวของนักการเมือง การมีเมตตากรุณา และเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อกัน เราจึงสามารถเรียกการเมืองตามทัศนะของท่านพุทธทาสว่าเป็น “การเมืองระดับจิตวิญญาณ”⁹⁴ ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงบุคคลและสังคมที่พึงปรารถนาไว้ดังนี้⁹⁵

1. มีการศึกษาดี เป็นการศึกษาที่สามารถเอาชนะสัญชาตญาณอย่างสัตว์ได้ การศึกษาที่ถูกต้องต้องสร้างให้คนเป็นสุภาพชน สอนให้คนไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละต่อส่วนรวม และเป็น ผู้ที่มีความรับผิดชอบ

⁹² วีระ สมบูรณ์, อ่างแล้วหน้า 45

⁹³ พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง, หน้า 317

⁹⁴ โคนเนล เค. สแวนเดอร์ และ เสรี พงศ์พิศ, ท่านพุทธทาสในทัศนะของนักวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2525), หน้า 26

⁹⁵ พระครูฤๅเมธงกูโร และคณะ, การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธศาสนาภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532) หน้า 9-11

2. มีสุขภาพอนามัยดี สุขภาพอนามัยที่ดีจะต้องดีทั้งทางกาย , ทางจิต และทางวิญญาณ โดยเฉพาะสุขภาพอนามัยทางวิญญาณ จะต้องปราศจากกิเลสรบกวน ปราศจากความเห็นผิดที่บดบังปัญญา (มิจฉาทิฎฐิ) การมีสุขภาพที่ดีจะทำให้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

3. มีครอบครัวดี ครอบครัวที่ดีเป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องในทิศทั้ง 6 คือ พ่อแม่กับลูก สามีกับภรรยา นายกับบ่าว เพื่อนกับเพื่อน และสมณพราหมณ์กับผู้ครองเรือน ครอบครัวที่ดีจะเป็นรากฐาน และสร้างหลักเกณฑ์ในสังคมวงกว้างขึ้น

4. มีระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ มีระบบการบริโภคสิ่งต่าง ๆ อย่างพอเหมาะพอดีไม่ขาดแคลน เกียดส่วนเกินที่ตนมี เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

5. มีการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ได้แก่การทำงานอย่างมีความสุข สนุกกับการทำงาน ทำหน้าที่ของตนด้วยความเข้าใจ ทั้งเพื่อให้ตนมีชีวิตรอดอยู่ได้ (หน้าที่ทางโลกุตตระ)

6. มีความไม่เห็นแก่ตัว ต้องเจริญเมตตา คือ การรักผู้อื่น นอกจากการช่วยตนเองให้รอดแล้ว ยังต้องมีจิตใจระลึกลถึงผู้อื่นด้วยความเข้าใจและเห็นใจ และพยายามช่วยด้วยความเมตตากรุณา

7. มีศีลธรรม การกระทำต่าง ๆ ทั้งกาย วาจา ใจ ต้องมีภาวะแห่งความเป็นปกติของความเป็นมนุษย์

8. มีสัมมาทิฎฐิ คือความเห็นที่ถูกต้อง นำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

9. มีชีวิตเย็น คือชีวิตที่มีความสงบ ความพอใจในตัวเอง

สำหรับสังคมที่พึงปรารถนา ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะไว้ว่าดังนี้⁹⁶

1. ต้องมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้อง เป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมะ มีความสอดคล้องและเกื้อกูลกันตามธรรมชาติ ยึดถือการเคารพชีวิตและมีความเมตตากรุณาต่อกัน

2. ต้องมีระบบประสานประโยชน์ที่ถูกต้อง เป็นการทำให้บุคคลที่มีสถานภาพที่ต่างกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคม เช่น คนมั่งมีกับคนจน , นายทุนและกรรมกร โดยไม่มีการแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายและทำลายกันจนเหลือฝ่ายเดียว

3. ต้องมีระบบการเมืองที่ถูกต้อง คือสามารถทำให้อยู่กันได้อย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ

4. ต้องมีระบบการปกครองที่ถูกต้อง เป็นระบุมิถิลาธิปไตย (ประชาธิปไตยอันประกอบด้วยธรรมกล่าวคือการเป็นพลเมืองที่มีธรรมกำกับ)

5. ต้องมีระบบศีลธรรม ศาสนา และวัฒนธรรมที่ถูกต้อง สามารถอำนวยประโยชน์เป็นไปเพื่อสันติภาพ

⁹⁶ พระคัมภีร์ เมฆงกุโร และคณะ, อ่างแก้วหน้า 13-15

6. ต้องมีการศึกษาที่ถูกต้อง การศึกษาที่ถูกต้องจะสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่แวดล้อม

7. ต้องมีระบบนิเวศวิทยาที่ถูกต้อง ท่านพุทธทาสเสนอให้ควรจัดให้อยู่กันเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ไม่ควรอยู่เป็นมหานคร เพราะการเป็นมหานคร ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัย

จากทัศนะของท่านพุทธทาสที่กล่าวถึงบุคคลและสังคมที่พึงปรารถนาดังกล่าวนี้ เป็นการแสดงทัศนะในด้านโลกียะ ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยมีความเห็นว่า ท่านพุทธทาสต้องการเน้นที่การให้การศึกษาที่ดีแก่คน เพื่อส่งเสริมความฉลาดแต่ต้องเป็นความฉลาดแบบมีสัมมาทิฐิเป็นตัวควบคุม ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง การศึกษาทำให้คนมีความฉลาดแต่หากความฉลาดกว่านั้นนำไปสู่การเอาเปรียบผู้อื่นก็จะกลายเป็นผลเสียอันใหญ่หลวงต่อสังคม⁹⁷

และจากข้อบกพร่องของระบบการเมืองและแนวทางแก้ไข ท่านพุทธทาสได้เสนอระบบการเมืองแบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” ขึ้นเพื่อเป็นทางออกสำหรับระบบการเมืองของโลก จะได้กล่าวต่อไป

ธัมมิกสังคมนิยม ⁹⁸

ธัมมิกสังคมนิยมเป็นระบบการเมืองตามอุดมคติของท่านพุทธทาส หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการใช้ธรรมะส่งเสริมระบบการเมืองซึ่งเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม ในความหมายของธัมมิกสังคมนิยม เป็นการรวมคำระหว่างคำว่า “ธรรมะ” หรือ “ธัมมะ” กับคำว่า “สังคมนิยม” มีความหมายตรง ๆ ว่าสังคมที่ประกอบด้วยธรรม ซึ่งในความคิดของท่านพุทธทาสนั้นถือว่าศาสนาทุกศาสนามีหัวใจเป็นสังคมนิยม⁹⁹ จากการศึกษาธัมมิกสังคมนิยมนี้ มีหลักการใหญ่ ๆ คือการไม่เอาส่วนเกินจากสังคม โดยท่านพุทธทาสพยายามชี้ให้เห็นว่าธรรมชาติบริสุทธิ์มีลักษณะของสังคมนิยม ธรรมชาติเกิดจากการรวมตัวของสิ่งหลายสิ่งเข้าด้วยกัน และสิ่งมีชีวิตในธรรมชาตินับตั้งแต่สัตว์เซลล์เดียวจนกระทั่งมาถึงมนุษย์ซึ่งถือได้ว่าเป็นที่สูงสุดของวิวัฒนาการบนโลกนี้แล้วไม่สามารถสะสมส่วนเกินได้ โดยท่านได้ยกตัวอย่างสภาวะธรรมชาติไว้ว่า

⁹⁷ พระคุณฐิ เมธกุโร และคณะ, การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธศาสนาสิกขุ, อ้างแล้วหน้า 3

⁹⁸ โปรดดู พุทธทาสสิกขุ, โคนัล เค.สแวนเนอร์ บรรณาธิการ, บทหนา ใน ธัมมิกสังคมนิยม, อ้างแล้วหน้า 1-3

⁹⁹ พุทธทาสสิกขุ, โคนัล เค.สแวนเนอร์ บรรณาธิการ, ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม ใน ธัมมิกสังคมนิยม, อ้างแล้วหน้า 19

“เราคนก จะเห็นมันกินอาหารเฉพาะที่กระเพาะมีไว้ให้เท่านั้นแหละ มันเก็บเกินกว่านั้นไม่ได้ มันไม่มีขี้ค้าง คูลงไปถึงมด แมลง มันก็ทำได้เพียงเท่านั้น ดูไปถึงต้นไม้ ต้นไม้ก็กินอาหาร กินน้ำได้เท่าที่ลำต้นมีอยู่ มันจะทำให้เกินนั้นไปไม่ได้ ฉะนั้นระบบที่ใครไม่สามารถล่วงล้ำเข้าไปในสิทธิของผู้อื่น ไม่กอบโกยอะไรของใครได้นี้ เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปโดยอัตโนมัติ จึงทำให้สังคมอยู่ได้ และเป็นสังคมมาเรื่อย ๆ จนมีต้นไม้มากมาย จนมีสัตว์เครื่องานมากมาย จนกระทั่งมีคนขึ้นในโลกมากมาย เสรีภาพแห่งการกอบโกยถูกควบคุมไว้โดยน้ำมือธรรมชาติเช่นนี้”¹⁰⁰

นอกจากการไม่สะสมส่วนเกินแล้ว ทุกคนก็ควรจะเจียดประโยชน์ของตนตามแต่จะเจียดได้เพื่อประโยชน์ของสังคม แต่ทั้งนี้การเจียดส่วนเกินนั้นก็ควรจำกัดที่ไม่ทำให้ผู้เจียดเดือดร้อน หลักการพื้นฐาน 3 ประการของซัมมิกสังคมนิยม นั้นประกอบด้วย¹⁰¹

1. ถือประโยชน์ของส่วนรวม
2. การควบคุมตัวเองและเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกัน
3. มีความเคารพนับถือและเมตตากรุณาปราณีต่อกัน

ซึ่งหลักการในข้อที่ 1 แสดงถึงเค้าโครงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทั้งหมด ข้อที่ 2 ควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล และข้อที่ 3 อธิบายถึงทำที่ที่เราพึงมีต่อชีวิตทุกรูปแบบ¹⁰²

หลักการที่ถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นพื้นฐานความคิดเปรียบเทียบสังคมนิยมว่าเป็นสภาวะของธรรมชาติที่มีจุดประสงค์เพื่อส่วนรวม นอกจากนี้ในทัศนะของท่านพุทธทาสยังถือว่าทุกสิ่งสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน มนุษย์ทุกคนในสังคมจึงสมควรช่วยเหลือเกื้อกูลกันในฐานะเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น เห็นได้จากเศรษฐกิจในสมัยโบราณมิได้หมายถึงผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย แต่หมายถึงผู้ที่มีโรงงานมากมาย¹⁰³ คำว่าทาสในสมัยโบราณจึงไม่ได้ถูกกดขี่ข่มเหงอย่างเช่นที่เข้าใจกันในปัจจุบัน แต่ทาสกลับต้องการที่จะอยู่กับเศรษฐกิจเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และนี่ก็คือหลักการสำคัญหลักการหนึ่งในซัมมิกสังคมนิยม

ในระบอบการปกครองต่างๆ ท่านพุทธทาสตั้งข้อสังเกตกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นระบอบการปกครองที่มีความล่าช้าในการตัดสินใจดำเนินการ โดยเปรียบเทียบกับระบอบการปกครองในระบอบเผด็จการที่มีความรวดเร็วในการตัดสินใจดำเนินการทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และยังคงเหมาะสม

¹⁰⁰ พุทธทาสภิกขุ, โดนต์ เค.สแวนเนอร์ บรรณาธิการ, สังคมนิยมตามหลักของพระศาสนา ใน ซัมมิกสังคมนิยม, อ่างแล้วหน้า 64

¹⁰¹ พุทธทาสภิกขุ, โดนต์ เค.สแวนเนอร์ บรรณาธิการ, ซัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ ใน ซัมมิกสังคมนิยม, อ่างแล้วหน้า 42

¹⁰² เรื่องเดียวกัน

¹⁰³ พุทธทาสภิกขุ, โดนต์ เค.สแวนเนอร์ บรรณาธิการ, สังคมนิยมตามหลักของพระศาสนา ใน ซัมมิกสังคมนิยม, อ่างแล้วหน้า 79

กับประชาชนที่ยังไม่มีธรรมอีกด้วย¹⁰⁴ ซึ่งหลักการนี้สอดคล้องกับหลักการปกครองแบบราชาปราชญ์ของเพลโต ในทัศนะของท่านพุทธทาสประชาธิปไตยจะสัมฤทธิ์ผลก็ต่อเมื่อประชาชนส่วนใหญ่มีธรรมเป็นเครื่องกำกับและรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเอง ท่านพุทธทาสได้ยกตัวอย่างการปกครองในสมัยพระ-พุทธเจ้าและพระเจ้าอโศกมหาราช มาเป็นตัวอย่างของการปกครองแบบเผด็จการ โดยธรรมโดยท่านแสดงทัศนะว่า

“ส่วนข้อที่ว่าพระพุทธเจ้าท่านมีระบบสังคมนิยม แต่วิธีปฏิบัติเป็นเผด็จการนั้น ก็เป็นอย่างไรพูดมาแล้วว่า ประชาธิปไตยมัน โอ้อ้อ ไม่ทำประโยชน์ได้ทันแก่เวลา เมื่อเห็นว่าเป็นอย่างนี้ถูกต้องแล้ว มันต้องมีการบังคับและให้ทำทันที วิธีปฏิบัติงานของพระพุทธเจ้าท่านจึงเป็นเผด็จการต้องทำอย่างนี้แหละ ต้องทำอย่างนี้และต้องทำทันที ฉะนั้นจึงมีวินัยหลายข้อที่ไม่ยอมผิดเพี้ยนแก่เวลา เมื่อไม่ยอมให้แก้ตัว ให้ยกเว้นอะไรทำนองนั้น มีหน้าพระองค์เองก็ทรงบัญญัติว่าทรงอยู่เหนือวินัย เช่นเดียวกับที่ว่ากฎหมายสมัยโน้นเขาบัญญัติให้แก่ประชาชน ไม่ใช่แก่พระราชารั”¹⁰⁵

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชมีพระสงฆ์จำนวนหนึ่งถูกสั่งประหารชีวิต เนื่องจากปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกิจที่สงฆ์พึงปฏิบัติ นอกกรอบทำนองคลองธรรม ซึ่งการกระทำของพระองค์ไม่ถือว่าเป็นพระราชที่ต้องการทำลายล้างพุทธศาสนา แต่ตรงกันข้ามการกระทำของพระองค์เป็นการทำลายพระสงฆ์ที่เป็นมิชฌาติกุญซึ่งเป็นภัยต่อสังคมโดยส่วนรวม¹⁰⁶ การกระทำของพระองค์จึงมิได้เป็นเพื่อตัวของพระองค์เอง ในส่วนนี้ผู้ศึกษาขออธิบายขยายความเพิ่มเติมให้ชัดเจนลงไปว่า เป็นความเสี่ยงอย่างยิ่งหากมีผู้ไม่เข้าใจมองว่าการทำลายชีวิตเพื่อทำให้สังคมส่วนใหญ่ปกติสุขเป็นสิ่งถูกต้อง เพราะพุทธศาสนาเองก็สอนให้มนุษย์ละเว้นการเบียดเบียนซึ่งกันและกันทั้งด้วยกาย วาจา ใจ ดังนั้นการทำผิดศีลธรรมเพื่อพุทธศาสนาจะเป็นการปฏิบัติขัดกันเองกับคำสอนหรือไม่ อีกทั้งพุทธศาสนานับการประนีประนอมและสอนให้มนุษย์แก้ปัญหาด้วยสติปัญญาไตร่ตรองก่อนเพื่อให้ได้หนทางที่ดีที่สุดสำหรับการแก้ปัญหา นั้น ๆ การประหารชีวิตในกรณีนี้จึงอาจไม่ใช่หนทางที่ดีที่สุดสำหรับการแก้ปัญหา หากมองด้วยสายตาของปุณฺณธรรมดา ซึ่งในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่าการตัดสินใจของพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นการตัดสินใจในเรื่องของพุทธศาสนาโดยใช้วิธีทางการปกครองเพราะกษัตริย์ในสมัยนั้นถือว่าเป็นเจ้าชีวิตของไพร่ฟ้า ดังนั้นการที่กษัตริย์จะเอาชีวิตใครสักคนหนึ่งจึงเป็นเรื่องที่ไม่ผิดปกติ ผู้ศึกษามีความเห็นคิดเห็นคล้ายกับรุสโซในส่วนตัวว่าผู้ปกครองมีสิทธิประหารชีวิตผู้ได้ปกครองได้อย่างชอบธรรม เนื่องมาจากมนุษย์ได้รับการ

¹⁰⁴ พระประชา ปสนนธมโม และคณะ ,อ้างแล้วหน้า 67

¹⁰⁵ พุทธทาสภิกขุ, โดแนล เค.สแวนเนอร์ บรรณาธิการ ,สังคมนิยมตามหลักของพระศาสนา ใน ธัมมิกสังคมนิยม, หน้า 75

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85

คุ้มครองความปลอดภัยจากสังคม ไม่เช่นนั้นมนุษย์คนนั้นอาจตายไปนานแล้ว ดังนั้นเมื่อผู้ปกครองจะเอาชีวิตก็สามารถทำได้อย่างชอบธรรม อีกทั้งการตัดสินใจปัญหาของกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ปกครองย่อมจะต้องตัดสินใจโดยยึดกฎหมายเป็นหลัก กฎที่บัญญัติขึ้นด้วยความยุติธรรมและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม นั้นหากการกระทำผิดกฎหมาย และกฎบัญญัติโทษไว้ว่าให้ประหารชีวิต ผู้กระทำก็ต้องถูกประหารชีวิต อีกทั้งกษัตริย์สมัยนั้นเป็นผู้สร้างกฎและอยู่เหนือกฎที่ตนเป็นผู้สร้าง ดังนั้นการที่พระสงฆ์บางรูปถูกประหารชีวิตเพราะกระทำผิดกฎหมายไม่ผิดตามกฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (สังคมนิยม) เป็นที่น่าสังเกตว่าในยุคดังกล่าวหากกษัตริย์เป็นผู้มีธรรมะและปกครองโดยธรรม กษัตริย์พระองค์นั้นก็สามรถตัดสินใจความผิดแม้กระทั่งพระสงฆ์

7 ในการปกครองท่านพุทธทาสเน้นให้คนมีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ ซึ่งก็น่าจะคล้ายกับพระเจ้าทัตลเหนมิ ซึ่งเป็นราชาโดยธรรมในจักรวรรดิอัสสุร์¹⁰⁷ แต่ทั้งนี้ท่านพุทธทาสคงไม่ได้หมายความว่าความคิดแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์แบบตะวันตก เพราะความมุ่งหมายมิได้อยู่ที่วัตถุ แต่มุ่งที่การใช้อำนาจของธรรมะ ในชั้นมิกสังคมนิยมท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า

“ระบบสังคมนิยมที่ดี มันต้องมีเครื่องมือเป็นผู้เผด็จการ พระราชาที่มีศัพทราชาธรรม จะเป็นผู้เผด็จการที่ดีที่สุด แต่ว่าเรื่องอย่างนี้คงไม่มีตำราระบบการเมืองของพวกเขาฝรั่งที่เขียนให้เราเรียนเพราะในหมู่ฝรั่งอาจจะไม่มีพระราชาประเภทนี้เลยก็ได้”¹⁰⁸

การศึกษาเผด็จการแบบพุทธทาสนั้น หากศึกษากันเพียงผิวเผินอาจทำให้เข้าใจว่าเหมือนกับเผด็จการแบบคอมมิวนิสต์ที่เข้าใจกันทั่วไป แต่เผด็จการตามความคิดของท่านพุทธทาส เป็นเรื่องของคนที่ผู้มีธรรมะใช้ธรรมแก้ปัญหาต่าง ๆ การใช้กำลังเข้าแก้ปัญหาหากกระทำด้วยอาวุธก็อาจจะทำได้เร็วแต่ว่าขาดรากฐานที่ดี การใช้กำลังธรรมเป็นการแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องกว่า และมั่นคงกว่า การใช้อำนาจเผด็จการของผู้ปกครองควรมีอย่างเต็มที่และพึงหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจหรือการลงโทษ หากมีความจำเป็นต้องใช้อำนาจจริง ๆ แล้ว การลงโทษที่ดีที่สุดคือ การฆ่าแบบพระพุทธรเจ้า ซึ่งเรียกกันทางวิชาการว่าเป็นการลงโทษทางสังคม เป็นการที่สังคมลง “พรหมทัณฑ์” ไม่ยุ่งเกี่ยวกับบุคคลที่กระทำผิดอีกต่อไป ในทางปฏิบัติการใช้อำนาจหากอิงกับศีลธรรม และทำเพื่อศีลธรรมย่อมดีกว่าอำนาจที่ไม่อิงศีลธรรม และไม่ได้ทำเพื่อศีลธรรมอันดี แม้กระทั่งการทำสงครามหากกระทำเพื่อศีลธรรมก็ยังสามารถทำได้ แต่มิใช่การเข้ามาพัวพันกันเพื่อสิ่งที่ตนเองคิดว่าดี เพราะนั่นคือมิจฉาทิฎฐิส่วนบุคคล (ความเห็นผิดเป็นชอบ) ซึ่งในปัจจุบันนี้การทำสงครามเป็นไปเพื่อสิ่งที่ตนเองคิดว่าดี ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นไปอำนาจแห่งอุปาทาน

¹⁰⁷ วีระ สมบูรณ์, อ้างแล้วหน้า 23

¹⁰⁸ พุทธทาสภิกขุ, โคนัล เค. สแวนเดอร์ บรรณาธิการ, สังคมนิยมตามหลักของพระศาสนา ใน ชัมมิกสังคมนิยม, หน้า 82

มากกว่า ด้วยความที่เขาคิดว่ามีตัวเราและมีของ ๆ เราทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว สงครามจึงเป็นไปเพื่อ การแข่งขันผลประโยชน์หรือปกป้องผลประโยชน์บางอย่างที่เป็นของตัวเอง ดังนั้นการส่งเสริมให้มนุษย์ ในปัจจุบันนำรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์หรือมนุษย์กับธรรมชาติอย่างในสมัยก่อนที่ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัวสอดคล้องมาใช้ย่อมเป็นการดี หากมองย้อนกลับไปถึงปฐมเหตุหาก มนุษย์ไม่มีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวกันมาเขียดาวนี้ก็จะไม่เกิดขึ้น จุดเริ่มต้นเป็นความ ว่างซึ่งเมื่อวัฏจักรดำเนินไปมนุษย์ก็พยายามแสวงหาความว่างดังเช่นจุดเริ่มต้นนั้นกลับคืนมาเพื่อความ สงบสุขอย่างแท้จริง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างสิทธิมนุษยชนสากลและหลักธรรมแห่งพุทธศาสนา

จากการศึกษาถึงพัฒนาการอันเป็นที่มาของสิทธิมนุษยชนสากล (human rights) ผู้ศึกษาพบว่าสิ่ง
ที่ผู้ศึกษากำลังศึกษาอยู่เกิดจากความหลากหลายของแนวคิดทางปรัชญาการเมือง, ศาสนา และศาสตร์
อื่นๆ อีกหลายสาขา เนื่องจากพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนเกิดจากการหลอมรวมกันของสิ่งเหล่านั้น
สิทธิมนุษยชนมิได้ถูกผูกขาดด้วยกรอบของรัฐศาสตร์หรือนิติศาสตร์เท่านั้น แต่ผูกโยงกับเศรษฐศาสตร์
ประวัติศาสตร์, สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ด้วย ในฐานะนักรัฐศาสตร์ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบ
การวิเคราะห์ทางปรัชญาการเมืองเป็นหลักโดยอาศัยแนวคิดของนักคิดที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการใช้
วิชานิติศาสตร์เข้ามาช่วยตีความบางส่วน โดยเฉพาะในเรื่องของสิทธิ จากการศึกษาผลงานของท่าน
พุทธทาสภิกขุเพื่อเชื่อมโยงแนวคิดกับเรื่องสิทธิดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาไม่ได้มีการนำ
เรื่องของสิทธิมนุษยชนหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมากล่าวเลย ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนามักจะกล่าวถึง
เรื่องของหน้าที่เป็นหลัก อีกทั้งพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นคนละบริบทกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนดังนั้นผู้ศึกษา
จึงใช้การศึกษาในลักษณะเปรียบเทียบ เพื่อแสวงหาแนวคิดที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ระหว่างทั้งสอง
แนวคิดซึ่งจะทำให้เกิดมโนทัศน์ (vision) ใหม่สำหรับสิทธิมนุษยชน จากการที่ผู้ศึกษาพอจะสรุปได้
ว่าสิทธิมนุษยชนถูกสร้างขึ้นโดยสังคมนการเมืองภายใต้การรับรองของกฎหมาย เพื่อเป็นเครื่องมือในการ
ลดทอนและจำกัดความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ เช่นเดียวกับหลักธรรมของพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องมือ
ในการช่วยลดทอนความเห็นแก่ตัวของมนุษย์โดยคำสอนซึ่งมีหลายระดับ คำสอนในระดับศีลธรรมมักจะ
เป็นคำสอนทางโลกสอนถึงแนวทางการปฏิบัติเพื่อการเตรียมพร้อมในการลดทอนความเห็นแก่ตัวและคำสอน
ในระดับศาสนาซึ่งเป็นชั้นโลกุตระอันจะเป็นแนวทางในการฝึกจิตใจให้ละความเห็นแก่ตัว โดยทั้ง
สิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนาล้วนต้องการให้เกิดความสงบสุขของสังคมส่วนรวมเพราะ
ต่างยอมรับว่าปัญหาและความวุ่นวายต่าง ๆ บนโลกนี้ล้วนมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เกือบทั้งสิ้น
สิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดของสังคมตะวันตกซึ่งมีการกล่าวถึงเรื่องสิทธิ, เสรีภาพ และความ
เสมอภาคของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณโดยนักปราชญ์ทั้งสามแห่งเอเธนส์ได้แก่ โซกราตีส, เปเลโต้
และอริสโตเติล การกล่าวถึงเรื่องสิทธิ, เสรีภาพ และความเสมอภาค มักจะกล่าวถึงในส่วนของความ
สัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน เนื่องจากสังคมนการเมืองสมัยนั้นเน้นความสำคัญของรัฐมากกว่าการให้

ความสำคัญกับปัจเจกชน¹ สมัยกรีกการปกครองเป็นแบบนครรัฐ (city – state) แนวคิดในทางปรัชญาการเมืองส่งผลให้มนุษย์คนหนึ่ง ๆ มีบทบาทหลายสถานะในสังคมการเมืองโดยมีสถานะเป็นได้ทั้งผู้ปกครอง, ผู้ถูกปกครอง และประชาชน มีการแบ่งชนชั้นของคนในสังคมตามหน้าที่การงานและความรับผิดชอบ ทาส (slave) กลายเป็นพวกเดียวที่ถูกจำกัดสิทธิทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะถือว่ามิได้อยู่ในฐานะของประชาชนแห่งกรีก ในนครรัฐประชาชนและรัฐมีความใกล้ชิดกันมากจนความเสมอภาคกลายเป็นเพียงเครื่องมือส่งเสริมความเป็นเอกภาพของนครรัฐเท่านั้น การให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการพูด, การเขียน ดำเนินไปภายใต้กรอบของกฎ (law) เมื่อนครรัฐให้ความสำคัญกับรัฐมากกว่าประชาชนทำให้สิทธิของบุคคลจะมีความสำคัญน้อยมาก โสกราตีสเป็นนักปราชญ์คนแรกที่จุดประกายความคิดในเรื่อง “ศักดิ์ศรีของมนุษย์” ให้กับนครรัฐเอเธนส์ โดยเมื่อครั้งที่โสกราตีสถูกตัดสินประหารชีวิตโดยคณะขุนนางแห่งเอเธนส์ ขุนนางเสนออิสรภาพแก่เขาด้วยเงื่อนไขว่าจะยอมรับสัญญาว่าจะเลิกโจมตีประชาธิปไตยเอเธนส์ โสกราตีสจึงกล่าวว่า “หากเชื่อว่ารัฐเป็นที่มาของความดีทั้งปวง การให้คำมั่นว่าจะไม่โจมตีรัฐย่อมไม่มีผลอะไรกับชีวิตของคน ๆ หนึ่ง และไม่ใช่หน้าที่ของราษฎร แต่สำหรับเขาไม่ใช่ เพราะคน ๆ หนึ่งมีพันธะอย่างหนึ่งที่เหนือกว่า คือพันธะต่อมโนธรรม ต่อสังคม และต่อการแสวงคุณธรรมซึ่งก็คือ ความรู้ มนุษย์จะต้องมุ่งมั่นไปสู่สิ่งเหล่านี้ ถ้าหากหน้าที่ของคนที่มีต่อรัฐขัดกับหน้าที่ของเขามที่มีต่ออุดมการณ์ตนเองที่สูงกว่า เขาอาจมอบชีวิตให้กับรัฐ แต่ไม่สามารถยอมขอมต่อมโนธรรมของเขา เขาจะต้องพูดความจริงโดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียส่วนตัว”² โสกราตีสจึงเป็นผู้ที่ปฏิวัติแนวคิดแบบนครรัฐโดยสำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และปฏิเสธการอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ นอกจากนี้เปลโต้ศิษย์ของโสกราตีสได้กล่าวถึงนครรัฐว่าชีวิตที่ดีของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ในนครรัฐเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมุ่งประโยชน์ของรัฐเป็นใหญ่ เปลโต้พยายามสร้างรัฐในอุดมคติ ขึ้นมาซึ่งปรากฏในงานเขียนสำคัญเรื่อง อุดมรัฐ (The Republic) อุดมรัฐเกิดขึ้นบนฐานความคิดที่ว่าในสังคมคนที่มีควมรู้น้อยมีมากกว่าคนที่มีความรู้ และหากความรู้คือคุณธรรม ดังนั้นการปกครองโดยคนหมู่มากจึงเป็นการปกครองโดยคนที่มีคุณธรรมน้อย จึงต้องมีการคัดเลือกสรรหาผู้ที่มีคุณธรรมสูงเพื่อมาเป็นผู้ปกครองโดยเฉพาะ ซึ่งก็คือ ราชาปราชญ์ (philosopher king)³ เปลโต้ได้แยกหน้าที่ของบุคคลในสังคมการเมืองตามโครงสร้างของจิตใจ โดยเชื่อว่าโครงสร้างของจิตใจมนุษย์มีคุณภาพที่ไม่มั่นคงหรือขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลาาระหว่างจิตฝ่ายสูงซึ่งได้แก่การมีเหตุผลกับการมีจิตใจที่

¹ เอ็ม.เจ. ฮาร์มันอน แปลโดย เสน่ห์ จามริก ความคิดทางการเมืองจากเปลโต้ถึงปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2519) หน้า 41

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68

เข้มแข็ง กับจิตฝ่ายต่ำซึ่งได้แก่สัญชาตญาณและตัณหา⁴ การที่จะทำให้ชีวิตเป็นชีวิตที่ดีจำเป็นต้องให้อำนาจจิตฝ่ายสูงอยู่เหนืออำนาจจิตฝ่ายต่ำเสมอ สำหรับความคิดของเพลโตปัจเจกชนนั้นมีหน้าที่ทั้งต่อรัฐและต่อประชาชนด้วยตนเอง สำหรับหน้าที่ต่อรัฐในฐานะพลเมืองคือการเคารพต่อกฎหมายที่ออกโดยผู้ปกครองที่มีคุณธรรม ส่วนหน้าที่ต่อประชาชนด้วยตนเองคือการเคารพในความคิดของกันและกันเนื่องจากประชาชนแห่งนครรัฐมีความเสมอภาคกันในการแสดงออกทางความคิดต่อสังคมการเมือง จากนั้นอริสโตเติลซึ่งมีความคิดขัดแย้งกับโสกราตีสและเพลโตในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา⁵ อริสโตเติลเห็นว่าการศึกษาที่ดีที่สุดควรต้องใช้ปฏิบัติได้จริงมิใช่รัฐในอุดมคติที่เลื้อยลอยแต่ในบางส่วนของอริสโตเติลก็ยังคงมีความคิดที่สอดคล้องกับโสกราตีสและเพลโตในเรื่องของการให้ความสำคัญกับการมีรัฐ เพราะในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ไม่หาสังคมจึงต้องมีการก่อตั้งรัฐ โดยรัฐที่สมบูรณ์เท่านั้นที่จะสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ ความสมบูรณ์ของมนุษย์นั้นมิได้เกิดขึ้นเพียงการแสวงหาวัตถุมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางกายแต่เพียงอย่างเดียวเพราะนั่นคือชีวิตสัตว์ป่าแต่มนุษย์ให้ความสำคัญกับจิตใจด้วย มนุษย์มีเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือการแสวงหาความสุข⁶ ความสุขนี้คือความดีงาม (good) อันได้แก่ สิ่งดีงามภายนอก , สิ่งดีงามของร่างกาย และสิ่งดีงามของจิตใจ การที่มนุษย์สามารถเดินทางสายกลางระหว่างการเมืองอะไรมาเกินไปกับการมีอะไรน้อยเกินไป กับการหลุดพ้นจากความจำเป็นที่ต้องแสวงหาสิ่งดีงามภายนอก คือ การมีอำนาจ , ความมั่งคั่งมีฐานะ ย่อมทำให้เกิดความสุขได้ และนี่คือสิ่งดีงามอันนำไปสู่ความสมบูรณ์ของจิตใจ⁶ ซึ่งความดีงามนี้มนุษย์หาได้จากที่แห่งเดียวคือรัฐ ธรรมชาติได้สร้างรัฐขึ้นก่อนมนุษย์ มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ เนื่องจากในรัฐมนุษย์จะได้รับทั้งศักดิ์ศรีและสถานภาพความเป็นบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์⁷ จึงอาจจะกล่าวได้ว่านี่เป็นรากฐานของการที่รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชน โดยการให้การรับรองศักดิ์ศรีและสถานภาพของบุคคลภายในรัฐ

นักคิดในยุคหลัง ๆ ที่กล่าวถึงสิทธิธรรมชาติมีหลายท่านอาทิเช่น โทมัส ฮ็อบส์ , จอห์น ล็อก มงเตสกีเออ และจัน จาค รูสโซ ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนมีสังคม ฮ็อบส์ให้ความสำคัญกับการรักษาความเป็นตัวตนของมนุษย์ และสิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงที่สุดคือการ

⁴ ทินพันธุ์ นาคะตะ ,นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมือง_(กรุงเทพมหานคร : หจก.สหขายปลีกและการพิมพ์, 2541) หน้า 19

⁵ วีระ โลจายะ พ.ด.ท.,เอกสารประกอบคำสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช : ชุดวิชากฎหมายมหาชน (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,2539) หน้า 461

⁶ ทินพันธุ์ นาคะตะ ,อ้างแล้วหน้า 17

⁷ เอ็ม.เจ. ฮาร์มอน ,อ้างแล้วหน้า 61

สูญเสียชีวิต ดังนั้น ความปลอดภัยจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการอย่างมาก และด้วยความกังวลถึงความปลอดภัยนี้เองที่ทำให้มนุษย์พยายามแสวงหาอำนาจ เพื่อใช้ในการปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง วิธีการที่สามัญธรรมคาศึกที่มนุษย์ใช้คือการใช้อำนาจทางกายหรือการใช้ความรุนแรง เพื่อปกป้องชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ต่อมามนุษย์ได้พยายามวิวัฒนาการวิธีการปกป้องตนเองที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการให้ความปลอดภัย⁸ นั่นก็คือสิทธิธรรมชาติ (natural rights) ฮ็อบส์ เห็นว่าผู้ที่อ่อนแอ กว่าก็สามารถเท่าเทียมกับผู้ที่แข็งแรงกว่าได้อย่างเสมอภาคกัน แต่ด้วยความเท่าเทียมกันนี้เองที่ก่อปัญหาขึ้นมาและมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ถ้าหากมนุษย์ 2 คนประสงค์ในสิ่งเดียวกันและต้องการที่จะทำให้สำเร็จ มนุษย์ทั้งสองคนนี้จะยอมเป็นศัตรูกันเพราะมนุษย์มีความเสมอภาคที่จะบรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งในความเป็นจริงสังคมมิได้มีมนุษย์เพียง 2 คน ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจะยิ่งทวีคูณ กลายเป็นสงครามแบบคนทุกคนต่อคนทุก ๆ คน (war of every man against every man) ฮ็อบส์ได้แสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหานี้ด้วยการสร้างสัญญาประชาคมระหว่างมนุษย์ในสังคมเพื่อหลีกเลี่ยงนิสภาวะธรรมชาติที่ไม่ปลอดภัย มนุษย์จะต้องยอมสละสิทธิเสรีภาพส่วนตัวเพื่อการจัดตั้งรัฐ ฮ็อบส์ยอมรับว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นมีความเห็นแก่ตัวอย่างแก้ไขไม่ได้ แต่ก็มีทางออกสำหรับปัญหานี้โดยมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและให้ความสำคัญกับความปลอดภัย ทำให้มนุษย์ยอมเคารพเชื่อฟังต่อกฎที่ผู้ปกครองตั้งขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงไฝหาสันติภาพด้วยเหตุผลของความกลัวในความไม่ปลอดภัยในชีวิต, ร่างกาย และทรัพย์สินซึ่งก็คือกฎธรรมชาติ สำหรับ มงเตสกีเออ เป็นนักคิดอีกท่านหนึ่งที่สนใจศึกษาถึงสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนมีสังคมแต่มีข้ออ้างที่ฮ็อบส์กล่าวไว้ มงเตสกีเออเชื่อว่ามนุษย์มีความขลาดและความกลัวอยู่ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่ก่อสงครามแบบคนทุกคนต่อคนทุก ๆ คน อีกทั้งสงครามจะเกิดขึ้นเมื่อมีสังคม สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ดำเนินไปภายใต้การควบคุมของกฎธรรมชาติ สันติภาพเป็นกฎข้อแรกของกฎธรรมชาติ ดังนั้นในสภาวะธรรมชาตินุษย์จึงไฝหาสันติภาพซึ่งในส่วนนี้คล้ายกับความคิดของฮ็อบส์ แต่ต่างกันที่ที่มาของการไฝหาสันติภาพ สังคมนั้นมีโดยธรรมชาติมิได้เกิดจากสัญญาประชาคม การจัดตั้งรัฐบาลเพื่อจัดระเบียบสังคมโดยการใช้การบัญญัติกฎหมายเป็นเครื่องมือ แต่ก็ยังเกิดปัญหาว่าการปกครองในรูปแบบใดเป็นการปกครองที่ดีที่สุดเพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประชาชนทุกคน มีแนวคิด ที่น่าสนใจของมงเตสกีเออเกี่ยวกับการมองเรื่องเสรีภาพ มงเตสกีเออได้แยกเสรีภาพออกเป็นสองแบบซึ่งแตกต่างกันด้วยประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อการกระทำตามเสรีภาพ และการอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายในการใช้เสรีภาพนั้น ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนในสังคมสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอภาคภายใต้การคุ้มครองและรับรองของ

⁸ ทินพันธุ ณะตะ ,อ้างแล้วหน้า 2

⁹ เอ็ม เจ ฮาร์มอน. ,อ้างแล้วหน้า 87

กฎหมาย ล็อกเป็นนักคิดที่สำคัญอีกท่านหนึ่ง ล็อกมีความคิดเกี่ยวกับการก่อตั้งรัฐด้วยสัญญาประชาคมคล้ายกับความคิดของฮ็อบส์ แต่แตกต่างกันตรงที่ว่ามนุษย์ใช้สัญญาประชาคมสร้างรัฐขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงข้อบกพร่องของมนุษย์ ในสังคมการเมืองสิทธินั้นเกิดขึ้นก่อนรัฐทั้งนี้เพื่อให้รัฐนั้นคุ้มครองสิทธิด้วยการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ แต่มีเงื่อนไขว่าทั้งรัฐและกฎหมายไม่สามารถเพิ่มหรือลดสิทธิได้ เนื่องจากสิทธิที่กล่าวถึงนี้คือสิทธิธรรมชาติที่กลายมาเป็นสิทธิทางกฎหมายที่รัฐต้องให้การคุ้มครองอันได้แก่สิทธิในชีวิต, อิสรภาพ และ ทรัพย์สิน¹⁰ ที่มาของแนวคิดของสิทธิของล็อคได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สิน ล็อกกล่าวว่าในสภาวะธรรมชาตินั้นทรัพย์สินเป็นส่วนรวม แต่ก่อนที่จะเป็นส่วนรวมทรัพย์สินนั้นเคยเป็นส่วนตัวมาก่อน มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพในการใช้แรงงานของตนเองเพื่อการแสวงหาสิ่งของต่าง ๆ ในธรรมชาติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง และเป็นต้นกำเนิดของทรัพย์สินส่วนตัว และแนวคิดนี้ได้กลายมาเป็นแนวคิดในเรื่องสิทธิส่วนบุคคลด้วย ล็อกกล่าวว่าทรัพย์สินส่วนตัวควรมีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากไม่มีมนุษย์คนใดสามารถใช้ทรัพย์สินของตนเองได้เกินกว่าที่ตนเองและครอบครัวใช้ได้ก่อนที่ทรัพย์สินนั้นจะเสื่อมสลายไป หาก ทรัพย์สินส่วนตัวเทียบเคียงกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธินั้นก็อยู่อย่างจำกัดเช่นกันในสภาวะธรรมชาติเมื่อสิทธิส่วนบุคคลมีกรอบที่จำกัด ดังนั้นการถูกก้าวร้าวจึงไม่บังควรไม่ว่าจะโดยบุคคลหรือรัฐ นอกจากฮ็อบส์, ล็อก และมงเตสกีเออ แล้ว รูสโซ ก็เป็นนักคิดที่สำคัญอีกท่านหนึ่งซึ่งได้กล่าวถึงสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ไว้ว่าในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์เป็นเอกเทศพอใจอยู่กับการมีชีวิตแบบง่าย ๆ โดยอาศัยสัญชาตญาณตามธรรมชาติ มีอิสรภาพ, ความเสมอภาค และสงบสุข จนกระทั่งเมื่อมนุษย์มีสังคมความไม่เสมอภาค, ความเห็นแก่ตัว และการมีกิเลสตัณหา เกิดขึ้น ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องทรัพย์สิน, สถานะทางสังคม และอำนาจที่ไม่ชอบธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้เมื่อเข้ามาอยู่ในประชาคมขั้นอุดมคติ¹¹ ในสังคมความเสมอภาคทางกฎหมายสามารถลดความไม่เสมอภาคด้านอื่น ๆ ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าในสภาวะธรรมชาตินุษย์เมื่อเข้ามาสู่สังคมที่ดีก็จะทำให้มนุษย์ผู้นั้นมีศีลธรรม เพราะสังคมมิใช่เป็นเพียงที่รวมของมนุษย์โดยมุ่งผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นเครื่องจูงใจ แต่ประชาคมเป็นองค์ที่มีชีวิตและถูกควบคุมด้วยเจตจำนงทั่วไประ¹² ในสังคมสิทธิส่วนบุคคลมีความสำคัญและได้รับการคุ้มครองมากที่สุด เพราะสิทธิไม่ได้เกิดขึ้นจากกฎธรรมชาติแต่เกิดขึ้นเพราะรัฐ การได้มาของสิทธิส่วนบุคคลต้อง

¹⁰ เอ็ม เจ ฮาร์มอน, อ้างแล้วหน้า 92

¹¹ ทินพันธุ์ นาคะตะ, อ้างแล้วหน้า 12

¹² เอ็ม เจ ฮาร์มอน, อ้างแล้วหน้า 89

มิใช่ได้มาด้วยกำลังเพราะกำลังหรืออำนาจไม่ก่อให้เกิดธรรม สิทธิจำเป็นที่ต้องมีรากฐานมาจากธรรม การที่มนุษย์ใช้อำนาจเพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพจึงไม่ถูกต้อง การใช้ความพลอดกัณฑ์แตกต่างเสรีภาพเป็นสิ่งที่ไม่คุ้มค่ากัน ซึ่งรัฐโซมิทงออกสำหรับปัญหาดังกล่าวด้วยการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เสรีภาพจะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยภายใต้กฎหมายโดยการที่มนุษย์ให้ความเคารพต่อกฎหมาย เมื่อสิทธิเกิดจากสังคมจึงไม่ควรมีการสงวนสิทธิไว้เป็นการเฉพาะบุคคล การละเสรีภาพแบบเบ็ดเสร็จในการก่อสัญญาประชาคมเพื่อให้เกิดอำนาจรวมที่เหนือกว่าอำนาจอื่น ๆ จึงมีความจำเป็นเพื่อความเสมอภาค เสรีภาพที่มนุษย์สูญเสียจะเป็นจะเป็นเสรีภาพที่จะทำตามใจตนเองซึ่งเกินขอบเขตหรือความเห็นแก่ตัวนั่นเอง มนุษย์ที่พยายามรักษาเสรีภาพดังกล่าวหรือความเห็นแก่ตัวนี้ด้วยกำลังจึงไม่ก่อให้เกิดธรรม จากที่กล่าวมาเสรีภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นภายใต้กรอบของกฎหมาย มนุษย์ที่อ่อนแอจะไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบเกิดความมั่นคงในความปลอดภัยทั้งในชีวิต , ร่างกาย และทรัพย์สิน

นอกจากนักคิดทางปรัชญาการเมืองดังกล่าวแล้ว คริสตศาสนาได้กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ไบเบิล บทปฐมกาลว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์ให้เป็นเสมือนพระฉายาของพระองค์ พระองค์สร้างมนุษย์คนแรกจากผงดินโดยมอบหน้าที่ให้เป็นผู้ดูแลรักษาสวนแห่งอีเดน พระเจ้าทรงบัญชาแก่นมนุษย์ชื่ออาดัมว่า *“บรรดาผลไม้ทุกอย่างในสวนนี้เจ้ากินได้ทั้งหมด เว้นแต่ต้นไม้แห่งความสำนึกในความดีความชั่ว ผลของต้นไม้ผู้นั้นอย่ากิน เพราะวันใดที่เจ้ากินกิน เจ้าจะต้องตายแน่”*¹³ อาดัมจึงอยู่เฝ้าสวนแห่งอีเดนตามบัญชาของพระเจ้า จนกระทั่งพระเจ้าได้สร้างสรรพสัตว์และผู้หญิงขึ้นมีชื่อว่าอีฟเพื่อเป็นคู่อุปถัมภ์กับอาดัม ในขณะที่นั้นทั้งอาดัมและอีฟเปลือยกายอยู่กันอย่างไม่อาย จนกระทั่งวันหนึ่งงูซึ่งเป็นสัตว์ที่ฉลาดที่สุดเท่าที่พระเจ้าสร้างมาได้ถามอีฟว่าจริงหรือที่พระเจ้าตรัสห้ามว่าอย่ากินผลไม้ของต้นไม้ใด ๆ ในสวนนี้ อีฟจึงตอบว่าในสวนนี้ผลไม้เรากินได้ทุกชนิด ยกเว้นแต่ผลของต้นไม้ที่อยู่กลางสวนที่เมื่อกินแล้วจะต้องตาย งูจึงได้กล่าวกับอีฟว่าเจ้าจะไม่ตายจริง ๆ หลอก เพราะพระเจ้าทรงทราบอยู่แล้วถ้าเจ้ากินผลไม้ในวันใดตาของเจ้าจะสว่างขึ้นวันนั้นและจะมีความสำนึกในความดีและความชั่วดังเช่นพระเจ้า อีฟจึงได้ยุยงให้อาดัมกินผลไม้ต้องห้ามพร้อมกับตนเอง เมื่อได้กินผลไม้ต้องห้ามจึงเกิดตาสว่างและสำนึกว่าตนเองกำลังเปลือยกายอยู่และเกิดความละอายต่อกันและกัน จนต้องนำใบมะเดื่อมาเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มกาย¹⁴ เมื่อนำความในไบเบิลส่วนนี้มาวิเคราะห์ทำให้เราทราบว่ามนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็นเป็นธรรมชาติ และแสวงหาวัตถุมหาสนองความต้องการของตนเองอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ต้องรับผิดชอบในความอยากของ

¹³ สมาคมพระคริสตธรรมไทย จัดทำ ,พระคริสตธรรมคัมภีร์ : ภาคพันธสัญญาเดิม. (กรุงเทพมหานคร : สมาคมพระคริสตธรรมไทย,2537, หน้า 1

¹⁴ เรื่องเดียวกัน,หน้า 3

ตนเอง ในฐานะที่มนุษย์เป็นดังพระฉายาของพระเจ้าทำให้มนุษย์มีสิทธิตามที่พระเจ้ามอบให้ พระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ให้มนุษย์ครอบครองในฐานะผู้ดูแลมิใช่เจ้าของดังเช่นที่พระเจ้าสร้างสวนแห่งอีเดนและสรรพสิ่งให้อาดัมเป็นผู้เฝ้าดูแล สิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นเพียงผู้ดูแลเท่านั้น และการที่พระเจ้าอนุญาตให้มนุษย์สามารถเลือกรับประทานผลไม้ชนิดใดก็ได้ในสวนแห่งอีเดนแสดงว่ามนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจได้ แต่เสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจนี้ก็มีข้อจำกัดเมื่อพระเจ้าห้ามมนุษย์กินผลไม้แห่งสำนึกในความดีความชั่ว เมื่อมนุษย์มีความอยากหรือความเห็นแก่ตัว มนุษย์จะกระทำการอันเป็นการละเมิดทั้งสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ดังนั้นการกล่าวอ้างเรื่องสิทธิเพื่อมิให้เกิดการละเมิดจึงเป็นการควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ การจำกัดสิทธิเกิดขึ้นเพราะมนุษย์ทราบดีว่าสิทธิเป็นดาบสองคมที่คมหนึ่งเมื่อใช้ในทางที่ถูกต้อง สิทธิจะเป็นดังศีลธรรมที่ขัดเกลาพฤติกรรมของมนุษย์ให้มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง แต่อีกคมหนึ่งหากใช้สิทธิในทางที่ไม่ถูกต้อง สิทธิจะกลายเป็นเครื่องมือต่อรองผลประโยชน์อย่างค้ำสำหรับผู้ที่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว

ในยุคหลัง ๆ แนวคิดเรื่อง “สิทธิ” ถูกชนชั้นกลางของสังคมกล่าวอ้างมากขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้านและจำกัดอำนาจรัฐ ทั้งนี้เนื่องมาจากรัฐใช้อำนาจในทางที่ละเมิดต่อชีวิต , ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนอย่างไม่เป็นธรรม แนวคิดของนักคิดดังกล่าวข้างต้นที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพจึงเป็นเรื่องของสิทธิธรรมชาติ (natural right) ซึ่งมีสาระสำคัญว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางอย่างที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งตาย ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต , เสรีภาพในร่างกาย , สิทธิในทรัพย์สิน และความเสมอภาค ซึ่งไม่สามารถโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนต่อสภาพความเป็นมนุษย์”¹⁵ ซึ่งแนวคิดสิทธิธรรมชาติดังกล่าวในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นเรื่องของการแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัวของมนุษย์แต่เป็นมนุษย์ในระดับชนชั้นปกครอง การจำกัดการใช้อำนาจรัฐโดยการกล่าวอ้างถึงอำนาจบางอย่างที่อยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคนและเหนืออำนาจรัฐที่ทุกคนในสังคมการเมืองต้องให้การเคารพเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้การใช้อำนาจรัฐคำนึงถึงประชาชนมากขึ้น จึงพอสรุปสั้น ๆ ได้ว่าต้นเหตุของปัญหาต่าง ๆ มาจากการแสวงหาวัตถุประสงค์เพื่อมาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีอยู่โดยธรรมชาติ เสรีภาพในการแสวงหาวัตถุประสงค์ที่มีมากเกินไปจนทำให้มนุษย์ด้วยตนเองเดือดร้อน เมื่อมนุษย์คนหนึ่งมีศักยภาพที่จะแสวงหาวัตถุประสงค์จากธรรมชาติมาเป็นทรัพย์สินส่วนตัวได้มากก็จะมีผลให้

¹⁵ วีระ โลจายะ พ.ด.ท. เอกสารประกอบคำสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช : ชุดวิชากฎหมายมหาชน (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2539) หน้า 465

มนุษย์บางคนที่มีศักยภาพในการแสวงหาวัตถุอันมีทรัพย์สินส่วนตัวน้อย จนเกิดการได้มากเกินไป หรือได้น้อยเกินไป ทำให้ศักยภาพในการสะสมแตกต่างกัน ในสังคมการเมืองมนุษย์จึงคิดรูปแบบ มนุษย์ผู้มีปัญญาได้แสวงหาอำนาจบางอย่างเพื่อใช้เป็นเครื่องมือยับยั้งความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ด้วยกัน เอง ซึ่งนั่นก็คือ สิทธิภายใต้การรับรองและคุ้มครองของกฎหมาย

ในทางพุทธศาสนาผู้ศึกษาเองไม่อาจกล่าวอ้างได้ว่าตนเองเป็นผู้มีความรู้ทางพุทธศาสนา หาก ต้องอาศัยการอ้างอิงจากแหล่งผลงานการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งได้ทำกันไว้แล้ว ในหลักธรรมคำสอนของ พุทธศาสนามีคำสอนในสองทางใหญ่คือเรื่องทางโลกและเรื่องทางธรรม เรื่องของธรรมชาตินุษย์อยู่ใน คำสอนทางโลก โลกนั้นมืงค้ประกอบทั้งรูปธรรมและนามธรรม มนุษย์ก็ประกอบด้วยรูปธรรมและ นามธรรม ปกติรูปแบบทั้งสองนี้จะอยู่ร่วมกันตลอดเวลาจนกระทั่งพุทธศาสนาได้จำแนกองค์ประกอบ ของมนุษย์ออกเป็นส่วนของรูป ได้แก่ร่างกาย และส่วนของจิตใจอันประกอบด้วย เวทนา,สังขาร,สัญญา และวิญญาณซึ่งเป็นที่ยึดติดของอุปาทานหรือกิเลสตัณหา ในสภาวะธรรมชาตีสองต่าง ๆ ซึ่งเป็นสังขารใน โลกล้วนดำเนินการไปตามกฎแห่งการเปลี่ยนแปลงหรือหลักไตรลักษณ์อยู่ตลอดเวลา หัวใจของหลัก ไตรลักษณ์คือการสอนให้มนุษย์ทุกคนยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทุกขณะจิตทุกสิ่งเปลี่ยนแปลง ไปตลอดเวลาซึ่งเมื่อทราบเช่นนี้แล้ว จึงไม่มีสิ่งใดที่ควรยึดติดเป็นสรณะ การยึดติดในสังขตธรรมต่าง ๆ จะสร้างปัญหาสารพัดให้กับมนุษย์ การที่มนุษย์ละความยึดมั่นถือมั่นจะทำให้มนุษย์ได้รับการปลดปล่อย จากเครื่องพันธนาการชีวิตต่าง ๆ และนี่คือหัวใจของธรรมตามที่ท่านพุทธทาสมักจะกล่าวไว้ในผลงาน เกือบทุกชิ้นของท่าน อุปาทานมีขั้นที่ 5 เป็นเครื่องยึดติดเสมือนกาฝากที่ติดอยู่กับต้นไม้ใหญ่ความยึด มั่นถือมั่นและเห็นแก่ตัวทั้งหลายจึงเกิดจากอุปาทานนี้เอง คำสอนเกี่ยวกับหลัก ไตรลักษณ์ถือว่าเป็น คำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมากที่สุด ซึ่งเมื่อกกล่าวถึงหลักไตรลักษณ์แล้วท่านพุทธทาสได้แสดง ธรรมที่ลึกกว่าหลักไตรลักษณ์ลงไปอีกเป็นธรรมในระดับโลกุตระนั่นคือเรื่องของ **สุญญตา** สุญญตา เป็นการรวมกันของหลักอนิจจัง , ทุกขัง และอนัตตา จนเกิดการไม่ยึดมั่นถือมั่นถึงขั้นการละจากโลกได้ อย่างเด็ดขาด เมื่อละจากโลกได้ก็จะมีทั้งรูปธรรมและนามธรรม เป็นความว่างจากตัวตนทั้งปวงมีเพียง จารับรู้ทางจิตหรือสัมผัสที่หกเท่านั้นที่สามารถรับรู้ได้ เป็นการตัดกิเลสจนหมดสิ้น และเมื่อกิเลสหมด สิ้น ก็จะไม่มือุปาทาน ไม่มีการแสวงหาอีกต่อไป

ในธรรมชาตีกារกำเนิดของมนุษย์นั้น มนุษย์มักจะมีพฤติกรรมที่แสดงการเอาอะไรและเป็น อะไรอยู่ตลอดเวลา สิ่งต่าง ๆ ในโลกล้วนเป็นสังขตธรรมในรูปของสังขารเพราะมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้ เกิดขึ้นทั้งสิ้น มนุษย์ก็เป็นหนึ่งของการถูกปรุงแต่งและเป็นผู้ปรุงแต่งเหตุปัจจัยต่าง ๆ สิ่งหลายสิ่งมนุษย์ เป็นผู้ปรุงแต่งสร้างขึ้นและยึดติดกับสิ่งเหล่านั้นจนบดบังสังขารหรือความจริงที่ว่าทุกอย่างเป็นเรื่องที่

สมมุติขึ้น เพราะสิ่งที่ป็นสัจธรรมคือมนุษย์เอาอะไรไม่ได้และเป็นอะไรไม่ได้¹⁶ แต่เนื่องจาก มนุษย์มีอุปาทานติดตัวมาแต่กำเนิดมนุษย์จึงมีกิเลสตัณหาและความเห็นแก่ตัวติดมาด้วย ดังเช่นเมื่อมองย้อนกลับไปเมื่อมนุษย์เกิดมาจากครรภ์มารดา การร้องเสียงดังเป็นพฤติกรรมแรกที่มนุษย์ทำเป็น เพราะจริง ๆ แล้วมนุษย์ไม่อาจเอาตัวรอดได้แต่กำเนิดเหมือนสัตว์ชนิดอื่น ๆ การร้องเสียงดังจึงเป็นสัญชาตญาณของการขอความช่วยเหลือจากบิดามารดา และต่อมาไม่ว่าจะหิว, ขับถ่าย หรือต้องการสิ่งอื่น ๆ มนุษย์จะใช้การร้องเสียงดังทั้งสิ้นซึ่งก็คือพฤติกรรมของ อัดตวาทุปาทาน ซึ่งถือว่าเป็นอุปาทานข้อที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์เพราะเป็นการยึดมั่นตัวตนของตนเองอย่างสูง¹⁷ ผลักดันให้มนุษย์ดิ้นรนเพื่อมีชีวิตรอด อุปาทานข้อนี้เป็นมูลกำเนิดของชีวิตและความทุกข์พร้อม ๆ กัน ดังนั้นมนุษย์มิได้เกิดมาเพื่อแสวงหาความสุขทางโลก แต่มนุษย์เกิดมาเพื่อระวังทุกข์ทางโลก ท่านพุทธทาสได้อุปมาผู้ที่เอาตัวรอดจากความทุกข์ไว้ว่า “ให้แม่พ่อแม่เสีย การฆ่าพ่อแม่คือการกำจัดอุปาทานเพราะเป็นต้นกำเนิดของชีวิต”¹⁸ เมื่อกำจัดอุปาทานอันเป็นต้นกำเนิดของชีวิต มนุษย์ก็จะหลุดพ้นจากวิญญูสงสารหรือการเวียนว่ายตายเกิดแต่อดีต- -วาทุปาทาน เป็นความรู้สึกที่อยู่เหนือเหตุผลเพราะไม่ต้องอาศัยเหตุผลอาศัยเพียงความรู้สึกเท่านั้น¹⁹ นอกจากอัดตวาทุปาทาน ยังมีกามูปาทาน , ทิฏฐูปาทาน และสลิฬัพคูปาทาน อีกซึ่งล้วนแต่เป็นอุปาทานที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในโลกทั้งสิ้น การที่จะกำจัดหรือควบคุมอุปาทานนั้น สามารถทำได้เมื่อมนุษย์นั้นมีวิชาความรู้ในหลักธรรม หลักธรรมจึงเป็นอาวุธชิ้นสำคัญที่จะใช้ทำลายอวิชชาอันเป็นต้นกำเนิดของความเห็นแก่ตัวของมนุษย์

ในอัครัญสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรบทที่ 4 ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 11 ที่ฉนิกายปฎิกวรรค์ สุตตันตปิฎกเล่มที่ 3 ซึ่งแสดงถึงการกำเนิดรัฐและผู้ปกครอง ได้กล่าวถึงสภาพของโลกก่อนมีสังคม จนกระทั่งเมื่อคนโกลนซึ่งเป็นหนึ่งในสรรพสัตว์ที่อาศัยอยู่ในชั้นอากาศสรรพหมนั้น ได้เกิดความอยากลองชิมรสชาติของง้วนดินและเมื่อได้ชิมแล้วเกิดติดใจในรสชาตินั้น และนี่คือปฐมเหตุของการกำเนิดสังคม , รัฐ และผู้ปกครอง แต่ปฐมเหตุที่แท้จริงอยู่ที่ความอยากที่มีอยู่แล้วจนเมื่อพบกับปัจจัยปรุงแต่งทางวัตถุภายนอกซึ่งสามารถตอบสนองความอยากนั้นได้ จนผลักดันให้เกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสนองความอยากนั้น เมื่อมนุษย์เริ่มแสวงหาวัตถุมาตอบสนองความอยากของตนเองจนเกิดครจจากธรรมชาติ ธรรมชาติก็เกิดเสียดสมดุค การสะสมส่วนเกินเป็นต้นเหตุของการเอารัดเอาเปรียบและเห็นแก่ตัวของมนุษย์ และเมื่อ

¹⁶ พุทธทาสภิกขุ, ผู้มีมนุษยธบับสมบูรณ์ (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, พิมพ์ครั้งที่ 5, 2535) หน้า 3

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66

มนุษย์คนหนึ่งได้มากเกินไปกับมนุษย์อีกคนหนึ่งที่ได้อะไรน้อยเกินไป ทำให้เกิดการลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินเมื่อจับได้ก็ลงโทษอย่างรุนแรง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมนุษย์ได้รวมตัวกันเพื่อเลือกผู้มีคุณธรรมสูงมาเป็นผู้ที่ตัดสินการกระทำผิดและให้ความเป็นธรรมแก่มนุษย์ทุกคนซึ่งก็คือ “มหาสมมุติ” หรือ “ราชา” อันเป็นต้นกำเนิดของการมีรัฐและผู้ปกครอง รัฐและผู้ปกครองจึงถือกำเนิดมาเพื่อระงับความรุนแรงอันเกิดจากการละเมิดทรัพย์สินส่วนบุคคล เมื่อความรุนแรงเป็นต้นเหตุ ดังนั้นการมีรัฐและผู้ปกครองต้องเป็นไปเพื่อระงับเหตุมิใช่เป็นไปเพื่อธำรงรักษาหรือเพิ่มเหตุให้ขยายตัวออกไป ดังนั้นเมื่อนำสิ่งที่ศึกษามาแล้วในเรื่องสภาวะธรรมชาติมนุษย์และการกำเนิดรัฐและผู้ปกครองในทัศนะของพุทธศาสนา มาเชื่อมโยงกัน จึงกล่าวได้ว่าปฐมเหตุของการเกิดรัฐและผู้ปกครองเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นั่นเอง

ดังนั้นเมื่อการศึกษามาถึงจุดนี้ผู้ศึกษาจึงอาจพอจะสรุปได้ว่าปฐมเหตุของแนวคิดสิทธิมนุษยชนนั้นมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นั่นเอง “สิทธิ” จึงเป็นเพียงเครื่องมือของมนุษย์ที่ใช้ในการขบขั้ปัญหาเท่านั้น ผู้ศึกษาได้นำหลักธรรมของพุทธศาสนาผ่านผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุมาเชื่อมโยงแนวคิดตรงนี้ ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าทั้งแนวคิดสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนาล้วนให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรมชาตินุษย์ และทั้งสองแนวคิดก็พบว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัวติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้เองที่ก่อปัญหามากมายให้กับตัวมนุษย์เอง ทำให้แต่ละแนวคิดพยายามแสวงหาวิธีการเพื่อการจำกัดหรือควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ซึ่งจากการศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุหลายชิ้นทั้งที่เป็นงานเขียนและปาฐกถา ก็ไม่พบว่ามีการกล่าวถึงเรื่องของสิทธิมนุษยชนไว้ แต่ผู้ศึกษาได้นำความคิดทางพุทธศาสนาเข้ามาเชื่อมโยง ซึ่งก็พบว่าการกล่าวอ้างเรื่องสิทธิมนุษยชน มิใช่การแก้ไขความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่ต้นเหตุจริง ๆ แต่เป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุ ซึ่งจากการศึกษาของทั้งแนวคิดสิทธิมนุษยชนและพุทธศาสนาต่างยอมรับว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัวมาแต่กำเนิด ดังนั้นจึงต้องแก้ไขที่ต้นตอของปัญหาคือตัวมนุษย์เอง การแก้ไขตามแนวทางของสิทธิมนุษยชนถึงจึงยังไม่ถูกต้องและตรงประเด็น ดังที่จะเห็นได้ว่าเมื่อมนุษย์กำหนดเรื่องสิทธิมนุษยชนขึ้นมาโดยมีปณิธานว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 เป็นเครื่องรองรับ แต่มนุษย์กลับไปยึดติดกับตัวบทจนหลงลืมไปว่าสิทธิมนุษยชนที่ตนเองกล่าวอ้างนั้นแท้ที่จริงคือแนวทางของการจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เท่านั้นเอง ปัญหาของสิทธิมนุษยชนที่พบมักเป็นปัญหาที่เกิดจากการตีความและการนำไปปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดบรรทัดฐานที่แตกต่างกัน

มนุษย์ต้องยอมรับความจริงที่ว่าหลักสิทธิมนุษยชนมีความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ตามบริบทแห่งสังคมที่สิทธิมนุษยชนถูกตีความ หากเปรียบอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนเป็นน้ำ

ภาษาขณะที่บรรจุน้ำก็เปรียบเป็นสังคมที่อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนถูกตีความ ภาพลักษณ์ของสิทธิมนุษยชนจึงออกมาในหลากหลายรูปแบบ อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนกำลังประสบปัญหาความลึกลึ้นระหว่าง **อุดมการณ์และการปฏิบัติ** แม้แต่ในสังคมตะวันตกซึ่งเป็นต้นแบบของอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนก็ประสบปัญหาดังกล่าวเช่นกัน ดังนั้น ประเทศที่อยู่นอกสังคมตะวันตกสิ่งที่แตกต่างและสังเกตได้ง่าย ๆ คือความแตกต่างทางวัฒนธรรม, สังคม และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ จึงเชื่อได้ว่าสิทธิมนุษยชนที่หลังไหลมาสู่สังคมอื่นนอกสังคมตะวันตกย่อมที่จะต้องถูกตีความให้แปลกแยกออกไป แม้แต่ในประเทศที่ไม่เคยรู้จักสิทธิมนุษยชนก็อาจรับรู้ถึงสิทธิมนุษยชนในภาพลักษณ์อื่น ๆ อีกมากมาย ปัญหาความสอดคล้องระหว่างอุดมการณ์และการปฏิบัติ เกิดจากการตีความและนำไปใช้ปฏิบัติในลักษณะที่ขัดแย้งกันของอุดมการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ จนทำให้หลายประเทศต้องหันมาเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรง ตัวอย่างเช่นการกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนในประเทศสหรัฐอเมริกา เปรียบเทียบกับการกล่าวถึงสิทธิมนุษยชน-ชนในประเทศจีน ซึ่งการตีความสิทธิมนุษยชนแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงอันเนื่องจากระบบการปกครอง แต่ในความเป็นจริงเมื่อประเทศใดมีอำนาจและบทบาทในเวทีโลกมาก ก็สามารถครอบงำความคิดเรื่องการตีความสิทธิมนุษยชนแก่ประเทศที่อยู่ภายใต้อำนาจหรือมีอำนาจน้อยกว่าได้ แต่หากมองให้ลึกกลงไปแล้วก็จะพบอีกว่าประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา ก็มักจะใช้สิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมือต่อรอง กับประเทศอื่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์บางอย่าง จนทำให้เกิดรูปแบบการกดขี่ข่มเหงกันทางเศรษฐกิจการเมืองขึ้นอย่างเด่นชัดและนับวันยิ่งจะรุนแรงขึ้นทุกที ซึ่งในสังคมที่ระบอบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย และระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทุนนิยม จะเห็นปัญหาดังกล่าวได้อย่างชัดเจน เพราะ มนุษย์มีเสรีภาพเต็มที่ที่จะแสวงหาผลประโยชน์จนเกินความจำเป็นเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันอย่างมากและการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นส่งเสริมปัจเจกบุคคลให้กระทำการตามความคิดของตนเองได้อย่างเต็มที่ ทำให้บุลชนทั่วไปซึ่งเชื่อกันว่ามีคามเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว อาจกระทำการซึ่งเป็นการเอาเปรียบคนอื่น ๆ หรือสังคม เกิดช่องว่างระหว่างผู้ที่ไม่มีความสามารถในการสะสมทุน ได้แก่ พวกกรรมมาชีพ และผู้ที่มีความสามารถในการสะสมทุนสูง (นายทุน) ทรัพย์สินกลายเป็นมาตรฐานในการแบ่งแยกความเป็นมนุษย์ ภัยดังกล่าวได้กลายเป็นสิ่งที่คุกคามต่อชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เข้ามาทุกที เป็นปรากฏการณ์ที่สื่อถึงความล่มสลายของหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แห่งอุดมการณ์สิทธิมนุษยชน

ปัญหาความลึกลึ้นของอุดมการณ์และการปฏิบัติไม่อาจจะจบสิ้นลงได้เพราะการกำหนดบัญญัติปรัชญาญาสาคว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หลักการที่ยึดถือกันว่าเป็นมาตรฐานอ้างอิง แต่ไม่สามารถยึดถือเป็นสัจธรรมอันมีความสมบูรณ์แบบได้ เนื่องจากมนุษย์มักจะตีความสิทธิมนุษยชนในลักษณะที่ให้เอื้อ

ประโยชน์ต่อกลุ่มของตนเองมากกว่าเพื่อใช้ในการต่อรองผลประโยชน์ ซึ่งปัญหานี้ผู้ศึกษามองว่าลำพังอุดมการณ์ไม่อาจก่อผลในทางรูปธรรมได้ มนุษย์เป็นกลไกหลักในฐานะเป็นผู้สร้างอุดมการณ์และนำอุดมการณ์มาสู่การปฏิบัติ แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในตัวมนุษย์เองอันได้แก่ จิตใจและสติปัญญา ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วจิตใจของมนุษย์ไม่ได้ประกอบด้วยความรัก, ความเมตตา และความมีสติปัญญาเสียทุกคน อุดมการณ์ที่เกิดจากจิตใจและสติปัญญาที่ไม่ดีย่อมส่งผลถึงการกระทำที่ไม่ดีตามไปด้วย มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าวิถีธรรมชาติของมนุษย์ต้องการเสรีภาพในการแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง มนุษย์แสวงหาสังคมเพื่อต้องการหลุดพ้นจากสภาวะธรรมชาติที่ไม่อาจอยู่รอดมนุษย์แสวงหาเทคโนโลยีเพื่อต้องการเป็นอิสระจากธรรมชาติและอยู่เหนือธรรมชาติ และมนุษย์แสวงหาสิทธิ-มนุษยชนเพื่อต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตนเองในด้านทรัพย์สินเป็นส่วนใหญ่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจึงเป็นเพียงบทบัญญัติที่ใช้อ้างอิงทางอุดมคติเพื่อความหลุดพ้นการสภาวะบีบคั้นไปสู่เสรีภาพของมนุษย์ เท่านั้น หากมนุษย์ยังลดอัตราหรือความยึดมั่นถือมั่นภายในตัวเองมนุษย์ก็ไม่อาจจะละความเห็นแก่ตัวลงได้ และสิทธิมนุษยชนก็เป็นเพียงอุดมการณ์ที่ใช้กล่าวอ้างเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเท่านั้นเอง

ในมโนทัศน์ (Vision) ของพุทธศาสนา สิทธิมนุษยชนเป็นเพียงกฎที่เกิดจากการสมมุติทางโลกิยะโดยมิใช่สังขธรรมหรือความจริงตามธรรมชาติ แต่การคิดค้นหลักการสิทธิมนุษยชนเป็นการยกย่องอรรถวาฑูปาทาน หรือ ความยึดมั่นในตัวตนของมนุษย์ ในทางพุทธศาสนาไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวอ้างเพราะพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นความสำคัญของหน้าที่มนุษย์ในการบรรลुरुธรรมในชั้นโลกุตตระ (นิพพาน) ซึ่งจะเป็นการละความเห็นแก่ตัวได้อย่างหมดจด เมื่อมนุษย์สามารถละความเห็นแก่ตัวได้พุทธภาวะซึ่งเป็นสภาวะที่สรรพสิ่ง (สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต) สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขก็จะเกิดขึ้น และเพื่อให้เกิดการศึกษาครั้งนี้ ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาได้ยกตัวอย่างของการมองสิทธิมนุษยชนโดยนัยที่แตกต่างกันเพื่อเปรียบเทียบกันดังนี้

นัยแรก มองว่าการพูดถึงสิทธิในปัจจุบันเป็นการกล่าวถึงสิทธิให้แปลกแยกออกจากหน้าที่ทั้ง ๆ ที่ควรจะต้องอยู่ด้วยกัน จนมองสิทธิว่ามีตัวตนจริงและเป็นของมนุษย์แต่ละคนเป็นการเฉพาะจนยึดติดกับตัวตนเกิดอัตตา เป็นการตีความสิทธิโดยยึดติดบทบัญญัติของปฏิญญาสากลฯ ซึ่งผู้ศึกษานำมาเปรียบเทียบกับเรื่องตัวกู - ของกู ของท่านพุทธทาสแล้วอาจจะกล่าวได้ว่า สิทธิ เป็นเรื่องตัวกู-ของกู เหมือนกันซึ่งจะกลายเป็นความคับแคบของแนวคิดเรื่องสิทธิอย่างยิ่ง สิทธิจะกลายเป็นปัญหาที่สำคัญ เพราะสังคมปัจจุบันมีหลายเรื่องที่เป็นความขัดแย้งอันเกิดจากการนำเอาสิทธิแบบนี้มาอ้าง ตามความคิดของผู้ศึกษาเชื่อว่า "สิทธิ" ที่มนุษย์อ้างถึงมาตลอดเวลาจะเกิดขึ้นเฉพาะในสภาพสังคมเท่านั้น ทั้งนี้เพราะหากไม่มี

สังคมมนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะกล่าวอ้างถึงสิทธิใด ๆ ได้ การกล่าวอ้างถึงสิทธิของมนุษย์ออกมาในรูปของกฎหมายและกฎหมายต้องเกิดมาพร้อมสังคมเท่านั้น ดังนั้นหากมนุษย์จะรู้แต่สิทธิที่ตนมี เกิดความหวงแหนและพยายามต่อสู้เพื่อปกป้องแบบหลบหลับตาโดยไม่รู้ถึงหน้าที่ที่ตนเองควรกระทำ กลุ่มที่มักกล่าวถึงความสัมพันธ์ของสิทธิอย่างมากมักพบในวงการของนักวิชาการและนักนิติศาสตร์ ในสภาพสังคมปัจจุบันเราจะเห็นการเรียกร้องสิทธิหลาย ๆ อย่างที่ไร้ประโยชน์ เนื่องมาจากอหัตตา เช่น ผู้หญิงในปัจจุบันเรียกร้องให้ยกเลิกคำนำหน้าชื่อ “นาง” และ “นางสาว” และการเปลี่ยนนามสกุลตามสามีเมื่อแต่งงาน จนเกิดมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เท่าเทียมกันของสิทธิชายและหญิง โดยมีการอ้างถึง ข้อ 2 แห่งปฏิญญาสากลฯ ที่มีใจความสำคัญกล่าวถึงการที่บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพตามที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลฯ โดยไม่จำแนกความแตกต่างในเรื่องเพศ เป็นต้น จนมีการบัญญัติเป็นกฎหมายออกมาใช้บังคับ แสดงให้เห็นถึงการยึดติดกับตัวตนของมนุษย์อย่างชัดเจน ซึ่งหากผู้หญิงคนเดียวกันก่อนแต่งงานใช้ “นางสาว” นำหน้าชื่อและหลังแต่งงานใช้ “นาง” นำหน้าชื่อ ก็ไม่สามารถทำให้ผู้หญิงคนนี้เป็นคนดีขึ้นหรือเลวลงได้ และจะทำให้สังคมมีความปกติสุขมากขึ้นหรือน้อยลงได้ “นาง” และ “นางสาว” เป็นเพียงเปลือกที่เกิดจากกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่สังคมมอบให้เพื่อแสดงสถานะ แต่สาระจริง ๆ อยู่ที่การประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อมนุษย์หรือมนุษย์ที่มีต่อสังคมต่างหาก การกล่าวถึงสิทธิในปฏิญญาสากลฯ หรือ กฎหมายอื่น ๆ จึงบัญญัติเพื่อปกป้องความยึดถือในตัวตนของมนุษย์เท่านั้นเอง นอกจากจะไม่ช่วยแก้ปัญหาสังคมแล้วยังจะเป็นการก่อปัญหาเพิ่มเติมขึ้นอีก จนทำให้สิทธิกลายเป็นข้อตกลงของมนุษย์ที่สร้างขึ้นมาเองในภายหลัง ไม่ใช่ความเป็นจริงในธรรมชาติ เป็นการตีความที่ทำให้ปฏิญญาสากลฯ มีความหมายหลุดลอยออกไปจากเจตนารมณ์แห่งแนวคิดสิทธิธรรมชาติแบบตะวันตก ซึ่งมองสิทธิมนุษยชนในปฏิญญาสากลฯ ในเชิงวิจารณ์ล้นหน้าหนักความสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่ยึดถือตัวตน ในเรื่องนี้ทางพุทธศาสนา mongว่าการยึดติดกับความคิดของตนเองเป็นเรื่องของทิฏฐูปาทาน เป็นอุปาทานที่เกาะติดอยู่กับความคิดมนุษย์ มนุษย์จึงยึดถือความคิดของตนเองอย่างคือร้อนจนเกิดเป็นมิจาทิฏฐิเป็นความเห็นที่ผิดอย่างยิ่ง ความเห็นผิดทำให้มนุษย์หลงลืมหน้าที่ที่ควรจะทำ เมื่อได้รับสิทธิแล้วหน้าที่ย่อมจะตามมา

มีประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจอีกคือแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสร้างมนุษย์ให้แตกแยกออกจากกัน เนื่องจากสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการของปัจเจกนิยม (individualism) ดังนั้นเมื่อให้ความสำคัญกับมนุษย์แต่ละคนมากเกินไปจากเกิดการมีขอบเขตของแต่ละคนที่ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ เมื่อมาประกอบกับแนวคิดเสรีนิยมในสิทธิมนุษยชนทำให้บางครั้งสังคมต้องมองดูการเอาเปรียบกันเฉย ๆ โดยไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ เช่น การที่ผู้ผลิตเอาเปรียบผู้บริโภคก็เป็นสิทธิของผู้ผลิตเนื่องจากเป็นกลไก

การตลาดของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จนกระทบกระเทือนต่อปัจจัยสี่อันเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และนี่คือปัญหาของสิทธิมนุษยชนอีกประการหนึ่งซึ่งเกิดมาจากการมองข้ามเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิในชีวิตและสิทธิในการดำรงชีวิต การใช้สิทธิเป็นเครื่องมือต่อรองเอาเปรียบมนุษย์ด้วยกันเอง โดยไม่รู้ว่านอกจากสิทธิแล้วตนเอง (นายทุน) มีหน้าที่ต่อมนุษย์และสังคมอย่างไร

นัยที่สอง มองเบื้องลึกถึงจุดประสงค์หรือเจตนารมณ์แห่งสิทธิมนุษยชน เป็นอุดมการณ์สิทธิ-มนุษยชนที่ไม่ยึดติดกับตัวตนโดยต้องการให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม โดยการกำหนดปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นมาเพื่อเป็นหลักการในทางปฏิบัติให้เหล่าชาติสมาชิกยึดถือและปฏิบัติตาม เป็นความพยายามดึงอุดมการณ์มาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ปรัชญาจะกลายเป็นเพียงเปลือกนอกของอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนเท่านั้น เพราะหากมนุษย์มองเห็นเพียงแค่เปลือกดังกล่าวแล้วเกิดความพอใจคิดว่านั้นคือแก่นของสิทธิมนุษยชน ปัญหาจะปรากฏตามความเห็นัยแรก ในทางพุทธศาสนาไม่มีคำสอนใดที่กล่าวถึงเรื่องสิทธิไว้เลย เพราะคำสอนของพุทธศาสนาเน้นให้มนุษย์ปฏิบัติตามหน้าที่การปฏิบัติตามหน้าที่ หน้าที่ของมนุษย์คือการปฏิบัติธรรม เพราะของการปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งที่งามเป็นไปเพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติ พุทธศาสนาเน้นถึงการพึ่งพาอาศัยของสรรพสิ่งอย่างสมดุล สิ่งหนึ่งย่อมเกื้อกูลอีกสิ่งหนึ่งเสมอ ไม่มีสิ่งใดสามารถอยู่ได้ด้วยตัวของมันเองอย่างสมบูรณ์ มนุษย์ต้องยอมรับว่าคำพังการยึดถือเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิตไม่อาจทำให้มนุษย์อยู่รอดได้ แต่การได้รับปัจจัยสี่อันประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย, เสื้อผ้า, เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค จึงจะทำให้มนุษย์มีสิทธิในการใช้ชีวิตบนโลกนี้ได้ แต่ในแนวคิดสิทธิมนุษยชนไม่ได้มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่ต้องเกื้อกูลกันระหว่างสิทธิในชีวิตกับปัจจัยในการดำรงชีวิต นี่คือตัวอย่างของการมองสิทธิและหน้าที่แบบแยกส่วน และผู้ศึกษามองว่าเป็นจุดอ่อนข้อหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการตีความเรื่องสิทธิจึงไม่อาจแบ่งแยกออกจากหน้าที่เป็นส่วน ๆ ได้ เช่น ปัญหาค่าน้ำหน้าชื่อของหญิงก่อนแต่งงานและหลังแต่งงาน และการเปลี่ยนนามสกุลตามสามี ที่จริงแล้วค่าน้ำหน้าชื่อหรือนามสกุลไม่ใช่สาระสำคัญ สาระสำคัญคือสิทธิของการเป็นภริยาที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นภริยาที่ดีของสามีและมารดาที่ดีของบุตรต่างหาก การปฏิบัติตามหลักธรรมาธรรมซึ่งเป็นธรรมของผู้ครองเรือนจะทำให้ครอบครัวมีความสุข อันจะส่งผลถึงสังคมที่สงบสุข และบรรลุถึงเจตนารมณ์แห่งสิทธิมนุษยชนได้ การมองอย่างพุทธศาสนาแม้จะไม่ได้พูดถึงสิทธิแต่ก็ไม่ปฏิเสธเรื่องสิทธิ กลับส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิและหน้าที่ให้สามารถดำเนินควบคู่กันไป

จากการมองเรื่องสิทธิเป็นตามนัยดังกล่าวข้างต้น นัยแรกเป็นการตีความซึ่งยึดติดกับข้อจำกัดทางภาษาในลักษณะของการแปลคำต่อคำ ส่วนนัยที่สองผู้ศึกษาได้นำวิธีคิดแบบภาษาคน-ภาษาธรรม

ตามแนวคิดท่านพุทธทาสมาใช้เพื่อตีความหาความหมายในเบื้องต้น ผู้ศึกษาพยายามชี้ให้เห็นปัญหาที่ตัวแนวคิดลัทธิมนุษยชนเองมองไม่เห็น เนื่องจากแนวคิดลัทธิมนุษยชนถูกตีความไว้มากมายจากคนหลายกลุ่มจนกระทั่งเจตนาธรรมเดิมที่ต้องการจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ถูกบดบัง แต่พุทธศาสนาซึ่งมีวัตถุประสงค์เดียวกันกับลัทธิมนุษยชนและมีวิธีการแก้ไขความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ในระดับที่ลึกกว่าสามารถมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับบัพพัญญุตินิยามของลัทธิมนุษยชนในปฎิญาสาเกตว่าด้วยลัทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 โดยเมื่อศึกษากันแล้วจะเห็นว่าบัพพัญญุตินิยามดังกล่าวเป็นเพียงแนวทางการปฏิบัติในระดับศีลธรรมเท่านั้น ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ในหนังสือคู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์ว่าศีลธรรมหมายถึงข้อปฏิบัติซึ่งเกี่ยวกับประโยชน์สุขในโลกนี้ที่เป็นขั้นพื้นฐานทั่วไป เป็นหลักการปฏิบัติเท่าที่จะทำให้คนเป็นคนดีเท่านั้น²⁰ นอกจากนี้ยังมีผลงานของท่านพุทธทาสอีกหลาย ๆ ชิ้น ที่มักพูดในเรื่องของ “ตัวกู-ของกู” ซึ่งก็คือความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นั่นเอง ผู้ศึกษาจึงได้หยิบยกประเด็นนี้มากล่าวเชื่อมโยงเพื่อสร้างมโนทัศน์ใหม่ในการมองลัทธิมนุษยชน

ดังนั้นการศึกษารั้งนี้ผลที่ได้รับสามารถสนับสนุนสมมุติฐานการวิจัยครั้งนี้ที่ว่าความคิดของท่านพุทธทาสภิกขุมีความสอดคล้องกับแนวคิดลัทธิมนุษยชนสากล ผู้ศึกษาได้ใช้การตีความด้วยบท โดยให้ความสำคัญกับความหมายหรือความมุ่งหมายที่แท้จริงซึ่งลึกซึ้งกว่าความหมายในระดับภาษา ที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ (symbolic) ความคิดรวบยอดที่ได้จากการศึกษาสนับสนุนความสอดคล้องของทั้งสองแนวคิด เนื่องจากความคล้ายคลึงของวัตถุประสงค์ในการมุ่งกำจัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์อันเป็นสาเหตุของความวุ่นวายในโลกนี้ ความเชื่อมโยงทางความคิดที่ได้ เป็นการนำหลักธรรมของพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นโลกียะธรรมเท่านั้น มาใช้ในการมองลัทธิมนุษยชน โดยต้องการให้ระดับความคิดของทั้งสองแนวคิดสามารถเชื่อมโยงกันได้ ซึ่งในระหว่างการศึกษาผู้ศึกษาพบอุปสรรคอย่างมากจากการศึกษาความคิดที่มาจากบริบทที่แตกต่างกันมาก ๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงแต่เปลือกภายนอกที่ไม่ควรยึดถือเป็นสรณะเท่านั้น ผู้ศึกษาจึงเชื่อว่าความแตกต่างของบริบทเป็นเพียงส่วนประกอบที่มีผลต่อแนวคิดทั้งสองข้างเท่านั้น แต่ก็ไม่สามารถแยกจุดประสงค์สูงสุดของแนวคิดทั้งสองให้แปลกแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด

²⁰ พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์ อังแล้วหน้า 18

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดสิทธิมนุษยชนแห่งปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 เปรียบเทียบกับหลักธรรมของพุทธศาสนา ผ่านผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อแสวงหาความเชื่อมโยงระหว่างสิทธิมนุษยชนและพุทธศาสนา ซึ่งผลการศึกษาปรากฏว่าในบรรดาผลงานทั้งที่เป็นงานเขียน , ปาฐกถา , เทศนา หรืออื่น ๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุไม่กล่าวถึงเรื่องสิทธิ-มนุษยชนไว้อย่างตรง ๆ แต่มีการนำมากล่าวอ้างบ้างในบางส่วนเท่านั้น พุทธศาสนาเป็นวิชาที่สอนเรื่องของมนุษย์ได้ไกลและลึกกว่าที่แนวคิดสิทธิมนุษยชนกล่าวไว้มาก คำสอนของพุทธศาสนามีกระบวนการของการแสวงหาคำตอบที่คล้ายคลึงกับหลักวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนาไม่ได้สอนให้มนุษย์เชื่อเพราะเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าตามหลักกาลามสูตร 10 ประการ แต่สอนให้มนุษย์ทดลองปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อจะได้เชื่อในผลที่เกิดขึ้นว่าจริงหรือเท็จ เป็นการแสวงหาความเป็นเหตุเป็นผลตามหลักอริยสัจ 4 ประการ ดังนั้นเมื่อผู้ศึกษาได้ดำเนินการโดยอาศัยการศึกษาอย่างเป็นเหตุเป็นผลแล้ว พบว่าแม้ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุจะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ แต่ก็กล่าวถึงบางสิ่งที่มีความหมายหรือนัยที่มีปริมาตรเดียวกัน และเมื่อศึกษาลึกลงไปถึงระดับหนึ่งก็พบอีกว่าแนวคิดทั้งสองมีสิ่งที่สอดคล้องต้องกัน และสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ร่วมกันได้ อีกทั้งพุทธศาสนายังช่วยส่งเสริมแนวคิดสิทธิมนุษยชนในหลายทางด้วยกัน และชี้ถึงประเด็นปัญหาที่แท้จริงซึ่งแนวคิดสิทธิมนุษยชนประสบตลอดมา อีกทั้งได้แนะแนวทางการแก้ไขตามแนวทางของพุทธศาสนาอีกด้วย แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษาไม่ต้องการให้เข้าใจไปว่าหลักธรรมของพุทธศาสนานั้นมีความเหนือกว่าแนวคิดสิทธิมนุษยชนแม้คำสอนของพุทธศาสนาจะมีหลายระดับทั้งเรื่องทางโลกและเรื่องทางธรรมซึ่งลึกซึ้งการแนวคิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม แต่การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้ต้องการที่จะหักล้างแนวคิดสิทธิมนุษยชนเพราะที่มาของแนวคิดสิทธิมนุษยชนนั้นต้องการที่จะจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ เพื่อสันติภาพในการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ จึงมีความสอดคล้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนา ผู้ศึกษาจึงอยากให้มองการศึกษาครั้งนี้ว่าพุทธศาสนานั้นเปรียบเสมือนกระจกหลายหน้าที่ส่องสิทธิมนุษยชน ทำให้การมองสิทธิมนุษยชนนั้นมีหลายแง่มุม การศึกษาจึงเป็นไปในแนวทางของการมองสิทธิมนุษยชนด้วยสายตาของพุทธศาสนาผ่านผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ

สรุปผลการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนา

จากการศึกษาเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนาผ่านผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ พบว่าทั้งสองแนวคิดมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในเรื่องสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ ต่างเห็นว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นมีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน ซึ่งความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้เองที่เป็นต้นเหตุของการแสวงหา, การวิวาท, การแย่งชิงทรัพย์สิน และความวุ่นวายอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งการกระทำทั้งหมดล้วนเป็นการละเมิดต่อชีวิต, ร่างกาย และทรัพย์สิน ของผู้อื่นทั้งสิ้น ยังความไม่ปลอดภัยมาสู่ชีวิตมนุษย์ มนุษย์จึงรวมตัวกันก่อตั้งผู้ปกครองซึ่งมีคุณธรรม โดยสละอำนาจในส่วนของตนเองให้กับผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทและให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน โดยต้องการให้เกิดสันติภาพ เมื่อมีผู้ปกครองสังคมการเมืองของมนุษย์จึงเกิดขึ้น การเมืองจึงเป็นไปเพื่อสันติภาพโดยการจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ แต่เมื่อการเมืองไม่สามารถควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์และถูกความเห็นแก่ตัวนั้นครอบงำ การเมืองจึงถูกเบี่ยงเบนความหมายไปจากเดิม ผู้ปกครองซึ่งใช้อำนาจรัฐในทางที่สนองตัณหาของตนเองทำให้เกิดทรราชย์ นักคิดและนักปรัชญาชาวตะวันตกจึงได้เสนอความคิดสิทธิธรรมชาติ (natural right) ซึ่งมีสาระสำคัญว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน และมีสิทธิบางอย่างคิดตัวมนุษย์มาตั้งแก่เกิดจนกระทั่งตาย สิทธินี้โอนให้แกกันไม่ได้และล่วงละเมิดไม่ได้ เพราะหากมีการละเมิดจะกระทบกระเทือนต่อสภาพความเป็นมนุษย์ทันที ซึ่งแนวคิดสิทธิธรรมชาตินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดอำนาจรัฐอันไม่เป็นธรรม ซึ่งต่อมาแนวคิดนี้ได้ถูกยกย่องและส่งเสริมโดยองค์การสหประชาชาติ จนกระทั่งพัฒนามาเป็นสิทธิมนุษยชน (human right) ดังที่เห็นกันในปัจจุบัน แต่ปัจจุบันแนวคิดสิทธิมนุษยชนก็ถูกเบี่ยงเบนด้วยความเห็นแก่ตัวของมนุษย์อีก จนกลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นหรือระหว่างประเทศที่มีอำนาจกับประเทศที่ด้อยกว่า ดังนั้นไม่ว่ามนุษย์จะคิดรูปแบบของอำนาจใด ๆ ขึ้นมาเพื่อจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ล้วนเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์ให้ดี ๆ จะพบว่าอุปสรรคของความเห็นแก่ตัวของมนุษย์มาจากตัวของมนุษย์เอง การแก้ไขจึงต้องแก้ที่ตัวมนุษย์ ในทางพุทธศาสนาทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุก็มีความเชื่อว่ามนุษย์นั้นมีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐานเหมือนกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน และความเห็นแก่ตัวนี้เองที่ก่อให้เกิดการเมือง รวมไปถึงความบกพร่องและปัญหาของการเมืองด้วย แต่พุทธศาสนามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่แตกต่างกันออกไปโดยการใช้หลักอริยสัจ 4 ซึ่งก็คือการแสวงหาสาเหตุของปัญหาที่ต้นเหตุที่แท้จริง เมื่อค้นพบสาเหตุจึงหาวิธีการ

แก้ไขที่ต้นเหตุ ดังนั้นเมื่อความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นต้นเหตุ จึงต้องแก้ไขด้วยการดับความเห็นแก่ตัวนั้นเสีย เมื่อมาพิจารณาถึงวงจรปฏิจสมุปบาทแห่งทุกข์ของมนุษย์และสังคม จะเห็นว่าความเห็นแก่ตัวมีปฐมเหตุคืออวิชชาหรือความไม่รู้ ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาก็อยู่ที่การให้การศึกษา การศึกษาจะก่อให้เกิดปัญญา ดังนั้นมนุษย์จึงควรปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา เพราะปัญญาหรือความรู้จะเป็นเครื่องทำลายอวิชชาหรือความไม่รู้เองโดยอัตโนมัติ และเมื่อไม่มีอวิชชา มนุษย์ก็จะไม่มีตัณหา ไม่มีความเห็นแก่ตัว ไม่มีการแสวงหาวัตถุเพื่อตอบสนองความอยาก ซึ่งก็เป็นหนทางแก้ปัญหาคือความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่ถูกต้องที่สุด และไม่จำเป็นต้องกล่าวอ้างถึงสิทธิใด ๆ อีก สิทธิมนุษยชนในสายตาของพุทธศาสนา จึงเป็นเพียงรูปแบบที่มนุษย์สร้างขึ้นและถูกปรุงแต่งด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้สิทธิมนุษยชนมีความหมายแตกต่างกันไปตามบริบท เสมือนน้ำที่จะมีรูปร่างตามรูปทรงของภาชนะที่บรรจุ อีกทั้งบางครั้งสิทธิมนุษยชนก็ทำให้มนุษย์เกิดความแตกแยก อันเนื่องมาจากความเป็นปัจเจกนิยม (individualism) ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับส่วนย่อยมากกว่าส่วนรวม มนุษย์ที่ยึดมั่นมาก ๆ จะสร้างขอบเขตปิดกั้นตัวเองกับผู้อื่นและสังคม การที่มนุษย์คิดว่าตนเองมีเสรีภาพอย่างเต็มที่เนื่องจากความเป็นปัจเจกชนอาจทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันภายในสังคม เช่น ผู้ผลิตกับผู้บริโภค ผู้ผลิตเมื่อผลิตสินค้าก็มีสิทธิเสรีภาพเต็มที่ที่จะกำหนดราคาโดยการกล่าวอ้างถึงกลไกการตลาด ซึ่งอาจเป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค แต่กฎหมายซึ่งให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพก็ไม่สามารถคุ้มครองผู้บริโภคโดยให้ความยุติธรรมตรงนี้ได้ และนี่คือข้อบกพร่องของสิทธิมนุษยชนที่พุทธศาสนาชี้ให้เห็น ซึ่งผู้ศึกษาขอแยกประเด็นความสอดคล้องและความไม่สอดคล้องระหว่างทั้งสองแนวคิดดังนี้

ความสอดคล้องระหว่างแนวคิดสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนา

1. แนวคิดทั้งสองให้ความสำคัญกับการศึกษาสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ โดยแนวคิดตะวันตกซึ่งเป็นที่มาของสิทธิมนุษยชนมักกล่าวถึงมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติว่ามีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน ซึ่งความเห็นแก่ตัวนี้เองที่ก่อปัญหาให้กับสังคมมนุษย์อย่างมากมาย แนวคิดสิทธิมนุษยชนซึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางปัญหาการเผชิญหน้าระหว่างรัฐและสังคมอันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวของผู้ปกครอง นักคิดในยุคนี้จึงได้เสนอแนวคิดสิทธิธรรมชาติ (natural right) ขึ้นเพื่อต่อต้านกับการใช้อำนาจรัฐที่ไม่ถูกต้องของผู้ปกครองซึ่งไม่ได้คำนึงถึงประชาชน และแนวคิดสิทธิธรรมชาตินี้เองที่ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นสิทธิมนุษยชน (human right) และบัญญัติเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ในปัจจุบัน

สำหรับหลักธรรมของพุทธศาสนาก็มีความเชื่อว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นมีความเห็นแก่ตัวติดตัวมาแต่กำเนิดเช่นกัน ซึ่งปรากฏในอัครคัมภีร์ พระไตรปิฎก ซึ่งสามารถตีความได้ว่ามนุษย์นั้นมีความเห็นแก่ตัวติดตัวมาแต่กำเนิดเห็นได้จากตอนที่คนโลนซึ่งอาศัยอยู่ในชั้นอภิสรรพรหม เกิดความอยากลองชิมง้วนดินและจิตใจในรสนชาติซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความอยากที่มีอยู่ในจิตใจ เมื่อมีวัตถุซึ่งสามารถสนองความอยากนั้นได้ ก็จะแสวงหาสิ่งที่จะมาสนองความอยากนั้น จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัว เมื่อความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ก่อให้เกิดความวุ่นวาย, การแก่งแย่ง, ทำร้ายร่างกายกัน เป็นต้น ผู้ปกครองจึงถือกำเนิดขึ้นโดยประชาชนยอมมอบสิทธิเสรีภาพของตนเองให้กับผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองเป็นผู้ตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ ในสังคม และควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์มิให้ก่อความวุ่นวายอีก

2. จากวิวัฒนาการของแนวคิดสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนาซึ่งข้ามบริบทต่าง ๆ มามากมายทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าทั้งสองแนวคิดมุ่งแสวงหาวิธีการเพื่อการจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ อันจะนำไปสู่สันติภาพของมนุษย์เป็นการส่วนรวม โดยต่างพัฒนารูปแบบและวิธีการคิดจากรากฐานความคิดเดิม เช่น จาก “สิทธิธรรมชาติ” มาสู่ “สิทธิมนุษยชน” ในท้ายที่สุด หรือจากพุทธศาสนา ไปสู่พุทธศาสนาในนิกายต่าง ๆ และลัทธิอื่นที่แตกแขนงมาจากพุทธศาสนา แต่ไม่ว่าแนวคิดทั้งสองจะเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะไปตามวิวัฒนาการอย่างไรก็ตาม แต่จุดประสงค์ก็เพื่อแสวงหาวิธีการเพื่อจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทที่เป็นปัจจุบันที่สุด

ความไม่สอดคล้องระหว่างแนวคิดสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนา

1. แม้แนวคิดสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมของพุทธศาสนาจะมุ่งแสวงหาวิธีการเพื่อการจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ แต่ด้วยบริบทที่มาของแนวคิดทั้งสองที่ความแตกต่างกันทำให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาความเห็นตัวของมนุษย์แตกต่างกัน เนื่องจากแนวคิดสิทธิมนุษยชน เกิดจากการที่นักคิดได้สร้าง “สิทธิ (right)” ขึ้นมาและให้ความสำคัญกับการมีสิทธิอย่างมากเช่นเดียวกับการมีเสรีภาพและความเสมอภาค สิทธิถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกล่าวอ้างเพื่อจำกัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ สิทธิแตกแขนงออกไปในหลายรูปแบบเช่น สิทธิในชีวิต, สิทธิในร่างกาย, สิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งพุทธศาสนา mong ว่าเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะเหตุของปัญหาอยู่ที่ตัวมนุษย์ ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องแก้ไขที่ตัวมนุษย์ จนบางครั้งมนุษย์ก็เกิดความยึดมั่นถือมั่นกันคำว่า “สิทธิ” จนเกินไป และตีความไปในทางที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเอง พุทธศาสนาจึงเสนอให้แก้ไขปัญหาความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ด้วยการทำลายอวิชชา ซึ่งเป็นต้นเหตุของความเห็นแก่ตัว การทำลายอวิชชา คือการมีวิชา

วิชาหรือความรู้ได้จากการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดที่สุด

2. แนวคิดสิทธิมนุษยชนมีความเป็นปัจเจกนิยม (individualism) ที่ให้ความสำคัญกับส่วนย่อยมากกว่าส่วนรวมทำให้มนุษย์สร้างขอบเขตของตนเองขึ้นมา ปัญหาที่มีสาเหตุมาจากความยึดมั่นถือมั่นในสิทธิแบบผิด ๆ และอาศัยการตีความที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเอง จนหลงลืมไปว่าการป้องกันชีวิต, ร่างกาย และทรัพย์สินของ ตนเองด้วยการใช้สิทธิเป็นเกราะป้องกัน บางครั้งก็ทำให้มนุษย์มีความโดดเดี่ยวและไม่กล้าที่จะมีปฏิสัมพันธ์กัน สิ่งที่มาคือการใช้วิธีการเอื้อเพื่อเพื่อเผ่กันเพราะขาดสังคม เมื่อมนุษย์อยู่แบบตัวใครตัวมันก็จะเอารอดเอาเปรียบกันและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพึ่งพาอาศัยกันของสรรพสิ่ง แม้ในการเข้าถึงพุทธภาวะตามแนวทางของท่านพุทธทาสก็มีใช้การหลุดพ้นเพียงคนเดียว แต่เป็นการพากันหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาของสรรพสิ่งต่าง

เมื่อกล่าวถึงความสอดคล้องและไม่สอดคล้องระหว่างหลักธรรมของพุทธศาสนาและแนวคิดสิทธิมนุษยชน จะเห็นว่าความสอดคล้องของแนวคิดทั้งสองเป็นความสอดคล้องในความคิดรวบยอด ซึ่งถือว่าเป็นแก่นของแนวคิดทั้งสอง ส่วนความไม่สอดคล้องกันนั้นเป็นเพียงเปลือกของแนวคิดที่เกิดขึ้นจากการวิวัฒนาการผ่านบริบทของแต่ละแนวคิดซึ่งไม่ใช่สาระสำคัญ ดังนั้นผลของการวิจัยครั้งนี้จึงยอมรับ (accept) สมมุติฐาน คือหลักธรรมของพุทธศาสนาและแนวคิดของสิทธิมนุษยชนที่มีความสอดคล้องกันอันเนื่องมาจากความคล้ายคลึงกันของวัตถุประสงค์ในการต้องการกำจัดและควบคุมความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ มิให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเป็นการไฝหาสันติภาพ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวมนุษย์เอง ซึ่งแนวคิดทั้งสองมีที่มาจากบริบทที่แตกต่างกันมาก ๆ กลับมีความเห็นที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าความจริงดังกล่าวได้ก้าวข้ามผ่านบริบทต่าง ๆ มากมาย ซึ่งในแต่ละบริบทที่ความจริงนี้ปรากฏก็มีนักคิดในบริบทนั้น ๆ พยายามแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุดเพื่อการแก้ไขปัญหาคือความเห็นแก่ตัว ความไม่สอดคล้องของแนวคิดทั้งสองจึงเป็นเพียงสิ่งที่นักคิดซึ่งได้รับอิทธิพลจากบริบทที่ตนเองอยู่ ทำให้การแสดงความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานที่ทำการศึกษาตีความความคิดของนักคิดอย่างสมเหตุสมผล ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับการตีความตัวบทจึงอยู่ที่มุมมอง การอธิบาย ความลึกซึ้งของผู้ศึกษาตีความ และการทำตัวให้ผู้ศึกษาตีความปลอดจากบริบทที่ก่อให้เกิดอคติหรือพื้นฐานของจิตใจในการตัดสินตีความแนวคิดที่ปรากฏในตัวบท ซึ่งการตีความนั้นมีอยู่อย่างไม่จำกัด เกิดขึ้นได้จากการอยากรู้ความจริงในสิ่งที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่จะก่อให้เกิดกระบวนการตีความเพื่อค้นหาความหมายที่แฝงอยู่ในตัวบทหรืออยู่ในสิ่งที่ถูกตีความนั้น การตีความนั้นมีหลายแนวทางไม่มีแนวทางหนึ่งแนวทางใดที่ถูกต้องที่สุด แนวทางการตีความแต่ละแนวมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวเอง บริบทเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อการศึกษาคำความเกือบทุกเรื่องไม่ว่าการศึกษาคำความจะมีจุดยืนอย่างไรก็ตาม แต่ก็ต้องได้รับอิทธิพลจากบริบทเนื่องจากเหตุผลความเชื่อที่ว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่โดยปราศจากบริบท หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ล้วนตกอยู่ภายใต้บริบท แม้ผู้ศึกษามีจุดยืนที่จะไม่ให้ความสำคัญกับตัวบทแต่อย่างน้อยการตีความที่เกิดขึ้นก็ได้รับอิทธิพลจากบริบทส่วนตัวของผู้ศึกษาเอง อันเนื่องมาจากการสังสมประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดบริบทของผู้ศึกษาคำความแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน ในการศึกษาคำความไม่ว่าจะใช้วิธีการใดสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างมากก็คือการอ่านตัวบท ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับภาษาในฐานะที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะในการใช้ภาษาของผู้เขียนแต่ละคนที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นการตีความอาจเกิดความผิดพลาดอันเนื่องมาจากผู้เขียนและผู้ตีความตามเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

ผู้ที่ได้อ่านวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ก็สามารถตีความให้แตกต่างไปจากที่ผู้ศึกษาเขียนได้ เพราะผู้ศึกษาได้เสนอมุมมองที่มองแนวคิดซึ่งมีบริบทแตกต่างกันมาก ๆ อาจเกิดความผิดพลาดได้ง่าย ผู้ศึกษาจึงมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าการศึกษาลักษณะของพุทธศาสนานั้น จะพบว่าไม่ได้พูดถึงสภาพปัญหาการเผชิญหน้ากันระหว่างรัฐและสังคม จึงไม่ได้แสดงสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการเผชิญหน้ากันได้ และไม่มีควมจำเป็นที่จะต้องแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาการเผชิญหน้านี้ เพราะพุทธศาสนาถือว่าหากผู้ปกครอง (กษัตริย์) เป็นผู้มียุทธธรรมสูง ปัญหาการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจะไม่เกิดขึ้นแต่ในบริบทของสิทธิมนุษยชนซึ่งมีที่มาท่ามกลางการเผชิญหน้าระหว่างรัฐและสังคม ทำให้เกิดการต่อต้านการกดขี่ ข่มเหง ของผู้ปกครอง เกิดเป็นสิทธิมนุษยชน ดังนั้นหากมีผู้ที่สนใจทำการศึกษารื่องนี้ขอให้คำนึงถึงความสำคัญของบริบทด้วย เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการตีความ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุลพน พลวัน, ลัทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์การเวก ,2526
- กุลพน พลวัน, พัฒนาการลัทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์การเวก ,2528
- คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ม.ร.ว, เรื่องของลัทธิและนิกาย. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์สยามรัฐ, 2531
- จรรยา สุภาพ ศ., หลักรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด,2514
- จรรยา สุภาพ ศ., หลักรัฐศาสตร์ ภาคพิสดาร แนวทฤษฎีและประยุกต์. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด,2518
- เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรป 1494-1789. แปลโดย นันทา โชติกะพุกกะณะ และ นีออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา .พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร, 2515
- จิ่ง จ้ากส์ รุสโซ, สัญญาประชาคม. แปลโดย จินดา จินตนาเสรี . กรุงเทพมหานคร . ศิริพรการพิมพ์, 2522
- ชิต ภิบาลแทน, ชีวิตและงานของพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร , 2520.
- ไชยันต์ ไชยพร, ประวัติศาสตร์ : วิธีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า. (อัดสำเนา)
- ไชยันต์ ไชยพร, Hermeneutics: ศาสตร์แห่งการตีความ. วารสารอักษรศาสตร์ 26:1 (ม.ค.-มิ.ย.),2527 หน้า 16-23
- ไชยันต์ ไชยพร, สังคมศาสตร์วิกฤต วิกฤตสังคม. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 17: 2 (ม.ค.-มิ.ย.),2538
- ไชยันต์ ไชยพร, Self-Understanding as an Apology in Interpreting Thucydides : The Purpose of New Interpretation, รัฐศาสตร์สารฉบับครบรอบ 12 ปี : ปรัชญาและความคิด. กรุงเทพมหานคร , 2530
- ไชยันต์ ไชยพร, ประวัติศาสตร์:วิธีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า, วารสารอักษรศาสตร์ 19:2 (พ.ค.-ส.ค.),2536
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, การเมืองมนุษย์ : รัฐศาสตร์ทวนกระแส. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,2528
- โดแนล เค .สแควเรอร์ และ เสรี พงศ์พิศ, ท่านพุทธทาสในทัศนะของนักวิชาการ. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2525

- ถาวร สุขากันยา. ดร., เอกสารประกอบคำสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช : ชุดวิชาปรัชญาการเมือง. กรุงเทพมหานคร . มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, ประทีปแห่งเซน. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2530
- ทินพันธุ์ นาคะตะ ศ., นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมือง. กรุงเทพมหานคร . หจก.สหายบล็อกและการพิมพ์, 2541
- ธงชัย ข้าสุวรรณ พ.ด.อ., การศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีกับหลวงวิจิตรวาทการ (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539
- นพนิธิ สุริยะ., สิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร . โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ , กฎหมายมหาชน, เล่มที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2538
- บุญเลิศ ชาญุทธเดช และ ประยงค์ คงเมือง ,รวมสารรัฐธรรมนุญฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มติชน, 2541
- ปรีชา ช่างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538
- ปรีชา ช่างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538
- พุทธทาสภิกขุ และคนอื่น ๆ ,อรศรีงามวิทยาพงศ์ บรรณาธิการ, สนทนาธรรมกับนักคิดชาวพุทธที่สวนโมกข์. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง , 2530
- พุทธทาสภิกขุ , คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 5 . กรุงเทพมหานคร . ธรรมสภา, 2535.
- พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดย พระประชา ปสนนธมโม, อัตชีวประวัติของท่านพุทธทาสเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 1. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529
- พุทธทาสภิกขุ สัมภาษณ์โดย พระประชา ปสนนธมโม, อัตชีวประวัติของท่านพุทธทาสเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา 3. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529
- พุทธทาสภิกขุ และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, วิวาทะ (ความเห็นไม่ตรงกัน) ระหว่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับ พุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร . องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา, 2529
- พุทธทาสภิกขุ, เพชรในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร . กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 2529

- พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคน ภาษาธรรม และ เรามา “กิน” เวลากันเถิด. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์
 สุขภาพใจ, 2531
- พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะกับการเมือง คำบรรยายประจำวันเสาร์ภาคอาศัพทบูชา 2519 ณ ลานหินโค้ง
 สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี . กรุงเทพมหานคร . การพิมพ์พระนคร , 2525
- พุทธทาสภิกขุ, การเมืองกับธรรมะ. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร . สำนักหนังสือธรรมบูชา, 2531
- พุทธทาสภิกขุ, อนัตตาของพระพุทธเจ้า : บทนำ. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2542
- พุทธทาสภิกขุ, ศีลธรรมกับมนุษยโลก คำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคามบูชา ณ หินโค้ง เขิงเขา
 พุทธทอง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี . กรุงเทพมหานคร . การพิมพ์พระนคร,
 2520
- พุทธทาสภิกขุ, โดแนล เค.สแวนเออร์ บรรณาธิการ, สังคมนิยมตามหลักของพระศาสนา ใน
ธัมมิกสังคมนิยม. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529
- พุทธทาสภิกขุ, พุทธธรรมกับเจตนารมณ์ประชาธิปไตย ใน ชุมชนปาฐกถาชุดพุทธธรรม. สุราษฎร์ธานี
 ธรรมทานมูลนิธิ, 2530
- พระคุณฐี เมฆกุโร และคณะ, การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร .
 สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532
- พระประชา ปสนนชมโม และคณะ, พุทธทาสกับคนรุ่นใหม่ : เมื่อคนหนุ่มสาวถามถึงรากของความ
เป็นไทย. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2526
- พระราชวรมนี, พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร . มหาจุฬาลงกรณ์
 ราชวิทยาลัย, 2529
- พิทยา ว่องกุล, วิถุติศาสนายุคคณาธิปไตย : พุทธวิบัติ ? . กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มติชน, 2542
- ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, “ท่านพุทธทาสกับธัมมิกสังคมนิยม” ใน พุทธทาสกับคนรุ่นใหม่ เมื่อคนหนุ่ม
สาวถามถึงรากของความเป็นไทย. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2526
- มองเตสกีเออ, เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย. แปลโดยวิภาวรรณ ตูยานนท์ . กรุงเทพมหานคร .
 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538
- รุ่งพงษ์ ชัยนาม, สิทธิมนุษยชนกับประชาธิปไตย วารสาร มสธ. ประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2541
- วีระ สมบูรณ์, รัฐธรรมนูญในอดีต : ชุดพุทธธรรมกับสังคม. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์มูลนิธิ
 โกมลคีมทอง, 2532

- วีระ โลจายะ พ.ต.ท., เอกสารประกอบคำสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช : ชุดวิชากฎหมาย
มหาชน .กรุงเทพมหานคร .มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2539
- วันฉัตร สุวรรณกิตติ, การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2538
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย จัดทำ , พระคริสตธรรมคัมภีร์ : ภาคพันธสัญญาเดิม. กรุงเทพมหานคร .
 สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2537
- สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท [The Text] กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง.(อัตถ์สำเนา)
 สมบัติ จันทรวงศ์,แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาปรัชญาการเมือง.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิก
 อาร์ต,2527
- สุชีพ ปุญญานุภาพ จัดทำ , พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน . กรุงเทพมหานคร . มหามกุฏราชวิทยาลัย,
 2526
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ , พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย.
 กรุงเทพมหานคร . สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มูลนิธิโครงการตำรา
 สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,2527
- สุวรรณา สถาอานันท์ , ปรัชญาพุทธทาส กับ มหายานธรรม. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์จุฬากรณณ์
 มหาวิทยาลัย, 2536
- เสถียร โพธิ์นันทะ, ปรัชญามหายาน . กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2522
- เสน่ห์ จามริก, พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย : คำชี้แจงโครงการศึกษาวิจัย .กรุงเทพฯ .
 สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
 มนุษยศาสตร์,2528
- อดิศักดิ์ ทองบุญ, พระเจ้าในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ใน พระพุทธศาสนาศาสนาประจำชาติไทย.
 กรุงเทพมหานคร . อมรินทร์การพิมพ์, 2517
- ฮาร์ม่อน เอ็ม.เจ, ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน แปลโดย เสน่ห์ จามริก . พิมพ์ครั้งที่ 3.
 กรุงเทพมหานคร . โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519

ภาษาอังกฤษ

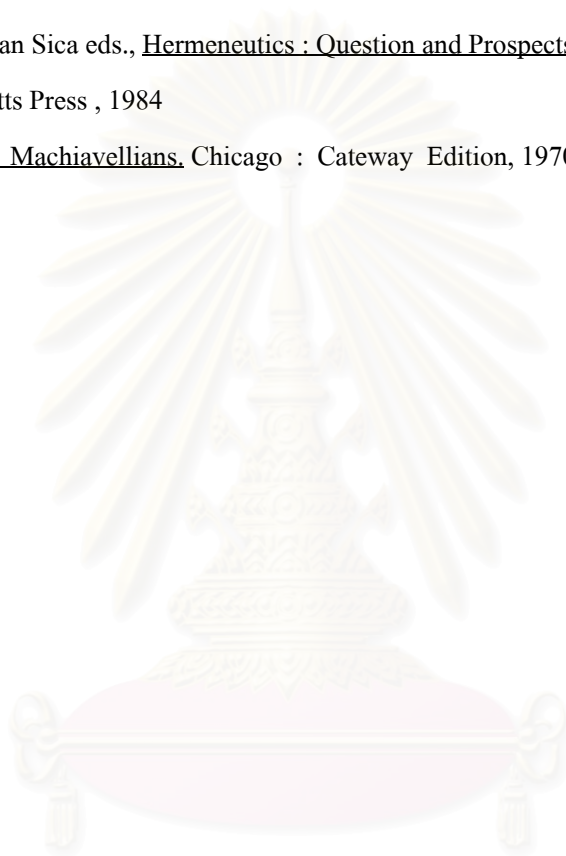
Andrew Hacker, Political Theory : Philosophy, Ideology, Science. New York : Macmillan, 1961.

Ben-Ami Scharfstein, The Dilemma of Cotext. New York : New York University, 1989.

Gerald L. Bruns, Hermeneutics Ancient and Modern. New Haven : Yale University Press , 1992

Gary Shapiro and Alan Sica eds., Hermeneutics : Question and Prospects. Amherst : The University of
Massachusetts Press , 1984

James Burham, The Machiavellians. Chicago : Cateway Edition, 1970.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 แปลโดย คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ

คำปรารภ

ด้วยเหตุที่การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเสมอกันและไม่อาจโอนแก่กันได้ของสมาชิก
ทั้งปวงแห่งครอบครัวมนุษย์เป็นรากฐานของเสรีภาพ, ความยุติธรรมและสันติภาพในพิภพ,

ด้วยเหตุที่การเฉยเมย และการดูหมิ่นเหยียดหยามสิทธิมนุษยชนได้ก่อให้เกิดการกระทำอันป่า-
เถื่อนโหดร้ายทารุณ ซึ่งได้กระทบกระเทือนมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างรุนแรง, และโดยเหตุที่ได้
มีการประกาศปณิธานอันสูงสุดของสามัญชนว่าถึงวาระแห่งโลกแล้วที่มนุษย์จะมีเสรีภาพในการพูดและ
ในความเชื่อถือ รวมทั้งมีเสรีภาพจากความกลัวและความต้องการ,

ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม, ถ้าไม่พึง
ประสงค์ให้มนุษย์ต้องถูกบีบบังคับ ให้หาทางออกโดยการกบฏต่อพระราชย์และการกดขี่อันเป็นที่พึงแห่ง
สุดท้าย,

ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็นที่จะส่งเสริมการพัฒนาความสัมพันธ์อันมิตรระหว่างชาติต่าง ๆ ,

ด้วยเหตุที่ประชาประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นใน สิทธิ-
มนุษยชนขั้นพื้นฐาน, ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคลและในความเสมอกันแห่งสิทธิของทั้งชายและ
หญิง และได้ตัดสินใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมตลอดจนมาตรฐานแห่งชีวิตให้ดีขึ้นได้ มีเสรี-
ภาพมากขึ้น,

ด้วยเหตุที่รัฐสมาชิกได้ปณิธานที่จะให้ได้มา, โดยการร่วมมือกับสหประชาชาติ, ซึ่งการส่งเสริม
การเคารพ และการถือปฏิบัติโดยสากลต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน,

ด้วยเหตุที่ความเข้าใจตรงกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพมีความสำคัญยิ่ง เพื่อให้ปณิธานนี้เกิดสัม-
ฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยม,

ดังนั้น, บัดนี้,

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมาชิกจึงประกาศให้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งหลายและประชาชาติทั้งปวง, ด้วยจุดประสงค์ที่จะให้ปัจเจกบุคคลทุกผู้ทุกนามและองค์การของสังคมทุกหน่วย, โดยการระลึกเสมอ ๆ ถึงปฏิญญานี้, พยายามสั่งสอนและให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ และด้วยมาตรการที่เจริญก้าวหน้าไปข้างหน้า, ทั้งในและระหว่างประเทศ, เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับและการถือปฏิบัติต่อสิทธิเหล่านี้้อย่างสากลและได้ผล, ทั้งในหมู่ประชาชนของรัฐสมาชิกเอง และในหมู่ประชาชนแห่งดินแดนที่อยู่ภายใต้ดูแลอาณานิคมของรัฐสมาชิกดังกล่าว.

ข้อ 1

มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระเสรีและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรี และสิทธิทุกคนได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันอย่างฉันพี่น้อง

ข้อ 2

บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพประดาที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้, ทั้งนี้โดยไม่มีกรจำแนกความแตกต่างในเรื่องใด ๆ, เช่น เชื้อชาติ, สีผิว, เพศ, ภาษา, ศาสนา, ความเห็นทางการเมือง, หรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม, ทรัพย์สิน, กำเนิด, หรือสถานะอื่นใด.

นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่าง โดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางอาณาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนซึ่งบุคคลสังกัดจะทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด.

ข้อ 3

บุคคลมีสิทธิในการดำเนินชีวิต, ในเสรีธรรมและในความมั่นคงแห่งร่างกาย.

ข้อ 4

บุคคลใดจะถูกบังคับให้เป็นทาส หรืออยู่ในภาวะจำยอมใด ๆ มิได้; การเป็นทาสและการค้าทาสจะมีไม่ได้ในทุกรูปแบบ.

ข้อ 5

บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงทัณฑ์ซึ่งทารุณ โหดร้าย, ไร้มนุษยธรรม หรือหยามเกียรติมิได้.

ข้อ 6

ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลในกฎหมายไม่ว่า ณ ที่ใด.

ข้อ 7

ทุก ๆ คน ต่างเสมอกันในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ , ทุก ๆ คนชอบที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอหน้าจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และต่อการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น

ข้อ 8

บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผล โดยศาลแห่งชาติซึ่งมีอำนาจเนื่องจากการกระทำใด ๆ อันละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐาน ซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือจากกฎหมาย.

ข้อ 9

บุคคลใดจะถูกจับ, กักขัง หรือเนรเทศโดยพลการมิได้

ข้อ 10

บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ, ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใด ๆ ทางอาญา.

ข้อ 11

(1) บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จะเป็นในการต่อสู้คดี.

(2) บุคคลใดจะถูกถือว่ามีความผิดอันเป็นโทษทางอาญาใด ๆ ด้วยเหตุที่ตนได้กระทำหรือละเว้นการกระทำการใดๆ ซึ่งกฎหมายของประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ, ในขณะที่มีการกระทำนั้นมิได้ระบุว่าเป็นความผิดทางอาญามีได้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่ใช้อยู่ในขณะที่การกระทำความผิดทางอาญานั้นเกิดขึ้นมิได้

ข้อ 12

การเข้าไปแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว, ครอบครัว, เกละสถาน, การส่งข่าวสาร, ตลอดจนการโจมตีต่อเกียรติยศและชื่อเสียงของบุคคลนั้นจะทำได้, ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการแทรกสอดและโจมตีดังกล่าว.

ข้อ 13

(1) บุคคลมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการเคลื่อนย้าย และในถิ่นที่อยู่ภายในขอบเขตดินแดนของแต่ละรัฐ.

(2) บุคคลมีสิทธิที่จะเดินทางออกจากประเทศใด ๆ , รวมทั้งของตนเองและที่จะกลับคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอน

ข้อ 14

(1) บุคคลมีสิทธิที่จะแสวงหาและพักพิงในประเทศอื่น ๆ เพื่อลี้ภัยจากการกดขี่ข่มเหง

(2) สิทธินี้จะกล่าวอ้างมิได้ในกรณีการฟ้องคดี ซึ่งโดยความจริงเกิดจากความผิดที่ไม่ใช่เรื่องการเมือง หรือจากการกระทำที่ขัดต่อความมุ่งประสงค์และหลักการของสหประชาชาติ.

ข้อ 15

(1) บุคคลมีสิทธิในการถือสัญชาติ

(2) การถอนสัญชาติโดยพลการ หรือการปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติของบุคคลใดนั้นจะกระทำมิได้.

ข้อ 16

(1) ชายและหญิงที่เจริญวัยบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรสและที่จะสร้างครอบครัวโดยไม่มี การ

จำกัดใด ๆ เนื่องจาก เชื้อชาติ, สัญชาติ, หรือศาสนา. บุคคลชอบที่จะมีสิทธิเท่าเทียมกันในเรื่องการสมรส ในระหว่างการสมรสและในการขาดจากการสมรส.

(2) การสมรสจะกระทำได้อีกก็โดยความยินยอมอย่างเสรี และเต็มใจของกลุ่มบ่าวสาวผู้ตั้งใจจะ กระทำการสมรส.

(3) ครอบครัวคือ กลุ่มซึ่งเป็นหน่วยธรรมชาติและพื้นฐานของสังคมและชอบที่จะได้รับการคุ้มครองโดยสังคมและรัฐ.

ข้อ 17

(1) บุคคลมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเอง และโดยการร่วมกับผู้อื่น.

(2) การยึดเอาทรัพย์สินของบุคคลใดไปเสียโดยพลการจะกระทำมิได้.

ข้อ 18

บุคคลมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความคิด, มโนธรรม และศาสนา ; สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะเปลี่ยนศาสนา หรือความเชื่อถือ, และเสรีภาพ ที่จะแสดงให้ศาสนาหรือความเชื่อถือประจักษ์ในรูปของการสั่งสอน, การปฏิบัติกิจ, ความเคารพสักการะบูชาสวดมนต์, และการถือปฏิบัติพิธีกรรม, ไม่ว่าโดยลำพังตนเอง หรือร่วมกับผู้อื่นในประชาคม และในที่สาธารณะหรือส่วนตัว.

ข้อ 19

บุคคลมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความเห็น และการแสดงออก ; สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะยึดมั่นในความเห็นโดยปราศจากการแทรกสอดและที่จะแสวงหา, รับ ตลอดจนแจ้งข่าว รวมทั้งความคิดเห็นโดยผ่านสื่อใด ๆ และโดยมิต้องคำนึงถึงเขตแดน.

ข้อ 20

(1) บุคคลมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการชุมนุม และการสมาคมโดยสงบ.

(2) การบังคับให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมจะกระทำมิได้.

ข้อ 21

(1) บุคคลมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในรัฐบาลแห่งประเทศของตนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยผู้แทนซึ่งผ่าน

การเลือกอย่างเสรี.

(2) บุคคลมีสิทธิเข้าถึงเท่ากันในบริการสาธารณะในประเทศของตน.

(3) เจตจำนงของประชาชน จะเป็นฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล,เจตจำนงนี้จะแสดงออกโดยการเลือกตั้งเป็นครั้งคราวอย่างแท้จริง ด้วยการให้สิทธิออกเสียงอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันและโดยการลงคะแนนลับหรือวิธีการลงคะแนนอย่างเสรีคล้ายคลึงกัน.

ข้อ 22

ในฐานะสมาชิกของสังคมด้วยความเพียรพยายามของชาติตลอดจนความร่วมมือระหว่างประเทศ และโดยสอดคล้องกับการจัดระเบียบและทรัพยากรของแต่ละรัฐ บุคคลมีสิทธิในความมั่นคงทางสังคมและชอบที่จะได้รับผลแห่งสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งจำเป็นต่อศักดิ์ศรีและการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเสรีของตน.

ข้อ 23

(1) บุคคลมีสิทธิที่จะทำงาน,ที่จะเลือกงานอย่างเสรี,ที่จะมีสภาวะการทำงานที่ยุติธรรมและพอใจ และที่จะได้รับความคุ้มครองจากการว่างงาน.

(2) บุคคลมีสิทธิในการรับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับการทำงานที่เท่ากัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใด ๆ .

(3) บุคคลผู้ทำงานมีสิทธิในรายได้ซึ่งยุติธรรมและเอื้อประโยชน์ เพื่อเป็นประกันสำหรับตนเองและครอบครัวให้การดำรงชีวิตมีค่าควรแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์, และถ้าจำเป็นก็ชอบที่จะได้รับความคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มเติม.

(4) บุคคลมีสิทธิที่จะก่อตั้งและเข้าร่วมกับสหภาพแรงงาน เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของตน.

ข้อ 24

บุคคลมีสิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง,รวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานที่ชอบด้วยเหตุผล และมีวันหยุดครั้งคราวที่ได้รับค่าตอบแทน.

ข้อ 25

(1) บุคคลมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและ

ครอบครัว, รวมทั้งอาหาร, เสื้อผ้า, ที่อยู่อาศัย, การรักษาพยาบาลและบริการสังคมที่จำเป็น, และสิทธิในความมั่นคงในกรณีว่างงาน เจ็บป่วย ทูพพลภาพ เป็นหม้าย วยชรา หรือการขาดปัจจัยในการเลี้ยงชีพอื่นใดในเหตุการณ์อันเกิดจากที่ตนจะควบคุมได้

(2) มารดาและบุตรชอบที่จะได้รับการดูแลและความช่วยเหลือพิเศษ เด็กทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นบุตรในหรือนอกสมรสย่อมได้รับความคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน

ข้อ 26

(1) บุคคลมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาเป็นสิ่งที่ให้เปล่าโดยไม่คิดมูลค่า, อย่างน้อยที่สุดในชั้นประถมศึกษา และขั้นพื้นฐาน, ชั้นประถมศึกษาให้เป็นการศึกษาภาคบังคับกับชั้นเทคนิคและชั้นประกอบอาชีพเป็นการศึกษาที่จะต้องจัดมีขึ้นโดยทั่ว ๆ ไป และขั้นสูงเป็นชั้นที่จะเปิดให้ทุกคนเท่ากันตามความสามารถ.

(2) การศึกษาจะมุ่งไปที่การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และเพื่อเสริมพลังการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐานให้แข็งแกร่งทั้งจะมุ่งเสริมความเข้าใจ, ขันติและมิตรภาพในระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติหรือกลุ่มศาสนาและจะมุ่งขยายกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อการชำระสันติภาพ.

(3) ผู้ปกครองมีสิทธิก่อนผู้อื่นที่จะเลือกชนิดการศึกษาสำหรับบุตรหลานของตน.

ข้อ 27

(1) บุคคลมีสิทธิที่จะเข้าร่วมการใช้ชีวิตทางด้านวัฒนธรรมในประชาคมอย่างเสรี, ที่จะพึงใจในศิลปะและมีส่วนในความคืบหน้าและผลประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์.

(2) บุคคลมีสิทธิในการรับความคุ้มครองประโยชน์ทางด้านศิลปกรรมและทางวัตถุอันเป็นผลได้จากการประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์, วรรณกรรมและศิลปะซึ่งตนเป็นเจ้าของ

ข้อ 28

บุคคลชอบที่จะได้รับประโยชน์จากระเบียบสังคมและระหว่างประเทศอันจะอำนวยให้การใช้สิทธิและเสรีภาพบรรดาที่จะได้ระบุไว้ในปฏิญานนี้ทำได้อย่างเต็มที่.

ข้อ 29

(1) บุคคลมีหน้าที่ต่อประชาคมอันเป็นที่เดียวซึ่งบุคลิกภาพของตนจะพัฒนาได้อย่างเสรีและเต็มความสามารถ

(2) ในการใช้สิทธิและเสรีภาพ,บุคคลต้องอยู่ภายใต้เพียงเช่นที่จำกัด โดยกำหนดแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมุ่งประสงค์ให้ได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพโดยชอบในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดอันยุติธรรมของศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชนและสวัสดิการโดยทั่ว ๆ ไปในสังคมประชาธิปไตย.

(3) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ มิว่าจะด้วยกรณีใดจะใช้ให้ขัดกับความมุ่งประสงค์และหลักการของสหประชาชาติไม่ได้

ข้อ 30

ข้อความต่าง ๆ ตามปฏิญญานี้ๆ ไม่เปิดช่องที่จะแปลความได้ว่าให้สิทธิใด ๆ แก่รัฐ, กลุ่มชนหรือบุคคลใด ๆ ที่จะประกอบกิจกรรม หรือกระทำการใด ๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและเสรีภาพใดๆ บรรดาที่ได้ระบุไว้ในบทบัญญัติฉบับนี้.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ร้อยตำรวจเอก เอกกมนต์ พรชูเกียรติ

เกิดวันที่ 14 เมษายน พ.ศ.2517 จังหวัดนครปฐม

สำเร็จการศึกษา

- ระดับประถมศึกษา โรงเรียนนาคประสิทธิ์
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย
- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอุดรดิตต์ และ โรงเรียนเตรียมทหาร (รุ่นที่ 33) พ.ศ.2535
- ระดับอุดมศึกษา โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (รุ่นที่ 49) พ.ศ.2539
- เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2540

ตำแหน่งปัจจุบัน รองสารวัตร งาน 5 กองกำกับการ 2 กองทะเบียนพล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย